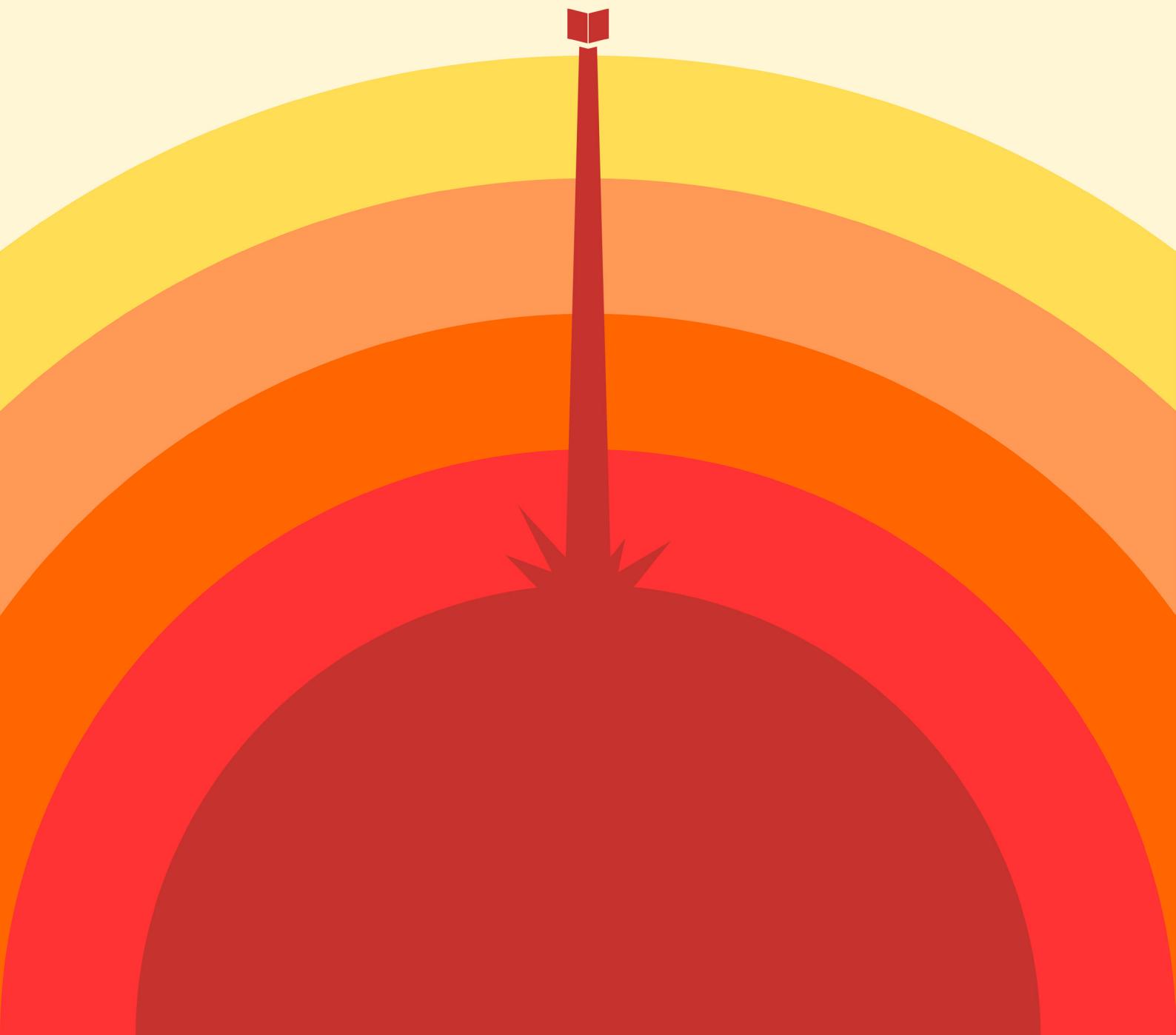

ODRAZ REFORMSKIH PROMJENA U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

XXXII. Proljetna škola školskih knjižničara
Republike Hrvatske

Agencija za odgoj i obrazovanje
Education and Teacher Training Agency

NAKLADNIK

Agencija za odgoj i obrazovanje
Donje Svetice 38
10 000 Zagreb
www.azoo.hr

ZA IZDAVAČA

Dr. sc. Dubravka Brezak Stamać
© Agencija za odgoj i obrazovanje, 2020.

UREDNICA

Adela Granić

PROGRAMSKI ODBOR

Svetlana Basara, Nikolina Borovina, Goranka Braim Vlahović, Anita Cota, Mirjana Čubaković, Maria Deanković, Anita Drejančević, Margareta Glavrić, Iva Grisogono, Marijana Jelinić Pezo, Darija Jurčić, Ankica Karakaš Radošević, Andrea Katanović Babić, Tatjana Krpan Mofardin, Gabrijela Mahutović, Mirjana Milinović, Alta Pavlin Banović, Anita Pavlečić, Vlasta Pavlović Elez, Gordana Perkić, Biserka Petrović, Dragica Pršo, Ružica Rebrović Habek, Josip Strija, Hajdi Škarica, Ivana Štomec Sajko, Iva Šišak, Sanja Šušnjara Raić, Evica Tihomirović, Jadranka Tukša, Adriana Turić Erceg, Kristina Varda, Sandra Vidović, Davor Žažar i Adela Granić

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Mira Barberić, Mirjana Čubaković, Đurđa Ivković-Macut, Ines Krušelj-Vidas, Nataša Mesić Muhamremi, Alta Pavlin Banović, Dragica Pršo, Ivana Rakonić Leskovar, Ružica Rebrović-Habek, Draženka Stančić, Josip Strija, Vedran Šperanda i Adela Granić

LEKTURA

Marija Bećarević, Marija Čalušić, Anita Drenjančević, Gorana Hasel, Marija Hudi Hitrec, Branka Horvat, Antonija Jelavić Bednjaec, Vesna Kovačević-Tomić, Nataša Kralj, Tatjana Kreštan, Nataša Kuzmar Colnar, Silvana Maznik, Milica Mikecin, Kristina Nikić, Katica Novoselac, Mirna Pavić, Ivana Pazaver, Gordana Perkić, Marijan Posarić, Marija Purgar, Romina Raspor Mohorovičić, Nataša Sajko, Dijana Savić, Draženka Stančić, Hajdi Škarica, Martina Trešćec Godek, Adriana Turić Erceg, Kristina Varda, dr. sc. Ivana Vrtić, Željka Župan Vuksan

GRAFIČKO UREĐENJE I NASLOVNICA

Marko Štrok

ISSN 1847-6074

Računalni zapis
Zbornik izlazi jedanput godišnje

Objavljeno u Hrvatskoj 2021. i dostupno na mrežnim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje

XXXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske

Na mreži, 24.-26. ožujka 2021.

ODRAZ REFORMSKIH PROMJENA U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

Zbornik radova

**Agencija za odgoj i obrazovanje
Zagreb. 2021.**

SADRŽAJ

PREDAVANJA

prof. dr. sc. Anita Peti-Stantić.	
<i>Intelektualni vokabular mladih i čitanje: od slikovnice do popularnoznanstvenoga teksta.....</i>	8
izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj	
<i>Kako provjeravati autentičnost informacija i medijskih objava na internetu?</i>	16
dr. sc. Jasna Milički, Ana Sudarević	
<i>AGENDA 2030 platforma za održivu suradnju školske knjižnice i socijalnog okruženja.....</i>	22
Ivana Ostrički.	
<i>Čitateljska prava mrežne generacije</i>	29
Ivana Perić, Danijela Riger-Knez, Tanja Telesmanić, Hajdi Škarica, Mišela Nežić	
<i>U susret kurikulumu školske knjižnice</i>	41
Draženka Stančić, dr. sc. Jasna Milički	
<i>Odraz reformskih promjena u školskoj knjižnici: razvoj knjižnica i knjižničarske struke</i>	62
Draženka Stančić.	
<i>Ugled školskih knjižničara u stručnoj javnosti i preporuke za komunikacijsku strategiju jačanja vidljivosti struke</i>	84

RADIONICE

Irena Bando, Marija Purgar	
<i>Igrajmo se glagoljicom!</i>	99
Amadea Draguzet	
<i>Upoznajte Mendeljejevljeve pse</i>	110
Svetlana Dupan	
<i>Zvuk za tišinu, pokret za zdravlje, zdravlje za život, život za knjigu</i>	113
Ksenija Kesegi-Krstin, Nataša Mesić Muharemi	
<i>Malo kamena i puno snova.....</i>	117
Robert Posavec	
<i>Organizacija javnog događaja izvan škole: vođenje, suradnja, rezultati, ciljevi....</i>	122
Ivana Ružić, Dražen Ružić	
<i>Digitalni „Escape Room“ – razvoj inovativnosti, digitalne pismenosti i rješavanje problema.....</i>	126
dr. sc. Anita Tufekčić, Biljana Krnjajić	
<i>Drugo lice bajki.....</i>	130
dr. sc. Anita Tufekčić, Biljana Krnjajić	
<i>Kamishibai – japanska papirnata drama</i>	136
Sandra Vidović, Sabina Saltović	
<i>Laboratorij održivog razvoja – Agenda 2030.....</i>	141

**PRIMJERI
DOBRE
PRAKSE**

Denis Vincek, Krešimir Varga <i>Priče na Instagramu.....</i>	145
Marija Čelan-Mijić, Ana Ćaleta <i>Grotulja - tradicija u novom ruhu.....</i>	151
Alida Devčić Crnić <i>Čitanje ispod krošnja stabala.....</i>	159
Svetlana Dupan <i>Dan Indije u IOŠ Slatina.....</i>	165
Marija Gajski <i>Ljudska prava i društvena odgovornost.....</i>	172
Gorana Hasel, Zrinka Jurić <i>Školska knjižnica – mjesto suradničkog učenja u nastavi Geografije.....</i>	181
Ruža Jozić <i>U ritmu čitanja.....</i>	187
Snježana Kovačević <i>Ekoslovarica: ekološko-edukativno-kreativni projekt</i>	200
Ines Krušelj-Vidas <i>Lov na blago u školskoj knjižnici</i>	204
Milica Mikecin <i>Uspjeh za sve: obilježavanje 60. obljetnice Škole za medicinske sestre Vino-gradska</i>	212
Kristina Nikić <i>Voliš li čitati?.....</i>	217
Sanja Novak <i>Tradicija i suvremeno vrijeme.....</i>	225
Elda Pliško-Horvat <i>Herman Potočnik ili Istra u svemiru.....</i>	230
Marija Purgar <i>Baština cijelog svijeta – od davnina do vječnosti</i>	237
Tanja Radiković <i>Što se kuha u školskoj knjižnici?.....</i>	242
Gordana Rešicki Degoricija <i>Romska knjižnica u nastajanju.....</i>	245
Sandra Vidović <i>Književni program „Rijeka riječi“ i izborni predmet Kreativno čitanje i pisanje u Prvoj riječkoj hrvatskoj gimnaziji</i>	251

PREDAVANJA

Intelektualni vokabular mladih i čitanje: od slikovnice do popularnoznanstvenoga teksta

Anita Peti-Stantić

anita.peti-stantic@ffzg.hr

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK

U radu¹ se iznosi teza da je se intelektualni vokabular razvija cjeloživotno, no podcrtava se teza da taj razvoj počinje s čitanjem slikovica i prvih knjiga zasnovanih na odnosu slike i pojedinačnih riječi, da bi se kasnije nastavio u sve složenijem sustavu koncentričnih krugova. Pri tome se posebno ističe važnost razvoja vokabulara, i to specifično apstraktnoga, nisko predočivog, onoga s kojim se rijetko susrećemo i na kojem treba raditi kako bi ga se svladalo. Na kraju se ističe uloga društva u poticanju čitanja, osobito složenih tekstova kao što su popularnoznanstveni.

Ključne riječi: čitanje, intelektualni vokabular, konkretnost, apstraktnost, predočivost, popularnoznanstveni tekst

SUMMARY

The paper argues that the intellectual vocabulary develops lifelong, but it underlines the fact that it begins with the reading of picture books and first books based on the relation between images and individual words, and then continues in an increasingly complex system of concentric circles. The importance of developing vocabulary, specifically the abstract, low-imageable vocabulary which does not come so often in an everyday speech and needs to be treated with care to be mastered, is particularly emphasized. Finally, the role of society in stimulating reading, particularly complex texts such as popular sciences, is highlighted.

Key words: reading, intellectual vocabulary, concreteness, abstractness, imageability, popular science text

UVOD

Prije tumačema opsega i dosega intelektualnog vokabluara te rasprave o razvoju strukturiranog mišljenja vođenog čitanjem od slikovnice do popularnoznanstvenog teksta, na samom početku želim upozoriti na važnost procjene vokabulara i rada na njemu tijekom obrazovnog procesa. Naime, mnoga istraživanja (posebno o tome govori Wolf u svojim knjigama iz 2008. i 2018., ali i drugi strani i domaći autori, npr. Bloom 2000; Didović, Kolić-Vehovec 2009. i Peti-Stantić 2019.) ukazuju na to da su širina i dubina vokabulara učenika najbolji prediktori njihove aktualne i buduće sposobnosti čitanja, a onda i učenja i svladanja onoga što se pred njih postavlja kao zadatak. Tako se nerijetko govori o tome kako su širina i dubina vokabulara najsigurniji način predviđanja budućega uspjeha u obrazovanju, što uglavnom znači i uspjeha u obrazovanju. Procjena širine i dubine vokabulara već u nižim razredima osnovne škole točnije predviđaju obrazovnu budućnost pojedinca, nego što se to postiže oslanjanjem na školski uspjeh ili ocjene, što se u posljednje vrijeme registrira i u PISA ispitivanjima i njihovim analizama.

PREDIKTIVNA SNAGA ŠIRINE I DUBINE VOKABULARA

Dakako, uz takve se tvrdnje postavlja niz pitanja, od kojih se neka tiču načina, tj. metoda mjerjenja širine

¹ Rad koji je ovdje izložen, napisan je u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost HRZZ-IP-2016-06-1210 "Modeliranje mentalne gramatike hrvatskoga: ograničenja informacijske strukture".

i dubine vokabulara, dok se druga tiču pitanja o prediktivnoj snazi takvih istraživanja kod djece netipičnoga razvoja (već Cronbach 1942. govori o mjerenu dubine i širine vokabulara, a taj se smjer nastavlja u brojnim radovima do danas, npr. Richards 1976; Didović, Kolić-Vehovec 2009; Li i Kirby 2014; Killian 2016). No, kako se god mjerile širina i dubina vokabulara, treba imati na umu da će u svakoj statistici, kao i uvijek, biti izuzetaka. Unatoč tomu nema sumnje u to da se djeca koja ulaze u obrazovni sustav razlikuju po broju riječi koje razumiju i koje su sposobna aktivno koristiti. Ne osvijestimo li činjenicu da to neposredno ovisi o uvjetima u kojima ta djeca borave, prije svega o tome koliko se pažnje posvećuje razgovoru i čitanju u obiteljima iz kojih dolaze, a onda i činjenicu da je upravo sposobnost razvijanja receptivnog i produktivnog vokabulara ono što će im najviše koristiti u obrazovanju, ne možemo im pomoći. Obrazovanje je, naime, sustav u kojem se više nego igdje drugdje, uz svijest o postojanju jaza i nužnosti njegova zatvaranja, može učiniti najviše za ostvarivanje demokratizacije društava. Prisjetimo se samo društava u kojima se mnogi nisu mogli obrazovati, od žena, do ljudi druge boje kože, ljudi iz nižih društvenih slojeva i slično. Premda je danas većina tih situacija bar u uzlaznoj putanji, mnoga istraživanja obrazovanja pokazuju kako se jaz između onih koji dolaze iz obitelji s povoljnim životnim uvjetima i onih koji dolaze iz obitelji u kojima su uvjeti bitno drugačiji, neprestano produbljuje. Stoga smatram iznimno važnim upozoravati na to i pronalaziti načine istinskoga uključivanja i poticanja pojedinačnog napretka.

VOKABULAR POPUT VRTA PREPUNA RAZNOVRSNOG I RAZNOLIKOG BILJA

U tom kontekstu treba reći da je i riječi, kao i sve u životu, moguće razvrstati prema određenim kriterijima, prije svega po kriteriju sličnosti i različitosti. Tako su sve riječi nekoga jezika slične po tome što se njima služimo prilikom sporazumijevanja, no to je banalna i sasvim općenita razina sličnosti. Čim se odmaknemo od nje, nailazimo na manje ili veće razlike među riječima, od gramatičkih, kao što su one da riječi pripadaju različitim vrstama riječi, imenicama, glagolima, pridjevima, prilozima i tako dalje, do semantičkih, gdje se riječi razlikuju po brojnim kriterijima, kao što je, na primjer, odnose li se na nešto konkretno, što objektivno postoji u svijetu u kojem se svakodnevno krećemo, ili ne. To je razlika koju, kad je postanemo svjesni, odmah uočavamo usporedimo li riječi kao što su *stol*, *ormar*, *pas*, *djevojčica*, *zgrada*, *klavir* s jedne i riječi kao što su *uspjeh*, *osobnost*, *postignuće*, *sklad*, *vještina*, *strategija* s druge strane. Razmislimo li o tome koje su situacije u kojima se služimo tim riječima, vrlo brzo postaje jasno da se riječima iz prve skupine služimo stalno, svakodnevno, kad god su nam potrebne kako bismo se referirali na činjeničnost svakodnevnoga života, dok se riječima iz druge skupine kao prvo koristimo rjeđe, uglavnom za sporazumijevanje o činjeničnosti ili pretpostavljenosti svijeta koji smo stvorili svojim umom. Kako smo mi istovremeno bića i konkretnoga i umnoga, potrebne su nam i jedne i druge.

S tim u vezi, čim pogledamo značenje riječi ‘intelekt’ na Hrvatskom jezičnom portalu ili u bilo kojem rječniku hrvatskoga jezika, pronalazimo da je intelekt ‘čovjekova moć spoznavanja i razvijena sposobnost inteligencije da spoznaje složene pojave i proizvodi nova dostignuća; pamet, razum, um’. Dakle, za intelekt i ono što je intelektualno, važna je spoznaja složenih pojava. Upravo u tome leži zametak objašnjenja razlike između riječi iz prve i iz druge skupine. Dok se riječi iz prve skupine odnose na jednostavne pojave ljudskoga života, drugima se imenuju složene pojave. Zanimljivo je kako se to dobro vidi čim se bilo koju riječ iz tih skupina pokuša prevesti na neki drugi jezik – riječi iz prve skupine uglavnom se jednoznačno prevode jednom riječju, dok za riječi iz druge skupine nerijetko postoji više riječi kojima se mogu prevesti, ovisno o kontekstu, ovisno o tome na kojem je segmentu složenosti naglasak u tom drugom jeziku.

Na temelju svega rečenoga, za riječi iz prve skupine obično kažemo da pripadaju općem vokabularu, dok riječi iz druge skupine pripadaju intelektualnom vokabularu (više o tome vidi: Bauman i Graves 2010; Bechtold et al. 2019; Hiebert i Lubliner 2010; Nagy i Townsend 2012; Peti-Stantić 2019; Townsend i Collins 2009). Taj se intelektualni vokabular dalje može podijeliti na opći i na specifični, stručni intelektualni vokabular. Riječ je o podjeli koja nam je iznimno korisna, upravo u obrazovnom procesu.

Naime, razvrstamo li ponovno riječi u dvije skupine, pri čemu su u prvoj već spomenute *uspjeh, osobnost, postignuće, sklad, vještina, strategija*, a u drugoj *proton, neutron, molekula, keton, fenol, ugljikovodik*, jasno je da su u prvoj skupini riječi kojima ćemo se sporazumijevati o mnogim temama i strukama svijeta koji spoznajemo svojim umom, dok ćemo se riječima iz druge skupine uglavnom sporazumijevati o kemiji.

Intelektualni vokabular možemo odrediti kao specifičan skup međusobno povezanih riječi koje služe određenoj svrsi, a to je izricanju složenih okolnosti ljudskoga života do kojih dolazimo spoznajom. Riječ je, najjednostavnije rečeno, o sporazumijevanju o temama koje nužno ne pripadaju svakodnevici u onom dijelu u kojem se svakodnevno sporazumijevamo o konkretnome, onome što nas okružuje i u čemu ne posredno sudjelujemo. Premda se taj vokabular u nekim radovima naziva i akademskim, u ovom sam se radu odlučila za termin intelektualnog vokabulara zato što na taj skup gledam kao na zalihu riječi kojima pojedinac ovladava tijekom života i na formalne i na neformalne načine te dakle ta zaliha nije nužno vezana uz akademski kontekst i formalno obrazovanje.

Razvoj intelektualnog vokabulara, osobito općeg intelektualnog vokabulara, najčešće jest posljedica obrazovanja, no važno je pri tome reći da poticaj i motivacija za njegov razvoj mora doći iz osjećaja potrebe i korisnosti (o dilemama vezanima uz jezik udžbenika i izgradnju intelektualnog vokabulara u nas vidi: Pavličević-Franić i Gazdić-Alerić 2010; Radić, Kuvač-Kraljević i Kovačević 2010). Naime, ne razvija li se kod mlađih, istovremeno s razvojem takvog specifičnog tipa vokabulara, svijest o tome čemu on služi i zbog čega nam je potreban, na koji način otvara sporazumijevanje o stvarima i pojavama o kojima se drugačije ne bismo mogli sporazumjeti, sav će se trud pretvoriti u mehaničko prihvaćanje bez dugoročnog ugrađivanja u vlastiti vokabular. To znači da će mlađi u najboljem slučaju razumjeti riječi u trenutku kad im se objasni njihovo značenje, no one neće postati dio njihove zalihe riječi zato što neće pronaći motivaciju za njihovo zapamćivanje. S tim u vezi želim istaknuti da, koliko god obrazovanje bilo važan segment u ovladavanju tim vokabularom, ono nije jedina varijabla u tom procesu jer pojedinčev intelektualni sklop ne ovisi samo o obrazovanju.

Pri tome formalnim obrazovanjem smatram ono koje se odvija unutar obrazovnog sustava, dok neformalnim smatram ulog roditelja i drugih odraslih osoba, koji djeci i mlađima čitaju, prvo slikovnice, a onda i druga djela (Peti-Stantić, Velički 2008; Willingham 2015). Krugu neformalnoga isto tako pripadaju i knjižničari, bilo organizacijom i vođenjem igraonica i radionica u kojima se razvija jezik, a onda i zajedničkim čitanjem, preporukama i razgovorima o pročitanom. Neformalnom, na kraju, pripada i samoobrazovanje, s jedne strane čitanjem, a s druge strane istraživanjem o pojavama i procesima koji pojedinca zanimaju, pri čemu ne treba zanemariti ulogu govorenog jezika, dokumentarnih filmova i drugih oblika stjecanja znanja.²

Obilježja tog intelektualnog vokabulara koja su vidljiva na prvi pogled ogledaju se, kao što sam već rekla, u tome što se njime ne služimo u svakodnevnom sporazumijevanju o svakodnevnim stvarima. Ovdje ću se više baviti obilježjima koja nisu vidljiva na prvi pogled, a koja proizlaze iz psiholingvistički određenih kriterija, koja su relevantna zato što nam pomažu u tome da se uhvatimo ukoštac s tim vokabularom tako da ga prvo prepoznamo, a onda uvidimo kako ga možemo razvijati i trajno raditi na njegovu proširivanju i produbljivanju. Ta su dva skupa obilježja, dakako, međusobno povezana, no metodološki ih je važno razdvojiti kako bismo se u stručnom i znanstvenom radu mogli na pravi način baviti riječima koje nam pomažu da bolje razumijemo tekstove s kojima se susrećemo.

PSIHOLINGVISTIČKI RELEVANTNA OBILJEŽJA VOKABULARA, OSOBITO INTELEKTUALNOG

Psiholingvistički relevantna obilježja intelektualnog vokabulara prelamaju se kroz četiri kriterija, a to su: konkretnost ili apstraktnost, predočivost, dob usvajanja i relativna čestoća s kojom se susrećemo s riječi

² U tom su smislu danas među mlađima izuzetno utjecajne internetske platforme od kojih mnoge nisu na hrvatskom, nego na globalnom engleskom jeziku, kao što su platforma za zabavu i potencijalno učenje You Tube, ali i platforme kao što su TED, Khan Academy i razne druge javno dostupne platforme.

(Brysbaert, Warriner, Kuperman 2014a; Brysbaert et al. 2014b; Peti-Stantić et al. 2018). Ovdje se neću pojedinačno zadržavati na svakom od njih nego ču samo reći to da se sve riječi s kojima se susrećemo razlikuju i po tim kategorijama, uz one na koje smo navikli i kojima se često bavimo u školskom okruženju, kao što je to činjenica da riječi možemo podijeliti na imenice, glagole, pridjeve, priloge i druge vrste. Ili da riječi u rečenici mogu biti subjekti, predikati, objekti, dijelovi priložnih oznaka i slično.

Kad govorimo o konkretnosti i apstraktnosti, a onda i predočivosti, govorimo o tome odnosi li se riječ koju koristimo na nešto što postoji u svijetu oko nas, na nešto što možemo zamisliti i što sebi možemo predočiti, najčešće kao sliku, u svome umu, ili se riječ odnosi na nešto što je proizvod našeg kognitivnog sustava. Konkretnim, visoko predočivim riječima, pripadaju riječi kao što su *stol, prozor, kuća, travnjak, lopta, gitara* i mnoge druge takve. Apstraktne su, s druge strane, riječi kao na primjer *dojam, gibanje, odnost, projek, sklad, surha* i mnoge druge. I konkretnih i apstraktnih riječi ima raznovrsnih i raznolikih, i jednima i drugima pripadaju i imenice, i glagoli, i pridjevi i prilozi, no svim je konkretnim riječima zajedničko to da se odnose na nešto što postoji u predmetnom svijetu koji nas okružuje, dok je svim apstraktnim riječima zajedničko to da se odnose na nešto što ne postoji u predmetnom svijetu. Značenja konkretnih riječi lakše učimo (upravo zbog toga što postoje i predmeti koji "pojačavaju" i olakšavaju učenje), lakše ih pamtimo, dijelom i zato što su to prve riječi s kojima se susrećemo (pa je dob usvajanja takvih riječi znatno niža od dobi usvajanja apstraktnih riječi), ali i zato što se s njima susrećemo češće (pa je i relativna i apsolutna čestoća takvih riječi viša).

Ti su podaci o riječima važni zato što nam govore o tome kojim se riječima u obrazovnom procesu, a i inače u životu, trebamo posvetiti više želimo li naučiti njihova značenja i usvojiti ih kao svoje riječi. Više, dakako, trebamo raditi na apstraktnim, nisko predočivim riječima, onima s kojima se susrećemo rjeđe i koje učimo kasnije. Upravo smo zbog toga u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost "Modeliranje mentalne gramatike hrvatskoga: ograničenja informacijske strukture" organizirali izradu baze podataka s riječima koja je odnedavno javno dostupna pod nazivom *Hrvatska psiholingvistička baza*. Ondje se nalazi 6000 riječi hrvatskoga jezika koje je nekoliko tisuća ispitanika procijenilo prema upravo navedenim kriterijima, a mi smo te podatke statistički obradili i omogućili pristup svima zainteresiranim.

U ovom se prilogu neću baviti specifičnim tipovima tekstova i vježbi koji mogu poslužiti proširivanju i produbljivanju intelektualnog vokabulara o kojem je upravo bilo govora, jer o tome detaljno govorim u knjizi (Peti-Stantić 2019), no reći ču nešto o vezi čitanja prvih knjiga, slikovnica, i popularnoznanstvenih tekstova čije bi razumijevanje po mom mišljenju trebalo biti cilj intelektualnog razvoja do kraja formalnoga srednjoškolskog obrazovanja.

TEKSTOVI KOJE RAZUMIJEMO ODMAH I VAŽNOST KNJIŽNICE (I KNJIŽNIČARKE U NJOJ)

Kad govorimo o tekstovima, važno je odmah na početku podsjetiti na načelo složenosti, ali i na činjenicu da većina male djece uživa u čitanju, kako u tome da im netko drugi čita, tako i u samostalnom čitanju kad ga svladaju. Vezano uz načelo složenosti, treba reći da je upravo slijed ono što mладог čovjek najbolje priprema za sudjelovanje u intelektualnom životu zajednice u kojoj se kreće. Taj slijed kreće od prvih knjiga, slikovnica, knjiga u kojima je vizualno primarno, popraćeno riječima ili onih u kojima je vizualno isprepleteno s tekstualnim, do složenijih tekstova i knjiga u kojima ilustracije zamjenjuju sadržajno relevantni vizualni prikazi onoga što se lakše percipira na taj način.

U kontekstu razgovora o bogaćenju vokabulara, vrlo je važno voditi računa o kvaliteti teksta. S tim u vezi i dobrih i loših primjera i u nas ima napretek. Primjer koji je vjerojatno poznat svima koji se bave knjigama za djecu, jest prijevod niza knjižica Dicka Brune o Miffy na hrvatski. One knjižice koje je preveo Stanislav Femenić, autor proznih tekstova, pjesnik i prevoditelj, vrhunski su tekstovi za djecu na hrvatskom. One koje je prevela Nataša Maletić, koja možda zna engleski, nisu. Takvih je primjera mnogo.

Sljedeći korak za mnogu su djecu knjižice u kojima se uz ilustracije pojavljuju pojedinačne riječi kojima se objašnjavaju pojmovi iz svakodnevice – npr. moj prvi rječnik i sl. Uz takve knjižice dijete ne uči samo riječi, nego prije svega osvješćuje vezu između predmeta i riječi, što onome koji se njime bavi omogućuje prve igre riječima, kao što su određivanje prvog slova u riječi, pronalaženje bilo kog slova u riječi, razgovor o predmetima i pojivama koje su povezane s riječju o kojoj se radi i slično (vidi Peti-Stantić i Velički 2008). Takve igre s jedne strane pomažu uspostavljanju fonološke svjesnosti i njezinoj automatizaciji, a s druge neposredno doprinose proširivanju i produbljivanju vokabulara.

Riječi u takvim knjižicama redovito su konkretne, predočive, zato što se u njima uspostavlja veza između konkretnoga predmetnoga svijeta i reprezentacije toga svijeta u jeziku. Za dob kojoj su namijenjene to je očekivano i potrebno, a za razvoj vokabulara izuzetno važno, zato što slijedi načelo postupnosti, koje zahtijeva da se prilikom učenja krećemo od poznatoga, u ovom slučaju i konkretnoga, onoga što nas okružuje, prema nepoznatnom i apstraktnom.

Do bitne promjene u intelektualnom sazrijevanju mladih dolazi početkom samostalnog čitanja i svladanja te vještine. Psihološki je važno uočiti prijelomni trenutak u kojem dijete s jedne strane stječe jednu od bitnih vještina odraslih, a s druge strane postaje sposobno birati samo zato što zna čitati i graditi svoje čitateljsko iskustvo. Stoga u tom trenutku školska knjižnica postaje izuzetno važna.

Bar su tri razloga za to.

Kao prvo, znamo da sva djeca kod kuće nemaju uvjeta za čitanje, dijelom zato što nemaju knjiga, a dijelom zato što ne postoji poticajna atmosfera. Znamo da ima roditelja koji ne čitaju svojoj djeci i koji ne čitaju s njima. Znamo da ima roditelja koji ne potiču svoju djecu na čitanje.

Kao drugo, čak i među onim roditeljima koji potiču djecu na čitanje, koji im čitaju i čitaju s njima, nisu osobito brojni oni koji smatraju da je dijete u dobi od 7 ili 8 godina sposobno samo procijeniti što želi čitati. Stoga mnogi roditelji (ili drugi odrasli) odlaze u knjižnice umjesto djece i biraju umjesto njih.

Kao treće, osnovno je obrazovanje u Republici Hrvatskoj obavezno pa sva djeca pohađaju nastavu. Iz toga proizlazi da je osnovna škola jedini sustav kojim su obuhvaćena sva djeca, mnoge dane u godini. To je sustav u kojem se svima može pristupiti i na sve se pojedince u njemu može pokušati utjecati.

Upravo tu vidim važnu ulogu školske knjižničarke koja može i treba, osim radom na konkretnim tekstovima, s mladima raditi i na osvješćivanju i kultiviranju njihove kompetencije biranja. Za to su potrebne određene pretpostavke. Kao prvo, potreban je izbor knjiga u koji se ni u kojem slučaju ne može svesti samo na lektirne naslove, nego i na brojne druge naslove za mlade, kako literarne, tako i popularnoznanstvene. O tome gotovo ne treba ništa govoriti, jer su knjižničari uglavnom svjesni toga i, koliko mogu, rade na poboljšanju situacije u knjižnicama o kojima se brinu.

No treba govoriti o vremenu koje je potrebno kako bi se moglo utjecati na mlade i potaknuti njihove izbore. U tom smislu navodim primjer iz života koji sam vidjela u javnoj školi u Bostonu, u američkoj saveznoj državi Massachusetts. Naša je kćerka onđe pohađala drugi, peti i šesti razred osnovne škole. U drugom su razredu učenici redovito posjećivali knjižnicu i u njoj imali tu i tamo poneki sat, onako kako je to uobičajeno i kod nas. No u petom i šestom razredu je postojao nastavni predmet koji se zvao 'knjižnica'. U početku nam nije bilo sasvim jasno što se radi na tom nastavnom predmetu, pogotovo kad se uzme u obzir to da je svaki razred u toj školi imao svoju razrednu knjižnicu iz koje su učenici mogli birati knjige za čitanje kod kuće, no u razgovoru s kćeri vrlo smo brzo shvatili o čemu se radi. U knjižnicu se išlo svaki tjedan po sat vremena. U tih su se sat vremena učenici upoznavali s funkcioniranjem knjižnice, sa svrhom katalogizacije i kriterijima po kojima se ona provodi, učili su kako pretraživati katalog i knjižničnu građu kad ih nešto zanima, a najveći je dio vremena bio posvećen istraživačkim projektima koji su se provodili u parovima ili manjim skupinama. Učenici su u tim projektima trebali prikupiti različite informacije o nekoj osobi, o nekoj pojavi ili o nekom problemu. Katkad je to bilo vezano uz nastavno

gradivo, a katkada potaknuto razgovorom učenika i učitelja i vođeno njihovim interesima. Najvažniji je dio toga istraživačkog rada bilo upućivanje na korištenje pisanih izvora s jedne strane i elektronski dostupne izvore na internetu s druge strane. Uz već spomenuto usvajanje sposobnosti pretraživanja kataloga i knjižnice same, učilo se i o procjeni vjerodostojnosti internetskih izvora te se oblikovalo baze podataka sigurnih i korisnih izvora s podacima o onome što učenicima treba.

Smatram da je dobitak od takvoga programa znatno veći od onoga što se na tim satima konkretno radilo, premda je i to važno. Dobitak je, vremenom odvojenim svaki tjedan, isto kao i za sve ostale nastavne predmete poput matematike, društvenih znanosti i engleskoga, i u isticanju važnosti knjižnice u obrazovanju i u upoznavanju svih učenika s načinom njezine organizacije i resursima koji učenicima stoje na raspolaganju. Bez toga, naime, knjižnica može biti opremljena kako god, no to neće imati utjecaja na one koji bi se trebali koristiti njome, jer možda neće znati kako, a možda neće biti ni zainteresirani. Nemam nikakve dileme o tome da će se mnogo više mlađih koristiti knjižnicom ako ih se tijekom školovanja redovito vodi u knjižnicu te im se na njima zanimljiv način ukazuje na korisnost bivanja u knjižnici za njih osobno, nego ako se to ne čini ili ako se s njima tijekom školovanja provodi vrijeme u knjižnici samo povremeno, rijetko, eventualno za obradu pokoje lektire. Takav rad s mladima nije ni dovoljan ni osobito koristan za cjeloživotnu naviku korištenja knjižničnih usluga.

I NA KRAJU, ČITANJE POPULARNOZNANSTVENE LITERATURE

Postavi li se nakon svega rečenoga pitanje kako se na temelju navedenoga dolazi do čitanja znanstveno-popularne literature i zašto je to uopće važno, odgovorit će da se do toga dolazi postupno, sustavno, dugotrajno, cjeloživotno, neprestanim proširivanjem kruga koncentričnih krugova. Riječ je o koncentričnim krugovima općeg znanja s jedne strane i o koncentričnim krugovima intelektualnog vokabulara s druge strane.

Od prvih knjiga faktografskog tipa, koje mogu biti jednostavne, kratke, bogato ilustrirane knjižice o bilo kojoj temi za koju netko pretpostavi da će djecu zanimati, kao što su na primjer knjige o vozilima, dinosaurima, izumima ili o nečem drugom, korak po korak se dolazi do knjiga o pustolovinama, svemiru, mozgu, povijesti, ljudskom tijelu, emocijama, hrani, kukcima i drugome.

Godišnje popise dobrih knjiga za djecu, mlađe i roditelje u nas objavljuju mnoge knjižnice, a među najdetaljnijima i najpotpunijima su popisi Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Sekcije za narodne knjižnice Hrvatskog knjižničarskog društva i popisi Gradske knjižnice Rijeka koja u svom Magazinu redovito objavljuje sjajne tekstove o knjigama i popise preporučenih knjiga, kao i Gradske knjižnice Split. Zasigurno ima još mnogo takvih korisnih popisa i preporuka, tako da se zainteresiranom čitatelju nije teško snaći.

Zapita li se netko zašto je takvo čitanje važno i zašto bi sposobnost dubinskoga čitanja takvih tekstova trebao biti cilj srednjoškolskog obrazovanja, reći će samo da je sposobnost čitanja takvih tekstova usko povezana sa sposobnošću čitanja i svih informativnih tekstova s kojima se svakodnevno susrećemo, u kojima nam se nude informacije, ali i stavovi koje trebamo moći procijeniti na temelju svoga općeg znanja, ali i iskustva čitanja takvih tekstova. Uvijek, dakako, možemo gurnuti glavu u pijesak i praviti se da se to nas ne tiče, no mislim da je jasno da tako nećemo daleko stići.

U tom kontekstu izuzetno važno mjesto zauzima društveni odgoj, ali i odgoj društva. Društvo, naime, saставljeno od pojedinaca i njihovih pojedinačnih nastojanja i interesa, može pozitivno utjecati na pojedinca samo onda kad u njemu postoje pozitivne vrijednosti koje su prepoznate kao njegova bitna sastavnica. Ako društvu čitanje nije važno i ako društvo ne smatra da je čitanje jedna od temeljnih vještina potrebnih za izgradnju vlastitih resursa i kritičke misli i o sebi i o drugima, bit će teško provesti bilo kakav program dubinskoga čitanja ili čitanja s razumijevanjem, zato što mlađi neće moći povezati svoje iskustvo s iskustvom društva u kojem žive. S druge strane, ako se u društvu čitanje promovira kao relevantan čimbenik

njegove izgradnje, a posebno samoizgradnje pojedinca, kao put prema znanju i kritičkom mišljenju, za mladog će čovjeka čitanje u takvoj atmosferi nužno nositi pozitivan naboј koji će, moramo u to vjerovati, mnoge okrenuti čitanju, a neke možda i vratiti čitanju nakon godina provedenih u intenzivnom druženju s elektronskim izvorima znanja.

ZAKLJUČAK

Na temelju svega rečenoga nije teško zaključiti da je čitanje popularnoznanstvenih tekstova, to jest tekstova kojima se okrećemo zato što nas zanima tema, no ne znamo dovoljno o njoj i želimo saznati više, ovisno o radoznalosti koju održavamo tijekom života, ali i o razini spremnosti za učenje intelektualnog vokabulara od malih nogu, a ne jednom kad odrastemo. Isto tako, čitanje bilo kojih tekstova koji nadilaze razinu osnovne informacije, a osobito popularnoznanstvenih tekstova kao iznimno složenih prepletišta općeg i specifičnog znanja s jedne i općeg i stručnog intelektualnog vokabulara s druge strane, uvelike ovisi o atmosferi u društvu koja može pozivati na čitanje ili ne. Želimo li da se mnogi mladi odluče za čitanje takvih tekstova zato što mislimo da će sami sebi time otvoriti vrata u nove svjetove, takvo čitanje ne možemo prepustiti slučaju, nego mu se moramo aktivno posvetiti.

LITERATURA

1. Anderson, Richard C.; Freebody, Peter. 1981. Vocabulary Knowledge. Comprehension and Teaching: Research Reviews, Ur. John T. Guthrie, 77–117. Newark, Del: International Reading Association.
2. Baumann, James F.; Graves, Michael F. 2010. What Is Academic Vocabulary? Journal of Adolescent & Adult Literacy 54 (1): 4–12. doi:10.1598/JAAL.54.1.1.
3. Bechtold, Laura et al. 2019. The role of experience for abstract concepts: Expertise modulates the electrophysiological correlates of mathematical word processing. Brain and Language 188 (2019) 1–10
4. Bloom, Paul. 2000. How children learn the meanings of words. Cambridge: MIT Press.
5. Brysbaert, Marc; Warriner, Amy Beth; Kuperman, Victor. 2014a. Concreteness ratings for 40 thousand generally known English word lemmas. Behavior Research Methods 46(3): 904–911.
6. Brysbaert, Marc et al. 2014b. Norms of age of acquisition and concreteness for 30,000 Dutch words. Acta Psychologica 150: 80–84.
7. Cronbach, Lee J. 1942. An Analysis of Techniques for Diagnostic Vocabulary Testing. The Journal of Educational Research 36 (3): 206–217. doi:10.1080/00220671.1942.10881160.
8. Čudina Obradović, Mira. 2014. Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
9. Dehaene, Stanislas. 2009. Reading in the brain. New York, NY: Penguin, Viking. (hrvatsko izdanie 2013. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskoga izuma, Zagreb: Algoritam)
10. Della Rosa, Pasquale A. et al. 2010. Beyond the abstract-concrete dichotomy: Mode of acquisition, concreteness, imageability, familiarity, age of acquisition, context availability, and abstractness norms for a set of 417 Italian words. Behavior Research Methods 42(4): 1042–1048.
11. Didović, Martina; Kolić-Vehovec, Svjetlana. 2009. Različiti aspekti poznавања rječnika i razumijevanja teksta kod učenika osnovne škole. Psihologijske teme 18 (1): 99–117.
12. Hiebert, Elfrieda; Lubliner, Shira. 2010. The Nature, Learning, and Instruction of General Academic Vocabulary. What Research Has to Say about Vocabulary Instruction. Ur. Alan E. Farstrup i S. Jay Samuels. Newark, Del: International Reading Association.
13. Killian, Jörg. 2016. Wortschatzerweiterung Und Wortschatzvertiefung. Deutschunterricht in Theorie Und Praxis (DTP): Wortschatzarbeit. Ur. Inge Pohl and Winfried Ulrich, 2. Auflage, 133–142. Remshalden: Schneider Verlag Hohengehren.
14. Kolić-Vehovec, Svjetlana. 2013. Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja. Čitanje za školu i

- za život. IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika. Zbornik radova. Ur. M. Mićanović, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 23-32.
15. Li, Miao; Kirby, John R.. 2014. The Effects of Vocabulary Breadth and Depth on English Reading. *Applied Linguistics*, March, amu007. doi:10.1093/applin/amu007.
 16. Nagy, William; Townsend, Dianna. 2012. Words as Tools: Learning Academic Vocabulary as Language Acquisition. Ur. Nonie Lesaux i Norbert Schmitt. *Reading Research Quarterly* 47 (1): 91–108. doi:10.1002/RRQ.011.
 17. Pavličević-Franić, Dunja; Gazdić-Alerić, Tamara. 2010. Utjecaj udžbeničkih tekstova na rani leksički razvoj u hrvatskom jeziku. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 57 (3): 81–96.
 18. Peti-Stantić, Anita; Velički, Vladimira. 2008. Jezične igre za velike i male. Zagreb: Alfa.
 19. Peti-Stantić, Anita et. al. 2018. Psiholingvističke mjere ispitivanja 3.000 riječi hrvatskoga jezika: konkretnost i predočivost. *Suvremena lingvistika*, Vol. 44 No. 85, 91-112.
 20. Peti-Stantić, Anita. 2019. Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Naklada Ljekav.
 21. Perfetti, Charles. A. 1985. Reading ability. New York: Oxford University Press.
 22. Richards, Jack C. 1976. The Role of Vocabulary Teaching. *TESOL Quarterly* 10 (1): 77. doi:10.2307/3585941.
 23. Radić, Željana; Kuvač Kraljević, Jelena; Kovačević, Melita. 2010. Uđbenik kao poticaj ili prepreka leksičkome razvoju. *LAHOR*, časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, vol. 5, br. 9, 43-60.
 24. Townsend, Dianna; Collins, Penny. 2009. Academic Vocabulary and Middle School English Learners: An Intervention Study. *Reading and Writing* 22 (9): 993–1019. doi:10.1007/s11145-008-9141-y.
 25. Willingham, Daniel T. 2015. *Raising Kids who Read: What Parents and Teachers can do*. San Francisco: Jossey-Bass. A Wiley Brand.
 26. Wolf, Maryanne. 2008. *Proust and the squid: the story and science of the reading brain*. New York, NY: HarperCollins.
 27. Wolf, Maryanne. 2018. *Reader, Come Home: The Reading Brain in a Digital World*. Harper Collins Publishers. (hrvatski prijevod: Čitatelju, vrati se kući: Čitateljski mozak u digitalnom svijetu. Zagreb: Naklada Ljekav 2019.)

Kako provjeravati autentičnost informacija i medijskih objava na internetu?

Igor Kanižaj

ikanizaj@fpzg.hr

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

SAŽETAK

S porastom broja dezinformacija i tzv. lažnih vijesti u zadnjih nekoliko godina sve se češće naglašava uloga knjižničara u prepoznavanju i razotkrivanju te u razlikovanju dezinformacija od informacija u suvremenom komunikacijskom okružju. Međunarodna istraživanja pokazuju kako građani u Hrvatskoj više od svih drugih građana u Europskoj uniji vjeruju informacijama i vijestima do kojih dolaze putem novih multimedijskih kanala i platformi, kao što su mrežne stranice za *videohosting* i *podcasti*. Dok se uvelike mijenjaju medijske navike publike, odgojno-obrazovni sustav u novom kurikulu još uvijek u dovoljnoj mjeri ne prepoznaje važnost medijskog odgoja i medijske pismenosti. Tako knjižničari, s obzirom na stečene vještine i kompetencije, postaju ključni dionici koji uz posebne programe medijske pismenosti mogu odgovoriti na deset ključnih izazova provjere autentičnosti informacije i razlikovanja informacije od dezinformacije koje opisujemo u ovome radu.

Ključne riječi: dezinformacije, knjižničari, medijska pismenost, medijski odgoj

SUMMARY

With the increased number of disinformation and „fake news“ in recent years, the role of librarians is even more emphasized in identifying, disclosure and differentiating disinformation in comparison to reliable information, in the existing communication environment. International research shows that citizens in Croatia far more than all other EU citizens trust the news and information they access through new multimedia channels and platforms, such as video hosting websites and podcasts. While media habits of the audiences are significantly changing, educational system in new curricula still does not sufficiently recognize the importance of media education and media literacy. In these circumstances, due to their skills and competences, and supported by media literacy programs, librarians are becoming the most important stakeholders able to respond on ten key challenges in questioning the authenticity of information and distinguishing disinformation from information, as described in this paper.

Key words: disinformation, librarians, media literacy, media education

UVOD

Građani u Hrvatskoj najviše od svih državljana Europske unije (uključujući i Veliku Britaniju) vjeruju vijestima i informacijama do kojih dođu putem mrežnih stranica za *videohosting* i *podcasts* – digitalne datoteke koje su mogu gledati/slušati na internetu!¹ Taj podatak, na koji bismo u drugim okolnostima mogli biti ponosni, trebao bi nas potaknuti na razmišljanje, jer oslanjanje na navedene izvore i kanale ne jamči da ćemo tamo pronaći autentične, vjerodostojne i nepristrane vijesti i informacije. Iz istog istraživanja dolazi nam još jedan podatak za ponos. Drugi smo u Europskoj uniji po broju građana koji vjeruju vijestima i informacijama do kojih dolaze putem društvenih mreža i aplikacija za dopisivanje! Dva

¹ <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/flash/surveyy/2183>, pristupljeno 14.2.2020.

provjerljiva podatka iz reprezentativnog istraživanja Eurobarometar², provedenog na razini EU-a 2018., ukazuju na zabrinjavajuće navike naših građana u informacijsko-komunikacijskom okružju. Aktualni izvještaj *Reuters Institute Digital News Report 2019*³ pokazuje kako je 55 % ispitanika u 38 država zabrinuto za svoju sposobnost da razlikuju što je stvarno, a što lažno na internetu, kada je riječ o vijestima. U navedenom kontekstu (gdje građani traže informacije preko svih dostupnih kanala), uz brojne dodatne izazove nevjerodstojnjog medijskog sadržaja, važno je prepoznati nove mogućnosti i pristupe u poučavanju o razlikovanju informacija od dezinformacija.

Od 2016. vodi se intenzivnija rasprava o pojavi tzv. lažnih vijesti i dezinformacija, pa se posljedično raspravlja i o ulozi knjižničara. Neki od autora, poput Sullivana (2018), smatraju kako knjižničari ne mogu odgovoriti na izazove tzv. lažnih vijesti zato što se primarno oslanjaju na tradicionalne načine borbe protiv dezinformacije. Budući da se ne slažemo s navedenim argumentom, ali i opisanim shvaćanjem uloge knjižničara u suvremenom informacijsko-komunikacijskom okružju, prikazat ćemo kako knjižničari uz programe medijske pismenosti mogu odgovoriti na deset glavnih izazova koji su povezani s pojmom dezinformacija.

Polazimo od pretpostavke kako knjižničari svojim znanjem, kompetencijama i programima medijske pismenosti mogu odgovoriti na navedene izazove te da su upravo oni najvažniji dionici u podizanju razine osviještenosti u javnosti o važnosti prepoznavanja i razlikovanja dezinformacija od informacija.

U ovom radu prikazat ćemo **deset** glavnih područja za poučavanje o vjerodostojnom mrežnom i medijskom sadržaju koje mogu provoditi knjižničari.

1. PROVJERAVANJE SVIH JAVNO DOSTUPNIH MREŽNIH I MEDIJSKIH SADRŽAJA

Vjerojatno najvažnija uloga knjižničara danas u odgojno-obrazovnom sustavu, kada govorimo o medijima, platformama i komunikacijskim kanalima, jest upućivanje na pouzdane izvore, provjera sadržaja te korištenje relevantnih i provjerljivih izvora. Kao nekad, dok nismo imali tolike mogućnosti pretraživanja i provjere informacija, neovisno o stupnju i vrsti obrazovanja, od knjižničara tražimo pomoć u pretraživanju, pronalasku i provjeri informacija. Njihova se misija značajno razlikuje od klasičnog provjeravanja činjenica kao temelja rada tzv. *factcheckera*, koji većim dijelom provjeravaju točnost izjava i objava najčešće političara, predstavnika stranaka i javnih dužnosnika.⁴ Upravo su knjižničari među prvima ponudili pomoć u otkrivanju tzv. lažnih vijesti kroz plakat „How to Spot Fake News“ koji je napravilo udruženje International Federation of Library Associations (IFLA), a koji je kasnije prilagođen i preveden na hrvatski jezik zahvaljujući Hrvatskom knjižničarskom društvu.⁵ No, to je tek prva razina i samo jedna od mogućnosti za poučavanje.

2. RAZOTKRIVANJE DEZINFORMACIJA U SADRŽAJU NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

S razvojem društvenih mreža značajno se povećala dostupnost informacija, ali i protok informacija, pri čemu se susrećemo i s dezinformacijama i lažnim vijestima, a to nisu istoznačnice. U novinarskoj struci s pravom upozoravaju kako korištenje pojma „lažne vijesti“ dovodi u pitanje vjerodostojnost vijesti kao žanra, koja bi po osnovnom shvaćanju trebala biti istinita. Kada je riječ o dezinformacijama, to je „pojam koji uključuje sve oblike lažnih, netočnih ili zavaravajućih informacija koje su osmišljene, predstavljene i promovirane kako bi nanijele štetu javnosti ili radi stjecanja profita“.⁶ U hrvatskom kontekstu navedenu smo definiciju dodatno proširili te pod pojmom „dezinformacije“ podrazumijevamo informacije koje su „zavaravajuće, izmišljene, koje nisu točne, govore o događajima koji se nikad nisu dogodili, prenose izjave koje nikad nisu bile izrečene te najavljuju događaje koji se nikada neće dogoditi, narušavaju povjerenje u društvu, umanjuju vjerodostojnost medija i kanala putem kojih se prenose, mogu utjecati na naša shvaćanja, znanja i ponašanja, mogu biti namjerne i slučajne, netko ih je namjerno proizveo i plasirao u medije,

³ https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/inline-files/DNR_2019_FINAL.pdf, pristupljeno 14.2.2020.

nisu novi fenomen i postojale su i prije medija, a doživjeli su svoj procvat s razvojem društvenih medija“ (Ciboci i sur., 2018: 7-8). Budući da takve informacije najviše pronalazimo na društvenim mrežama, potrebno je razvijati i posebne edukativne programe za to područje.

3. PREPOZNAVANJE PROMOTIVNOG I PROPAGANDNOG SADRŽAJA U OBJAVAMA *INFLUENCERA* I *YOUTUBERA*

Djeca i mladi nerijetko idealiziraju život utjecajnih osoba, tzv. *influencera* i *youtubera*. Dok gledaju videoosnimke nekih od najdražih *youtubera*, ne prepoznaju (ne)skrivenu promociju proizvoda, s obzirom na to da oglašivači/agencije s njima imaju potpisane ugovore za promociju njihovih proizvoda. Ta je tema posebno zanimljiva jer veći dio takvih aktivnosti još uvek nije reguliran. Budući da djeca nerijetko idealiziraju takav tip sadržaja, važno je razotkriti kako on nastaje i kako se financira. Stoga smo u prethodnim radovima pripremili posebne radionice o prepoznavanju oglasa u objavama *youtubera* i *influencera*.⁷

4. RAZLIKOVANJE NATIVNOG OGLAŠAVANJA OD KLASIČNOG NOVINARSKOG SADRŽAJA

Dok smo prikriveno oglašavanje i plasman proizvoda već godinama mogli pronaći u medijskim sadržjima, posljednjih nekoliko godina pojavili su se novi formati, poput tzv. nativnog oglašavanja. Možda ste i sami nedavno u potpisu autora nekoga članka/priloga uočili natpis „Izradio nativni tim“ ili „Izrađeno u suradnji s nativnim timom“, a najveća je banalizacija takvog sadržaja kada je objavljen pod egidom „Sadržaj omogućio“ (kao da je riječ o sadržaju koji je inače nedostupan, ali ga samo zahvaljujući određenoj tvrtki možete čitati u nekom mediju). Nativno oglašavanje jest oglašavanje. To nije novinarstvo. Činjenica da izgleda kao novinarski tekst, odnosno prilog ne znači da to i jest, i zato je potrebno poučavati o prepoznavanju nativnih oglasa koji su zapravo rezultat smišljenog, planiranog i promotivnog rada u koriste neke institucije/osobe ili s ciljem promocije određenih navika, tema i vrijednosti.

5. RAZLIKOVANJE MEDIJSKIH MANIPULACIJA U ODNOSU NA MANIPULACIJE MEDIJIMA

Osim interesa oglasne industrije koji smo ukratko opisali u prošloj kategoriji, mnogi žele medijima manipulirati i kontrolirati ih ili samo proslijediti i objaviti određene informacije kako bi ostvarili određeni utjecaj. O tome govorimo u raspravama o manipulacijama medijima. No, česte su i medijske manipulacije, od kojih se neke teško mogu i prepoznati. Najčešće su pak one u kojima se sadržaj teksta/priloga/videa razlikuje od naslova ili pak one u kojima se nameću određene teme i osobe, uz ignoriranje nekih drugih. Manipulacije su moguće i kroz opreme naslova, plasman fotografija... Sve su to primjeri koje možemo pronaći još od 17. stoljeća i prvih dnevnih novina, a pogotovo u današnjem vremenu dominacije društvenih mreža.

6. PREPOZNAVANJE PROMOTIVNOG SADRŽAJA U INFORMATIVNIM MEDIJIMA

Prikriveno oglašavanje i plasman proizvoda, kao i prikrivena audiovizualna komercijalna komunikacija, redoviti su sadržaji u našim informativnim medijima, iako su regulirani u postojećem Zakonu o elektroničkim medijima. O tome smo pisali u priručniku *Prikriveno oglašavanje* (Ciboci i sur., 2019). No, nije isto kada se takvi sadržaji pojavljuju u programu „lagane zabave“ i u informativnom ili pak u dječjem programu, što je regulirano Zakonom o elektroničkim medijima. Svaki oglas koji se prikazuje kao novinarski tekst/prilog/objava ulazi u kategoriju prikrivenih oglasa. Stoga smo razvili posebne radionice za djecu i mlade kako bi mogli prepoznati u koliko su mjeri okruženi takvim promotivnim porukama.⁸

7. RAZLIKOVANJE SATIRIČNOG OD INFORMATIVNOG SADRŽAJA

Nove tehnologije donijele su posve nove mogućnosti prezentacije sadržaja, pri čemu je ponekad teško razlikovati satiričan sadržaj od informativnog sadržaja, dok je istodobno sve manje klasičnog satiričnog sadržaja. Ponekad se i satirični mediji predstavljaju kao informativni, iako je jasno kako se ti sadržaji moraju jasno razlikovati. Čak i vizualno izgledaju poput informativnih. Ukoliko, primjerice, volite pratiti News Bar, onda sigurno znate kako tek na poveznici „Uvjeti korištenja“ stoji napomena: „Vijesti koje su objavljene na portalu su izmišljene s ciljem stvaranja satiričko-humorističnog djela te ih stoga ne treba shvaćati ozbiljno“,⁹ kao i da nije namijenjen mlađima od 18 godina. Satiričan se sadržaj uvijek mora jasno razlikovati od informativnog.

8. PROVJERAVANJE AUTENTIČNOSTI MREŽNIH FOTOSADRŽAJA, AUDIOSADRŽAJA I VIDEO-SADRŽAJA

U vremenu kada je moguće doslovno svaki audiozapis i videozapis editirati i predstaviti kao izvoran, važno je poznavati i koristiti se dodatnim aplikacijama za provjeru sadržaja poput: InVID¹⁰ (videozapisi), TinEye¹¹ (autentičnost fotografija), YouTube Data Viewer¹² (datiranost videozapisa), TruthNest¹³ (provjera vjerodostojnosti i razotkrivanje lažnih Twitter profila)... Svi navedeni, kao i brojni drugi alati, od velike su važnosti novinarima, medijskim djelatnicima, ali i drugima koji se bave informacijama, jer omogućavaju dodatnu provjeru informacija.

9. PREPOZNAVANJE CLICKBAITA TJ. MAMILICA U SADRŽAJU OPĆEINFORMATIVNIH MEDIJA

Nećete vjerovati da smo već na devetoj kategoriji! Ako prihvate ovaj savjet, lako ćete otkriti dezinformacije! Pogledajte kako izgleda svijet bez dezinformacija! To su zapravo primjeri naslova koji sadrže tzv. mamilice, a slične možete pronaći na većini hrvatskih *online* portala. Jedini im je cilj da kliknete i zadržite se što više sekundi prije nego što shvatite da ste prevareni, jer to što čitate nije ono što ste očekivali. Pretpostavljamo kako će takav pristup uređivanja vijesti dugoročno ugroziti vjerodostojnost medija. Mamilice mogu biti vrlo zabavne i kreativne, ali isto tako umanjuju informativnu vrijednost sadržaja. Dok su naslovi tabloida uvijek otkrivali, naslovi na informativnim portalima sve više skrivaju i kao da traže angažiranu publiku koja voli sitne prijevare.¹⁴

10. KORIŠTENJE ALTERNATIVNIH TRAŽILICA ZA PRETRAŽIVANJE SADRŽAJA

Deseta je kategorija tu kako bismo postali svjesni svoje površnosti. Možda je najveća pogreška u našem *online* ponašanju to što većinom koristimo samo jedan izvor pretraživanja (Google). U svijetu s toliko dostupnih tražilica mi se koristimo samo jednom tražilicom, i to povećava mogućnost da nam se suzi pogled na svijet... Zamislite znanstvenike koji se koriste samo jednom knjigom u pisanju rada. Zamislite doktore koji se koriste samo jednim priručnikom... Najveći poraz našega informacijsko-komunikacijskoga društva jest naša površnost u pretraživanju. Stoga je potrebno provoditi radionice u kojima ćemo korištenjem drugih tražilica uspoređivati rješenja, odgovore i prepoznavati ulogu algoritama dok pušemo u rog digitalizacije društva. Svatko kome je informacija u opisu posla i zanimanja trebao bi se osim naj-

⁹ https://www.newsbar.hr/uvjeti_koristenja/, pristupljeno, 14.2.2020.

¹⁰ <https://www.invid-project.eu/>, pristupljeno 14.2.2020.

¹¹ <https://tineye.com/>, pristupljeno 14.2.2020.

¹² <https://citizenevidence.amnestyusa.org/>, pristupljeno 14.2.2020.

¹³ <https://www.truthnest.com/>, pristupljeno 14.2.2020.

¹⁴ Na Facebooku postoji posebna zajednica Hejt za klikbejt, koju prati više od 37 000 osoba (@hejtzaklikbejt). U opisu zajednice navede-

poznatije tražilice koristiti i drugima poput: Yandex¹⁵, DuckDuckGo¹⁶, Bing¹⁷, Yahoo¹⁸...

ZAKLJUČAK

Deset navedenih smjerova provjere autentičnosti informacija, prepoznavanja informacija i razlikovanja informacija od dezinformacija koje opisujemo u ovome radu u jednakoj se mjeri odnose na sve članove publike: djecu, odrasle, učitelje, stručne suradnike, knjižničare, ravnatelje, profesore, pa čak i na državne dužnosnike. Knjižničari svojim djelovanjem mogu u velikoj mjeri popuniti praznine postojećeg obrazovanog sustava. Nažalost, od deset navedenih tema i izazova tek se dvije mogu pronaći kao nastavne jedinice u reformiranom kurikulu, i to tek u srednjoj školi u nastavi hrvatskog jezika, odnosno kroz međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije. Knjižničari dakle postaju nositelji aktivnosti zbog specifičnih znanja i vještina koje posjeduju u usporedbi sa svim drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima. Uloga knjižničara tako postaje sve važnija, s obzirom na to da postojeći kurikul nije uvažio stavove roditelja o potrebi medijskog odgoja koji su iskazani kroz nekoliko istraživanja provedenih u Hrvatskoj (usp. Ciboci i sur., 2014; Ciboci i sur., 2015; HR Kids Online Hrvatska, 2020). Bez medijskog odgoja u odgojno-obrazovnom sustavu, ali i bez posebnih sveobuhvatnih programa medijske pismenosti za prepoznavanje vjerodostojnosti sadržaja društvenih mreža i videoplatformi, očekivano je da smo u velikoj mjeri skloni tražiti informacije i vijesti na novim multimedijskim platformama na kojima smo u isto vrijeme izloženi velikoj količini dezinformacija i manipulacija.

LITERATURA

1. Ciboci, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2014. Media Education from the Perspective of Parents of Preschool Children: Challenges and Trends in Free Time Media Use, *Medijska istraživanja*, vol. 20 (2): 53-68.
2. Ciboci, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2015. Public Opinion Research as a Prerequisite for Media Education Strategies and Policies, *Reflections on Media Education Futures*. Ur. Sirkku Kotilainen i Reijo Kupiainen. 171-182, Göteborg: Nordicom, University of Göteborg.
3. Ciboci, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2018. Kako prepoznati dezinformacije i lažne vijesti. Agencija za elektroničke medije i Unicef. Zagreb. <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/05/medijska-pismenost-lazne-vijesti.pdf> (pristupljeno, 14.2.2020.)
4. Ciboci, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2019. Prikriveno oglašavanje. Agencija za elektroničke medije i Unicef. Zagreb. <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2019/04/Prikriveno-oglas%CC%8Cavanje.pdf> (pristupljeno 14.2.2020.)
5. Ciboci, Lana; Čosić Pregrad, Ivana; Kanižaj, Igor; Potočnik, Dunja; Vinković, Dejan. 2020. Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu – HR Kids Online. <http://hrkids.online/prez/EUKidsOnlineHRfinal.pdf> (pristupljeno 14.2.2020.)
6. Newman, Nic; Fletcher, Richard; Kalogeropoulos, Antonis; Kleis Nielsen, Rasmus. 2019. Reuters Institute Digital News Report https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/inline-files/DNR_2019_FINAL.pdf, pristupljeno (14.2.2020.)
7. Sullivan, M. Connor. 2018. Why librarians can't fight fake news. *Journal of Librarianship and Information Science*. DOI: 10.1177/0961000618764258

¹⁵ Yandex.com, pristupljeno 14.2.2020.

¹⁶ <https://duckduckgo.com/>, pristupljeno 14.2.2020.

¹⁷ Bing.com, pristupljeno, 14.2.2020.

¹⁸ Yahoo.com, pristupljeno 14.2.2020.

OSTALI MREŽNI IZVORI

1. Agencija za elektroničke medije; UNICEF. Razvoj Medijske pismenosti: Prikriveno oglašava-nje. <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2019/04/Prikriveno-oglas%C-C%8Cavanje.pdf>, (pristupljeno 14.2.2020.)
2. Bing. <https://bing.com>, (pristupljeno, 14.2.2020.)
3. DuckDuckGo. <https://duckduckgo.com/>, (pristupljeno 14.2.2020.)
4. Flash Eurobarometar 464, Fake news and disinformation online. <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/flash/surveyk/2183>, (pristupljeno 14.2.2020.)
5. IFCN Code of Principles. <https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/>, (pristupljeno 14.2.2020.)
6. IFLA: <https://www.ifla.org/publications/node/11174>, (pristupljeno 14.2.2020.)
7. InVID. <https://www.invid-project.eu/>, (pristupljeno 14.2.2020.)
8. Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, (pristupljeno 14.2.2020.)
9. Newsbar. https://www.newsbar.hr/uvjeti_koristenja/, (pristupljeno, 14.2.2020.)
10. TinEye. <https://tineye.com/>, (pristupljeno 14.2.2020.)
11. TruthNest. <https://www.truthnest.com/>, (pristupljeno 14.2.2020.)
12. Yahoo. <https://yahoo.com>, (pristupljeno 14.2.2020.)
13. Yandex. <https://Yandex.com>, (pristupljeno 14.2.2020.)
14. <https://citizenevidence.amnestyusa.org/>, (pristupljeno 14.2.2020.)

AGENDA 2030 platforma za održivu suradnju školske knjižnice i socijalnog okruženja

Lista prijedloga književnih djela za djecu i mlade za promicanje održivog razvoja

dr. sc. Jasna Milički

jasna.milicki@skole.hr

Osnovna škola Marija Bistrica, Marija Bistrica

Ana Sudarević

ana.sudarevic1@skole.hr

Osnovna škola Dubovac, Karlovac

SAŽETAK

Lista književnih djela za djecu i mlade za promicanje održivog razvoja doprinos je ostvarenju 17 ciljeva UN-ovog programa održivog razvoja Agenda 2030. Glavna joj je svrha potaknuti trojako djelovanje knjižnica: kao odgojna ustanova, knjižnica svojim odgojno-obrazovnim programima djeluje na mlade s ciljem osnaživanja svijesti o održivom razvoju; knjižnica kao pokrećač provedbe programa održivog razvoja uz partnera i interesne skupine te, zahvaljujući svojim izvorima znanja i informacija, knjižnica kao partner u provedbi održivog razvoja. Time se podržava *Nacionalna strategija poticanja čitanja* koja ističe da će čitanje doprinositi društvu ako društvo omogući usvajanje i razvijanje čitateljskih navika.

Ključne riječi: AGENDA 2030, UN, održivi razvoj, knjižnice

SUMMARY

The reading list for children and youth for promoting sustainable development is a contribution to the achievement of the 17 goals of the UN 2030 Agenda for Sustainable Development. Its main purpose is to foster the three-fold function of libraries: as educational institutions, libraries' educational programs aim to raise the youth's awareness of sustainable development; as initiators of the implementation of the sustainable development program alongside partners and interest groups; and, owing to its sources of knowledge and information, as partners in the implementation of sustainable development. This supports the *National Reading Support Strategy* which emphasizes that reading will contribute to society if society enables the acquisition and development of reading habits.

Keywords: AGENDA 2030, UN, The Sustainable Development Goals, libraries

UVOD

„Promjenimo naš svijet“ („Transforming our World“) geslo je, ujedno i poziv, programa održivog razvoja Ujedinjenih naroda čiji su glavni ciljevi potpuno iskorijeniti siromaštvo i glad, očuvati ljudsko dostoјanstvo te poboljšati uvjete života na zemlji stvarajući uvjete za zdravo življenje i napredno gospodarstvo. Dokument Agenda 2030 na snagu je stupio 1. siječnja 2016. godine., a potpisale su ga sve države članice UN-a, među kojima je i Republika Hrvatska, preuzevši na sebe političku obvezu njegove provedbe.

Agenda 2030 se sastoji od 17 ciljeva¹ - *Svijet bez siromaštva, Svijet bez gladi, Zdravlje i blagostanje, Kva-*

¹ United Nations. *The Sustainable Development Goals.* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

litetno obrazovanje, Rodna ravnopravnost, Pitka voda i higijenski uvjeti, Pristupačna i čista energija, Dostojanstven rad i ekonomski rast, Industrija, inovacije i infrastruktura, Smanjenje nejednakosti, Održivi gradovi i zajednice, Odgovorna potrošnja i proizvodnja, Očuvanje klime, Očuvanje života pod vodom, Očuvanje života na zemlji, Mir, pravda i snažne institucije, te Partnerstva za ciljeve - razrađenih u 169 podciljeva², a odgovornost za njihovo ostvarenje do 2030. godine je na Vladi (javnom sektoru), privatnom (poslovnom) sektoru te civilnom društvu (civilni sektor). Ciljevi su cjeloviti i nedjeljivi te dovode u ravnotežu tri sastavnice održivog razvoja³: gospodarsku, društvenu i ekološku (vidi Sliku 1), navodi se u Rezoluciji⁴ koju je usvojila Opća skupština UN-a.

Slika 1: Tri sastavnice održivog razvoja

AGENDA 2030 U REPUBLICI HRVATSKOJ

Republika Hrvatska aktivno je uključena u razvoj ljudskog društva za očuvanje okoliša još od 2000. godine i potpisivanja Milenijske deklaracije UN-a. U planiranom razdoblju od 2000. do 2015. godine obavezala se raditi na ispunjavanju svih 8 Milenijskih razvojnih ciljeva⁵ preuzevši ih kao nacionalne uz 31 dodani podcilj sukladno nacionalnim prilikama i uvjetima.

Godinu dana nakon isteka vremenskog okvira Milenijske deklaracije prihvaćena je Agenda 2030. S obzirom na složenost zadaće njezine provedbe, osnovano je Nacionalno vijeće⁶ za održivi razvoj te je osmišljen koncept provedbe i nacionalne koordinacije za Agendu 2030. U prvom kvartalu 2020. godine očekuje se da Sabor Republike Hrvatske donese Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske za razdoblje do 2030 u čije su kreiranje bili pozvani svi građani Republike Hrvatske, a čiji se početak (pristupljeno 1. prosinca 2019.).

² Isto.

³ Pavić-Rogošić, Lidija. 2015. *Novi izazov : globalni ciljevi održivog razvoja do 2030*. ODRAZ- Održivi razvoj zajednice. http://odraz.hr/media/330673/globalni%20ciljevi_or_final_web.pdf (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

⁴ Ujedinjeni narodi. 2015. *Rezolucija koju je usvojila Opća skupština 25. rujna 2015*. <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-uniga-hr-prf-final.pdf> (pristupljeno 19. siječnja 2020.).

⁵ Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija. Milenijski ciljevi razvoja. [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhij/unijedjenjeni-narodi-\(un\)/13/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhij/unijedjenjeni-narodi-(un)/13/) (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

⁶ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Održivi razvoj*. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (pristupljeno 1. prosinca 2019.).

provedbe očekuje 2021. godine. "Ovom strategijom će Hrvatska po prvi puta imati cjeloviti dokument u čijem središtu su potrebe građana te poboljšanje kvalitete života građana u svim dijelovima naše zemlje."⁷

AGENDA 2030 PLATFORMA ZA ODRŽIVU SURADNU

Za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja neophodna je aktivna uključenost svih članova društva. Preduvjeti za to su, s jedne strane slobodan pristup kvalitetnim informacijama, a s druge strane pismeni pojedinci s razvijenim čitateljskim navikama. Naime, kako se navodi u *Nacionalnoj strategiji poticanja čitanja*⁸, čitanje "izravno i neizravno utječe na poboljšanje ukupne kvalitete života pojedinca i društva", odnosno razvijena čitalačka pismenost povezuje se sa sklonosću za sudjelovanjem u društvu te gospodarskim rastom zemlje⁹. Slijedom navedenoga čitanju se može dodijeliti status društvene vrijednosti te zaključiti da se čitanje i društvo nalaze u uzajamnom odnosu - čitanje će doprinositi društvu ako društvo omogući usvajanje i razvijanje čitateljskih navika.

UN-ova Agenda 2030 nudi mogućnost da je se koristi kao platformu za suradnju između knjižnice i zajednice u kojoj ona djeluje. Naime, održivi razvoj podrazumijeva korištenje postojećih resursa¹⁰ za ostvarivanje definiranih ciljeva, a knjižnice kao kulturne, odgojne i obrazovne ustanove s primarnim zadaćama poticanja čitanja, svih vrsta pismenosti, razvijanja kritičkog mišljenja i cjeloživotnog učenja, te kao već postojeće institucije, postaju ključni partneri u realizaciji program održivog razvoja. Nadalje, Agenda 2030 sadrži ciljeve i podciljeve koji se ostvaruju upravo u knjižnicama:

- Podcilj 11.4: očuvanje kulturne baštine¹¹
- podcilj 16.10: „Osigurati pristup informacijama i zaštititi temeljne slobode u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim sporazumima.“¹²
- podciljevi 5b, 9c, 17.8: informacijska i komunikacijska tehnologija – „Polovica svjetskog stanovništva nema pristup mrežnim informacijama. U društvu znanja, knjižnice svima omogućavaju pristup i priliku.“¹³

Kao doprinos spomenutoj suradnji sastavljena je lista književnih djela za djecu i mlade za svaki cilj iz Agende 2030.

Lista sadrži preko stotinu naslova domaćih i stranih autora dostupnih u Hrvatskoj namijenjenih djeci i mladima. Naslovi su raspoređeni tako da temom odgovaraju pojedinom cilju iz Agende 2030. Uz svaki naslov dodana je kratka anotacija te poveznica na mrežnu stranicu s više detalja o djelu. Glavna joj je svrha, pomoću priča, potaknuti čitatelje na aktivno razmišljanje i aktivno bavljenje načelima održivog razvoja, počevši od najmladih.

Poticaj za ovu aktivnost bilo je izlaganje¹⁴ Susanne Brandt iz Središnje službe za knjižnice Savezne pokrajine Schleswig-Holstein u kojem je prikazala nekoliko ekoloških aktivnosti djece-korisnika za koje

⁷ Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. <https://www.hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2019/11/NRS2030-tekst.pdf> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

⁸ Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. 2017. Zagreb. Str. 16. <https://www.min-kulture.hr/userdocs/images/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> (pristupljeno 17. prosinca 2019.).

⁹ Isto. Str. 6.

¹⁰ Justinić, Matilda. 2018. Statistički podaci o poslovanju knjižnica u kontekstu UN-ove Agende 2030. : uloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 61/2. 221 - 237. <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.702> (pristupljeno 27. siječnja 2020.)

¹¹ Isto.

¹² Pristup i mogućnost svima : kako knjižnice doprinose ostvarivanju Agende Ujedinjenih naroda za održiv razvoj 2030. 2018. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb. <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/elektronicka> (pristupljeno 30. siječnja 2020).

¹³ Isto.

¹⁴ <http://hcd.hr/2019/08/24/strucni-skup-pismenost-i-ucenje-za-odrzivi-razvoj/> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

je motivacija bila upravo pročitano prigodno djelo. Također, na svojoj mrežnoj stranici UN je pokrenuo Sustainable Development Reading List¹⁵ kojoj je cilj tijekom 17 mjeseci ponuditi (i pročitati) 17 naslova vezanih uz 17 navedenih ciljeva.

Slika 2: 17 ciljeva za održivi razvoj

LISTA 2030 U KONTEKSTU KNJIŽNICE

S obzirom na to da se Lista, za sada, nalazi na relevantnim mrežnim stranicama Hrvatskog knjižničarskog društva i Hrvatskog čitateljskog društva, do nje će lako doći i ostali knjižničari, kao i svi oni koji se bave ili se žele baviti poticanjem čitanja i održivim razvojem i obratno. Na taj se način otvara trojako djelovanje knjižnica:

1) kao odgojna ustanova, knjižnica putem svojeg odgojno-obrazovnog programa djeluje na mlađe, ali i ostale svoje korisnike, s ciljem osnaživanja svijesti o održivom razvoju. Pozitivan primjer su Zelene knjižnice kojima je cilj edukacija javnosti i širenje svijesti o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša. Također, one su primjeri kako teorijske preporuke i smjernice primjeniti u praksi, najčešće pri obnovi ili renovaciji knjižničnih zgrada, odnosno prostora.

2) knjižnica može biti nositelj (dijela) programa održivog razvoja na lokalnoj, ali i globalnoj razini, uz partnera i interesne skupine. Ta se uloga ostvaruje uključivanjem u ciljane projekte i aktivnosti sve više i na međunarodnoj razini, koji promiču ostvarivanje navedenih ciljeva.

3) zahvaljujući svojim izvorima znanja i informacija, knjižnica ima sve predispozicije biti (neizostavni) partner u provedbi održivog razvoja. S tim na umu, plan je pozvati relevantne udruge, društva i institucije da na svojim mrežnim stranicama objave ovu Listu kako bi ona postala dostupna što široj populaciji.

LISTA 2030 U KONTEKSTU ŠKOLE I ŠIREG OKRUŽENJA

Kvalitetno obrazovanje je temelj za poboljšanje života ljudi i održivi razvoj¹⁶. Potvrda tome vidljiva

15 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sdgboclub/> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

¹⁶ Pavić-Rogošić, Lidija. 2015. Novi izazov : globalni ciljevi održivog razvoja do 2030. ODRAZ- Održivi razvoj zajednice. Str. 11. http://odraz.hr/media/330673/globalni%20ciljevi_or_final_web.pdf (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

je i u dokumentu *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)* gdje je "kao prioritetno područje u suzbijanju i sprječavanju siromaštva i socijalne isključenosti određeno je obrazovanje i cjeloživotno učenje¹⁷". Sukladno tome, Lista će biti primjenjiva, kako u kontekstu školske knjižnice, tako i u kontekstu škole općenito.

U kontekstu škole djela s popisa mogu se koristiti za ostvarivanju očekivanja svih međupredmetnih tema, posebno teme Održivog razvoja, kao i brojnih nastavnih kurikulumi.

Tablica 1. Prijedlog povezivanja ciljeva iz Agende 2030 i međupredmetnih tema

MEĐUPREDMETNA TEMA	CILJ(EVI) ODRŽIVOG RAZVOJA
1. Održivi razvoj 2. Učiti kako učiti 3. Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije	svi ciljevi
4. Osobni i socijalni razvoj	cilj 4: Kvalitetno obrazovanje cilj: 17: Partnerstvom do ciljeva
5. Poduzetništvo	cilj 8: Dostojanstven rad i ekonomski rast cilj 9: Industrija, inovacije i infrastruktura
6. Zdravlje	cilj 3: Zdravlje i blagostanje cilj 6: Pitka voda i higijenski uvjeti
7. Građanski odgoj i obrazovanje	cilj 1: Svijet bez siromaštva cilj 2: Svijet bez gladi cilj 5: Rodna ravnopravnost cilj: 10: Smanjenje nejednakosti cilj 12: Odgovorna potrošnja i proizvodnja cilj 16: Mir, pravda i snažne institucije cilj 17: Partnerstvom do ciljeva

Nužno je kod učenika razviti svijest i ponašanje za odgovorno korištenje prirodnih resursa, racionalno postupanje s otpadom podjednako učenika kao pojedinca, ali i kao odgovornog člana zajednice u školi i izvan nje. Uz razvijanje i poticanje kritičkog mišljenja ospozobljava učenike za odgovorno i samostalno odlučivanje i potpomognuto djelovanje u područjima važnim za njihovo življjenje i društvo u cijelini. Samo aktivni pojedinci koji promišljaju, preispituju i vrednuju i sukladno tome donose odluke mogu kohabitirati u demokratskom društvu. Sve se glasnije čuje potreba za kritičkim pristupom od početnih ciklusa u odgojno obrazovnom procesu zbog nužnosti informacijskog okruženja u kojem smo se našli. Pravovremeno i kvalitetno razvijanje tih vještina imat će pozitivnu refleksiju u svakodnevnoj komunikaciji, rješavanju problema, donošenju odluka i profesionalnom djelovanju. Upravo kroz refleksivni pristup u svakodnevnom životu i dalje će razvijati takav način mišljenja.

Razumljivo je da poučavanje vještinama kritičkog mišljenja započne što je ranije moguće, ali svakako kroz formalno obrazovanje uz posredno poučavanje određenih sadržaja. Stoga su međupredmetne teme u kurikulumskom sustavu osmišljene da važne vještine i sposobnosti kod učenika razvijaju kroz sve nastavne predmete i područja. I kao što je prethodno rečeno, razvijanje tih vještina neće stati završetkom formalnog obrazovanja. Ne smijemo zaboraviti i informalne i neformalne obrasce.

¹⁷ Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.). 2014. Str. 3. <https://vlada.gov.hr/UserDocs/Images/ZPPI/Strategije/Strategija%20borbe%20protiv%20siroma%C5%A1tva.pdf> (pristupljeno 15. siječnja 2020.)

Stoga ova Lista pruža mogućnost odabira sadržaja putem kojih se, poučavanjem važnih vještina i sposobnosti, stremi ostvarivanju navedenih ciljeva. Osim u sklopu redovnih nastavnih satova, preporučena djela mogu se koristiti za rad u izvannastavnim aktivnostima, školskim i međuškolskim projektima, podjednako u lokalnoj i globalnoj zajednici, i slično. Uza sve to, omogućava suradnju škole s relevantnim institucijama i lokalnom zajednicom. Na sličan način Lista se može koristiti i u ostalim odgojno-obrazovnim ustanovama.

ZAKLJUČAK

Svi zajedno trebamo podučavati mlade činjenici da nije sav uspjeh čovjeka definiran u materijalnom posjedovanju, već u bivanju s drugima bez narušavanja prirodnog suživota. Znamo da se percepcija mlađih, naročito djece, o održivosti suživota postepeno razvija i mijenja tijekom života. Stoga je važno da se organiziranim i osmišljenim pristupom djeluje na razvoj odgovarajućih navika i vještina.

Predškolske i školske ustanove mogu postaviti polazišne točke putem osmišljenih pristupa i sadržaja koje će se potom dalje razvijati i nadogradivati zajedničkim djelovanjem ustanova, organizacija, udruga i drugih društvenih subjekata.

Predložena Lista predstavlja jedan od mnogih načina na koji se ciljevi Agende 2030 mogu integrirati i implementirati u kurikulske sadržaje. Školska knjižnica kroz svoju nabavnu politiku i provođenje međupredmetnih tema može osnažiti lokalnu uključivost u ostvarivanje ciljeva Agende 2030. Pa tako preporukom Liste može potaknuti interes ostalih dionika obrazovnog miljea na nužnost djelovanja.

Nadalje, plan je kontinuirano proširivati Listu novim naslovima za što je predviđen mrežni obrazac putem kojeg svatko može predložiti relevantno djelo. A daljnji planovi obuhvaćaju izradu nove liste koja će sadržavati popularno znanstvenu literaturu.

Samo uz jačanje lokalne uključivosti i podizanje svijesti pojedinaca o nužnosti djelovanja i usklađivanja s prirodnim sustavima mogući su rezultati koji će imati globalne odjeke na nužnost i važnost održivog razvoja.

U konačnici, teži se približiti "onome što UN-ovi ciljevi održivog razvoja određuju kao osnovno ljudsko pravo za svu djecu svijeta: postati pismenim građanima čiji će kolektivni potencijal promijeniti lice siromaštva i doseći milijune djece budućnosti.¹⁸"

Slika 3: QR code za pristup Listi

Slika 4: QR code za pristup obrascu
za prijedlog djela za Listu

LITERATURA

- Justinić, Matilda. 2018. Statistički podaci o poslovanju knjižnica u kontekstu UN-ove Agende 2030. : uloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 61/2. 221 - 237. <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.702> (pristupljeno 27. siječnja 2020.)
- Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *Održivi razvoj*. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/odrzivi-razvoj>

¹⁸ Wolf, Maryanne. 2019. Čitatelju, vrati se kući. Naklada Ljevak. Zagreb.

- [tika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/](https://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/ujedinjeni-narodi-(un)/13/) (pristupljeno 1. prosinca 2019.).
3. Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija. *Milenijski ciljevi razvoja*. [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/ujedinjeni-narodi-\(un\)/13/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/ujedinjeni-narodi-(un)/13/) (pri-stupljeno 15. siječnja 2020.).
 4. *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.* <https://www.hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2019/11/NRS2030-tekst.pdf> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
 5. *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine.* 2017. Zagreb. <https://www.minkulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> (pristupljeno 17. prosinca 2019.).
 6. Najveća svjetska lekcija. https://www.eko.ljepanasa.hr/userfiles/pdf2/Knjizica_FINAL%20za%20objavu_compressed.pdf (pristupljeno 10. prosinca 2019.).
 7. Pavić-Rogošić, Lidija. 2015. *Novi izazov : globalni ciljevi održivog razvoja do 2030.* ODRAZ-Održivi razvoj zajednice. http://odraz.hr/media/330673/globalni%20ciljevi_or_final_web.pdf (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
 8. *Pristup i mogućnost svima : kako knjižnice doprinose ostvarivanju Agende Ujedinjenih naroda za održiv razvoj 2030.* 2018. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb. <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/elektronicka> (pristupljeno 30. siječnja 2020.)
 9. *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.).* 2014. <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/Strategija%20borbe%20protiv%20siro-ma%C5%A1tva.pdf> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
 10. United Nations. *The Sustainable Development Book Club.* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sdgbookclub/> (pristupljeno 17. prosinca 2019.).
 11. United Nations. *The Sustainable Development Goals.* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (pristupljeno 1. prosinca 2019.).
 12. Wolf, Maryanne. 2019. Čitatelju, vrati se kući. Naklada Ljevak. Zagreb.

Čitateljska prava mrežne generacije

Ivana Ostrički

ivana.ostricki@gmail.com

Osnovna škola kralja Tomislava, Našice

SAŽETAK

Ovaj rad želi obraniti suvremenoga čitatelja. Nije mu cilj ukazati na promjene koje donosi tehnologija čitanja elektroničkih tekstova ili istražiti pozitivne i negativne okolnosti čitanja tiskanog odnosno elektroničkog teksta, već zauzeti se za prava čitatelja mrežne generacije sukladno generacijskim preferencijama i kompetencijama te potaknuti na promišljanje o nužnim promjenama u području odgoja i obrazovanja čitatelja i razvijanja kulture čitanja. Zbog kompleksnog koncepta pismenosti digitalnog doba, društvene institucije u lancu proizvodnje i distribucije knjige, te one odgojno-obrazovne čiji je zadatak poticanje čitanja i izgradnja čitalačke pismenosti, moraju uzeti u obzir preferencije i kompetencije suvremenih čitatelja.

Ključne riječi: mrežna generacija, generacijska obilježja i kompetencije, pravo na čitanje, kultura čitanja, čitalačka pismenost, odgoj čitatelja

SUMMARY

This essay seeks to defend the modern reader. It does not aim to highlight the changes brought by electronic text reading technology or to explore the positive and negative circumstances of reading printed and electronic text, but to advocate for the rights of readers of the online generation in accordance with generational preferences and competences, and to stimulate reflection on necessary changes in the field of readers' education. and developing a reading culture. Due to the complex concept of literacy of the digital age, social institutions in the book production and distribution chain, and educational institutions that stimulate reading habits and build literacy, must take into account the preferences and competencies of contemporary readers.

Key words: online generation, generational characteristics and competences, right to read, culture of reading, literacy, reader education

UVOD

Knjiga je oduvijek korespondirala sa socijalnim okolnostima vremena u kojem je pisana, ne samo svojim intelektualnim sadržajem, već i formatom i načinom prezentacije sadržaja. Nakon srednjovjekovne ograničene usmjerenosti ka svećenskom staležu, knjiga se u ranom novom vijeku predstavlja široj publici te ima „cilj pojednostaviti sadržaj za čitanju priučenog znatiželjnika“ (Velagić i Kristek 2009: 337). Tekst je grafički organiziran u kraće ulomke uz popratne ilustracije koje su čitatelju pružale lakše razumijevanje pročitanoga (Chartier, prema Velagić i Kristek 2009: 337). Knjiga se nadalje kroz povijest otvara širem krugu čitatelja, ostvarujući pritom svoju informativnu, odgojnu, rekreativnu i druge funkcije¹, uz uvažavanje čitateljevih potreba i zahtjeva za načinima na koje on konzumira informacije unutar promjenjivih društveno-povjesnih okolnosti. Slijedom spomenutih funkcija knjige, francuski autor Daniel Pennac oblikuje deset prava čitatelja: 1. pravo da ne čitamo; 2. pravo da preskačemo stranice; 3. pravo da ne dovršimo knjigu; 4. pravo da ponovno čitamo; 5. pravo da čitamo bilo što; 6. pravo na zanos; 7. pravo da čitamo bilo gdje; 8. pravo da pabirčimo; 9. pravo da čitamo naglas; 10. pravo na šutnju (1996). Konzumacijom svojih „prava“ svaki je čitatelj odgovoran za razvoj vlastite kulture čitanja koja „podrazumijeva

¹Meta Grosman navodi da postoje brojne funkcije čitanje te da one ovise o individualnim potrebama i navikama pojedinca (2010: 114).

razvijene čitateljske navike, motivaciju, pozitivne stavove prema čitanju, kao i zadovoljstvo“ (Jurić 2017: 46). No, u razvoj kulture čitanja nužno je uključiti društvenu zajednicu koja treba poticati dobrovoljno čitanje različitim aktivnostima kroz kulturne, odgojne i obrazovne institucije. Nacionalna strategija poticanja čitanja u svoj fokus stavlja društvenu odgovornost u odgoju čitatelja, što je vidljivo iz njezinih triju strateških ciljeva: 1. uspostavljanje učinkovitog društvenog okvira za podršku čitanju; 2. razvoj čitalačke pismenosti i poticanje čitatelja na aktivno i kritičko čitanje; 3. povećanje dostupnosti knjiga i drugih čitalačkih materijala (2017: 5).

Ovaj rad želi obraniti suvremenoga čitatelja. Nije mu cilj ukazati na promjene koje donosi tehnologija čitanja elektroničkih tekstova ili istražiti pozitivne i negativne okolnosti čitanja tiskanog odnosno elektroničkog teksta u digitalnom dobu, već zauzeti se za prava čitatelja mrežne generacije sukladno generacijskim kompetencijama i preferencijama te potaknuti na promišljanje o nužnim promjenama u području odgoja i obrazovanja aktivnog čitatelja i razvijanja kulture čitanja.

RAZNOPISMENOST DIGITALNOG DOBA

Kako bi institucije osmisile kvalitetne sadržaje, aktivnosti i usluge za poticanje čitanja, nužno je razumjeti promjene koje donosi digitalno okruženje razvoju kulture čitanja i čitalačke pismenosti kao njezina temelja:

„Čitanje je prisutno u raznim fazama informacijskog ponašanja, pa su razvijene čitateljske vještine neizostavan dio kompetencija novih pismenosti. Te vještine obuhvaćaju tradicionalne oblike čitanja i procese samoregulacije čitanja, kao i nelinearno čitanje karakteristično za digitalno okruženje, sa specifičnostima poput brzog pregledavanja (tzv. skeniranja) različitih tekstova, naslova, popisa referenci i poveznica prema drugim izvorima. Dakle, u okviru novih pismenosti čitanje je zadržalo ključnu ulogu, uz prilagodbu načina čitanja novim okolnostima i ulogama vezanim uz interakcije čitatelja i informacijskog okruženja, od identifikacije važnih tema, preko kritičkog čitanja i učenja do uloge čitanja u komunikaciji“ (Jurić 2017: 53).

Čitanje u digitalnom okruženju čini temelj novih pismenosti. Štoviše, zbog digitalnog okoliša koji zahtijeva složene kognitivne kompetencije korisnika, više nego ikada u povijesti, važan je sustavni razvoj čitalačkih vještina. Čitalačka pismenost u digitalnom dobu doživjava svoj preobražaj od sposobnosti koju stječemo na početku školovanja u skup znanja koja se neprestano proširuju i razvijaju u interakciji s promjenjivom okolinom, a obuhvaćaju „... razumijevanje, korištenje, promišljanje i angažman u pisanim tekstovima radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja vlastita znanja i potencijala te aktivnog sudjelovanja u društvu“ (PISA 2010: 34). Digitalni okoliš nameće sukcesivnu nadogradnju čitalačkih kompetencija pa čitanje u 21. stoljeću moramo promatrati kao kompleksni koncept raznopismenosti (*multiliteracy*) koji, uz čitalačku, uključuje medijsku, informacijsku, informatičku, vizualnu i druge oblike pismenosti (Kuvač-Levašić 2015/2016: 3). Mozuraite govori o funkcionalnoj pismenosti novog doba koja, uz vještine linearног čitanja obuhvaća niz vještina potrebnih za ovladavanjem digitalnog teksta (2014: 90).

S druge strane, digitalni je okoliš „ekosustav tehnologija prekidanja“, koji potiče površnost u čitanju i učenju (Carr 2011: 126). Budući da su čitatelji zasuti dinamičnom izmjenom kratkih informacija, nikada ranije u povijesti nije postojala veća potreba za vođenjem čitatelja kroz kakofoniju informacija.

Zbog kompleksnog koncepta pismenosti digitalnog doba, društvene institucije u lancu proizvodnje i distribucije knjige te one odgojno-obrazovne, čiji je zadatak motivacija čitanja i provođenje programa čitalačke pismenosti, moraju uzeti u obzir preferencije i kompetencije suvremenih čitatelja – mrežne generacije.

OBILJEŽJA MREŽNE GENERACIJE

Digitalna tehnologija sastavni je i iznimno značajni dio svakodnevice mrežne generacije², koja je rođena i odrasta u potpuno drukčijem medijsko-komunikacijskom kontekstu od bilo koje prijašnje generacije. Marc Prensky stoga uvodi pojam „digitalni urođenici“ kako bi definirao generaciju rođenu u okruženju novih medija i digitalne tehnologije, za razliku od „digitalnih došljaka“ kojima takvo okruženje nije prirodno te koji su naučili ili se privikavaju na mogućnosti novih tehnologija (2001). Digitalni su urođenici suvremena čitalačka publika koja ima drukčije razvijene kompetencije i navike u odnosu na sve prijašnje generacije. Oni su naučili primati informacije ubrzano pa im je prirodan hipertekstualni način razmišljanja koji podrazumijeva paralelno izvršavanje višestrukih zadataka. Preferiraju sliku nad tekstrom, a najprirodnije rade u internetskom okruženju (Prensky 2001; Prensky 2005). Ne poštuju autorsko pravo jer smatraju da je sve objavljeno na internetu javno dobro. Smatraju da informacije ne treba pamtitи jer su im uz potporu digitalne tehnologije dostupne u željenome trenutku. Pod utjecajem dinamike u računalnim igrama zahtijevaju trenutnu povratnu informaciju nakon rješavanja zadatka, a ukoliko je potreban ispravak, žele ga ostvariti što prije. Ova generacija, zbog pojave *selfija* i društvenih mreža, voli biti u središtu pozornosti. Upravo pod utjecajem novih sustava komunikacije, korisnici imaju potrebu biti u tijeku s događanjima pa se govori da strahuju od propuštanja događaja ili od tzv. FOMO sindroma (*fear of missing out*) (Sapadin 2015). Na jednoj se mrežnoj stranici zadržavaju oko 20 sekundi pa ne iznenađuje povezivanje ove generacije s problemom nedostatka koncentracije. Odbijaju čitati duge tekstove jer informacije primaju audiovizualnim putem i uče iskustveno. Zanima ih uglavnom samo fikcija i *fantasy* žanr (Valić Nedeljković 2014).

Istraživanja digitalne tehnologije često su usmjerena na njezin negativni utjecaj na ponašanje i kompetencije djece i mladih. Istodobno, istraživanja tzv. tehnootimista ističu važnost i pozitivan utjecaj digitalne tehnologije na različita područja ljudskog djelovanja. S ciljem poticanja razumijevanja navika nove generacije koje se razvijaju pod utjecajem suvremenih tehnologija, Dan Tapsott proveo je opsežno istraživanje o potrošačkim navikama mladih te je utvrdio osam normi mrežne generacije: sloboda, prilagođavanje, pomno istraživanje, integritet, suradnja, zabava, brzina i inovacija (2011: 73-96; 188-192). Sloboda izbora podrazumijeva preplavljenost tržišta različitim modelima nekog proizvoda. Raznolikost je digitalnoj generaciji važna jer im pruža iskustvo istraživanja i pronalaženja modela koji im u potpunosti odgovara. Nova je generacija prva generacija u povijesti kojoj tehnologija dopušta, štoviše, potiče personalizirani pristup u kreiranju i upotrebi informacija, medija i uređaja. Čak i ako ne odluči ništa personalizirati, pripadniku digitalne generacije važno je imati tu mogućnosti uključenu u tehnologiju koju upotrebljava. Ova potreba proizlazi iz činjenice da su današnji mladi pod utjecajem razvijene digitalne tehnologije naučili imati mogućnost izbora prema načelu „sto želim, kada, gdje i kako to želim“. Pomno istraživanje osobina je pripadnika nove generacije koja pred marketinške stručnjake postavlja izazov. Iako željene podatke o proizvodu dobivaju uglavnom putem mreže, radije će vjerovati savjetima i mišljenjima prijatelja te iskustvima drugih mladih ljudi, nego reklamama i marketinškim stručnjacima koji ih plasiraju na mreži (Isto 198). Nova generacija očekuje integritet od tvrtke čiji proizvod kupuju, stoga je nužno da marketinški stručnjaci ispune njihova očekivanja i ostanu vjerni svojim iskazima. Nadalje, tvrtka koja pokazuje društvenu odgovornost i etičnost imat će prednost kod potrošača iz ove generacije. Današnja generacija želi se osjećati važnom, izraziti svoje mišljenje, surađivati s drugim pojedincima, sudjelovati u kreiranju i pridonijeti razvoju proizvoda.³ Zabava je načelo koje današnja djeca i mladi očekuju u svakom području ljudskog djelovanja i života, kako u potrošačkom, tako i društvenom i obrazovnom. U svakom obliku komunikacije i interakcije očekuju brz i jednostavan odgovor te su pobornici automatizacije. Tehnologija automatizacije omogućuje da se korisniku ukaže na željeni proizvod ili uslugu te da ga se podsjeti da taj proizvod postoji. Inovacija je načelo koje proizlazi iz potrebe mladih da budu neprekidno

² Djeca rođena nakon 1995. godine (net-generacija / djeca medija / generacija z / digitalni domorodci / i-generacija / milenijensi / milenijalci / rođeni digitalci...)

³ Tvrtka Lego prepoznala je ovu normu i u oblikovanje aplikacije Mindstorm uposila svoje korisnike (Tapscott 2011: 191).

u tijeku i dobivaju najnovije performanse proizvoda jer ih je konstantni razvoj digitalne tehnologije naučio da to s pravom i očekuju.

Nova generacija mijenja način komunikacije i konzumacije sadržaja na različitim medijima te, pod snažnim utjecajem digitalne tehnologije, razvija generacijska obilježja zbog kojih je potrebno promisliti kako izgraditi kulturu čitanja današnje djece i mladih te kakva čitateljska prava žele ostvariti.

ČITATELJSKA PRAVA MREŽNE GENERACIJE

PRAVO NA ČITANJE OD ROĐENJA

Opremanje kućanstava osobnim računalima, a kasnije i drugim komunikacijsko-informacijskim uređajima, rezultiralo je opadanjem aktivnosti čitanja djeci u obitelji. Komunikacijska tehnologija u sve većoj mjeri zamjenjuje roditeljsku ulogu informiranja djece i igranja s djece, što se odražava i u razvijanju vještina čitanja. Okružena multimedijom, djeca su različite naredbe u računalnim igram učili pamtitи s pomoću ikonografije, što je negativno utjecalo na razvoj početnih vještina čitanja i pisanja, a očitovalo se u slabijem pamćenju dužih sintagmi (Levi, prema Mozuraite 2014: 85).

Predčitalačke se vještine razvijaju od samoga rođenja: „Prije nego što dijete bude sposobno izreći svoju prvu riječ, osjećaj ove opipljive dimenzije njegovih najranijih iskustava s čitanjem te taktilne i emocionalne događaje povezuje s pozornošću, pamćenjem, percepcijom i jezičnim područjima tog mладог mozga. (...) u dječjem mozgu prvo, prije razvoja spoznaje, razvijaju (se) mreže koje su podloga osjetilnom doživljavanju svijeta“ (Wolf 2019: 141).

Digitalne tehnološke mogućnosti konstantno napreduju i grafički stručnjaci kreiraju nova rješenja kojima žele obogatiti doživljaj čitanja, ali tehnološka unapređenja slikovnica treba promatrati kritički. Audio softver e-knjige koje omogućuje slušanje priče koje imitira proces čitanja djetetu ne može dočarati stvarnu situaciju roditeljskog čitanja. Iako je slušanje audio priče ugodno iskustvo, prebrzo je da bi dijete paralelno pratilo tekst. Opcija e-čitača često odvraća roditelje od čitanja djeci, zbog čega djeca nemaju priliku uočiti važnost čitanja pa „...malo dijete na taj način puno slabije razvija aktivnu kognitivnu predodžbu čitanja. Ako dijete čitanje vidi kao još jedan oblik zabave, pasivnost može otupiti procese pozornosti i promišljanja koje želimo potaknuti prilikom čitanja. Nadalje, multimedijalske interaktivne slikovnice nude niz dodatnih aktivnosti uz čitanje, ali u ranoj dječjoj dobi mogu negativno utjecati na njihovu koncentraciju i razumijevanje teksta (Wolf 2019: 157). Stoga stručnjaci zaključuju da su „... ciljevi elektroničke slikovnice obrazovanje, kreativnost i zabava, a ciljevi klasične slikovnice u papirnatom izdanju stvaranje bliskosti između roditelja i djece rane dobi i razvoj prvih predčitalačkih vještina kod djece“ (Čunović 2013).

Iz navedenih razloga, djeca imaju pravo na roditeljsko čitanje tiskanih slikovnica. Djeca proces čitanja povezuju s osjećajem ugode u vremenu koje su provela s obitelji, a budući da u ranom djetinjstvu dijete uči prema modelu, primjer odrasloga koji čita iznimno je poticajan za razumijevanje važnosti čitanja. Osim razvijanja emocionalnih vještina, čitanje naglas djetetu, ne samo u najranijoj dobi, već i u ranoj školskoj dobi, obogaćuje djetetov rječnik, usmeno i pisano izražavanje i razumijevanje gramatike. Djeca spoznaju kako riječi stvaraju značenja u različitim konstrukcijama, razvijaju maštu te upoznaju odlike kvalitetnih tekstova (Hudson 2018).

Povodom Europske godine čitanja naglas, u Hrvatskoj je 2013. godine pokrenuta *Nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi* pod nazivom Čitaj mi!, s ciljem poticanja aktivnosti čitanja najmlađoj djeci u obiteljima, vrtićima i drugim ustanovama, ali i korištenja knjižničnih usluga od rođenja djeteta. Kao jednu od pozitivnih pomaka kampanje, organizatori navode porast broja upisane djece u sve knjižnice u Hrvatskoj.⁴ Razvoj predčitalačkih vještina mora postati briga zajednice te postati

⁴ https://www.facebook.com/pg/CitajMi/about/?ref=page_internal

jednako dostupan svakom djetetu u Republici Hrvatskoj. Kako bismo ostvarili institucionaliziranu brigu oko razvoja kulture čitanja, programi poticanja čitanja trebaju postati sastavnim dijelom usluga svih pedijatrijskih odjela bolnica⁵ i savjetovališta za roditelje unutar pedijatrijskih ambulanti budući da su to prva institucionalna mjesta koja roditelji s novorođenčadi moraju redovito posjećivati. Savjetovališta treba opskrbiti kvalitetnim slikovnicama i ugodnim prostorima za čitanje roditelja i djelatnika djeci, a roditelje treba stručno savjetovati i poticati na svakodnevno obiteljsko čitanje.

PRAVO NA POTICAJAN DRUŠTVENI OKOLIŠ

Prirodno stanje mozga je stanje rasute pozornosti dok je čitanje aktivnost koja zahtijeva koncentraciju i mentalnu disciplinu (Carr 2011: 91): „... naš mozak nije predviđen za čitanje. Čitanje je složena aktivnost koja se razvija reprogramiranjem mozga svakog pojedinca“ (Peti-Stantić 2019: 45). Nova digitalna tehnologija još više potiče kaotičan mentalni okoliš u kojem je dubinsko čitanje onemogućeno. Svaka tehnologija utječe na ljudski mozak i mijenja ga, ali nikada ranije u povijesti nije postojala tehnologija koja više utječe na našu pozornost od Interneta. Tehnopedsimisti ističu da „stvaramo djecu s okolišno uvjetovanim poremećajima pozornosti zbog neprestanog, opsivnog utjecaja koji digitalno odvraćanje pozornosti ima na djecu“ (Hallowell, prema Wolf 2019: 125). S druge strane, čitanje je aktivnost koju učimo, što znači da u ovladavanje čitanjem moramo uložiti znatan mentalni napor: „čin svladavanja čitanja dodojao je sasvim novi sklop repertoaru našeg ljudskog mozga. Dugi razvojni proces ovladavanja dubinskim i temeljitim čitanjem promijenio je samu strukturu veza u tom sklopu, stvarajući nove puteve u mozgu, a to je onda dovelo do promjene prirode ljudskih misli“ (Wolf 2019: 12). Stoga knjige ubrajamo u intelektualnu tehnologiju, koja produbljuje naše mentalne sposobnosti i doprinosi povećanju kapaciteta pamćenja (Carr 2011: 91). Bilo bi civilizacijski neodgovorno zanemariti razvoj ove vještine, koja je stoljećima gradila intelektualnu snagu ljudskoga roda. Jedan od nužnih preduvjeta je sustavno ulaganje u učitelje. Obrazovanje i stručna usavršavanja većinu učitelja ne pripremaju u dovoljnoj mjeri na nove izazove, „...od sve ozbiljnijih poteškoća u učenju i održavanju pozornosti, preko posebnih potreba sve većeg broja učenika koji funkcioniraju dvo- i višejezično, pa sve do služenja tehnologijom u razredu“ (Wolf 2019: 170). Kako bismo postigli uspjeh u području poticanja čitanja i razvoja čitalačke raznopismenosti nužna su „opsežna kontinuirana praćenja postignuća od početka školovanja, metode poučavanja uskladjene s novim znanstvenim spoznajama te koordinirani naglasak na razvoj čitalačkih i jezičnih vještina kroz sve razrede i predmete“ (Isto, 166). U odgojno-obrazovnom sustavu postoji nedovoljna „...osviještenost učenika i nastavnika o tome da čitanje nije samo predmet nastave hrvatskoga jezika“ (Strategija 2017: 14). Budući da je čitanje temeljna generička vještina potrebna za uspjeh svakog pojedinca, potrebno je razmotriti mogućnost uvođenja kurikula čitanja kao međupredmetne teme, koji će osvijestiti učiteljima važnost razvijanja ove vještine kroz svakodnevne kurikulske aktivnosti u svim nastavnim predmetima. Osim toga, „...učitelji u višim razredima moraju razviti vještine poučavanja djece koja ne čitaju na razini primjerenoj svojoj dobi“ (Wolf 2019: 176).

Djeca nove generacije neprestano su uronjena u dinamičan digitalni okoliš pa je iznimno važno naučiti ih opuštanju i mentalnoj pripremi za rad u školi. Koncentracija, meditacija (opuštanje) i vizualizacija vještine su nužne za kvalitetno čitanje i učenje (Kuric i Ostrički 2017). Moguće ih je primjenjivati svakodnevno u bilo kojem dijelu nastavnoga sata te uz bilo koji sadržaj, predmet ili temu. Primjeri vježbi opuštanja i vježbi za razvijanje koncentracije su brojni, lako dostupni i često ne zahtijevaju dodatnu pripremu učitelja. Budući da su takve vježbe obično kratke i jednostavne, učenici će ih doživjeti kao igru i zabavu, a ne obvezu. Proces vizualizacije ili stvaranja senzornih slika nešto je složeniji te zahtijeva vježbu i vođenje učitelja. Senzorne se slike definiraju kao „film što se projicira u vašem umu, čime čitanje postaje trodimenzionalno“ (Zimmermann i Hutchins 2009: 16).⁶ Učenik će naučiti stvarati senzorne slike

⁵ U Beaufort (Sjeverna Karolina) je razvijen program *Born to Read* kroz koji volonteri posjećuju roditelje i djecu u bolnici, daruju im slikovnice i informativne letke te razgovaraju s roditeljima o važnosti čitanja i razgovaranja s djetetom od rođenja (<https://borntoread.org/>).

⁶ Vještina vizualizacije razvija se u dobi između 8 i 9 godina pa u 1. i 2. razredu osnovne škole u intelektualnom razvoju djece ne smijemo

i iznositi svoja promišljanja ako učitelj demonstrira ovu tehniku oblikovanjem svojih misli dok čita neki tekst: „Ako učitelj povremeno govori o knjizi koju čita ili je čitao u djetinjstvu i povezuje je s osobnim iskustvom i sjećanjima, na taj način dijeli s učenicima ono što osjeća i ‘vidi’ u mislima. Tako učenici počinju shvaćati da iz riječi izvire bujica slika. Razgovorom s djecom ukazujemo na razlike među nama te kako svatko od nas istu pojavu zamišlja na drukčiji način“ (Isto, prema Kuric i Ostrički 2017).

PRAVO NA DOSTUPNOST

Mrežna generacija ne poštuje autorsko pravo jer smatra da je sve objavljeno na internetu javno dobro. Smatraju da informacije ne treba pamtiti jer su im, uz potporu digitalne tehnologije, dostupne u željenoime trenutku (Valić Nedeljković 2014). Budući da je laka i brza dostupnost jedno od temeljnih načela kojima se vodi ova generacija, nužno je u radu s djecom i mladima na području poticanja čitanja primijeniti načelo dostupnosti. Ovo je načelo u potpunoj suprotnosti sa suvremenim svjetskim trendovima osnaživanja mreže mjesnih knjižnica i ukidanja školskih knjižnica. Ako želimo razviti kulturu čitanja nove generacije, potrebno je aktivno pristupiti odgoju od rane dječje dobi. Djeca moraju biti okružena knjigama tako da one borave u prostorima u kojima djeca provode većinu vremena. Vrtići trebaju postati dostupniji, uz obveznu predškolsku godinu u kojoj bi djeca bila sustavno pripremana za polazak u školu. Dječje vrtiće, stoga, valja opremiti knjižnicama jer bi na taj način knjiga bila izložena u njihovom uobičajenom dnevnom okruženju i postala sastavnim dijelom svakodnevnih dječjih aktivnosti. Knjižnice u vrtićima približile bi slikovnice djeci, potaknule prirodnu dječju znatiželju, ponudile mogućnost izbora i istraživanja, a djeca bi u prostor mogla dovoditi i roditelje što bi otvorilo mogućnost informiranja roditelja o važnosti obiteljskog čitanja i oblikovanja zbirke s literaturom za roditelje.

U osnovnim i srednjim školama važnu ulogu u poticanju čitanja imaju školski knjižničari. Oblikovanjem razrednih knjižnica knjižničari i učitelji osnažili bi suradnju u ovome području. Opremanje razrednih knjižnica osnovnom referentnom literaturom, poput rječnika, pravopisa i enciklopedija, omogućilo bi stalnu povezanost nastavnih sadržaja s literaturom te približilo učenicima važnost čitanja kao praktičnu vrijednost. Knjižničari bi mogli periodično izmjenjivati literaturu u razrednim knjižnicama i na taj način suptilno informirati učenike o zanimljivoj i raznolikoj literaturi, čime se čitanje ne bi nametalo učenicima kao obveza. Budući da je digitalna generacija pobornik načela automatizacije, koja omogućuje da se korisniku ukaže na željeni proizvod ili uslugu te da ga se podsjeti da taj proizvod postoji (Tapscott 2011), ovakva bi usluga pokazala razumijevanje potreba mrežne generacije.

Dostupnost knjige, ali i drugih proizvoda i usluga kreativne i kulturne industrije (ulaznica za koncerте, kazališne predstave, izložbe i sl.) može biti potaknuta namjenskim subvencijama za konzumacijom kulturnih sadržaja, koje bi trebale biti usmjerene na različite društvene skupine (školarce, mlade, roditelje, umirovljenike i dr.). Posebnu pozornost treba usmjeriti na najranjivije skupine u našemu društvu (obitelji s djecom s posebnim potrebama, socijalno ugrožene obitelji, ruralna i ekonomski nerazvijena područja, djecu na bolničkom liječenju i sl.) koji iz objektivnih razloga često ne razvijaju kulturu čitanja. Kako bi svako dijete imalo pristup kvalitetnoj knjizi i pomoći u razvijanju vještina čitanja, nužno je povezivanje lokalnih knjižnica s udrugama, volonterima i lokalnom zajednicom.⁷ Brojne udruge i knjižnice⁸ provode hvalevrijedne projekte i programe poticanja čitanja, ali aktivnosti ovako velikoga značaja za kulturni i obrazovni razvoj stanovništva ne smiju biti ostavljene volonterima i entuzijastima koji brinu o kulturi čitanja, nego zahtijevaju sustavnu brigu institucija u kulturi i obrazovanju na državnoj razini, kako bi sva djeca ostvarila jednakе odgjono-obrazovne uvjete.

zanemariti ilustracije (Čudina Obradović 2003).

⁷ Pozitivni su primjeri američkih udruga *Bring Me a Book*, i *Reach out and Read*, koje u suradnji s knjižnicama i lokalnom zajednicom skrbе o dostupnosti knjige svakom djetu (<https://bringmeabook.org/>; <https://www.reachoutandread.org/>).

⁸ Posljednjih godina zamjećeni su brojni kvalitetni programi poticanja čitanja u Republici Hrvatskoj (vidi Gabelica i Težak 2017; Visinko 2014.).

PRAVO NA MOGUĆNOST IZBORA I INOVACIJE

Sloboda izbora podrazumijeva preplavljenost tržišta različitim modelima nekog proizvoda. Raznolikost je digitalnoj generaciji važna jer im pruža iskustvo istraživanja i pronalaženja modela koji im u potpunosti odgovara (Abram i Luther, prema Sweeney 2005: 173). Stoga je školske knjižnice nužno sustavno opremiti suvremenom literaturom za djecu i mlade, što predstavlja izazov velikom broju školskih knjižnica koje finansijski ovise isključivo o osnivaču pa je nabava orijentirana uglavnom na lektirnu građu.

Osim ponude informacija u različitim formatima, u dječjim bi knjižnicama valjalo revidirati sustav sadržajne obrade građe, pretraživanja mrežnih kataloga, signiranja i rasporeda knjižnične građe kako bi odgovarao prirodi nove generacije.⁹ Tapscott ističe da mrežna generacija očekuje brz i jednostavan odgovor u svakom obliku komunikacije i interakcije pa bi implementiranjem ovih načela knjižnice postale otvoreniye novoj generaciji (2011: 192). Dječji odjel Gradske knjižnice Rijeka *Stribor* uočio je potrebu uvođenja jednostavnijeg i intuitivnog sustava označavanja i smještaja knjiga na police, temeljeno na sadržajnim i žanrovskim preferencijama i čitateljskim navikama svojih korisnika. Signature imaju jednostavne nazive i prepoznatljive pictogramme, koji korisnicima olakšavaju brže pronalaženje željene knjige.¹⁰

Budući da su pripadnici mrežne generacije više vizualno i auditivno orijentirani od starijih generacija (Sweeney 2005: 173), knjižnice bi trebale dopunjavati svoj fond multimedijom, koja čini njihov prirodan informacijski okoliš. Pritom treba imati na umu da multimedija utječe na sposobnost pamćenja i razumijevanje teksta (de Jong i Bus, prema Wolf 2019: 128) pa je nužno osigurati izbor, uz stalno opismenjavanje i motiviranje djece i mlađih za korištenje različitih izvora sukladno edukativnim, rekreativnim i drugim funkcijama koje takvi izvori pružaju. Nužno je uspostaviti ravnotežu između uporabe tradicionalnih i modernih medija jer ako "...mlade učimo da se previše, prerano i premladi oslanjaju na vanjske izvore znanja, utječemo na njihov intelektualni razvoj. Isto tako, kada ih učimo da se previše i predugo oslanjaju na tradicionalne izvore i oblike znanja, kočimo njihov napredak u digitalnoj kulturi. Intelektualno razvoj naše djece ovisi o pronalaženju promišljene, dinamične ravnoteže između tih dviju pristupa" (Wolf 2019: 136).

Inovacija je načelo koje proizlazi iz potrebe mlađih da budu neprekidno u tijeku i dobivaju najnovije performanse proizvoda jer ih je konstantni razvoj digitalne tehnologije naučio da to s pravom i očekuju. Tiskana knjiga evoluirala je, u tehnološkom pogledu, u elektroničku ili tiskanu knjigu s implementiranim digitalnim elementima. Tradicionalna tiskana knjiga u kontekstu inovacije može se razvijati u području svoje fizičke pojavnosti – formata i strukture sadržaja, ili intelektualne pojavnosti – tematike i žanra. Carr navodi primjer SMS knjige kojim ilustrira žanrovske promjene potaknute čitateljskim kompetencijama suvremenog doba (vizualna orijentiranost i kratko zadržavanje pozornosti). U Japanu su 2001. godine korisnici digitalnih medija pokrenuli pisanje romana u obliku niza SMS poruka koje su postavljali na za to predviđenu mrežnu stranicu. Zbog mogućnosti interakcije s tekstom i autoricama, „romani s mobitelom“ postali su iznimno čitani i popularni te su ih nakladnici počeli izdavati u tiskanom obliku. 2007. godine tri su najprodavanija romana u Japanu izvorno napisana na mobitelu (2011: 143-144). Zanimljiv je primjer hrvatske udruge *Skribonauti*, koja provodi brojene aktivnosti za promicanje književnosti i kulture usmjerene ka marginaliziranim društvenim skupinama¹¹. Pokrenuli su projekt *Nastavi priču* u koji se čitatelji uključuju prijavom na newsletter te svakodnevno e-poštom primaju nastavak neobjavljenih priča spisateljica¹². U posljednje vrijeme revitalizira se tzv. *chapbook* format knjige. Riječ je knjigama maloga formata i broja stranica¹³ koje objavljaju kraće književne forme poput pjesama i kratkih priča ili njihov

⁹ https://www.youtube.com/watch?v=Tldkl9_XrdE

¹⁰ <https://gkr.hr/Magazin/Najave/Djecji-odjel-Stribor-otvara-vrata-olaksavanje-potrage-do-zeljenih-naslova>

¹¹ <https://www.facebook.com/UdrugaSkribonauti/>

¹² Priče su inspirirane fragmentima koje su tijekom 2019. napisale zatvorenice Ženske kaznionice u Požegi na radionici kreativnog pisanja u Požegi.

¹³ Riječ je o jeftinim knjigama koje su nastale u Europi u 15. stoljeću, a prodavali su ih tzv. *chapmeni* (<https://www.britannica.com/art/chapbook>).

hibridni oblik. Postaju popularne zbog opadanja koncentracije za čitanje duljih formi te užurbanog stila života suvremenih čitatelja. Ovi kratki formati često imaju i umjetničku vrijednost, a intelektualni sadržaj često se vezuje uz iznošenje buntovnih stavova autora. U današnje vrijeme uočava se još jedan novi trend u nakladničkoj industriji. Tvrta *Serial Box*¹⁴ objavljuje knjige u seriji „epizoda“. Kratki nastavci ne zahtijevaju puno vremena za čitanje, a zbog preuzimanja televizijskog formata naziva ih se *HBO za knjige* ili *Charles Dickens za digitalno doba*. „Epizode“, tj. poglavlja mogu se čitati na e-čitaču, ispisati na papir ili poslušati kao audiozapis (Piazza 2018).

Zbog izrazito vizualne orijentiranosti primanja informacija, današnja djeca preferiraju grafičke romane (npr. *Gregov dnevnik*, *Tom Gates*), a istraživanja pokazuju pozitivan utjecaj ovoga žanra na razvoj čitalačkih vještina (Stein, Peralta i Boothe 2014.). Zbog dominacije slike u suvremenom digitalnom okruženju, u svijetu postaje sve više zamijećena praksa izdavanja slikovica za sve uzraste, a spomenute preferencije daju naslutiti da će se u budućnosti knjiga morati prilagoditi svojim formatom i omjerom slikovnih i tekstualnih informacija (Miyake 2006).

PRAVO NA UKLJUČENOST

Pripadnici nove generacije su aktivna i angažirana publika koja očekuje zanimljive i autentične sadržaje u čijem stvaranju želi sudjelovati. Mrežna generacija traži slobodu uključivanja pa umjesto običnih konzumera žele postati prozumeri: „Prozumerizam je više od produžetka masovne prilagodbe, ... koji se svodi na to da tvrtke stvaraju osnovne proizvode, a potrošačima dopuštaju da dorade detalje. To se događa kada i proizvođači i potrošači neprestano aktivno sudjeluju u stvaranju roba i usluga“ (Tapscott 2011: 208). Suvremeni čitatelj želi biti sustvaratelj priče, sudjelovati u izboru likova i kreirati radnju. On očekuje da priča ne završi okretanjem posljednje stranice, već da zaživi u drugome formatu, razvija se na drugim medijima, otvorí komunikaciju s čitateljem i preraste u novo čitateljsko iskustvo. Zanimljiv je primjer dječje priče *Billy Twitters and His Blue Whale Problem*, u koju autor Mac Barnett ostavlja kontakt djeci koja žele usvojiti kita.¹⁵ Na taj način priča nema kraj, već živi dalje u komunikaciji s djecom te potiče kreativnost i znatiželju čitatelja. Dokazano je da djeca s disleksijom lakše i radije uče čitati kada imaju mogućnost neometanog izražavanja mišljenja o tekstu pa bi ovakvi formati pomogli učiteljima i roditeljima u obrazovanju čitatelja (Larsson 2010; Lamb i Johnson 2011, prema Mozuraite 2014: 87).

Današnji mladi rado kreiraju diskusijske grupe oko različitih tema, kao i multimedijalne prostore na kojima razmjenjuju ideje. Tapscot ističe važnost mreže n-utjecaja i usmene predaje¹⁶ na današnju generaciju (2011: 193). Riječ je o komunikacijskim mrežama te vezama i odnosima koje one omogućuju i potiču, a ovoj generaciji takve mreže čine skupine prijatelja, poznanika i drugih mladih koji imaju najznačajniji utjecaj pri donošenju odluka¹⁷ (Clark – Phillips 2017: 242). S porastom značaja društvenih mreža učitelji, književnici, nakladnici i ostali stručnjaci u promoviranju važnosti knjige i čitanja imaju mogućnost jednostavnog uvida u interes mlade publike te mogućnost promocije ideje, za koje mogu dobiti trenutnu povratnu informaciju potencijalnih čitatelja. Također, mogu uključiti suvremene čitatelje (npr. na svojim mrežnim mjestima) u stvaranje likova i pisanje priča poticanjem čitatelja na izražavanje osobnih ideja o budućim pričama.

Digitalna tehnologija potiče personalizirani pristup u kreiranju i upotrebi informacija i medija, što je pripadniku mrežne generacije iznimno važna mogućnost, čak i ako ne odluči ništa personalizirati. Pod utjecajem razvijene digitalne tehnologije korisnici su naučili imati mogućnost izbora prema načelu „što

¹⁴ blog.serialbox.com

¹⁵ https://www.ted.com/talks/mac_barnett_why_a_good_book_is_a_secret_door

¹⁶ Istraživanje povjerenja u oglašavanje 2015. g., u kojem je sudjelovala i Hrvatska, pokazuje da 83 posto ispitanika vjeruje preporukama prijatelja, obitelji ili kolega (Nielsen, prema Blažević 2016: 150).

¹⁷ Gladwell napominje kako utjecaj svih pojedinaca unutar mreže nije jednakovrijedan i da svaki od njih ima određenu ulogu te razlikuje poveznike, stručnjake i prodavače (2005).

želim, kada, gdje i kako to želim“ (Tapsott 2011: 73-96; 188-192). U posljednje vrijeme vidljiv je trend izdavanja personaliziranih slikovnica, ali načelo personalizacije ima široke mogućnosti primjene, od personalizacije interaktivnih materijala na mrežnim stranicama nakladnika i autora, do personaliziranih *avatars* koji korisnika vode kroz mrežne kataloge dječjih knjižnica.

Zanimljiv je primjer norveške knjižnice za djecu i mlade *Biblo Toyen*, čije je geslo *Budite budni*. Njezin je dizajn temeljen na suradnji s dječjim psihologozima i razgovorima s djecom i mladima: „Nismo pitali djecu kakvu knjižnicu želete. Umjesto toga, pitali smo ih kakvi su njihovi snovi i što ih čini sretnima“ (prev. a., Mithassel, u Steenberg i Rogne 2019). Cilj je bio oblikovati prostor koji potiče kreativnost, druženje i omogućuje djeci da se osjećaju opušteno i prirodno, bez posebnih pravila i nadzora. Djeca u knjižnici mogu pronaći stručnu pomoć oko zadaća i sudjelovati u brojnim radionicama.

Kako bismo odgojili čitatelja, važno je u čitanje uključiti obilježja naših učenika i pronaći što je njima relevantno. Svaki učenik ima vlastite interese pa mu treba dati mogućnost izbora literature. Ako prepoznamo teme koje su našim učenicima relevantne, možemo im omogućiti literaturu kroz koju će steći nove spoznaje, a koju će radije prihvati od literature po našem izboru (Burns 2017). Autor Alvin Irby navodi primjer male afroameričke gradske zajednice u kojoj su prepoznali probleme svojih učenika. Budući da je veliki broj dječaka bez adekvatne roditeljske skrbi, organizirali su male knjižnice u brijačnicama, a knjige odabiru njihovi uzori i njima poznate osobe iz zajednice. Na taj način učitelji pokazuju djeci da im je svaki učenik važan i da poštuju njihove osobnosti (Irby 2017).

PRAVO NA RAZVOJ OSOBNOG ISKUSTVA KROZ SURADNIČKO ČITANJE

Mrežnoj je generaciji iznimno važno načelo suradnje i dijeljenja pa ovu kvalitetu valja iskoristiti u programima poticanja čitanja. Čitanje se prije i na početku školovanja doživljava kao društvena aktivnost koju dijelimo sa svojim prijateljima i obitelji. Obično takve susrete prati i razgovor o pročitanome u kojem svi sudionici ravnopravno iznose svoje mišljenje. Na taj način čitanje se postavlja u prostor komunikacije, koja je jedna od temeljnih društvenih potreba pojedinca. S napretkom tehnike čitanja učenika, čitanje sve više postaje individualna aktivnost, a razmjena mišljenja o pročitanome znatno opada. Stoga treba promisliti o uvođenju sata čitanja u odgojno-obrazovni proces, pod kojim bi učenici dobili priliku neobveznog čitanja tekstova po vlastitom izboru, zajedničkog čitanja, razmijene informacija i iznošenja osobnog mišljenja u poticajnom okruženju koje nije usmjereno na pravila i procjenjivanje učenikova rada. Na taj bi način učenici usvajali prave vrijednosti čitanja, doživjeli čitanje kao neformalnu i opuštajuću aktivnost te razvijali čitateljske i socijalne vještine. Ponekad treba čitati slobodno, bez uputa, „... bez onoga što moramo tražiti u tekstu zato što je to određeno tradicijom dosadašnjeg znanja zajednice o nekom tekstu. Jedino je tako naime doista moguće doći do novog i svježeg čitanja“ (Peti-Stantić 2019: 62). Učenici koji imaju razvijeniju tehniku čitanja mogli bi pomoći ostalim učenicima u čitanju. Na taj bi se način stvarala odgojno vrijedna zajednica čitatelja u kojoj bi sudjelovali svi učenici (Burns 2017).

Danas postoje brojne suradničke aplikacije, mrežni alati i mrežna mjesta namijenjena razmjeni iskustava i mišljenja, koja su potaknuta suvremenim fenomenom društvenog *bookmarkinga*.¹⁸ Takvi alati pomažu i u organizaciji personaliziranog čitanja. Iznimno je važno cijeniti osobne izbore učenika jer im u suprotnom vrlo brzo čitanje postaje nevažno i prestaju čitati (Grosman 2010). Učitelji, s pomoću takvih alata, mogu pratiti napredak čitanja pojedinog učenika, povezati čitanje kod kuće s čitanjem u školi te dijeliti čitateljske preporuke i knjižne kritike. Učenici mogu postaviti i pratiti svoje čitateljske ciljeve, birati naslove, bilježiti svoje uspjehe u čitanju, pretraživati i birati knjige te stvarati, dijeliti i čitati vršnjačke preporuke knjiga. Na taj način poticanje čitanja postaje društvena aktivnost u kojoj svi ravnopravno sudjeluju dok se istovremeno potiče individualni napredak i poštije mišljenje svakog učenika.¹⁹ Alati za

¹⁸ Društveni bookmarking (social bookmarking) su mrežna mjesta na kojima korisnici bilježe i dijele omiljene mrežne stranice, članke, fotografije i videozapise (Eagan 2018).

¹⁹ npr. <http://www.moxiereader.com/>

društveno učenje (*social learning tools*) omogućuju učenicima refleksiju i raspravu o različitim temama i prikaz vlastitih projekata i zadaća drugim učenicima. Učitelji kreiraju teme u koje uključuju učenike, a učenici dijele svoje uratke i ideje. Često postoji mogućnost snimanja videozapisa koji mogu biti obogaćeni virtualnom stvarnošću, emotikonima i sl. Obrađene je teme moguće objaviti i preuzeti radove drugih učitelja i učenika, složene po temama i uzrastu učenika.²⁰ Na ovaj se način potiče vršnjačka rasprava i vršnjačko učenje, što ima posebnu vrijednost za učenike nove generacije, koji imaju potrebu dijeliti zajednici osobna iskustva²¹ (Hudson 2018).

PRAVO NA „SAMOČITANJE“

Zbog tehnoloških mogućnosti i potrebe mladih za neprestanim povezivanjem s digitalnom zajednicom, razvija se još jedan oblik čitanja – „samočitanje“ (*self-reading*). Sve više tekstova čitatelji sami pišu na blogovima, umjesto da čitaju druge tekstove. Psiholozi smatraju da se radi o psihološkoj potrebi o auto-ekspresiji zbog koje moramo pisati vlastite zapise kako bismo razumjeli svoje misli i potrebe (Mozuraite 2014: 87). Iz ove potrebe razvile su se brojne internetske platforme²² na kojima autori amateri objavljaju svoje tekstove, omogućujući registriranim korisnicima komentiranje, komunikaciju te postavljanje svojih tekstova. Ovakve platforme potiču mlade autore na objavljivanje radova i kreiranje prepoznatljivog imidža, a brojnim autorima koji dosegnu popularnost otvaraju se vrata ka objavljivanju knjiga.

ZAKLJUČAK

Čitanje je temeljna generička vještina koja nam je potrebna za uspjeh u životu. Razvoj vještine čitanja zahtijeva poticanjem društveni okoliš i sustavni stručni rad temeljen na rezultatima suvremenih istraživanja iz područja psihologije te odgoja i obrazovanja. Suvremena je tehnologija dubinski utjecala na kompetencije i preferencije mrežne generacije te je sastavni i neodvojivi dio njezine svakodnevice. Stručnjaci u području izgradnje kulture čitanja moraju upoznati kompetencije i preferencije pripadnika mrežne generacije te pronaći nove metode rada koje pomažu oblikovanju „...dvopismenog mozga koji će biti sposoban za prebacivanje koda, u kojem će biti internalizirane najbolje karakteristike čitanje u tiskanom i u digitalnom obliku“ (Wolf 2019: 198). Kako naše društvo ne bi izgubilo stoljećima izgrađivanu sposobnost dubinskoga čitanja, dužni smo pomoći novoj generaciji ostvariti prava na čitanje koja su sukladna njezinim generacijskim obilježjima.

LITERATURA

1. Blažević, Leonardo. 2009. Novi sadržajni, oblikovni i marketinški trendovi u komercijalnom nakladništvu. *Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*. Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru - Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku. Zadar - Osijek. 181-194. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=100188 (pristupljeno 10. rujna 2016.).
2. Burns, Monica. 2017. Cultivating a Love of Reading in the Digital Age: Four tips for taking advantage of apps and other tools to encourage students to read. *Edutopia*. <https://www.edutopia.org/article/cultivating-love-reading-digital-age> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
3. Carr, Nicholas. 2011. *Plitko: što Internet čini našem mozgu*. Jesenski i Turk. Zagreb
4. Clark, Giles; Phillips, Angus. 2017. *O nakladništvu iznutra*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
5. Čudina-Obradović, Mira. 2003. *Igram do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina*. Školska

²⁰ npr. <https://info.flipgrid.com/>

²¹ Među novom generacijom pojavljuju se tzv. booktuberi, koji putem videozapisa dijele svoja iskustva čitanja (v. <https://www.youtube.com/watch?v=XY8ipAYqOjU&feature=youtu.be>).

²² npr. <https://www.wattpad.com/>

- knjiga. Zagreb.
6. Čunović, Kristina. 2013. Elektronička slikovnica na Sajmu dječje knjige u Bologni. *Hrvatsko knjižničarsko društvo: Novosti*. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb. <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/674> (pristupljeno 20. ožujka 2016.).
 7. Eagan, Sophie. 10 Most Popular Social Bookmarking Websites. Brandwatch. <https://www.brandwatch.com/blog/10-popular-social-bookmarking-websites/> (pristupljeno 12. siječnja 2020.).
 8. Encyclopaedia Britannica. Chapmann. Encyclopaedia Britannica. London. <https://www.britannica.com/art/emblem-book> (pristupljeno 12. siječnja 2020.).
 9. Gabelica, Marina, Težak, Dubravka. 2017. *Kreativni pristup lektiri*. Učiteljsko fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
 10. Gladwell, Malcolm. 2005. *Točka preokreta: kako male stvari mogu dovesti do velike promjene*. Jesenski i Turk. Zagreb.
 11. Grosman, Meta. 2010. *U obranu čitanja: citatelj i književnost u 21. stoljeću*. Algoritam. Zagreb.
 12. Hudson, Hannah. *If We Want Our Youngest Students to Love Reading, We Have to Do These 3 Things*. We Are Teachers. Shelton. <https://www.weareteachers.com/teaching-kids-to-love-reading/> (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
 13. Irby, Alvin. 2017. *How to inspire every child to be a lifelong reader* [videozapis]. TED Conferences. https://www.ted.com/talks/alvin_irby_how_to_inspire_every_child_to_be_a_lifelong_reader?language=en (pristupljeno 10. siječnja 2020.).
 14. Jurić, Mate. 2017. Čitanje u tiskanom i digitalnom okruženju. Doktorski rad. Sveučilište u Zadru. Zadar. 274 str.
 15. Kuric, Ana; Ostrički, Ivana. 2017. Školski program informacijske pismenosti i razvijanja vještina čitanja i učenja. *Dijete, knjiga i novi mediji: Zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa s međunarodnom suradnjom*. Ur. Mendeš, Branimir; Vidović-Schreiber, Tea-Tereza. Filozofski fakultet - Savez društava Naša djeca Hrvatske. Split – Zagreb. 195-203.
 16. Kuvač-Levašić, Kornelija. 2015/2016. Čitanje, vrste čitanja i čitatelja i koncept pismenosti 21. stoljeća. *Zrno: časopis za obitelj, vrtić i školu*. 27/118-119 (144-145). 3-5.
 17. Miyake, Okiko. 2006. *The Development and Possibility of Representation in Picture Books for Children: to what extend has the picture book advanced?*. IBBY. Postfach. <https://www.ibby.org/de/subnavigation/archives/ibby-congresses/2006-in-macau/detailed-programme-and-speeches/okiko-miyake> (pristupljeno 20. ožujka 2016.).
 18. Mozuraite, Vita. 2014. Change of the reading paradigm in the age of e-book. *Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*. Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Žadru – Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku. Zadar – Osijek. 83-91. <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v7i1.199> (pristupljeno 15. ožujka 2016.).
 19. Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Ministarstvo kulture. Zagreb. <https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSP-C%CC%8C.pdf> (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
 20. Pennac, Daniel. 1996. *Od korica do korica: uvod u čitanje i tajne lektire*. Irida. Zagreb.
 21. Peti-Stantić, Anita (2019) Čitanjem do (spo)razumijevanja, Naklada Ljevak, Zagreb.
 22. Piazza, Jo. *Could This Be The Future Of Books?*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/jopiazza/2018/05/11/could-this-be-the-future-of-books/> (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
 23. PISA 2009: čitaličke kompetencije za život. 2010. Ur. Braš Roth, Michelle. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja – PISA centar. Zagreb.
 24. Prensky, Marc. 2001. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*. MCB University Press. Bingley. <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (pristupljeno 12. travnja 2016.).
 25. Prensky, Marc. 2005. Digitalni urođenici, digitalne pridošlice: Razmišljaju li doista drugačije?. *Edupoint: elektronički časopis za promoviranje informacijskih tehnologija u edukaciji*. CARNet. Za-

- greb. <http://edupoint.carnet.hr/casopis/32/clanci/2.html> (pristupljeno 12. travnja 2016.).
26. Sapadin, Linda. 2015. *Fear of Missing Out!!*. Psychwisdom. <https://drsapadin.com/fear-of-missing-out/> (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
27. Steenberg, Nora. *A library according to the dreams of children*. Norla. Oslo. https://norway2019.com/en/news/We_ll_not_hit_them_on_the_head_with_ibsen (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
28. Steiner, Stan F; Peralta, Claudia; Boothe, Diane. *Graphic Novels: A Bridge Between Print and Media for ELL Teaching*. International Conference ICT for Language Learning. Firenca. <https://conference.pixel-online.net/ICT4LL/files/ict4ll/ed0007/FP/0475-SLA597-FP-ICT4LL7.pdf> (pristupljeno 156. studenoga 2019.).
29. Sweeney, Richard T. 2005. Reinventing Library Buildings and Services for the Millennial Generation. *Library Administration & Management*. Texas Digital Library. Austin. 165-175. <https://journals.tdl.org/lam/index.php/lam/article/viewFile/1544/824> (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
30. Tapscott, Don. 2012. *Odrasti digitalno*. Mate. Zagreb.
31. Valić Nedeljković, Dubravka. *Vebinari za nastavnike i profesore: Net generacija i Osnovna uputstva za analizu medija sa učenicima*. Medijska pismenost. <http://www.medijskapismenost.net/dokument/Vebinari-za-nastavnike-i-profesore:-Net-generacija-i--Osnovna-uputstva-za-analizu-medija-sa-ucenicima> (pristupljeno 15. studenoga 2019.).
32. Velagić, Zoran; Kristek, Andrej. 2009. Čitatelji, knjige i tekstovi: oblici interakcije. *OZ*. 29/2009. 337-346.
33. Visinko, Karol. 2014. Čitanje: poučavanje i učenje. Školska knjiga. Zagreb.
34. Wolf, Maryanne. 2019. Čitatelju, vradi se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu. Naklada Ljevak. Zagreb.
35. Zimmermann, Susan; Hutchins, Chryse. 2009. *7 ključeva čitanja s razumijevanjem*. Ostvarenje. Lekenik.

IZVORI

Born to Read. <https://borntoread.org/>

Bring Me a Book. <https://bringmeabook.org/>

Čitaj mi. https://www.facebook.com/pg/CitajMi/about/?ref=page_internal

Flipgrid. <https://info.flipgrid.com/>

Gradska knjižnica Rijeka. <https://gkr.hr/Magazin/Najave/Djecji-odjel-Stibor-otvara-vrata-olaksavanje-potrage-do-zeljenih-naslova>

Knjižnice grada Zagreba. https://www.youtube.com/watch?v=Tldkl9_XrdE

Moxie Reader. <http://www.moxiereader.com/>

Reach Out and Read. <https://www.readoutandread.org/>

Serial Box. <http://blog.serialbox.com/>

Storywars Kids. <https://www.storywarskids.com/>

TED-Ed Student Talks. <https://www.youtube.com/watch?v=XY8ipAYqOjU&feature=youtu.be>

TEDx Sonoma County. https://www.ted.com/talks/mac_barnett_why_a_good_book_is_a_secret_door

Udruga Skribonauti. <https://www.facebook.com/UdrugaSkribonauti/>

Wattpad. <https://www.wattpad.com/>

Ususret kurikulumu školske knjižnice

Ivana Perić

ivana.peric22@skole.hr

OŠ Petra Preradovića, Zadar

Danijela Riger-Knez

danijela.riger-knez@skole.hr

Hoteliersko-turistička i ugostiteljska škola Zadar

Tanja Telesmanić

tanja.telesmanic@skole.hr

Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola Zadar

Mišela Nežić

misela.grmic@skole.hr

OŠ Zadarski otoci - Zadar

Hajdi Škarica

hajdi.skarica@skole.hr

Gimnazija Franje Petrića Zadar

SAŽETAK

Uzimajući u obzir razvoj i mogućnosti koje pruža nova tehnologija te promjene u društvenoj zbilji, zadaća je odgojno-obrazovnih djelatnika odgojiti i obrazovati odgovorne sudionike procesa učenja priлагodljive novim situacijama učenja i informacijskom obilju u digitalnom dobu te spremne na učenje tijekom cijelog života. Kako se školski knjižničari prepoznaju kao educirani i nužni suradnici u toj zadaći zajedničkoj svim odgojno-obrazovnim djelatnicima, potrebno je operacionalizirati njihovu ulogu u odgojno-obrazovnom sustavu u Hrvatskoj i potaknuti razvoj knjižničnog kurikuluma.

U radu se predlaže okvir za program u kojem se polazi od novih predmetnih kurikuluma i kurikuluma međupredmetnih tema. Okvir se temelji na konstruktivističkom pristupu poučavanju u čijem se središtu nalaze učenici koji ne uče napamet činjenice nego rješavaju probleme kroz aktivno istraživanje i interakciju s informacijama te stvaraju i dijele novo znanje. Ovakvim pristupom učenike se ohrabruje za kritičko mišljenje, slobodno izražavanje, kreativnost i jačanje samopouzdanja na putu do stjecanja kompetencija koje se razvijaju predloženim okvirom za program knjižnične, informacijske i medijske pismenosti i poticanja čitanja.

Ključne riječi: školski knjižničar, program knjižnične, informacijske i medijske pismenosti i poticanja čitanja, KIMP, odgojno-obrazovni rad školskog knjižničara, novi kurikulumi u Republici Hrvatskoj.

SUMMARY

Concerning the development and the opportunities provided by new technologies and changes in social reality, the task of educational staff is to raise and educate responsible participants in the learning process adaptable to new situations of learning in the digital age, the age of vast information, and therefore be prepared for life-long learning. As school librarians are recognised as educated and essential collaborators in this task, which is common to all educational staff, it is necessary to operationalise their role in the educational system in Croatia and encourage development of new curricula.

This paper proposes a framework for a programme, which has a starting point in new subject curricula

and extra-curricula topics.

It starts from the constructivist approach of teaching where at the core are students who do not memorize facts but are capable of solving problems through active research and interaction with information and thus creating new knowledge. This approach encourages students to be critical thinkers, express themselves freely, be creative and strengthen their confidence in their quest to acquire competencies that develop the proposed framework for a library programme in information and media literacy education, and promoting reading.

Keywords: school librarian, library programme framework, information and media literacy education and promoting reading programme, KIMP, educational role of school librarian, new curricula in the Republic of Croatia.

UVOD

Školska knjižnica 21. stoljeća, kao „informacijsko, medijsko i komunikacijsko središte škole“¹ i školski knjižničar, kao informacijski stručnjak i odgojno-obrazovni radnik, učenicima i nastavnicima pružaju podršku i pomoć u samostalnu, svjesnu, kreativnu i odgovornu učenju i stručnom usavršavanju pomažući im u razvoju općih kompetencija navedenih u Europskom referentnom okviru iz 2006. godine među kojima su za nas ključne digitalna kompetencija i učiti kako učiti. Naučiti kako učiti ili *znati učiti* jedan je od preduvjeta cjeloživotnom učenju. Školski knjižničar u suradnji s nastavnicima potiče razvoj sposobnosti organiziranja učenja, upravljanja učenjem, rješavanja problema, usvajanja, obrade i vrednovanja informacija i njihova integriranja u smislene cjeline novog znanja i vještina koje su primjenjive u različitim situacijama.

S aktualnim reformskim promjenama u osnovnom i srednjem obrazovanju u Republici Hrvatskoj (kurikularna reforma - eksperimentalni program Škola za život u dijelu škola 2018./2019.; novi kurikulumi nastavnih predmeta i međupredmetnih tema 2019.; frontalna provedba kurikularne reforme u svim školama od 2019./2020.) školskim se knjižničarima otvara prostor za unošenje kvalitativnih promjena u odgojno-obrazovni rad stvaranjem programa knjižničarova neposredna odgojno-obrazovnoga rada koji će obuhvatiti poticanje čitanja te knjižničnu, informacijsku i medijsku pismenost u tiskanom i digitalnom okružju. Ove kvalitativne promjene samo su nastavak njihovih dosadašnjih nastojanja zato što hrvatska školskoknjničarska zajednica u okviru svoje odgojno-obrazovne djelatnosti već dugi niz godina problematizira potrebu sustavna poučavanja učenika i učitelja informacijskoj pismenosti kao temelju cjeloživotnoga učenja.

U ovom će se radu navesti strateški dokumenti koji su prethodili kurikularnoj reformi u kojoj se školskog knjižničara jasnije pozicionira kao nastavnika i stručnog suradnika nezaobilazna u ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda i očekivanja u većini predmetnih kurikuluma i kurikuluma međupredmetnih tema. U tom kontekstu bit će prikazano kako se mijenjala vizija školskog knjižničara od *Nastavnog plana i programa za osnovnu školu* iz 2006. do novih kurikuluma iz 2019. i u kojim se okolnostima razvijao ovaj prijedlog poučavanja knjižnične, informacijske i medijske pismenosti i poticanja čitanja.²

1. ŠKOLSKA KNJIŽNICA U KONTEKSTU NOVIH STRATEGIJA UČENJA I POUČAVANJA

Do promjena nastalih Hrvatskim nacionalnim obrazovnim standardom [HNOS] i *Nastavnim planom i programom za osnovnu školu* iz 2006. godine hrvatski odgojno-obrazovni sustav karakterizirala je isključiva usmjerenost sadržajima propisanim nastavnim planovima i programima. HNOS-om je dugoočekivano osvremenjivanje sustava obuhvatilo samo osnovnoškolsko obrazovanje koje se od usmjerenosti sadržajima i tome što čini učitelj usmjerilo odgojno-obrazovnim postignućima. U tim je okolnostima informacijska pismenost uvrštena u osnovne škole kroz rad školskog knjižničara kao *knjižnično-infor-*

macijsko područje [KIP]. Budući da se promjene u odgojno-obrazovnom sustavu nisu zbivale istovremeno na cijeloj vertikali, od primarnog obrazovanja do sekundarnog, a uočivši potrebu za nastavkom sustavna knjižnično-informacijskog opismenjavanja, u srednjim je školama to provedeno neformalno, tj. odlukom pojedinih srednjoškolskih knjižničara koji su prema vlastitom nahodjenju provodili poučavanje učenika knjižničnoj i informacijskoj pismenosti. Grupa srednjoškolskih knjižničara deset je godina kasnije stvorila *Prijedlog programa knjižnično-informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja [KIMOO] u gimnazijama i strukovnim školama* kao nastavak osnovnoškolskog KIP-a primjereno srednjim školama, čime se nastojalo ujednačiti praksi na cijeloj vertikali³.

Od 2006. do 2019. pojavio se niz strateških dokumenata u području odgoja i obrazovanja koji su donosili smjernice za osuvremenjivanje nastavnog procesa u kojima će svoje mjesto pronalaziti i školski knjižničar. Godine 2010. objavljen je *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj, opće obvezno obrazovanje i srednjoškolsko obrazovanje [NOK]* (MZOŠ 2010) koji donosi okvir za stjecanje temeljnih kompetencija što će učenika pripremiti za cjeloživotno učenje. NOK polazi od činjenice da živimo i radimo u društvu koje zahtijeva nova znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove usmjerene na razvoj inovativnosti, stvaralaštva, sposobnost rješavanja problema, razvoj kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija. Takve kompetencije nije bilo moguće ostvariti u tradicionalnom odgojno-obrazovnom sustavu koji djeluje isključivo kao sredstvo prenošenja znanja. Stoga je učinjen pomak u kurikulumskoj politici i zaokret u pristupu, planiranju i programiranju odgoja i obrazovanja koje će umjesto prijenosa znanja biti usmjereno na razvoj kompetencija (MZOŠ 2010). Obrazovna politika u Republici Hrvatskoj tada prihvata osam ključnih kompetencija navedenih u Europskom referentnom okviru iz 2006. godine, a to su: komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovju i tehnologiji, digitalna kompetencija, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje. NOK je zamišljen kao razvojni dokument nakon kojega će slijediti razrada drugih dokumenata iz kojih nastaju novi predmetni kurikulumi i kurikulumi međupredmetnih tema, ali tek 2019. godine.

Godine 2014. usvojena je *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*⁴⁵. U listopadu 2017. godine usvojen je još jedan strateški dokument primjenjiv u kreiranju kurikuluma školskih knjižnica. To je *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine* koja je svojim ciljevima u korelaciji s gore spomenutom *Strategijom*, a u razradi svojih strateških ciljeva najavljuje nove kurikulume.

Donošenjem obvezujućih predmetnih kurikuluma i kurikuluma međupredmetnih tema u siječnju i ožujku 2019. godine stvoreno je novo odgojno-obrazovno okružje. U tom se okružju školske knjižnice, koje su u kurikulumima navedene kao zbirke različitih izvora informacija na svim medijima te mjesta suradnje i neposredna zajedničkog odgojno-obrazovnoga rada knjižničara i učitelja, trebaju jasnije pozicionirati kao neodvojiv dio obrazovnog procesa.

Naime, do ovog trenutka obrazovne reforme školske knjižnice nisu dobile svoj kurikulum, za razliku od slovenskih školskih knjižnica tijekom njihove obrazovne reforme (Steinbuch 2010.), te trebaju razviti svoje programe kojima će se uključiti u proces učenja i poučavanja, i to suradnjom s učiteljima, tj. uvrštanjem te suradnje u školski kurikulum i godišnje izvedbene kurikulume nastavnih predmeta. Iz novih kurikuluma razvidno je da je uključivanje školskog knjižničara u nastavni proces neophodno kako

³ Telesmanić, Tanja i dr. 2017. Prijedlog programa knjižnično-informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO) u gimnazijama i strukovnim školama. *Zbornik radova: XXIX*. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: Trogir 6. - 8. travnja 2017. *Kurikulum knjižničnog odgoja i obrazovanja: put prema kritičkome mišljenju, znanju i osobnom razvoju*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Zagreb.

⁴ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Zagreb. <http://www.kvalifikacije.hr/sites/default/files/news/2018-01/Nacrt-prijedloga-strategije-obrazovanja-znanosti-i-tehnologije.pdf> (pristupljeno 15. siječnja 2020.)

⁵ Nacionalna strategija za poticanje čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Zagreb. <https://www.minkulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> (pristupljeno 10. veljače 2020.).

bi se ostvarili ishodi predviđeni predmetnim kurikulumima i očekivanja kurikuluma međupredmetnih tema pri poticanju čitanja te knjižničnom, informacijskom i medijskom opismenjavanju učenika, ali i stručnom usavršavanju nastavnika.

2. SVRHA I OPIS OKVIRA ZA PROGRAM KNJIŽNIČNE, INFORMACIJSKE I MEDIJSKE PISMENOSTI I POTICANJA ČITANJA (KIMP)

Osim navedenih ključnih kompetencija, ovim se programom razvijaju kompetencije u četirima ključnim područjima. Naime, njime su obuhvaćene knjižnična, informacijska i medijska pismenost, s naglaskom na istraživačku nastavu, te poticanje čitanja u osnovnim i srednjim školama. Cilj ovoga rada nije teorijsko određivanje pojedinih područja, koje je u znanstvenoj zajednici i danas predmet rasprava, već se u njemu polazi od temeljnih poimanja navedenih pismenosti i preporuka za njihovu implementaciju u nastavu kako ih određuju IFLA i UNESCO. Prema njima, ključne su nastavne aktivnosti školskog knjižničara usmjerene na promicanje pismenosti i čitanja, poučavanje medijske i informacijske pismenosti, istraživačku nastavu, integraciju tehnologije i obrazovanje nastavnika⁶. Knjižnična se pismenost (*library literacy*) odnosi na kompetentno korištenje knjižnicama. Knjižnične kompetencije stječu se upućivanjem i poučavanjem o korištenju knjižnicom, njezinim uslugama i izvorima⁷. Iako termin knjižnična pismenost u Hrvatskoj nije zaživio kao samostalan pojam, javlja se kao *knjižnično-informacijsko područje* [KIP] u kontekstu školskih knjižnica i obrazovanja knjižničnih korisnika⁸.

Informacijska je pismenost u ovom kontekstu shvaćena kao pismenost više razine koja učenicima omogućuje prepoznati i artikulirati informacijsku potrebu, koristiti različite izvore informacija, kritički im pristupiti i vrednovati ih te etički primijeniti odabrane informacije stvarajući i dijeleći nove vlastite sadržaje. Naime, ulazeći u interakciju s informacijama, učenici rješavaju probleme i ne uče napamet činjenice s predavanja nego aktivnim istraživanjem i razmišljanjem konstruiraju novo znanje⁹.

Nadalje, medijska se pismenost temelji na sposobnosti pristupanja medijima na osobnoj razini, sposobnosti analiziranja medija i medijskih sadržaja prema određenim kriterijima, vrednovanju temeljenu na prethodnoj analizi i konačno samostalnom stvaranju medijskih sadržaja.

Poticanje čitanja, kao jedno od područja programa, posebno je važno jer se njegovom provedbom potiče razvoj cjeloživotnog čitatelja, čitanja radi učenja i užitka te razvoj kritičkog mišljenja. Poticanje čitanja važno je za razvoj svih ključnih kompetencija, osobito pismenosti na materinskom jeziku, a time i cjeloživotnog učenja.

Poticanje čitanja provodi se u okviru odgojno-obrazovne i kulturne i javne djelatnosti školske knjižnice u koju su uključeni učenici, nastavnici, stručni suradnici, roditelji, pisci, kulturni djelatnici i vanjski suradnici iz lokalne zajednice.

Stoga okvir za program KIMP-a sadrži sva navedena područja: knjižničnu pismenost, informacijsku pismenost, medijsku pismenost i poticanje čitanja.

2.1. POVEZANOST S DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Spomenuta područja okvira za program KIMP-a mogu se prepoznati u novim predmetnim kurikulumima (npr. Informatika, Priroda, Priroda i društvo, Biologija, Povijest i sl.), a konkretizirana su unutar

⁶ IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2016. Ur.Schultz-Jones, Barbara; Oberg, Diann. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.

⁷ Špiranec, Sonja; Banek, Zorica. 2008. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zavod za informacijske studije Odsjeka za

⁸ Navedeno djelo

⁹ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. 2011. Ur. Lau, Jesús. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.

kurikuluma nastavnih predmeta Hrvatski jezik¹⁰, strani jezici¹¹, Geografija¹² te kurikuluma međupredmetnih tema Učiti kako učiti¹³ i Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije¹⁴.

Predloženi odgojno-obrazovni ishodi KIMP-a zajednički su ishodima pojedinih predmetnih kurikuluma i očekivanjima kurikuluma međupredmetnih tema:

- knjižnična pismenost i suradnja sa školskom knjižnicom javlja se u kurikulumu Hrvatskoga jezika unutar domene B *Književnost i stvaralaštvo* te domene C *Kultura i mediji*
- informacijska pismenost i suradnja sa školskom knjižnicom javlja se u predmetnim kurikulima: Hrvatskog jezika unutar domene A *Hrvatski jezik i komunikacija*, domene B *Književnosti i stvaralaštvo* i C *Kultura i mediji*; Informatike u domeni A *Informacije i digitalna tehnologija*, domena C *Digitalna pismenost i komunikacija*, domena D *E-društvo*; Geografije u domeni B *Prostorne organizacije i procesi*; stranih jezika unutar domene C *Samostalnost u ovlađavanju jezikom*; međupredmetnih kurikuluma Učiti kako učiti u domeni A *Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama*; Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije u domeni A *Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a*, domeni B *Komunikacija i suradnja u digitalnome okružju*, domeni C *Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnome okružju*
- medijska pismenost javlja se u predmetnom kurikulumu Hrvatskoga jezika unutar domene C *Kultura i mediji*
- poticanje čitanja i suradnja sa školskom knjižnicom javlja se u kurikulumu Hrvatskog jezika unutar domene B *Književnost i stvaralaštvo* te domene C *Kultura i mediji*; u kurikulumu stranih jezika unutar domene B *Međukulturna komunikacijska kompetencija*.

3. CILJEVI, SADRŽAJI I ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI KIMP-A U OBRAZOVNOJ VERTIKALI OD PRVOG DO PETOG CIKLUSA (1. R. OSNOVNE ŠKOLE DO 4. R. SREDNJE ŠKOLE)

Cilj je provedbe KIMP-a da učenici na kraju srednjoškolskog obrazovanja budu informacijski pismeni, samostalni u učenju, spremni za nastavak školovanja i cjeloživotno učenje te da razviju čitateljske sposobnosti, strategije i navike. Program je podijeljen i razrađen u pet odgojno-obrazovnih ciklusa čime prati strukturu predmetnih kurikuluma i kurikuluma međupredmetnih tema prema razredima.

¹⁰ Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_214.html (pristupljeno 12. siječnja 2020.).

¹¹ Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (pristupljeno 10. veljače 2020.).

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Engleski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_211.html (pristupljeno 20. siječnja 2020.).

¹² Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_145.html (pristupljeno 18. siječnja 2020.).

¹³ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 10. siječnja 2020.).

¹⁴ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i informacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 15. siječnja 2020.).

CILJEVI, SADRŽAJI I ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI KIMP-A U 1. CIKLUSU (1. I 2. R. OSNOVNE ŠKOLE)

Konkretizirani ciljevi ¹⁵	Sadržaji	Ishodi/očekivanja
<p>Učenici će:</p> <p>objasniti što je knjižnica, gdje se nalazi u školi i upoznati dijelove namijenjene korisnicima</p> <p>tražiti informacije uz pomoć knjižničara</p> <p>ponašati se u skladu s knjižničnim bontonom</p>	<p>Školska knjižnica</p> <p>Knjižnični prostor, građa u slobodnom pristupu, učenički fond (zbirka za najmlađe – M, korito za slikovnice), učiteljski fond, čitaonički dio, knjižničarski pult, knjižnica kao višenamjenski prostor</p> <p>Knjižničar kao izvor informacija</p> <p>Knjižnični red, postupanje s knjigom</p>	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razlikuje knjižnicu od drugih ustanova, razlikuje knjižnicu od knjižare • samostalno dolazi u školsku knjižnicu • poznaje knjižnični prostor i njegov raspored • slobodno se obraća knjižničaru kad mu je potrebna informacija ili pomoć • knjižnicu doživljava kao prostor za sve korisnike te ostvaruje svoja i uvažava prava drugih
<p>upoznati postupak posudbe knjižnične građe</p> <p>upoznati osnovne knjižnične usluge</p>	<p>Radno vrijeme knjižnice, korištenje građe u knjižnici, posudba građe za korištenje kod kuće, članska iskaznica, dijelovi i oprema knjige</p> <p>Korištenje građe unutar knjižnice, posudba knjižnične građe, pomoć pri pronalaženju građe, traženje informacija i rješavanje informacijskih upita, upoznavanje s novim naslovima, rezervacija knjižnične građe, korištenje IKT-a, korištenje primjerenih mrežnih izvora za djecu, sudjelovanje u događajima i aktivnostima u školskoj knjižnici</p>	<ul style="list-style-type: none"> • koristi knjižnicu i poštije pravila korištenja građe • koristi osnovne knjižnične usluge

¹⁵ Konkretizirani ciljevi: kognitivni, afektivni, psihomotorički.

<p>upoznati osnovne zbirke/sadržaje u knjižnici</p> <p>upoznati razmještaj građe prema dobi</p> <p>sudjelovati u aktivnosti poticanja čitanja slušanjem priče</p>	<p>Zbirke u knjižnici i njihov raspored</p> <p>Dobna klasifikacija (M,D,O,I,N)</p> <p>Pripovijedanje priče primjerene uzrastu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • orijentira se u knjižnici, koristi različite knjižnične zbirke u slobodnom pristupu • koristi građu prema dobnoj klasifikaciji • doživjava i koristi knjižnicu kao mjesto uživanja u slobodnom čitanju
<p>posjetiti gradsku/narodnu knjižnicu, njezin dječji odjel i/ili bibliobus</p>	<p>Dječji odjel narodne knjižnice/bibliobus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uz pratnju posjećuje dječji odjel narodne knjižnice/bibliobus • knjižnicu doživjava kao mjesto za razonodu, stvaralaštvo i učenje
<p>upoznati dječje časopise u knjižnici i čitati ih</p>	<p>Dječji časopisi primjereni dobi (poučno-zabavni list, mjesecnik, naslovnica, rubrika) Čitanje dječjih časopisa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznaće i imenuje dječje časopise razlikuje dječji tisak od dnevnih novina i časopisa • koristi dječje časopise za razonodu i učenje • koristi medijske sadržaje primjerene uzrastu
<p>upoznati referentnu zbirku</p>	<p>Dječje enciklopedije i rječnici primjereni dobi: tiskani, elektronički</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poznaje i koristi referentnu zbirku na različitim medijima za proširivanje znanja • pronalazi, izabire i primjenjuje traženu informaciju
<p>čitati, slušati i koristiti književne tekstove za osobni rast i razvoj</p> <p>razlikovati knjižnu od neknjižne građe (građa na različitim medijima)</p> <p>koristiti osnovne podatke pri traženje građe</p>	<p>Čitanje/slušanje kratkih književnih tekstova</p> <p>Zvučne knjige, bajke i priče na filmu, eLektire, Međunarodna dječja digitalna knjižnica</p> <p>Autor i naslov</p>	<ul style="list-style-type: none"> • sudjeluje u aktivnostima poticanja čitanja priča i bajka • poznaje i koristi preporučene mrežne zbirke knjiga za slobodno čitanje uz pomoć odrašle osobe • koristi knjižne i neknjižne izvore • koristi podatak o autoru i naslovu za prepoznavanje i pronalaženje građe/izvora

kreativno se izražavati potaknuti književnim djelom te poštovati tuđi rad	Stvaranje slikovnice/slikopriče Autorsko pravo	<ul style="list-style-type: none"> koristi knjižnicu kao mjesto za stvaralački rad potaknut čitanjem predstavlja svoj rad repoznaće i opisuje pojam autorskog prava
odrediti glavna obilježja plasmana proizvoda u najgledanijim televizijskim terminima	Prepoznavanje plasmana proizvoda u programima "lake zabave"	<ul style="list-style-type: none"> sposoban je prepoznati plasman proizvoda u programima popularnih TV emisija i razumjeti njihovu ulogu
prepoznati prikriveno oglašavanje u animiranim filmovima.	Prikriveno oglašavanje u animiranom filmu	<ul style="list-style-type: none"> sposoban je opisati primjere prikrivenog oglašavanja u animiranim filmovima.

CILJEVI, SADRŽAJI I ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI KIMP-A U 2. CIKLUSU (3., 4. I 5.R. OSNOVNE ŠKOLE)

Konkretizirani ciljevi	Sadržaji	Ishodi/očekivanja
Učenici će: upoznati postupak nastanka knjige razumjeti put knjige od autora do čitatelja	Autor, rukopis, urednik, prevoditelj, ilustrator, lektor, tiskara, izdavačka kuća, knjižara, izdavački katalog, mrežna knjižara, sajam knjiga	Učenik: <ul style="list-style-type: none"> razumije vrijednost kreativnih postignuća u stvaranju djela razumije doprinos pojedinih organizacija u širenju znanja
proširiti uporabu knjižničnih usluga i građe upoznati knjižnicu kao multikulturalan i demokratičan prostor	Korištenje tiskanih i mrežnih pravopisa i rječnika preko poveznica na mrežnoj stranici knjižnice Knjižnična građa za posebne skupine korisnika	<ul style="list-style-type: none"> koristi osnovne knjižnične usluge koristi knjižnične usluge na daljinu koristi građu u skladu s potrebama i mogućnostima
upoznati načine izrade različitih sadržaja i razvijati kreativnost	Plakat, poster, strip, pjesma, prezentacija, privatna i javna objava sadržaja	<ul style="list-style-type: none"> koristi različite načine izrade sadržaja objavljuje ih na knjižničnoj mrežnoj stranici

upoznati pozitivne uloge medija te utjecaj negativnih medijskih sadržaja na djecu	Pozitivni i negativni medij-ski sadržaji ¹⁶	<ul style="list-style-type: none"> • razvija naviku kritičkog propitivanja medijskih sadržaja • koristi edukativne me-dijske sadržaje
osvijestiti pozitivne i ne-gativne strane interneta te utvrditi sigurne načine njegova korištenja	Sigurnost djece na internetu ¹⁷	<ul style="list-style-type: none"> • predlaže i slijedi smjer-nice za sigurno korište-nje interneta i društve-nih mreža
razlikovati različite vrste knjižnične građe	Novine, časopisi, knjige, fotografije, rukopisi, glazbe-na izdanja, zvučna knjiga, DVD, CD ...	<ul style="list-style-type: none"> • odabire pojedine vrste knjižnične građe prema namjeni
razlikovati građu prema namjeni i upoznati različite vrste izvora informacija	Primarni i sekundarni izvo-ri informacija, stručnjaci, ustanove, knjižnice, muzeji, kazališta, referentna gra-đa:leksikoni, enciklopedije, rječnici, karte, atlasi, vozni red, bibliografije, katalozi, internet...	<ul style="list-style-type: none"> • koristi primarne i se-kundarne izvore infor-macija • koristi referentnu građu kao vjerodostojan izvor potrebnih informacija
upoznati osnovne kriterije za vrednovanje mrežnih izvora informacija	Pouzdani mrežni izvori informacija (školska mrežna stranica, stranica školske i gradske knjižnice; mrežne enciklopedije i rječnici; eLektire i sl.)	<ul style="list-style-type: none"> • kritički vrednuje mrež-ne izvore radi dobivanja svakodnevnih informa-cija
upoznati korake jednostav-nog istraživanja pri rješava-nju problema	Rješavanje problema i do-nošenje odluka korištenjem informacija, npr. Model Super 3 ¹⁸	<ul style="list-style-type: none"> • primjenjuje modele za razvoj informacijske pismenosti • vježba istraživanje i rješavanje problema
upoznati etičku uporabu tuđih radova	<i>Copy-paste</i> , krađa (preu-zimanje glazbe, filmova, igrica, domaćih uradaka, prezentacija bez dopuštenja autora)	<ul style="list-style-type: none"> • poštuje autorska pra-va pri uporabi tuđih djela, koristi dozvoljene sadržaje • poštuje autorska prava pri kreiranju sadržaja

¹⁶ Velik izbor sadržaja za učenike od 1. do 4. razreda na mrežnoj stranici Medijska pismenost te u okviru projekta Sigurnost djece na internetu (Pet za net). Dostupno na: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/04/positivni-i-nega-tivni-med-sadrzaj.pdf>; <http://www.petzanet.hr/Kurikulum> (pristupljeno 10. siječnja 2020.).

¹⁷ Velik izbor sadržaja za učenike od 5. do 8. r. na mrežnoj stranici Medijska pismenost te u okviru projekta Sigurnost djece na internetu (Pet za net). Dostupno na: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/04/elektronicko-nasilje.pdf>; <http://www.petzanet.hr/Kurikulum> (pristupljeno 10. siječnja 2020.).

¹⁸ Super 3 je model BIG 6, model informacijske pismenosti prilagođen mlađoj djeci. Više informacija: The BIG 6: Information and Technology Skills For Student Success. <https://thebig6.org/> (pristupljeno 12. veljače 2020.).

<p>upoznati specifične izvore za pojedine znanosti</p> <p>upoznati osnovne bibliografske podatke potrebne za pronalaženje izvora informacija</p> <p>upoznati organizaciju informacija u katalogu i koristiti ga za informiranje o dostupnosti izvora</p> <p>koristiti signaturu za traženje knjižnične građe u slobodnom pristupu</p> <p>čitati lijepu književnost za osobni rast i razonodu</p>	<p>Područja ljudskog znanja, (npr. UDK)</p> <p>Povezanost poučne građe s nastavnim predmetima</p> <p>Skraćeni bibliografski opis: autor, naslov mjesto izdajanja, izdavačka kuća, godina izdanja</p> <p>Pretraživanje kataloga knjižnice prema različitim kriterijima: autor, naslov, godina izdanja, ključne riječi, predmet, UDK</p> <p>Raspored stručne građe na policama (osnovne UDK skupine; signatura)</p> <p>Lijepa književnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • upotrebljava poučne izvore za traženje informacija i učenje • koristi bibliografske podatke za pronalaženje izvora informacija • koristi knjižnični katalog za upit o dostupnosti izvora • pronalazi građu u slobodnom pristupu nakon uporabe kataloga • aktivno se uključuje u kritičko, kreativno čitanje i svrhovitu uporabu izvora • sudjeluje u različitim aktivnostima za poticanje čitanja
<p>pobliže upoznati autorska prava i njihovu zaštitu</p>	<p>Autorsko pravo, plagijat, piratizacija, copyright znak, <i>Creative Commons</i> licence</p>	<ul style="list-style-type: none"> • objašnjava autorska prava i tko ima pravo na njih • poštuje autorska prava pri uporabi tuđih i kreiranju vlastitih sadržaja • navodi postupke pri povredi autorskih prava
<p>naučiti kako prepoznati promoviranje proizvoda u objavama na YouTubeu</p> <p>analizirati glavne modele prikrivenih oglasa u časopisima za mlade</p>	<p>Promoviranje proizvoda u objavama na You Tubeu¹⁹</p> <p>Prepoznavanje prikrivenog oglašavanja u časopisima za mlade</p>	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznaće promoviranje proizvoda u objavama poznatih hrvatskih youtubera • prepoznaće glavne rubrike u kojima se objavljuju oglasi
<p>razviti kritičnost pri dijeljenju sadržaja na internetu</p>	<p>Prepoznavanje zavaravajućeg oglašavanja na internetu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kritički vrednuje i odgovorno dijeli medijski sadržaj na internetu

¹⁹ Tema Prikriveno oglašavanje česta je u medijskom odgoju i obrazovanju. Njome se bave stručnjaci na mrežnoj stranici Medijska pismenost koji su objavili priručnik Prikriveno oglašavanje. Dostupno na: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2019/04/Prikriveno-glas%CC%8Cavanje.pdf> (pristupljeno 10. siječnja 2020.).

promišljati o stvaranju slike o sebi u komunikaciji na internetu	Pravila lijepog ponašanja i komuniciranja na internetu ²⁰	<ul style="list-style-type: none"> primjenjuje pravila lijepog ponašanja i komunikacije na internetu
čitati, slušati i koristiti slobodno odabrana književna djela za osobni rast i razvoj.	Lijepa književnost	<ul style="list-style-type: none"> aktivno sudjeluje u različitim aktivnostima za razvoj čitateljske kulture i čitateljskog ukusa.

CILJEVI, SADRŽAJI I ODGOJNO-OBRASOVNI ISHODI KIMP-A U 3. CIKLUSU (6., 7. I 8. R.)

Konkretizirani ciljevi	Sadržaji	Ishodi/očekivanja
<p>Učenici će: koristiti poznate izvore informacija i upoznati nove radi pronalaženja informacija i upravljanja njima</p> <p>koristiti mrežne kataloge knjižnica pri izradbi samostalnog učeničkog rada</p>	<p>Izvori informacija za opće, specijalno i tekuće informiranje, priručna zbirka u knjižnici, UDK, periodika, mrežne stranice i katalozi dostupnih knjižnica, muzeja, instituta, ustanova</p> <p>Mrežni katalozi knjižnica (narodna, znanstvena knjižnica, NSK), bilješka, sažetak</p>	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> određuje koje su mu informacije potrebne, pretražuje i odabire različite izvore analizira i vrednuje informaciju povezuje informaciju s postojećima koristi/dijeli poštujući intelektualno vlasništvo pretražuje fondove knjižnica putem e-kataloga prepričava vlastitim riječima radi bilješke piše sažetak
upoznati pravila citiranja različitih izvora informacija	Citiranje izvora: knjiga, članak u časopisu, natuknica u priručnoj zbirci, jednostavni elektronički izvori	<ul style="list-style-type: none"> koristi pravila citiranja korištenih izvora u skladu s Hrvatskim pravopisom
upoznati istraživački proces, jednostavno pretraživanje informacija u digitalnom okružju	Jednostavno istraživanje npr. BIG 6 Pravilo triju izvora ²¹	<ul style="list-style-type: none"> samostalno provodi jednostavno istraživanje i složeno istraživanje uz učiteljevu pomoć

²⁰ Poštivanje sebe i drugih u virtualnom svijetu tema je kojom se bave stručnjaci za medije. Brojni prijedlozi nalaze se na mrežnoj stranici: <https://www.medijskapskimenost.hr/wp-content/uploads/2019/04/Postivanje-sebe-i-drugih-u-virtualnom-svjetu.pdf> (pristupljeno 10. siječnja 2020.).

²¹ Uz temu koja se bavi mrežnim učenjem, učenicima se može predstaviti Virtualna učionica Pet za net. Modul 4 (7. i 8. r.) primjerjen je njihovu uzrastu. Dostupno na: <http://kurikulum.petzanet.hr/VirtualnaUcionica/Modul/4> (pristupljeno 3. veljače 2020.).

<p>upoznati kriterije vrednovanja i odabira potrebnih informacija među pronađenima</p> <p>primijeniti pravila odgovorne uporabe prikupljenih informacija</p>	<p>Vrednovanje izvora informacija</p> <p>Odgovorno upravljanje informacijama</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samostalno provodi jednostavno pretraživanje informacija • samostalno ili uz pomoć procjenjuje i odabire potrebne informacije među pronađenima • samostalno ili uz učiteljevu pomoć odgovorno upravlja prikupljenim informacijama
<p>upoznati primjer praktičnog vodiča za samostalno učenje u digitalnom okružju</p> <p>upoznati najčešće stereotipe i predrasude u medijima</p>	<p>Virtualna učionica <i>Pet za net</i></p> <p>Stereotipi u medijima²²</p>	<ul style="list-style-type: none"> • koristi praktične vodiče na mreži kao načine samostalnog učenja novih sadržaja • prepoznaće najprisutnije stereotipe u medijima
<p>osvijestiti pravila ponašanja i komunikacije u virtualnom svijetu</p>	<p>Poštivanje sebe i drugih u virtualnom svijetu²³</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poštuje sebe i druge u fizičkom i virtualnom svijetu
<p>upoznati vrste elektroničkog nasilja na internetu i načine zaštite</p>	<p>Elektroničko nasilje Pogrešna i neprihvatljiva ponašanja na internetu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • predlaže smjernice za zaštitu od elektroničkog nasilja i ponaša se u skladu s njima
<p>stvoriti medijsku poruku</p>	<p>Stvaranje i mediji: poster, plakat, video, radioemisija, radiopriča, promidžbena poruka i sl.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samostalno stvara medijsku poruku prema izboru
<p>čitati, slušati i koristiti slobodno odabrana književna djela za osobni rast i razvoj.</p>	<p>Lijepa književnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • učenik organizira i vodi različite oblike književnih događanja.

²² Temom *Stereotipi u medijima* bave se stručnjaci za medijsku pismenost na mrežnoj stranici Medijska pismenost. Raznoliki sadržaji dostupni na: <https://www.medijskapismenost.hr/prepoznajte-stereotipe/> (pristupljeno 3. veljače 2020.).

²³ Sadržaji za učenike od 5. do 8. razreda na mrežnoj stranici Medijska pismenost. Dostupno na <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2019/04/Postivanje-sebe-i-drugih-u-virtualnom-svijetu.pdf> (pristupljeno 3. veljače 2020.).

CILJEVI, SADRŽAJI I ODGOJNO-OBRZOVNI ISHODI KIMP-A U 4. CIKLUSU (1. I 2. R. SREDNJE ŠKOLE)

Konkretizirani ciljevi	Sadržaji	Ishodi/očekivanja
Učenici će: upoznati lokaciju, prostor i pravila korištenja školske knjižnice	Knjižnica, fond, radno vrijeme, pravilnik o radu školske knjižnice, pravila posudbe, smještaj građe, mrežna stranica	Učenik: <ul style="list-style-type: none"> upoznaje knjižnični prostor, fond i smještaj knjiga na policama samostalno pronalazi željenu knjigu prema signaturi objašnjava važnost UDK oznaka upoznaje pravila posudbe knjižnične građe i pravila ponašanja koristi mrežnu stranicu školske knjižnice
proširiti stečena znanja o referentnoj zbirci na različitim medijima	Tiskana i mrežna referentna građa	<ul style="list-style-type: none"> koristi referentnu zbirku na različitim medijima poznaće svrhu i namjenu tercijarnih izvora informacija pronalazi, odabire i primjenjuje informaciju
samostalno pretraživati mrežne kataloge različitih vrsta knjižnica	Mrežni katalozi različitih vrsta knjižnica	<ul style="list-style-type: none"> pretražuje mrežne kataloge različitih knjižnica pretražuje kataloge prema autoru, naslovu, predmetu, ključnim riječima, ISBN-u, ISSN-u, izdavaču
proširiti znanja o autorskim pravima i pravilima citiranja	Autorsko pravo (Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima) Plagijat Parafraza Citiranje	<ul style="list-style-type: none"> poštuje autorska prava tumači zakonske okvire za zaštitu intelektualnog vlasništva komentira etička i pravna pitanja koja se odnose na primjenu zakona koristi globalne oznake <i>copyright</i> i <i>fair use</i> poznaće termin javna domena ili javno dobro i značenje Creative Commons licence

samostalno izraditi seminarski rad	Seminarski rad Kompozicija i elementi rada Ključne riječi, citiranje, fusnota	<ul style="list-style-type: none"> • pronalazi građu potrebu za izradu seminar-skog rada • poznaje strukturu seminarskog rada • samostalno izrađuje rad
prepoznati informacijsku potrebu, promišljati o vrstama informacija na internetu, provoditi samostalno pretraživanje, odbarati informacije i kritički ih vrednovati	Internet Informacija Strategije pretraživanja Kriteriji vrednovanja informacija	<ul style="list-style-type: none"> • koristi internet kao izvor informacija • organizira, analizira, interpretira i vrednuje informacije s interneta • samostalno kritički procjenjuje izvore informacija i rezultate pretraživanja • razvija vještina odabira kvalitetnih informacija prema kriterijima vrednovanja • prepoznaće relevantne mrežne stranice
samostalno analizirati utjecaj medijskih tekstova na svakodnevni život primatelja analizirati aktualne medijske poruke stvarati svoju medijsku poruku čitati lijepu književnost za osobni rast i razvoj te za razonodu	Različite vrste medija i medijskih poruka Utjecaj medijskih poruka na primatelja Stvaranje vlastite medijske poruke Kratka priča	<ul style="list-style-type: none"> • objašnjava što su mediji • razlikuje različite vrste medijskih poruka • poznaje komercijalnu prirodu medija • kritički procjenjuje medijske poruke • uočava lažne i prikrivenе poruke • objašnjava složene odnose između publike i medijskog sadržaja • samostalno stvara medijsku poruku i šalje putem medija • aktivno sluša i komentira pročitano • produbljuje znanje, razvija moralnu osjetljivost, jača samopouzdanje • jača kompetencije aktivnog slušanja • jača čitateljske i govorničke kompetencije • razvija osjećaj za lijepu književnost

<p>predstaviti svoju knjižnu poslasticu ili sudjelovati na radionici poetske biblioterapije</p>	<p>Književni tekst prema vlastitom izboru Prezentacija Odabrani tekstovi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • aktivno i kritički čita • samostalno odabire i prezentira knjigu za čitanje iz užitka • izdvaja pojedinosti koje su ga se posebno dojmile i potaknule na razmišljanje • potkrepljuje primjerima svoje mišljenje i stavove • objašnjava u čemu uživa dok čita
<p>organizirati književni susret s piscem</p>	<p>Susret i razgovor s piscem</p>	<ul style="list-style-type: none"> • razgovara s piscem i postavlja mu pitanja • razvija komunikacijske vještine • razvija estetsku osjetljivost i otkriva umjetničku vrijednost djela • razvija organizacijske vještine
<p>sudjelovati u predstavljanju knjige</p>	<p>Knjiga za mlade po izboru knjižničara Radionica</p>	<ul style="list-style-type: none"> • razvija vještine aktivnog slušanja • postavlja pitanja vezana uz ponuđeni tekst • razvija čitateljske i govorničke kompetencije • razvija samopouzdanje u izražavanju vlastitoga mišljenja • uvažava druge • razvija čitalački ukus
<p>provoditi istraživanje u korelaciji s predmetnim nastavnikom.</p>	<p>Istraživački rad prema izabranom modelu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samostalno provodi složeno istraživanje radi rješenja problema • samostalno provodi složeno pretraživanje informacija • samostalno kritički procjenjuje proces, izvore i rezultate pretraživanja, odabire potrebne informacije • samostalno i odgovorno upravlja prikupljenim informacijama.

CILJEVI, SADRŽAJI I ODGOJNO-OBRZOVNI ISHODI KIMP-A U 5. CIKLUSU (3. I 4. R. SREDNJE ŠKOLE)

Konkretizirani ciljevi	Sadržaji	Ishodi/očekivanja
<p>Učenici će: upoznati mrežne stranice različitih vrsta knjižnica i njihove specifičnim digitalne zbirke</p>	<p>Mrežne stranice i digitalne zbirke</p> <p>Digitalizirana knjižnična, arhivska i muzejska građa</p>	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> koristi mrežne stranice i digitalne zbirke različitih ustanova u Hrvatskoj i svijetu upoznaje važnost očuvanja kulturne baštine uz pomoć digitalizirane građe prepoznaće mrežne stranice knjižnica i baštinskih ustanova kao pouzdane izvore informacija
primjenjivati znanja o ponašanju u digitalnom okružju	<p>Društvene mreže</p> <p>Nasilje na internetu</p> <p>Zaštita digitalnog identiteta</p> <p>Bonton na internetu</p>	<ul style="list-style-type: none"> samostalno komunicira u sigurnom digitalnom okružju prepoznaće rizike u komunikaciji s nepoznatima preuzima odgovornost za vlastitu sigurnost u digitalnom okružju vodi brigu o primjerenosti svog elektroničkog identiteta otklanja utjecaj stereotipa i predrasuda u komunikaciji s pripadnicima drugih kultura poštuje različita stajališta i razvija pozitivan stav prema pripadnicima drugih kultura promiče toleranciju
kritički procjenjivati utjecaj medijskih tekstova na doživljaj stvarnosti i oblikovanje svjetozora primatelja	Tiskani i elektronički mediji	<ul style="list-style-type: none"> kritički procjenjuje različita djelovanja u javnim, komercijalnim i neprofitnim medijima na oblikovanje vlastitog doživljaja stvarnosti i identiteta

<p>razvijati spoznaju o potrebi zaštite od štetnih medijskih utjecaja, prepoznavati primjere kršenja ljudskih prava u medijskim tekstovima i reklamnim porukama</p> <p>samostalno prepoznati lažne vijesti</p>	<p>Zaštita ljudskih prava u medijima</p> <p>Lažne vijesti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kritički procjenjuje različita djelovanja u javnim, komercijalnim i neprofitnim medijima na oblikovanje vlastitog doživljaja stvarnosti i identiteta • uspoređuje neovisnost i cenzuru medijskih poruka u medijskim tekstovima • objašnjava sadržaj komercijalnih medijskih poruka • opisuje društvenu i estetsku vrijednost medijskog teksta • uspoređuje različite medijske tekstove i kritički procjenjuje kako su u njima prikazane informacije, ideje, stavovi i mišljenja i kako utječu na doživljaj stvarnosti i oblikovanje identiteta primatelja s obzirom na dob, spol i kulturni kontekst • prepoznaće i razlikuje lažnu vijest od istinite
<p>upoznati pojmove bibliografija i popis literature</p> <p>samostalno oblikovati popis literature na kraju završnog rada</p>	<p>Bibliografija Popis literature</p> <p>Završni i seminarski rad u strukovnim školama, Seminarski rad u gimnazijama</p>	<ul style="list-style-type: none"> • razlikuje bibliografiju od popisa literature • sastavlja popis literature po određenim normama
<p>samostalno napisati zamolbu za posao i životopis</p>	<p>Zamolba za posao Životopis (npr. Europass)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samostalno stvara nove sadržaje
<p>upoznati kompoziciju i izradu završnog rada</p>	<p>Kompozicija i elementi rada Citiranje Parafraziranje Plagiranje Navođenje literature</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analizira i vrednuje primjere završnih radova • primjenjuje znanja KIMP-a u pisanju rada • primjenjuje etičke propise pri interpretaciji i citiranju tudihih radova • samostalno stvara nove sadržaje

izraditi lektirni DOS primjenjujući digitalne alate u pristupu književnom djelu	Lektirni DOS (digitalni obrazovni sadržaj)	<ul style="list-style-type: none"> • samostalno ili u suradnji s kolegama stvara i dijeli nove ideje i uratke pomoću informacijsko-komunikacijske tehnologije • samostalno stvara nove sadržaje
sudjelovati na književnoj, filmskoj tribini ili kazališnoj predstavi	Književna tribina Filmska tribina Kazališna predstava (ili interaktivno forum kazalište)	<ul style="list-style-type: none"> • prati i analizira pročitani tekst, film ili kazališnu predstavu • iskazuje svoj umjetnički i estetski doživljaj djela • razlikuje estetiku visoke kulture i tzv. kiča u popularnoj kulturi
održati javni govor ili predstaviti pročitano književno djelo	Javni govor Predstavlja pročitano djelo	<ul style="list-style-type: none"> • samostalno izlaže i predstavlja književno djelo • kritički procjenjuje pročitano • argumentira svoje viđenje pročitanog književnog djela • razvija istraživačke, spoznajne i stvaralačke aktivnosti • nastoji kod svojih kolega probuditi interes za čitanje.

4. UČENJE I POUČAVANJE KIMP-A

Ostvarenje zadanih ciljeva predložena okvira za program KIMP-a stavlja učenika u situacije smislenog učenja i zahtijeva povezanost sadržaja i strategija istraživačkog učenja. Svrha je razvijati okružje u kojem učenik postaje informacijski i medijski pismen s razvijenim čitateljskim navikama te je osposobljen za snalaženje u svim vrstama knjižnica, kao i za postupanje s informacijama izvan ustanova bez obzira na to koju je školu završio na kraju svog formalnog obrazovanja.

Uloga je školskog knjižničara ostvarivanje različitih oblika suradnje s nastavnicima, kao što je podrška u poučavanju, paralelno poučavanje, poučavanje nadopunjavanjem, poučavanje u timu (IFLA 2015), zajedničko planiranje istraživačkog rada, suradničkog učenja u mrežnom okružju i poticanje čitanja. Školski knjižničar u suradnji s nastavnicima planira povezivanje i provedbu programskih tema sa sadržajima predmetnih kurikuluma.

Vrednovanje ishoda programa školski knjižničar provodi formativno (vrednovanje kao učenje i za učenje) kako bi se pratio učenički napredak u stjecanju kompetencija, dok sumativno vrednovanje provodi predmetni nastavnik kojem su očekivani ishodi uključeni u kriterije ocjenjivanja.

ZAKLJUČAK

Prijedlog okvira za program *knjižnične, informacijske i medijske pismenosti i poticanja čitanja* (KIMP) predstavljen u ovom radu donosi objedinjenu i osuvremenjenu sažetu verziju *knjižnično-informacijskog područja za osnovne škole i neobvezna Prijedloga programa knjižnično-informacijskoga i medijskoga odgoja i obrazovanja (KIMOO) za srednje škole* (Telesmanić i dr. 2017) kao revidiran i sadašnjem trenutku u Republici Hrvatskoj prilagođen okvir koji nudi ciljeve učenja i poučavanja, sadržaje i ishode učenja.

Provredbom prijedloga programa KIMP-a omogućuje se vertikalni slijed odgojno-obrazovnih ishoda dvaju novih kurikuluma međupredmetnih područja - *Učiti kako učiti i Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*, objavljenih 2019. godine, kao i ostalih predmetnih kurikuluma, osobito Hrvatskog jezika. Ponuđeni okvir za program povezuje nekadašnje sadržaje vezane za knjižničnu, informacijsku i medijsku pismenost u osnovnoj i srednjoj školi, a razvojem i primjenom različitih strategija učenja priprema učenike različite dobi za nastavak školovanja, osnovnoškolce za srednju školu, srednjoškolce za studij, te predstavlja temelj cjeloživotnog učenja.

Školski knjižničari podrška su učenicima i učiteljima u pronalaženju, vrednovanju i korištenju informacijskih izvora čime doprinose razvijanju različitih vrsta pismenosti, osobito informacijske, čitalačke, medijske i digitalne. Sukladno tomu, određeni su ciljevi učenja, sadržaji i ishodi učenja iz kojih su vidljive moguće korelacije i zajedničko planiranje učitelja i knjižničara, povezivanje tema i ishoda predložena programa sa sadržajima, ishodima i očekivanjima drugih predmetnih i međupredmetnih područja, pa i kolaborativno poučavanje.

Očekuje se da će se učenik koji je stekao kompetencije obuhvaćene predloženim okvirom KIMP-a moći sigurno i samouvjereni kretati kroz tiskane i digitalne izvore znanja, različite medije, snalaziti se, analizirati, kritički vrednovati i etično koristiti različite izvore znanja i odabrane informacije, stvarati i dijeliti nove sadržaje te steći čitatelske kompetencije poželjne i potrebne za život u globalno povezanom svijetu 21. stoljeća.

LITERATURA

1. *IFLA-ine smjernice za školske knjižnice*. 2016. Ur.Schultz-Jones, Barbara; Oberg, Diann. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.
2. Nacionalna strategija za poticanje čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Zagreb. <https://www.minkulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> (pristupljeno 10. veljače 2020.).
3. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb. http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (priступljeno 01. veljače 2020.).
4. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (pristupljeno 10. veljače 2020.).
5. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Engleski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_211.html (pristupljeno 20. siječnja 2020.).
6. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_145.html (pristupljeno 18. siječnja 2020.).

7. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
8. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_214.html (pristupljeno 12. siječnja 2020.).
9. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Informatike za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_03_22_436.html (pristupljeno 10. siječnja 2020.).
10. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 10. siječnja 2020.).
11. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i informacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
12. Steinbuch, Majda. 2010. Predgovor: *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi. Knjižnično informacijsko znanje*. Ur. Steinbuch, Majda. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana.
13. Stričević, Ivanka. Perić, Ivana. 2019. Značenje informacijske pismenosti u digitalnom dobu: kontekstualizacija u nastavnom satu stručnog suradnika. *Zbornik radova: XXXI. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: Šibenik 8. do 11. Travnja 2019. Ogledni nastavni sat stručnog suradnika knjižničara*. Ur. Perić, Ivana; Saulačić, Ana. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Zagreb.
14. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. 2011. Ur. Lau, Jesús. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.
15. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Zagreb. <http://www.kvalifikacije.hr/sites/default/files/news/2018-01/Nacrt-prijedloga-strategije-obrazovanja-znanosti-i-tehnologije.pdf> (pristupljeno 15. siječnja 2020.).
16. Špiranec, Sonja; Banek, Zorica. 2008. *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
17. Telesmanić, Tanja i dr. 2017. Prijedlog programa knjižnično-informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO) u gimnazijama i strukovnim školama. *Zbornik radova: XXIX. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: Trogir 6. o. 8. Travnja 2017. Kurikulum knjižničnog odgoja i obrazovanja: put prema kritičkome mišljenju, znanju i osobnom razvoju*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Zagreb.
18. Vican, Dijana. Milanović Litre, Ivan. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb. https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu - MZOS_2006.pdf (pristupljeno 11. veljače 2020.).

NAPOMENA

Ovo je izlaganje održano na 48. Svjetskom kongresu školskih knjižničara u Dubrovniku u listopadu 2019. godine i objavljeno na engleskom jeziku u kongresnom zborniku: Perić, Ivana; Riger-Knez, Da-

nijela; Telesmanić, Tanja; Škarica, Hajdi, Nežić, Mišela. 2019. The Role of the School library and the School librarian in the context of new curricula: Croatian case. In J. L. Branch-Mueller (ed.), *Proceedings of the 48th Annual Conference of the International Association of School Librarianship and the 23rd International Forum on Research in School Librarianship*, (pp. 1-24). Edmonton, Canada: University of Alberta. DOI: <https://doi.org/10.29173/iasl7395>.

Retrieved from <https://journals.library.ualberta.ca/slw/index.php/iasl> (pristupljeno 27. listopada 2020.). Izlaganje je na poziv ponovljeno i objavljeno na Proljetnoj školi školskih knjižničara 2021. godine.

Odraz reformskih promjena u školskoj knjižnici: razvoj knjižnica i knjižničarske struke

Draženka Stančić

drazenka.stancic@skole.hr

OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec

dr. sc. Jasna Milički

jasna.milicki@skole.hr

OŠ Marija Bistrica, Marija Bistrica

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se razvojem školskih knjižnica i knjižničarske struke praćenjem razvoja aktivnosti školskih knjižničara, zakonodavnog okvira i prosvjetnih dokumenata koji kroz povijest i reformske aktivnosti nastoje unaprijediti odgojno-obrazovni sustav.

Ključne riječi: razvoj školskih knjižnica, razvoj struke školskog knjižničara, zakonodavni okvir, prosvjetni dokumenti, školski knjižničari

SUMMARY

This paper deals with the development of school libraries and the library profession by analyzing the development of the activities of school librarians, the legislative framework and educational documents that seek to improve the educational system through history and reform activities.

Key words: development of school libraries, development of the school librarian profession, legislative framework, educational documents, school librarians

UVOD

Uloga i zadaća školske knjižnice u edukaciji korisnika danas je daleko šire postavljena nego što je bila u samim počecima njezina nastajanja. Knjižnice koje su bile male zbirke vodili su u prvo doba hrvatskog školstva ravnatelji škola ili učitelji hrvatskog jezika kao dio ostalih poslova, a činili su ih vođenje inventarnih knjiga te posudba i primanje povrata knjiga.

Danas knjižničari, uz knjižnične poslove, kao stručni suradnici, pružaju podršku učiteljima i nastavnicima, te mogu preuzeti ulogu pokretača i okupljanjem ostalih dionika (učitelja, roditelja, učenika i šire zajednice) na različitim izvorima informacija promovirati i poticati razvijanje potrebnih vještina, a time omogućiti i stjecanje kompetencija koje suvremeno društvo traži. Njihova stručna savjetodavna funkcija može biti od pomoći u pokretanju projekata i programa u razvijanju strategija informacijskog i medijskog opismenjavanja. Također je moguće primijeniti i suradničko poučavanje, način rada koji nije dovoljno zastupljen u hrvatskom prosvjetnom sustavu. Stoga je nužno uključivanje knjižnice u školski kurikulum putem kojeg predlaže različite programe suradničkog poticanja i povezivanja sadržaja različitih područja u edukaciji korisnika. Iz takvog pristupa mogu nastati strategije, programi, projekti, radionice i modeli.

Problem je što Hrvatska nema definirani jedinstveni standard za informacijsko i medijsko opismenjavanje, već se u implementaciji tih programa u škole koriste različiti modeli i standardi koji školsku knjižnicu ne percipiraju kao ishodište za navedene oblike pismenosti. Novi kurikulumski dokumenti jednim dijelom implementiraju informacijsku i medijsku pismenost u svoje sadržaje, ali ne u onoj mjeri da bi

se one sustavnije poučavale i uspješno primjenjivale. Suradnja sa školskim knjižničarem može pridonijeti razvoju onih ključnih kompetencija koje su se danas pokazale nužnim za istraživačko, projektno i problemsko učenje koja potiču povezivanja prethodnog znanja i informacija s novim te predstavljaju pripremnu fazu za daljnje stupnjeve obrazovanja (pogotovo visokoškolskog).

ŠKOLSKA KNJIŽNICA – POVIJESNA DIMENZIJA, ZAKONODAVNI KNJIŽNIČARSKI I PROSVJETNI OKVIRI, SMJERNICE, PROSVJETNI DOKUMENTI I AKTIVNOSTI ŠKOLSKIH KNJIŽNIČARA U NACIONALNOM KONTEKSTU

U zakonskim dokumentima 18. i 19. stoljeća školske knjižnice se gotovo i ne spominju pa slijedom toga ne možemo govoriti o pozivu školskog knjižničara. Bilo je sporadičnih pokušaja formiranja knjižnica, ali bez kvalitetne zakonske podloge nisu imale jači odjek u obrazovnom okruženju pa prema tome ni potrebu za obučavanjem osoba koje bi ih vodile.

Školovanje školskih knjižničara od svojih početaka predstavlja jedan kompleksni angažman u području obrazovanja. Prepoznavanje trojedne funkcije školskih knjižničara susrećemo već kod Mikačić¹ koja ističe da suvremeni školski knjižničar, u svom pozivu objedinjuje tri funkcije: knjižničarsku, učiteljsku i pedagošku. On je, prema Lasić-Lazić,² informacijski stručnjak – knjižničar, obrazovni djelatnik u školi (učitelj) koji djeluje direktno u odgojno-obrazovnom procesu (školski knjižničar) ili kao posrednik ili stvaratelj informacija i znanja za obrazovanje.

Još se sedamdesetih godina prošlog stoljeća tražilo da knjižnično osoblje ima istu školsku spremu kao i nastavno osoblje u odgovarajućem tipu škole, a uz to i odgovarajuće knjižničarsko znanje. Prema tome bi knjižničar trebao imati, navodi Blažeković, najmanje višu školsku spremu i dodatno znanje iz knjižničarstva koje bi se stalno nadograđivalo razvojem znanosti i tehnologije. Škole, ukoliko su željele ići u korak sa znanstvenim, tehnološkim, društvenim i inim razvojem, školsku su knjižnicu morale pretvoriti u centar u kojem bi se velikim dijelom provodila nastava i učenje (u školi). Blažeković je jasno naglasila da je zadaća školskog knjižničara da prati sva nova saznanja na svim oblicima građe te uz odgovarajuću

¹ Mikačić, Mira. Školovanje bibliotekara. 1977-1978. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 23, 1-4. Str. 85.

² Lasić-Lazić, Jadranka. Kako obrazovati knjižničara za rad u 21. stoljeću. 1999. Školska knjižnica u 21. stoljeću: zbornik radova Proljetne škole školskih knjižničara (Crikvenica, 14.-17. svibnja 1998.). Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske - Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci. Rijeka. Str. 4.

prilagodbu dobroj i mentalnoj zrelosti svojih korisnika, omogući njihovo korištenje. Rad školskog knjižničara uz poslove usko stručne prirode, trebao bi obuhvatiti i odgojno-obrazovne zadaće.

Da obrazovanje i osposobljavanje školskog knjižničara mora ići u dva smjera, Blažeković napominje sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Visoko ili više primarno obrazovanje i uz to stručno knjižničarsko znanje da može samostalno obavljati stručne poslove vezane oko uređenja i vođenja školske knjižnice. Išlo se u smjeru stjecanja i razvoja potrebnih kompetencija školskih knjižničara koje integriraju vještinu poučavanja i knjižničarstva.

U Hrvatskoj je školski knjižničar danas fakultetski školovan, stručno kompetentan i pedagoški osposobljen suradnik u odgojno-obrazovnom procesu.³ Smjer kojim se ide u stručnom osposobljavanju pobliže je opisan u dalnjem tekstu ovoga rada.

Pedagoški rad školskog knjižničara s učenicima kao korisnicima primarni je segment njegove djelatnosti u školi. Neposredni rad zahtijeva jasno definirane ciljeve i ishode učenja, oblike, metode i strategije rada s učenicima. Zadaća je školskog knjižničara da sustavno radi s učenicima na njihovom osposobljavanju za samostalan rad s izvorima informacija kroz primjenu raznih tehnika i tehnologija te odabir ili kreiranje odgovarajućih sadržaja i aktivnosti.

Danas je naglasak na „društvu koje uči“ (sintagma možemo preokrenuti na „društvo koje misli“) i škole koje žele pratiti trend promjena u društvu, rješenje poboljšanja kvalitete vlastite usluge vide unapređenjem procesa poučavanja i učenja i njegovoj djelotvornosti u razvoju onih sposobnosti kod učenika koje će im omogućiti nesmetano daljnje cjeloživotno učenje.

IFLA-ine smjernice⁴ o sudjelovanju informacijskih stručnjaka u nastavi kako bi postali dio institucionalnih nastojanja u informacijskom procesu, u školskim knjižnicama u hrvatskom obrazovnom sustavu nailaze na plodno tlo. Sa sigurnošću možemo tvrditi da su školski knjižničari stručno osposobljeni za rad u nastavnom procesu, ali prepreke se pojavljuju uključivanjem u neposredni rad s učenicima. Još se sedamdesetih godina prošlog stoljeća tražilo da knjižnično osoblje ima istu školsku spremu kao i nastavno osoblje u odgovarajućem tipu škole, a uz to i odgovarajuće knjižničarsko znanje. Prema tome bi knjižničar trebao imati, navodi Blažeković, najmanje višu školsku spremu i dodatno znanje iz knjižničarstva koje bi se stalno nadograđivalo razvojem znanosti i tehnologije. Škole, ukoliko su željele ići ukorak sa znanstvenim, tehnološkim, društvenim i inim razvojem, školsku su knjižnicu morale pretvoriti u centar u kojem bi se velikim dijelom provodila nastava i učenje (u školi). Blažeković je jasno naglasila da je zadaća školskog knjižničara da prati sva nova saznanja na svim oblicima građe te uz odgovarajuću prilagodbu dobroj i mentalnoj zrelosti svojih korisnika, omogući njihovo korištenje. Rad školskog knjižničara uz poslove usko stručne prirode, trebao bi obuhvatiti i odgojno-obrazovne zadaće.

Promjene koje su kroz povijest zahvaćale obrazovanje, nisu istom mjerom obuhvaćale i knjižnice osnovnih škola. Često su te promjene bile odraz nedovoljnog razumijevanja i indiferentnosti prosvjetnih vlasti, a i samog društva u svijetu i kod nas. Postojala su različita i oprečna mišljenja o školskoj knjižnici, njezinoj zadaći, uređenju i vođenju. Danas, uslijed invazivnih promjena na tehnološkom i informacijskom području, školska knjižnica se može percipirati kao važan dionik u uvođenju različitih vrsta pismenosti u strukturu formalnog obrazovanja. Jasno, uspješnost njezine uloge u tom procesu uvelike ovisi o položaju knjižnice u školskoj zajednici, a potom i šire.

Začeci prvih knjižnica unutar obrazovnih institucija na ovom području (vezani više za srednje i više školstvo) javljaju se krajem 16. i početkom 17. stoljeća pojmom isusovačkog reda u Hrvatskoj. Poduka u isusovačkim školama odvijala se na temelju nastavnoga plana *Ratio atque institutio studiorum Societa-*

³ Vidi više u: Milički, Jasna. 2014. Model informacijskoga opismenjavanja u osnovnoškolskim knjižnicama. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. Str. 147-157.

⁴ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju: završna verzija. 2011. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.

tis Jesu, a osnova poduke bio je latinski jezik. Nažalost, bogata knjižnica isusovačkog samostana, koji je imao i vlastitu tiskaru, stradala je u velikom požaru 1645. godine. No unatoč ukidanju reda 1773. godine, njihov sustav obrazovanja ostaje isti sve do polovice 18. stoljeća.⁵ Zanimljivost je da su se za angažman i sudjelovanje u događanjima polaznici nagrađivali knjigama, koje su u ono vrijeme bile veliko bogatstvo.

Važnu reformsku promjenu obrazovanja tj. školskog sustava pokrenula je Marija Terezija. Školstvo se u razdoblju vladavine prosvijećenoga apsolutizma definiralo kao državno političko pitanje. Brinula se da prosvjetu i školstvo podigne na višu razinu, a nadzor nad školama predaje državi. Školsku reformu povjerala je Johannu Ignazu Felbigeru (1724 - 1788). Temeljni zakonodavni dokument uspostave državnoga školstva Habsburške monarhije iz 1774. godine je *Die Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen* (*Opći školski red za njemačke normalne, glavne i trivijalne škole, od 6. prosinca 1774. godine*), u kojem se ne spominju školske knjižnice.⁶ Godine 1777. izdaje se nova naučna osnova *Ratio educationis* (*Sustav obrazovanja i cjelokupnog školstva za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene zemlje*).⁷ U toj se uredbi u čl. 194. navodi da bi se u gimnazijama i gramatičkim školama trebalo potruditi oko osnivanja male knjižnice s nužnim materijalima, a uz ostalo promovira i nove ideje u metodi poučavanja, primjerice metodu učenja s razumijevanjem, iako još uvijek kombiniranu i s učenjem napamet. Ni ostali dokumenti, primjerice *Systema scholarum elementarium* (*Sustav početnih škola u Ugarskoj*) ili *Entwurf der Grundzüge des öffentlichen Unterrichtswesens in Österreich* (*Nacrt temeljnih načela javne nastave u Austriji*), ne spominju školske knjižnice.⁸

Iako su se radikalne promjene pokušale uvesti krajem 18. stoljeća, za vrijeme vladavine cara Josipa II., sve je ubrzano vraćeno na prijašnji sustav. U želji da školama da napredan i slobodouman pravac njegova uredba određuje da nastavu preuzimaju svjetovnjaci, a od učitelja traži stručno znanje, uvodi školarinu i germanizaciju (svaki je učitelj morao znati njemački jezik). Njegovom smrću sve se ponovno vraća na prijašnji sustav Marije Terezije.

1850. godine, za vrijeme cara Franje Josipa u naše se škole uvodi nova austrijska organizacija, tzv. Thunova⁹ školska osnova, temeljena na *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen* (*Nacrt ustroja gimnazija i realnih škola u Austriji - Nastavni plan za gimnazije*) iz 1849.¹⁰ U čl. 55. tog dokumenta navodi se da je poželjno da svaka gimnazija ima knjižnicu koja bi se redovito povećavala i trebala imati dva odjela - knjižnicu za učitelje i knjižnicu za učenike. Nadalje u istom članku, stavku 5. navodi da je za knjižnicu za učitelje potrebno ponajprije nabaviti one spise koje učitelji trebaju za napredovanje u svom znanstvenom znanju i za temeljito održavanje nastave, a koja ipak premašuju financijske mogućnosti pojedinog učitelja. Uporaba sredstava predviđenih za tu knjižnicu odvija se na prijedlog bilo kojeg učitelja putem zaključka učiteljskog vijeća. Upravljanje knjižnicom (nabavljanje, izlaganje, katalogizacija knjiga, nadgledanje njihove posudbe i sl.) provodi ili sam ravnatelj ili to izričito prepušta jednom od redovitih učitelja gimnazije. U stavku 6. se spominju glavne zadaće knjižnice za učenike koja bi trebala brinuti da učenicima budu dostupnima klasična djela na materinjem jeziku i djela koja učenicima na primjereni način koriste za proširenje i oživljavanje sadržaja pojedinih nastavnih predmeta, osobito povijesti, geografije, povijesti prirode i fizike.¹¹ Tu se već naslućuje jedna od radikalnih zadaća školske knjižnice kao mjesta potpore u učenju svih nastavnih predmeta. Uporaba novčanih sredstava odvija se kao i kod knjižnice za učitelje, a vođenje knjižnice ravnatelj prepušta jednome učitelju materinjeg jezika na višoj gimnaziji. Što se financiranja tih knjižnica tiče u pravilu se predlaže prilozi od učenika, u skladu s lokalnim prilikama različite, ali posvuda umjerene, koji će se upotrebljavati za njihovo proširenje. Isti dokument *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen* (*Nacrt ustroja gimnazija i realnih škola u Austriji - Nastavni*

⁵ Dobronić, Lelja. 2004. Klasična gimnazija u Zagrebu: od 1607. do danas. Školska knjiga. Zagreb. Str. 22.

⁶ Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Knjiga 1. 2017. Hrvatski institut za povijest. Zagreb. Str. 24.

⁷ Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Knjiga 1. 2017. Hrvatski institut za povijest. Zagreb. Str. 27.

⁸ Isto, str. 16.

⁹ Leo Thun-Hohenstein (1811-1888), reformator austrijskog školstva i ministar nastave od 1849. do 1860. godine.

¹⁰ Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Knjiga 1. 2017. Hrvatski institut za povijest. Zagreb. Str. 35.

¹¹ Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Knjiga 1. 2017. Hrvatski institut za povijest. Zagreb. Str. 228.

plan za realne škole, 1849.) ali za realne škole, uopće ne spominje školske knjižnice.

U drugoj polovici 19. stoljeća sve više jača potreba za ustrojem pučkih/narodnih škola, uprave i nadzora, nastavnih sadržaja, prava i obveza učitelja. Tek su sklapanjem Austro-ugarske nagodbe 1867. i Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868., kojom su bogoštovljene i nastava postale autonomno pitanje Hrvatske, stvoreni uvjeti za sustavno uređenje hrvatskoga državnoga školskog sustava. Tako druga polovina 19. stoljeća predstavlja razdoblje reforme i razvoja modernoga javnoga školskog sustava u Hrvatskoj. U Zakonu od 14. svibnja 1869. kojim se ustanovljuju načela nastave za pučke škole¹² i Zakonu od 2. svibnja 1883. kojim se preinacuju neki dijelovi zakona od 14. svibnja, čl. 44. Zakona navodi da se u svakom školskom kotaru treba osnovati učiteljska knjižnica kojom upravlja povjerenstvo koje bira kotarska učiteljska konferencija.¹³ U dijelu koji se odnosi na nastavu pučkih učionica Vojne krajine, čl. 73. navodi da u izdatke školskoga kotara spadaju i dotacija učiteljske knjižnice, za koju se može i od učitelja prikupljati iznos s polovicom postotka godišnje plaće.¹⁴

U vrijeme banovanja bana pučanina Ivana Mažuranića Sabor je izglasao *Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*.¹⁵ Zakon je donesen po uzoru na mađarski i austrijski zakon o osnovnom školstvu s time da su neke odredbe detaljnije razrađene i prilagođene prilikama u Hrvatskoj, a neke nove i liberalnije donesene po prvi puta. To je prvi hrvatski školski zakon o obveznom obrazovanju kojim je hrvatski jezik postao nastavni jezik, normirani su nastavni predmeti u pučkim školama, prava i dužnosti učitelja i nadležnih upravnih tijela i Crkve.

Prema navedenom zakonu određeno je da se učitelji stručno usavršavaju koristeći stručnu literaturu (knjige i školski časopisi), a za što služe knjižnice, učiteljski sastanci i tečajevim te da škola mora biti opremljena nastavnim pomagalima, a udžbenici (školske knjige) moraju biti jednaki su u svim pučkim školama i drugi se ne smiju upotrebljavati.¹⁶ Prema istom zakonu svaka je općina dužna davati određenu dotaciju (najmanje 10 for. na godinu), za osnutak i održavanje općinskih knjižnica, koju vodi učitelj ili učiteljsko vijeće.¹⁷ Glavne smjernice prosvjetne politike zastupljene ovim zakonom jesu jednakost svih u obrazovanju, opismenjavanje stanovništva, državna uprava i stručni nadzor nad školama, normiranje obrazovnih i odgojnih sadržaja, ospozobljavanja učitelja, normiranje i zakonska regulativa školskoga sustava, crkvena nadležnost u vjerskim sadržajima.

I *Zakon od 31. listopada 1888. ob ustroju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji* u svojem čl. 90. navodi da daljem znanstvenom i pedagoškom obrazovanju učitelja koriste knjižnice, školski časopisi, učiteljski sastanci i izvanredni strukovni tečajevi, a u čl. 91. da je svaka općina dužna davati najmanje 10 forinti (20 kruna)¹⁸ na godinu za svaku opću pučku školu na svom području te da se utemelji i uzdržava školska knjižnica.¹⁹ Cuvaj također navodi da kraljevska zemaljska vlada posebnom naredbom iz 1908. godine određuje "da pučkoškolske knjižnice moraju pristupiti književnim društvima kao članovi"²⁰. Tu je i niz naredbi kr. zemaljske vlade, pa tako u jednoj iz 1889. godine stoji da svaka škola mora imati imovnik školskog pokućstva i učila i katalog knjižnice i školsku knjižnicu, a o izboru knjiga za knjižnicu odlučuje učitelj ili učiteljsko vijeće.²¹

¹² Isto, str. 315.

¹³ Isto, str. 326.

¹⁴ Isto, str. 349.

¹⁵ Isto, str. 353.

¹⁶ Gaćina Škalamera, Sonja. 2014. Zakon o pučkim školama i preparandijama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji iz 1874. godine. Analiza povijest odgoja, vol. 13. Str. 105.

¹⁷ Isto, str. 120-121.

¹⁸ Građa za povijest školstva: Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas: Knjiga IV. 1912. Pribrao i uredio Antun Cuvaj. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu. Str. 650.

¹⁹ Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Knjiga 1. 2017. Hrvatski institut za povijest. Zagreb. Str. 427.

²⁰ Građa za povijest školstva: Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas: Knjiga IV. 1912. Pribrao i uredio Antun Cuvaj. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu. Zagreb. Str. 650.

²¹ Školski zakon od 31. listopada 1888. s provedbenim naredbama i načelnim rješidbama: Knjiga I. 1901. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu. Zagreb. Str. 119-135.

Nakon Prvog svjetskog rata 1918. dragocjene podatke o knjižnicama srednjih škola imamo zahvaljujući Ligi naroda koja je u namjeri da objavi "intelektualnu statistiku" cijelog svijeta prikupljala podatke iz područja školstva i prosvjetnih udruga u razdoblju od 1926. do 1930. Na osnovi tiskanih obrazaca za čije su popunjavanje bili zaduženi ravnatelji, možemo pratiti izbor osoba za rad u knjižnici i njihove kvalifikacije. Nažalost, ono što se može iščitati jest da se nije previše inzistiralo na stručnoj spremi knjižničara i da je taj posao mogao obavljati bilo koji učitelj.²² Zatim u Zakonu o narodnim školama 1929. u čl. 37. stoji da imovinu jedne školske općine čine zbirka učila i školske knjižnice. Čl. 38. regulira prihode pa navodi da u "mesni školski fond idu svi pokloni, zadužbine i drugi prihodi namenjeni toj svrsi", a on se onda koristi za "pomaganje učeničkih izleta i utakmica, školskih knjižnica za decu i odrasle". U čl. 53. stoji da "narodna škola mora imati zbirke potrebnih učila i knjižnicu za učitelje, učenike a po mogućству i za građane školske opštine". Da svaka školska općina treba voditi točan inventar / popis imovine i zgrada; inventar pokretnina; inventar pokućstva i učila i inventar učiteljske, učeničke i građanske knjižnice. Bilješke o postojanju pravila o inventarizaciji zbirki učila, knjižnici i nameštaju nailazimo i u službenim dokumentima iz 1913. godine.²³ Da su se u ono vrijeme formirale i razredne knjižnice možemo iščitati iz čl. 79. u kojem se navodi da svaki nastavnik koji će u zaduženju dobiti razred ili školu, primiti i sve školske stvari: učila, arhivu, knjižnicu, razredni imenik i sve ostalo, što dotičnom razredu ili školi pripada, i sve čuvati u ispravnom materijalnom stanju do predaje zaduženja. U zakonu se spominju obvezne Školskog odbora koji treba pomagati u radu Učiteljskog vijeća oko osnivanja učeničke, učiteljske i javne knjižnice u školi i brine se o njihovom razvoju. Učiteljsko vijeće predlaže nabavu potrebnih učila, knjiga za knjižnice, nameštaja i drug potrebne opreme. Banovinski je odbor u ono vrijeme određivao materijalnu pomoć za nabavu potrebnog školskog nameštaja, učila, knjiga i drugoga.²⁴

Položaj knjižnice unutar školske zajednice počeo se mijenjati ranije, zbog zahtjeva promjena u nastavnom sadržaju. Dilema oko uvođenja cjelovitih književnih djela u nastavu ili korištenje čitanki s ulomcima ili izvadcima iz originalnih književnih predložaka, razriješila se dvadesetih godina 20. stoljeća²⁵ kada su prosvjetne vlasti uvele uporabu cjelovitih djela u nastavu. Tada je ta „suvremena škola“ postavila školske knjižnice kao medij uz pomoć kojeg će potpuna književna djela postati potpora ili nadopuna osnovnim nastavnim sredstvima, a knjižnica nezaobilazni dio odgojno-obrazovnog programa.²⁶

Na području Nezavisne države Hrvatske uveden je novi školski sustav, koji je u velikoj mjeri imao uporišta u školskomu sustavu Banovine Hrvatske, a njime je upravljalo Ministarstvo nastave, tj. narodne prosvjete.

Nakon Drugog svjetskog rata knjižnice su počele svoje fondove popunjavati popularno-znanstvenim djelima, obogaćivati stručnu literaturu za učitelje, a sve je to povlačilo za sobom i potrebu za njihovim stručnim uređenjem. Sve istaknutija postaje potreba za obrazovanjem i osposobljavanjem voditelja knjižnica u osnovnim školama. Integracija knjižnica u život i rad škole postaje neophodna i zbog znanstvenog napretka i sve veće potrebe informacijskog protoka. Školska knjižnica pripada školi i dio je njezine cjeline s jasno određenim odgojnim i obrazovnim ciljevima i zadaćama. Školstvo je organizirano i radilo po Privremenom nastavnom planu i programu iz 1944. Iduće se godine, 1945. donosi Zakon o sedmogodišnjem obveznom školovanju, čime zapravo počinje vanjska reforma škole. Osmogodišnje školovanje u hrvatski obrazovni sistem uveo je *Zakon o osnovnim školama* 1951. godine²⁷. Sljedećem reformiraju obrazovnog sustava pristupilo se 1956. godine, iako je komisija za reformu školstva imenovana 1953. godine, a završilo je donošenjem Općeg zakona o školstvu, 1958. godine s ustrojavanjem jedinstvene obavezne osnovne osmogodišnje škole (po organizacijskom modelu četiri razreda razredne nastave i

²² Vidi više: Milički, Jasna. 2008. Srednjoškolske knjižnice u Zagrebu u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Magistarski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

²³ Isto, str. 57.

²⁴ Isto, str. 57.

²⁵ Nakon puštanja iz zatvora 1925. godine, Stjepan Radić postaje ministar obrazovanja u Vladi Kraljevine SHS.

²⁶ Blažeković, Tatjana. 1972. Školska knjižnica ili razredna knjižnica u osnovnoj školi. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 18, 3-4. Str. 111.

²⁷ Trideset godina naše pedagogije i školstva: referati sa simpozija. 1976. Pedagoško-knjževni zbor, Zagreb. Str. 61.

četiri razreda predmetne nastave), a u Hrvatskoj potvrđena i Zakonom o osnovnoj školi 1959. godine. Taj potonji zakon ni u jednom članu izrijekom ne spominje školske knjižnice ni knjižničare. Jedino što najbliže spominje u čl. 86. da zgrada osnovne škole uz ostalo treba imati učeničku čitaonicu.²⁸

Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) 1974. godine i odlukom Saveza komunista Jugoslavije pristupilo se reformiranju cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava za čiju je provedbu bio zadužen Stipe Švar. No najveće promjene doživjele su srednje škole u kojima je uvedeno usmjereno obrazovanje. Sam *Zakon o osnovnoj školi* iz 1974. godine, ne donosi neke radikalnije promjene za školsku knjižnicu koja se u njemu- spominje samo u navodu da ona „treba da ima... d) učeničku knjižnicu s čitaonicom“.²⁹

Dok u drugim zemljama brojni propisi učvršćuju položaj knjižnice u životu škole, određuju njenu funkciju u nastavi, donošenjem standarda pospješuju njen organiziranje i formiranje fonda, situacija je u našoj zemlji³⁰ prije i nakon Drugog svjetskog rata, davala drugačiju sliku. Odnos prema školskim knjižnicama u nas bio je odraz stanja i mišljenja u društvu i prosvjetnoj politici. Premda su po osnivanju starije od javnih dječijih knjižnica, zbog nestručnog uređenja i vođenja te nedostatnog financiranja nabave, izgubile su svoju odgojnu vrijednost. Neki malo ozbiljniji, ali ne i dostatni pokušaji uključivanja školskih knjižnica u rad škole, javljaju se krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća. U Zakonu o osnovnim školama knjižnica se spominje samo u čl. 94. i to u navodu što bi sve zgrada osnovne škole trebala imati, pa bi tako, između ostalog, trebala imati „...d) učeničku knjižnicu s čitaonicom“. ³¹ *Zakon o bibliotekama SR Hrvatske* ipak govori nešto malo više o knjižnicama. Tako čl. 15. koji određuje zadaću školske knjižnice, glasi: „Biblioteke u općeobrazovnim i stručnim školama su specijalne biblioteke u kojima se prikupljaju knjige i bibliotečni materijal, potreban polaznicima i nastavnicima škole u izvršavanju zadataka škole i unapređenju nastave“.³² Premda samim Zakonom nije bio određen postojanje tipa školske knjižnice, Blažeković je naglasila da u praksi prevladava misao o školskoj knjižnici. Čak su i standardi proklamirali školsku knjižnicu kao kulturno središte svake škole, a predložen je i obvezan pedagoški rad s pojedinim učenicima, grupni rad, uvođenje učenika u korištenje knjižnicom te pomoći učiteljima.

I dok su se u drugim zemljama zakonske regulative ugrađivale u praksu, kod nas su one teško prodirale i inicirale promjene, često zbog otpora i drugačijeg mišljenja pedagoga i samih učitelja (koji su prednost davali obliku razredne knjižnice). Nužno je istaknuti da te „vrste“ knjižnica nisu bile ni odobrene ni preporučene od stručnjaka, nego je njihovo formiranje uvjetovano proizvoljnim nahođenjem učitelja i ravnatelja. Obešhrabrujuća je činjenica da su inicijatori takvog uređenja knjižnica bili prosvjetni savjetnici i inspektorji bez ikakvog iskustva u knjižničarskom poslovanju. Stoga je u čistoj kontradikciji bila uloga školske knjižnice u nastavnom procesu kao kulturnom središtu svake škole koju u svojim materijalima spominje Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SR Hrvatske i slika knjižnica po školama s rascjepkanim i usitnjеним zbirkama, pristupačnim samo pojedincima, a ne cjelokupnoj populaciji u pojedinoj školi.³³

Oko pitanja trebaju li uopće egzistirati školske knjižnice uz pojavu javnih dječijih knjižnica koje su bolje stručno uređene, dok jedne i druge sadrže gotovo iste fondove, vodile su se brojne polemike. Jasno je da im zadaće nisu iste. Školska knjižnica je po svom ustroju, prema Zakonu o knjižnicama, specijalna knjižnica koja služi unapređenju odgoja i obrazovanja u školi, a javna dječja knjižnica zadovoljava opće, raznovrsne interese djece i dopuna je školskoj knjižnici.

U *Minimumu standarda za školske knjižnice* iz 1973. godine³⁴ stoji i dalje funkcija školske knjižnice kao mjesačna informativna, odgojno-obrazovna i kulturne djelatnosti svake škole. Cilj je i dalje bio organizirani

²⁸ Zakon o osnovnoj školi. 1959. Narodne novine, 32, čl. 86., str. 50.

²⁹ Zakon o osnovnoj školi. 1974. Narodne novine, 14, čl. 91., str. 275.

³⁰ Vidi: Milički, Jasna. 2008. Srednjoškolske knjižnice u Zagrebu u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Magistarski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

³¹ Blažeković, Tatjana. 1972. Školska knjižnica ili razredna knjižnica u osnovnoj školi. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 18, 3-4. Str. 115.

³² Zakon o bibliotekama SR Hrvatske. 1965. Narodne novine, 8.

³³ Furlan, Branka. 1969. Ponovo o školskim knjižnicama. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 15, 1-2. Str. 1

³⁴ Minimum jugoslavenskih standarda za školske knjižnice. 1976. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 22, 1-4. Str. 113-114.

programirani nastavni rad, kao osnova odgojno-obrazovnog procesa i postavljanje učenika kao subjekta i središta tog procesa. Pojam „školska knjižnica“ obuhvaća knjižnice u osnovnim i srednjim školama. U standardima i dalje stoji da je svaka škola dužna imati knjižnicu koja surađuje sa svim odjelima narodnih knjižnica na stručnim i pedagoškim osnovama. I dalje je naglašena važnost školskih knjižnica, a njihova egzistencija pojavom dječjih knjižnica, smatrala se neupitnom. Istaknuto je da knjižnica sve svoje djelatnosti mora planirati unaprijed, mjesecnim i godišnjim planovima rada, kao i izvješćima o radu školske knjižnice. Tim je zadaćama njezina djelatnost potvrđena kao dio djelatnosti same škole.

Standard za školske knjižnice iz 2000. godine³⁵ školsku knjižnicu definira kao organiziranu zbirku „knjižne i neknjižne građe koja kroz djelatnost knjižničnog osoblja nabavlja, obrađuje, čuva i daje na uporabu građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba korisnika i permanentnog obrazovanja.“ U standardima se informacijsko opismenjavanje u radu s učenicima sagledava kroz „poučavanje informacijskim vještinama pri uporabi dostupnih znanja“. Ostavljaju se otvorene mogućnosti za kreiranje poticajnih oblika poučavanja učenika za samostalno i cjeloživotno učenje.

Mora nam biti jasna važnost i uloga školske knjižnice u promicanju i poticanju čitanja, kojom se podiže prag pismenosti ne samo u našem društvu, već u čitavom svijetu. Osmišljava se niz aktivnosti kojima se u lokalnim ili državnim okvirima nastoji djelovati u tom smjeru. Za škole je bio vrlo indikativan PISA projekt³⁶ koji se u našoj zemlji proveo 2006. godine, a koji je jednim novim konceptom obrazovanja pokušao odgovoriti jesu li učenici dobro pripremljeni za izazove budućnosti, odnosno jesu li sposobni analizirati, logički zaključivati, kritički procjenjivati i djelotvorno priopćavati svoje ideje. Jasno da se takav pristup razlikuje od dotadašnjeg, tradicionalnog preispitivanja onog što je bilo propisano nastavnim planom i programom za određene nastavne predmete u školi i da nas vodi k primjeni stečenih informacija u svakodnevnom životu. Stoga se i čitalačka pismenost izdvojila kao nužan preduvjet ospozobljavanja učenika u procjenjivanju i ocjenjivanju pisanih materijala i ostalih izvora informacija i iznošenju i argumentiraju vlastitog mišljenja o određenim činjenicama. Tu se mogu jasno izdvojiti nove zadaće koje su postavljene pred školsku knjižnicu i knjižničare.

U pregledu zbivanja kroz trideset i pet godina (od 1945. do 1980.), nastojanja formiranja i prihvaćanja „svremene školske knjižnice u društvenoj sredini“ Blažeković³⁷ naglašava da su u njezino uvođenje bili uključeni knjižničari entuzijasti iz tadašnje Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Posebno ističe problem utvrđivanja pozicije školske knjižnice među drugim specijalnim nesamostalnim knjižnicama i njenog položaja u školi. S jedne strane ona je sastavni dio odgojno-obrazovne djelatnosti škole sa svim svojim specifičnim zadacima, a s druge po specijalnosti ulazi u područje kulture. Ta se dihotomija održala sve do danas.

Nepotrebno je ponavljati sve promjene i značajne reforme koje su zahvaćale naše školstvo i cjelokupan odgojno-obrazovni sustav, a rezultirale su jedinstvenim i organizacijski vertikalno povezanim odgojno-obrazovnim radom od predškolskih ustanova do visokih škola za sve. Te je promjene morala pratiti i školska knjižnica, integrirana u sve ustanove od vrtića pa do fakulteta. Je li u tome uspjevala i kako, možemo zaključiti iz prikaza promjena kroz nekoliko razdoblja kojeg nam je dala Blažeković.

Tamo gdje su postojale, školske knjižnice viđene su više kao mjesta gdje se čuvaju knjige i koriste za potrebe poučavanja materinjeg jezika i književnosti. Kako stručnjaka za rad u tim knjižnicama nije bilo, pomoći u njihovom uređenju pružili su stručni knjižničari iz narodnih knjižnica.

U *Zakonu o bibliotekama u NR Hrvatskoj*³⁸ stoji: „Biblioteke (školske knjižnice) u općeobrazovnim i stručnim školama su specijalne biblioteke u kojima se prikupljaju knjige i bibliotečni materijal, potrebni polaznicima i nastavnicima škole u izvršavanju zadataka škole i unapređenju nastave.“ Iz svega toga proizašla je potreba o redovitom školovanju iz knjižničarstva za potrebe škola, ali uviđa se, posebice za škol-

³⁵ Standard za školske knjižnice. 2000. Narodne novine, 34.

ske knjižnice, i potreba edukacije učenika (upućivanje učenika kako se koristiti knjigom i knjižnicom). Školovanje za školske knjižničare prvo se provodilo održavanjem kraćih ili dužih seminara.³⁹

U NR Hrvatskoj se sredinom 50-tih godina prošlog stoljeća osnivaju eksperimentalne škole, čiji je pokretač bio Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja, što je posredno pridonijelo razvoju školskih knjižnica. Pristup je u konačnici rezultirao potrebom za dalnjim unapređenjem organizacije i zadaća školske knjižnice i knjižničara. Uspješno je prikazana uloga i mjesto koje školska knjižnica i knjižničar imaju u odgojno-obrazovnom sustavu i kako se njihov način i sadržaj rada mijenja u skladu s potrebama nastavnih programa. Uloga je školske knjižnice već u ono vrijeme bila naučiti učenike kako se koristiti knjižnicom i njezinom građom u svrhu razvijanja samostalnosti i sposobnosti za cjeloživotno obrazovanje. U organizaciji i poslovanju školskih knjižnica polaznu točku predstavljale su teze,⁴⁰ koje su u obliku preporuka za uređenje i vođenje školskih knjižnica dostavljene školskim tijelima i dugo predstavljale temelj organizacije i poslovanja školskih knjižnica. Do unapređivanja knjižničarske struke došlo je 1964. godine osnivanjem Kolegija za knjižničarstvo za izvanredne studente na Katedri za hrvatskosrpski jezik Pedagoške akademije u Rijeci s namjerom da se oseposobe učitelji hrvatskog jezika za vođenje školskih knjižnica.

U tom se periodu pristupilo objedinjavanju osmogodišnjeg obrazovanja i pripremnog dvogodišnjeg stupnja srednjeg obrazovanja stoga je trebalo ponovno mijenjati odgojno-obrazovni sustav, a time i pristup ciljevima i zadacima koje su imale školske knjižnice.

U škole prodire nova tehnologija vezana za znanstvena postignuća, nove pristupe i koncepcije učenja što nužno dovodi do promjene u procesu obrazovanja, a time i promjene koncepcije rada knjižnice koja prerasta u multimedijalne i informacijske centre škola zadovoljavajući tako primarnu zadaću u odgoju i obrazovanju korisnika za samostalnim i aktivnim čitateljem.

Konačno se tiska prvi priručnik za školske knjižnice u Hrvatskoj,⁴¹ *Biblioteka osnovne škole* Tatjane Blažeković, koji je bio od velike pomoći u radu onim knjižničarima koji su taj posao radili bez stručnog obrazovanja. Ista autorica izdaje *Prijedlog standarda za školske knjižnice*.

Time školske knjižnice postaju interes, kako stručnog bibliotekarskog društva, tako i stručnih suradnika, pedagoga, premda je tekst o školskim knjižnicama u novom *Zakonu o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama* iz 1973. godine ostao nepromijenjen. Sintagma koju je Tatjana Blažeković naglašavala tada, da se bez dobro uspostavljene suradnje ne bi mogla postaviti suvremena školska knjižnica, vrijedi i danas. Iste je godine na godišnjoj skupštini Hrvatskog bibliotekarskog društva 1973. godine, zatraženo da se osnuje sekcija za školske knjižnice.

Zakon o osnovnoj školi iz 1974. godine, školsku knjižnicu spominje samo kada navodi da ona „treba da ima... d) učeničku knjižnicu s čitaonicom“,⁴² ali Blažeković već tada naglašava da „suvremeno školovan školski knjižničar/bibliotekar morao bi preuzeti odgovornost u zajedničkom radu sa svim društvenim faktorima, sudjelujući ravnopravno s nastavnicima u jedinstvenom odgojno-obrazovnom procesu“.⁴³ A moderna školska knjižnica, prema Blažeković, trebala bi preuzeti novu funkciju i djelovati na prikupljanju, čuvanju, klasifikaciji i širenju stečenih znanja, te znanstvenih i stručnih informacija. Time bi tradicionalno knjižničarstvo dobilo svoju nadogradnju. Tijekom vremena promijenile su se potrebe znanosti i tehnologije, a s time u vezi i samih korisnika. I jasno je da se traže nove, uspješnije i brže metode radi

³⁹ Teze predstavljene na savjetovanju DBH 1964. godine. Vidi više u: Društvo bibliotekara Hrvatske o školskim knjižnicama. 1964. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 10, 1-2. Str. 64.

⁴⁰ Vuković, Višnja. vidi u: Izvještaj o radu Društva bibliotekara Hrvatske od travnja 1963. do travnja 1965. godine podnesen XV. godišnjoj skupštini društva. 1965. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 11, 1-2. Str. 78.

⁴¹ Izdal ga je Društvo bibliotekara Hrvatske, 1969.

⁴² Zakon o osnovnoj školi. 1974. Narodne novine, 14, čl. 91, str. 275.

⁴³ Blažeković, Tatjana. 1977. Suvremena školska knjižnica u jedinstvenom odgojno-obrazovnom procesu. Zbornik Pedagoške akademije Rijeka, 2. Str. 33.

njihovog što potpunijeg zadovoljenja. Novi zahtjevi neminovno traže stvaranje novih stručnjaka i pojavu nove djelatnosti koja bi pratila suvremene promjene i korisnicima pružala obavijesti putem informacija.

Tradicionalna uloga knjižnica u kojima je knjiga bila glavna knjižnična građa, koja je omogućavala prenošenje znanja novim generacijama i stvaranje novih znanja, kao i očuvanje kulturnog kontinuiteta, morala se promijeniti uslijed zahtjeva vremena i napretka. Prema Blažeković, treći period u razvoju školskih knjižnica u svijetu započeo je tridesetih godina dvadesetog stoljeća, a kod nas s četrdeset godina zakašnjenja i to s knjigom kao glavnim izvorom informacija. Ta se knjiga u obrazovanju samo mijenja svojim sadržajnim karakterom. Prisutna je veća zastupljenost znanstveno-stručnog sadržaja u odnosu na književni sadržaj, što je refleksivno uvjetovalo i strukturu fondova i funkciju školskih knjižnica koje više nisu nudile samo građu književne i umjetničke vrijednosti.

Početak radikalne transformacije procesa učenja i nastave Blažeković vidi u prelasku na širu uporabu knjige kao neposrednog izvora znanja u školi. Transformacija učenika iz objekta u subjekt učenja koji samostalno djeluje na stjecanje novog znanja, ključna je zadaća koja se naglašava kroz sve prijedloge reformi u odgojno-obrazovnom procesu. Učiteljeva je posredna uloga naglašena toliko koliko je potrebno da učenika osposobi za samostalno učenje i, što je osobito važno, za kasnije cjeloživotno obrazovanje. Blažeković jasno naglašava, a nama je to danas i te kako važno, da knjižnicu ne treba samo staviti u službu školske nastave, već je pretvoriti u središte oko kojeg se velikim dijelom provodi proces nastave i učenja u školi. A da bi knjižnica uistinu dobila tu ulogu, autorica je smatrala da ju treba radikalno transformirati.

A što je sa stručnjacima u školskoj knjižnici? Prema *Prijedlogu minimuma jugoslavenskih standarda za školske knjižnice⁴⁴* iz 1973. godine, predviđeno je da knjižničari imaju istu školsku spremu kao i učitelji u odgovarajućoj vrsti škole, a uz to i potrebno stručno knjižničarsko znanje. Prema istome, status djelatnika knjižnice treba biti jednak u pravima i dužnostima učiteljskog osoblja u školi. Knjižničar u suvremenoj školi preuzima ulogu posrednika između izvora informacija, učenika i učitelja te mu se daje nova funkcija, da „obučava i upućuje u korištenje knjižnicom i tako odgaja trajnog korisnika knjige, knjižnične građe i informacija“.⁴⁵ Ali da bi svi ti prijedlozi bili primjenjivi u praksi, trebaju proći zakonsku odredbu kojom bi se osigurao razvoj školske knjižnice i školskog knjižničara. Ipak, svjedoci smo da ni danas neke teze, isticane u prijedlozima koje je aplicirala Blažeković, nisu doživjele svoju punu afirmaciju.

Strah od novog i nepoznatog uvijek se javlja kao jedan od faktora prepreke implementaciji inovacija u metodologiju rada u obrazovanju. Na početku ovog razdoblja javlja se svjesnost potrebe za osposobljavanjem učenika za samoobrazovanje i cjeloživotno obrazovanje / učenje. Školska bi knjižnica, smatra Blažeković, trebala preuzeti funkciju multimedijalnog centra koji bi prema didaktičkim postavkama trebao učeniku omogućiti pristupačnost raznim izvorima znanja. U tom se razdoblju formiranja suvremene školske knjižnice nigdje ne spominje organizacija rada s korisnicima / učenicima i njihovo uvođenje u edukaciju za korištenje različitih izvora informacija i znanja, što danas smatramo nužnim i neizostavnim dijelom odgojno - obrazovnim rada školskog knjižničara.

Reforma odgoja i osnovnog obrazovanja 1978. godine ukazala je na nužnost unapređivanja školske knjižnice kako bi ona postala pokretač timskog rada i edukacije za samostalno i cjeloživotno učenje. Prvi zadatak u programu transformacije školske knjižnice kao knjižnično-informacijskog centra bila je izrada standarda kojima bi se dale smjernice u procesu unapređivanja rada školske knjižnice. Pa je tako *Prijedlog standarda za rad školskih knjižnica kao bibliotečno-informacijskih centara u organizacijama odgoja i osnovnog obrazovanja* potvrđen na sjednici Savjeta za biblioteke 1986. godine, ušao u *Pedagoški standard za razdoblje 1986.-1990.*⁴⁶ Prema tom programu školska je knjižnica kao knjižnično-informacijski centar

⁴⁴ Blažeković, Tatjana. 1977. Suvremena školska knjižnica u jedinstvenom odgojno-obrazovnom procesu. Zbornik Pedagoške akademije Rijeka, 2. Str. 33.

⁴⁵ Isto, str. 40.

⁴⁶ Vidi: Standard za rad školskih knjižnica kao bibliotečno-informacijskih centara u organizacijama odgoja i osnovnog obrazovanja. 1986. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 29, 1-4. Str. 208.

trebala dopunjavati sva odgojno-obrazovna područja izvorima znanja i informacijama, te se posebnim programima aktivno uključiti u odgojno-obrazovni proces. Zadatak joj je bio unapređivanje svih oblika i metoda rada kako bi omogućila učenicima i svim ostalim korisnicima lakši pristup učenju, stručnom usavršavanju, osposobljavanju i stvaranju trajnih navika uporabe informacija. Spominje se bitna zadaća školske knjižnice organiziranje i provođenje postupnog i sistematičnog obučavanja korisnika vještinama korištenja raznih izvora informacija kao preduvjeta za kasnije samostalno i cjeloživotno učenje.⁴⁷ Ovdje nije detaljnije prikazana razrada te djelatnosti kroz školsku knjižnicu, stoga ne možemo napraviti usporedbu s današnjim programima rada školskih knjižničara obrazovanja korisnika školskih knjižnica. Ono što bi još trebalo izdvojiti iz ovog dokumenta jest struktura djelatnosti školske knjižnice. Prema istoj je strukturi djelatnost školske knjižnice raspodijeljena i danas, na odgojno-obrazovnu djelatnost s korisnicima (60% cjelokupnog rada knjižničara), kulturnu i javnu djelatnost, informacijsku djelatnost i stručni rad (preostalih 40% cjelokupnog rada knjižničara). Nositelj knjižnične djelatnosti u osnovnoj školi, prema standardu, trebao bi biti knjižničar, informatičar - dokumentalist i suradnik u nastavi.

U Opatiji je 1980. godine Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SR Hrvatske organizirao seminar na kojem su bila prezentirana dva važna referata, koje je priredila A. Skorupan⁴⁸: *Prijedlog programa rada školskih knjižničara* i *Prijedlog strukture radnog vremena školskih knjižničara*.

Novi je pristup zahtijevao i promjene u nastavi i učenju, a i ciljevi obrazovanja trebali su se usmjeriti prema pristupačnosti informacija koje će biti korisne i prilagođene različitim razinama obrazovanja i zastupljene iz svih predmetnih područja. Blažeković smatra da disperzija i raznolikost obrazovnih programa upućuju na adekvatan model nastave i učenja kroz koji će se primanje, prerada i usvajanje informacija odvijati u skladu s potrebama i mogućnostima svakog pojedinca. Moramo prihvati činjenicu da su nova, u ono vrijeme suvremena nastavna sredstva i pomagala i njihova primjena u nastavnom procesu i školskom okruženju potencirala obrat koji se dogodio u školskoj knjižnici. Glavnu su ulogu dobila multimedijalna sredstva čije je mjesto u školskoj knjižnici, a ona se preobražava u novi tip knjižnice multimedijiskog centra s drugačjom didaktičkom koncepcijom. Učenika je potrebno osposobiti za samostalno stjecanje znanja, a za takvu mu ulogu treba osigurati pristupačnost različitim izvorima informacija. Raznolikost medija povlači za sobom promjene u nastavi, učenju i samim ciljevima obrazovanja. Ukoliko je informacija ili nastavni sadržaj zabilježen na različitim medijima i interpretiran na različitim razinama, svaki će korisnik moći odabrati onaj koji je njemu najprikladniji. Konvencionalni izvori informacija uz programirane pisane materijale i suvremeniju informatičku i inu tehnologiju, mogu omogućiti napredovanje onim ritmom koji najbolje odgovara svakom korisniku prema njegovim interesima i sposobnostima.

Upravo s početkom transformacije školske knjižnice u bibliotečno-informacijski centar počinje i rad Proljetne škole školskih knjižničara koja je u svojim začetcima imala veliku ulogu u mijenjanju stavova prema radu školske knjižnice. S ciljem da djeluje na stručno osposobljavanje djelatnika školske knjižnice pokrenula je, navodi Križ⁴⁹, intenzivniju edukaciju za samostalnu uporabu svih izvora informacija i stjecanje vještina i navika potrebnih za samoobrazovanje. „Bibliotečno znanje, odnosno bibliotečna pismenosnost postavlja se u funkciju efikasnijeg ostvarivanja pedagoškog rada s korisnicima.“⁵⁰

S ulaskom u razdoblje samostalnosti Hrvatske možemo reći da su sve prethodne teze manje-više integrirane u praksi. Unutar odgojno-obrazovnih ustanova, temeljem zakona, osnovane su školske knjižnice. Jasno, ne možemo tvrditi da su osnovane baš u svim ustanovama (možda formalno i jesu, no svojim izgledom i uslugama daleko su od propisanih standarda, neke nemaju ni zaposlenog knjižničara iako bi ih po svojoj veličini i broju korisnika trebale imati, no opravdanje se nalazi u lošim prostornim uvjetima), ali u posljednje vrijeme postoji tendencija da se zadovolje barem osnovni standardi oko osnivanja školskih knjižnica i zapošljavanja adekvatnog osoblja. Status i razvoj školske knjižnice u ovom periodu može se promatrati kroz Zakone o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama *Standard za rad školske knjižnice* (2000), kao i *Državni pedagoški standard-osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (2008).

1990. *Zakon o osnovnom školstvu* navodi da svaka škola mora imati školsku knjižnicu, da je djelatnost školske knjižnice sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa te da je knjižničar jedan od stručnih suradnika dok *Zakon o srednjem školstvu iz 1992.* navodi da je djelatnost knjižnice sastavni je dio rada srednje škole, ne i odgojno-obrazovnog procesa. *Zakon o osnovnom školstvu iz 2003.* dodaje da se u državnom proračunu osiguravaju sredstva za programe opremanja školskih knjižnica što ponavlja i *Zakon o srednjem školstvu iz iste godine.* *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi iz 2008.* objedinjuje i osnovno i srednjoškolsko obrazovanje te dodatno pojašnjava ulogu djelatnosti školske knjižnice navodeći da je djelatnost knjižnice sastavni dio obrazovnog procesa u kojem se stručno-knjižnična djelatnost obavlja u manjem opsegu ili uobičajeno i služi za ostvarivanje obrazovnog procesa. Također, knjižnica mora uđovoljavati uvjetima koji su propisani standardima. Nazadak je u tome što je maknuta komponenta vezana uz odgojnu ulogu knjižnice. Zakon navodi da se u državnom proračunu te u proračunu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju sredstva i za sufinanciranje opremanja školskih knjižnica obveznom lektirom. Riječ je istovremeno o napretku promišljanja sufinanciranja jer se ono stavlja i na teret lokalne samouprave te o nazatku jer se sufinanciranje specificira samo na opremanje knjižnica lektirom. Zakoni iz 2012. i 2019. ne donose nikakve novine vezane uz status školskih knjižnica u odgojno-obrazovnom sustavu..

Za razvoj odgojno obrazovne uloge školske knjižnice važan je *Naputak o obvezama, programu i normativu rada stručnog suradnika knjižničara*⁵¹ kojeg je potpisala ministrica Ljilja Vokić, a koji je donio popis poslova unutar odgojno obrazovne djelatnosti školskog knjižničara, dijeleći te poslove na neposredan rad s učenicima te suradnju s nastavnicima, stručnim suradnicima i ravnateljem u pripremi tog rada. Dokument spominje uvođenje suvremenih metoda u rad knjižnice, ali se ne govori još toliko o metodama u IKT okružju jer je to vrijeme začetaka takve tehnologije, a time i njene primjene.

Sljedeće određivanje aktivnosti i programa rada školskih knjižničara zabilježeno je u jednom od pokušaja reformiranja hrvatskog školstva iz 2002. godine, u vrijeme ministra Vladimira Strugara poznatog pod nazivom *Kurikularni pristup promjenama u osnovnom školstvu.* U razradama okvirnog nastavnog plana i programa za pojedina nastavna područja i predmeta u uvodnom dijelu opisane su zadaće ravnatelja, stručnih aktiva nastavnih područja, učitelja te stručno razvojne službe - pedagoga, psihologa i školskog knjižničara. Autorica dijela o školskom knjižničaru je savjetnica Biserka Šušnjić. Ona navodi da knjižničar kroz mogućnosti svoje knjižnice kao komunikacijskog središta škole uz pomoć suvremene tehnologije i u suradnji sa svim učiteljima i učenicima treba osuvremenjivati odgojno obrazovni proces stavljajući u funkciju sve izvore znanja, za svako predmetno područje ostvaruje najmanje dva sata godišnje u školskoj knjižnici, pridonosi osposobljavanju učenika za samoučenje i uporabu udžbenika i dopunske literature, pomaže pri izboru izvora za pripremu i obradu određene teme, primjenjuje individualizirani pristup učenicima kroz modele edukacije u paru, maloj grupi (3-8) ili individualno, povezuje predmetna područja kroz interdisciplinarne programe (školski projekti, uvodni satovi, satovi sinteze, tematske izložbe i sl.), nudi mogućnost razvoja učenikovih izražajnih sposobnosti kroz osmišljene aktivnosti vezane za slobodno vrijeme učenika (čitateljski klub, mladi knjižničari, stvaralačke radionice, suradnja s voditeljima drugih izvannastavnih aktivnosti, promovira pedagošku literaturu roditeljima).⁵² Taj pokušaj reforme nije zaživio.⁵³

Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS, 2005.) nije donio gotovo ništa za školske knjižnice. Propuštena je prilika da se izrade teme koje je moguće implementirati u radu školskog knjižničara. U njegovom Vodiču samo se spominje da je školska knjižnica važna za osvremenjivanje odgojno obrazovnog procesa te da "prostornom, materijalnom i odgojno-obrazovnom konцепцијом rada - koju ostvaruje

⁵¹ Naputak o obvezama, programu i normativu rada stručnog suradnika knjižničara. 1996. Ministarstvo prosvjete i športa. Zagreb.

⁵² Kurikularni pristup promjenama u osnovnom školstvu : razrada okvirnog nastavnog plana i programa u funkciji učenika : razredna nastava. 2002. Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske. Zagreb.

⁵³ Lilek, Mirela. 2018. Zazivanje Šuvara: kako je njegova reforma postala aktualna danas. Jutarnji list-Globus. Zagreb. <https://www.jutarnji.hr/globus/politika/zazivanje-suvara-kako-je-njegova-reforma-postala-aktualna-danas-on-je-uevo-model-skolovanja-za-potrebe-privrede-a-danasnji-reformatori-traze-slicno-7175487> (pristupljeno 27. siječnja 2021.)

školski knjižničar u suradnji s učiteljima i učenicima - knjižnica postaje sudionik željenih promjena u obrazovanju.⁵⁴ K tome je informacijska pismenost nazvana informatičkom. No *Nastavni plan i program za osnovnu školu*⁵⁵ iz 2006. godine donekle je promijenio situaciju jer donosi plan rada školskog knjižničara kojeg školski knjižničari poznaju pod akronimima KIP (Knjižnična i informacijska pismenost), KOO (Knjižnični odgoj i obrazovanje) i KIO (Knjižnično i informacijsko obrazovanje). Taj plan rada unesen je u skraćenom obliku u Nastavni plan prema svjedočanstvu više savjetnice Biserke Šušnjić ne planski, nego usput. Ali bolje ikako nego nikako. U njegovoj izradi sudjelovala je manja stručna skupina. Vrlo brzo se kroz diskusije i zbog naglog razvoja tehnoloških uvjeta pokazala potreba za njegovom revizijom te stoga što sličan plan za srednjoškolske knjižničare nije ni bio izrađen.

Službeni plan rada omogućio je da se moglo prijeći na konkretnije planiranje rada kroz suradnju s učiteljima i nastavnicima u svjetlu tada aktualnog korelacijskog planiranja. Tako su za potrebe takvog rada na svojim skupovima za voditelje i školske knjižničare mentore i savjetnike izrađene moguće korelacije naših ključnih pojmoveva i postignuća s onima iz pojedinih predmeta koje su olakšavale planiranje. I ovaj je dokument ostao u sferi neslužbenog.

*Nacionalni okvirni kurikulum*⁵⁶ (NOK, 2010.) bio je opet korak unazad u razvoju službene normiranosti odgojno-obrazovnog rada školskog knjižničara i ostalih stručnih suradnika. Ne govori se ni o ulozi školske knjižnice. Školski knjižničari pripremili su za savjetovanje prije usvajanje NOK-a primjedbe u kojima su razrađena područja neposrednog odgojno obrazovnog rada. U prvoj verziji bila su spomenuta četiri: Čitanje, Informacijska pismenost, Učenje i Kulturna i javna djelatnost, a u očitovanju na NOK maknuto je Učenje. Primjedbe nisu bile prihvaćene.

Na državnim se stručnim skupovima⁵⁷ 2014. i 2015. govorilo i o potrebi uključivanja medijske pismenosti u neposredan odgojno obrazovni rad knjižničara, slijedom toga stvaranju tzv. Knjižničnog, informacijsko medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO), a 2016. aktualan je postao pojam multipismenosti kao mogući pravac razvoja programa rada školskog knjižničara.

Pokušaj reforme poznate pod nazivom Jokićeva reforma s kraja 2015. i početka 2016. godine trebao je konačno označiti početak izrade službenog programa rada školskog knjižničara jer se u krovnom *Okviru nacionalnog kurikuluma* u poglavljju Sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata kao jedan od dokumenata spominjao i Posebni nacionalni Kurikulum za školsku knjižnicu⁵⁸. U već postojećim prijedlozima za dvije međupredmetne teme, Učiti kako učiti⁵⁹ i Uporaba IKT-a⁶⁰ otvoreno je mjesto aktivnostima školskih knjižničara čime nam je također olakšano planiranje. U temi Učiti kako učiti informacijska pismenost razvija se pomoću svih informacijskih izvora, dok se u temi Uporaba IKT-a informacijska pismenost promatra s aspekta digitalnog okružja. Dodatno se u ovoj temi dosta pažnje priklanja autorskim pravima, bilo da se inzistira na njihovom prepoznavanju i poštovanju, bilo da se učenici koriste takvim pravima pri izradi vlastitih kreativnih uradaka. Ovaj put srednjoškolska razina nije zapostavljena budući su obje međupredmetne teme razrađene kroz sve obrazovne cikluse, a i planirana predstojeća izrada kurikuluma školske knjižnice, trebala je zbog ujednačenosti dokumenata, biti na tom tragu. I u predmetnim kurikulumima pri spominjanju mjesta i sredstava za učenje spominju se školske knjižnice. Taj je pokušaj reforme zaustavljen.

Slijedio je novi pokušaj reforme za mandata ministricе Divjak 2018. koji je trebao biti temeljen na

⁵⁴ Vodič kroz HNOS za osnovnu školu. 2005. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb

⁵⁵ Nastavni plan i program za osnovnu školu. 2006. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

⁵⁶ Nacionalni okvirni kurikulum. 2010. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

⁵⁷ Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske (PŠŠK)

⁵⁸ Prijedlog Okvira nacionalnog kurikuluma: 2. inačica, svibnja 2016. 2016. Cjelovita kurikularna reforma. Zagreb.

⁵⁹ Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole. Narodne novine 7. Zagreb.

⁶⁰ Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole. Narodne novine 7. Zagreb.

konsenzusu. Stoga su predmetni i međupredmetni kurikulumski dokumenti iz Jokićevog doba prošli dodatno e-savjetovanje, domaće i strane recenzije te su manje-više mijenjani. Zanemareni su nacionalni kurikulumi za pojedine razine i vrste odgoja i obrazovanja, kurikulumi za šira odgojno-obrazovna područja, okviri za vrednovanje, učenike s teškoćama i darovite učenike kao i krovni Okvir nacionalnog kurikuluma, čime je zaustavljen pokušaj da se u nastavku reforme izrađuju posebni kurikulumi, među kojima i onaj za školsku knjižnicu. Provedba reforme tako se suzila na edukacije zaposlenika škola o primjeni kurikuluma predmeta i međupredmetnih tema kroz platformu Loomen, savjetničke posjete eksperimentalnim školama i potom frontalno u svim školama kao i na županijskim i međužupanijskim skupovima uz intenzivno opremanje škola digitalnom tehnologijom. Edukacije su osim učitelja i nastavnika bile namijenjene i ravnateljima i stručnim suradnicima, među kojima i našoj struci.

Školski knjižničari, navikli na istraživanje novih pristupa i tehnologija, načina učenja, radili su na svom profesionalnom razvoju u 5 virtualnih učionica: «Škola za život» za stručne suradnike, Ravnatelji i stručni suradnici - pripreme za uvođenje kurikuluma za savjetnike AZOO-a i voditelje ŽSV-a, Stručni suradnici školski knjižničari, Stručni suradnici školski knjižničari srednjih škola i Ravnatelji i stručni suradnici (2. grupa) za nadoknadu tema.

Polaznici virtualnih učionica Stručni suradnici školski knjižničari, Stručni suradnici školski knjižničari srednjih škola i Ravnatelji i stručni suradnici (2. grupa) mogli su se educirati kroz 11 tema prilagođenih neposrednom odgojno-obrazovnom radu školskih knjižničara. Prvu su temu u dvije glavne učionice (OŠ i SŠ) završila su 703 polaznika, a najmanje polaznika riješilo je izbornu temu Dan sigurnijeg interneta - 237. Prosječno je po temi sudjelovalo 410 polaznika ili 32,15 % od ukupnog broja knjižničara.

Za školske su knjižničare održana 23 skupa u lipnju 2019. i 9 skupova u rujnu iste godine. Lipanskim skupovima nazočilo je 748 školskih knjižničara ili 58,62 % od ukupnog broja knjižničara. Rujanskim skupovima nazočilo je 709 knjižničara ili 55,56 % od ukupnog broja knjižničara.

Tijekom rada u virtualnim učionicama školski su knjižničari kreirali ili podijelili cijeli niz kvalitetnih obrazovnih sadržaja i aktivnosti, a posebno u temama Rješavanje problema, Istraživačko učenje, digitalna tehnologija u učenju i poučavanju te u Osnove rada u OneNote bilježnici.

Nakon što je u zemlji nastupila kriza uzrokovana COVID-19 te je slijedom mjera vezanih uz suzbijanje pandemije obrazovni sustav preselio aktivnosti u nastavu na daljinu, pozvani su svi zainteresirani dječatnici sustava da se priključe timu koji je provodio reformu obrazovanja radi snimanja videolekcija. Na poziv su se odazvali i knjižničari te su snimili 45 videolekcija na međupredmetne teme.

U to je vrijeme Ministarstvo donijelo *Odluku s uputama za rad* koja je vrlo koncizno odredila zadaću školskih knjižničara: "Knjižničari trebaju biti na raspolaganju vezano uz pretraživanje izvora i knjiga te s učenicima i nastavnicima komunicirati na redovitoj osnovi. Trebaju biti uključeni u virtualne zbornice i prema potrebi u virtualne razrede. Posebno ističemo potrebu da pomognu nastavnicima u kreiranju sadržaja i upotrebu materijala, uz reguliranje autorskih prava."⁶¹

U novoj školskoj godini pandemija nije jenjavala pa je snimanje videolekcija za predmete nastavljeno kao podrška učiteljima, učenicima i roditeljima kroz projekt "inastava". U snimanje je uključen jedan knjižničar za predmet Srpski jezik i kultura koji je do sada snimio 5 videolekcija, a u planu ih je još 12.

2019. donesen je novi *Nastavni plan* i time je van snage stavljen Nastavni plan i program iz 2006. te program rada školskih knjižničara, no to nije spriječilo školske knjižničare da i dalje rade na jačanju čitateljskih kompetencija, razvoju višestruke pismenosti i transverzalnih vještina učenika samostalno ili u

⁶¹ Odluka o izmjeni Odluke o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu: upute za rad od kuće. <https://mzo.gov.hr/UserDocs/Images/dokumenti/Vijesti/2020/Uputa%20-%20osnovne%20i%20srednje%20skole%20-%2019.%203.%202020..pdf> (pristupljeno 12. siječnja 2021.)

suradnji s učiteljima i drugim školskim suradnicima.

Primjetljivo je da s dinamičnim razvojem struke školskih knjižničara od osamostaljenja Hrvatske te porastom inovativnih metoda i aktivnosti raste i broj školskih knjižničara uključenih u procese razvoja sustava odgoja i obrazovanja. Vrijedi spomenuti njihova imena.

Autorice *Knjižnično-informacijskog programa 2006.*: savjetnica Biserka Šušnjić, Dinka Kovačević, Evica Tihomirović, Sonja Tošić Grlač i Zdenka Bilić. Objavi u Nastavnom planu i programu 2006. doprinijela je savjetnica Mira Zovko.

Rad u reformi 2015. - 2016.: Jasna Milički (međupredmetna tema Učiti kako učiti), Draženka Stančić (međupredmetna tema Uporaba IKT-a), Biljana Krnjajić (predmet Srpski jezik i kultura).

Rad u reformi 2018. - 2020.: Jasna Milički (međupredmetna tema Učiti kako učiti), Vedran Šperanda i Ivanica Beg (pripremanje i mentoriranje virtualnih učionica, predavanja na skupovima), Draženka Stančić (kreiranje teme Istraživačko učenje i Kurikulumsko planiranje poučavanja i pripremanje za sljedeću školsku godinu, pripremanje i mentoriranje virtualnih učionica, predavanja na skupovima, izrada videolekcija međupredmetnih tema), Dejan Šiptar (predavanja na skupovima i izrada videolekcija međupredmetnih tema), Bojan Lazić, Denis Vincek, Josip Strija i Mona Othman (izrada videolekcija međupredmetnih tema).

Podrška učiteljima, učenicima i roditeljima - inastava: Bojan Lazić (izrada videolekcija za predmet Srpski jezik i kultura).

Također valja napomenuti i brigu agencijske savjetnice Adele Granić koja je školske knjižničare u doba zatvaranja škola pratila organizacijom cijelog niza webinara prvenstveno o uporabi aplikacija i alata za rad knjižničara na daljinu.

Horizontalnu i vertikalnu povezanosti školskih knjižnica na svim odgojno-obrazovnim razinama još treba razmatrati. Suradnja u području dostupnosti nekih baza podataka koje nacionalna, narodne, fakultetske ili pak specijalne knjižnice posjeduju, nije na poželjnoj razini korisnika školskih knjižnica (prvenstveno knjižničara, ostalih stručnih suradnika i učitelja/profesora). Nužno je poticanje suradnje osmišljavanjem i provođenjem raznih programa kojima bi se školskim knjižnicama omogućilo razvijanje i u ostalim područjima knjižnične djelatnosti, primjerice kulturnoj i javnoj, stručnoj i informacijskoj. Osnovnoškolske i srednjoškolske knjižnice svim bi tipovima knjižnica, koje djeluju na odgojno-obrazovnoj razini, mogle ponuditi primjere i praktično iskustvo neposrednog rada s korisnicima mlađe populacije. Informacijsko opismenjavanje može predstavljati jednu od spona povezivanja školskih knjižnica na svim razinama.

Prijelomni trenutak u obrazovanju knjižničara općenito, pa tako i školskih knjižničara, bilo je potpisivanje Bolonjske deklaracije 2001. godine u Pragu, prema kojoj se mlađim naraštajima treba pružiti kvalitetnije obrazovanje i veća mobilnost. Dakle, trebalo je razmisliti i reorganizirati obrazovanje i sposobljenost knjižničara kako bi sami bili što kompetentniji za pružanje kvalitetnijeg obrazovanja mladima.

Agencija za odgoj i obrazovanje omogućava stručno okupljanje i usavršavanje školskih knjižničara putem stručnih aktiva/vijeća na državnoj i županijskim razinama te nadzor njihova odgojno-obrazovnog rada.

Kao pomoć za rad u školskoj knjižnici objavljeno je od 90-ih više metodičkih i stručnih priručnika za učitelje i školske knjižničare koje su napisali stručnjaci i sami školski knjižničari. Nezaobilazni metodički priručnici u radu školskog knjižničara su i zbornici s državnih skupova školskih knjižničara Proljetnih škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, koji također prate razvoj školsko knjižničarske struke i bili bi zanimljiv materijal za posebno istraživanje s tog aspekta. Od autorskih je prvi u nizu, objavljen 2004. godine je Školska knjižnica - korak dalje autorica Dinke Kovačević, Jadranke Lasić-Lazić i Ja-

smine Lovrinčević. Zatim *Odabrana poglavlja iz organizacije znanja 2004., Znanjem do znanja: prilog metodički rada školskog knjižničara 2005.*, *Informacijsko čitanje 2008.* J. Lasić-Lazić, M. Laszlo i D. Borasa, *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta 2008.* S. Špiranec i M. Banek Zorica, *Školski knjižničar 2012.* i *Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu 2014.* D. Kovačević i J. Lovrinčević. Ovdje valja spomenuti i zadnji priručnik za rad školskih knjižničara kojeg su priredile Ruža Jozić i Alta Pavin Banović, *Od knjige do oblaka, 2019.*

Da bi školska knjižnica uspješno ostvarivala svoje zadaće moraju biti zadovoljeni sljedeći uvjeti: moraju postojati kvalitetna odgovarajuća zakonska, pravilnička i programska rješenja, potom mora biti razvijen sustav inicijalne i cjeloživotne edukacije, treći uvjet je kvalitetno opremljena školska knjižnica i posljednji je razrađena mjerila uspješnosti rada školskog knjižničara.

Kao što je ranije rečeno, zakonski, pravilnički i programski dio na kojem se temelji rad školskih knjižničara danas nije zadovoljavajući. Godinama se provlači problem neravnopravnosti zbog dvostrukih stručnih ispita, još uvijek se na mjesto školskog knjižničara može zaposliti bilo tko, pravilnici nejednakost reguliraju radno vrijeme školskih knjižničara u osnovnoškolskom i srednjoškolskom okružju, standardi za školske knjižnice nisu suvremeni, zbog ubrzanih promjena u razvoju civilizacije, program rada za osnovnoškolske knjižnice bio je zastario brzo nakon što je donesen, više nije važeći, a za srednje škole ne postoji, kao ni suvremeni kurikulum.

Odgojno obrazovni rad školskog knjižničara može se regulirati kroz popis aktivnosti koje školski knjižničar može provoditi, kroz program rada školskog knjižničara ili kroz zaseban predmet. Popis aktivnosti postoji u različitim smjernicama (UNESCO-ve smjernice, Naputak Ljilje Vokić i sl.), no, on je u radu školskih knjižničara različit i ovisi o poimanju uloge školskog knjižničara u ravnateljevoj svijesti, a potom i kolektiva. Također ovisi i o kompetencijama te kreativnosti i radnom elanu samog školskog knjižničara. Stoga bi ipak bilo potrebno detaljnije, vremenu primjereni i službeno odrediti što jeste, a što nije aktivnost koju provodi školski knjižničar. Za to je pak potrebna vizija struke i prosvjetnih vlasti.

Na nekoliko većih skupova školskih knjižničara⁶² kroz rasprave je utvrđeno da bi školski knjižničari bili najzadovoljniji kada bi bio napisan kvalitetan program rada koji bi obuhvatio osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Na ovogodišnjoj će Proljetnoj školi (2021.) biti predstavljen program školske knjižnice kojeg su entuzijastično napravile i ranije predstavile na međunarodnoj konferenciji u Dubrovniku⁶³ kolegice Danijela Riger-Knez, Tanja Telesmanić, Mišela Nežić, Hajdi Škarica i Ivana Perić kako bi olakšale rad svim školskim knjižničara.

Vezano uz pokretanje posebnog izbornog predmeta kojim bi školski knjižničar učenike podučio knjižničnoj, informacijskoj medijskoj i digitalnoj pismenosti, u novije vrijeme govorilo se o multipismenosti, unutar struke, među onima koji su raspravljali, postoje tri viđenja. Najveća skupina protivila se, s jedne strane, s razloga da bi knjižnica u to vrijeme bila zatvorena za druge korisnike, a u isto vrijeme se tvrdeći kako se redovito odradivao propisani program koji se ionako mora odraditi većinom sa svim razredima, ne grupama i zahtijeva zatvorenost za ostale korisnike u određeno vrijeme. Unutar skupine koja je za poseban predmet, postoje oni koji bi taj predmet provodili kroz cjelokupno obrazovanje i oni koji smatraju da bi takav predmet bio najbolje provesti na završnoj razini određenog obrazovanja, osnovnoškolskog i srednjoškolskog. U tom slučaju bilo bi potrebno napisati kurikulum tog predmeta, ali ne bez prihvatanja prosvjetnih vlasti.

Ono što trenutno imamo jesu popisi aktivnosti koje upotrebljavamo pri izradi godišnjeg plana rada školskog knjižničara. Uz spomenute dokumente i metodičke priručnike tu su popisi aktivnosti u programima renomiranih srednjoškolskih knjižničarki, Ruže Jozić, Ivane Vladilo i srednjoškolskih kolegica iz Zadar-

⁶² Skup Hrvatske udruge školskih knjižničara, Proljetne škole školskih knjižničara, skupovi Škole za život.

⁶³ 48. godišnja IASL konferencija o školskom knjižničarstvu, Convergence – Empowering –Transformation: School Libraries, Dubrovnik 2019.

ske županije. Pomoć u planiranju mogu nam biti i najnoviji dokumenti reforme, prije svega kurikulumi međupredmetnih tema, posebice dvije teme koje se u velikoj mjeri bave informacijskom pismenošću, a to su *Učiti kako učiti* i *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*.

Učiti kako učiti u svojoj prvoj domeni Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama kroz pet ciklusa odgoja i obrazovanja od prvog razreda osnovne do zadnjeg razreda srednje škole donosi popis očekivanja koje učenik ostvaruje tijekom školovanja a vezane su za informacijsku pismenost, kritičko i kreativno mišljenje.

Međupredmetna tema *Uporaba IKT-a* u prijedlogu kurikuluma razrađena je na četiri domene u kojima se u domeni Istraživanje i kritičkog vrednovanje te Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnome okružju preporuča provedba u suradnji sa školskim knjižničarem.

U obje se međupremetne teme u preporukama za ostvarivanje očekivanja navode ključni sadržaji vezani uz knjižnične izvore i knjižničnu problematiku. U poglavljima o mjestu i materijalima i izvorima također se računa na školsku knjižnicu i njezin fond te pristup online izvorima iz njezinog prostora.

Vidjeli smo ranije da je sustav inicijalne i cjeloživotne edukacije školskog knjižničara zadovoljavajući. Školski knjižničari danas posjeduju stručne knjižničarske kompetencije kao i odgojno obrazovne. Osim toga posjeduju i znanja vezana uz uporabu suvremenih tehnologija, bilo da su ta znanja stekli kroz organiziranu edukaciju ili su obzirom na svoje godine određeni pojmom digitalnih urođenika. Kako se ta znanja provode u praksi?

Da bi školski knjižničar ostvario ulogu školske knjižnice kao potpore nastavnom procesu, bio mentor učenicima koje osposobljava za suočavanje s morem digitalnih informacija kako bi jednog dana ti učenici suvereno upotrebljavali kvalitetne informacije, mora imati zadovoljen i uvjet opremljenosti školske knjižnice. To znači posjedovati literaturu za sve predmete, pisane za dječju razinu poimanja kao i za učiteljsku. Ta literatura se uz tradicionalne medije treba nalaziti i na digitalnim medijima. Također, školska knjižnica mora imati uređaje za uporabu takve literature te pristup online izvorima. I tu se nazire drugi od dva ključna problema koja prate suvremeno školsko knjižničarstvo. Riječ je o izostanku specificirane finansijske podrške izgradnji knjižničnog fonda i opremanju školske knjižnice od strane vlasti. Opremljenost školske knjižnice prečesto ovisi o viđenju uloge školske knjižnice u školi koje ima njezin ravnatelj i ostali članovi kolektiva te o tome koliko školski knjižničar čini vidljivim svoj rad u svom kolektivu. Postoje dva rješenja. Jedno je privremeno, a odnosi se na dodatnu obuku knjižničara o komuniciranju svojeg rada i potreba opremanja knjižnice zbog pomoći kolegama i ostvarivanju kvalitetnijeg nastavnog procesa, a druga je pojačano lobiranje školsko knjižničarskih predstavnika, npr. udruga, kod prosvjetnih vlasti za detaljniju razradu troškova škole od kojih bi opremanje knjižnice činilo točno određen udio u troškovima. Kada provođenje pokrenute reforme obrazovanja postane neupitno, u fazi osiguravanja tehničkih uvjeta bit će posla i na tome planu.

Kada se opet sagledaju oba ključna školsko knjižničarska problema, nedovoljan propisan okvir i nedovoljna opremljenost školskih knjižnica, dade se zaključiti da bi se oba dala podvesti pod jedan - nedovoljno razumijevanje mogućnosti školske knjižnice među onima koji odlučuju o obrazovnoj politici. Stoga je osvjećivanje tih mogućnosti kroz dugotrajniji angažman u komunikaciji s tom skupinom ljudi zadatak koji se ne smije smetnuti s uma prilikom svake od aktivnosti koju MZOS planira provoditi i potrebno se javljati u sva povjerenstva i komisije i u njima lobirati za struku školskog knjižničara.

Kroz kratku povijest svog djelovanja u školama, konstantan naglasak školskih knjižničara upravo je na važnosti odgojno-obrazovne uloge koju školske knjižnice imaju u edukaciji korisnika kao polazišne točke za razvijanje daljnjih vještina i sposobnosti potrebnih za kvalitetno pretraživanje informacija uz uspješno korištenje suvremenih tehnologija. Razlike u opremljenosti školskih knjižnica u Hrvatskoj su činjeni-

ca kao i to da su školski knjižničari s obzirom na stručnu opesobljenost i brzo prilagođavanje novim tehnološkim uvjetima spremni ostvariti obrazovnu ulogu školske knjižnice kroz povezivanje predmeta, suradnjom s nastavnicima, učiteljima i drugim stručnim suradnicima, usmjeravajući učenike kroz informacijske labirinte digitalne okoline, upotrebljavajući za to projekte, nastavne satove s razredima i prije svega rad s manjim grupama i pojedincima. Sadržaj tog rada može biti korelacija kurikuluma s razvojem nekih od pismenosti, poticanje čitanja, kulturna djelatnost. Mogućnost individualnog rada školskog knjižničara s učenicima u procesu razvoja vještine informacijske pismenosti u početnoj fazi pretraživanja kako bi stekao samopouzdanje u usvajanju vještine⁶⁴ nešto je što je učitelju ili nastavniku vremenski i organizacijski nemoguće, budući da radi po propisanoj satnici i s cijelim razredom. A bez kvalitetno razvijene vještine upravljanja informacijama otežan je razvoj svih ostalih vještina koje suvremeno doba traži od učenika kako bi jednog dana mogli postati uspješni dionici ljudskog društva. Osim toga, radom školskog knjižničara stvaraju se budući korisnici ostalih tipova knjižnica, a time i potencijalni zagovaratelji opstanka knjižničarske struke.

Činjenica je da ni sam sustav odgoja i obrazovanja nema razvijen način vrednovanja bilo vanjskog, hibridnog ili samovrednovanja. Sustav vrednovanja pa ni mjerila vrednovanja ne postoje ni za školske knjižnice kao dijela sustava odgoja i obrazovanja. Postoje tek neki prijedlozi kako vrednovati rad školske knjižnice i školskog knjižničara. Korina Udina napravila je kriterije za samovrednovanje rada školskog knjižničara⁶⁵. Oni su obuhvaćali vrednovanje školskog knjižničara njegovog stručnog usavršavanja indikatore standarda školskih knjižnica, vidljivost i dostupnost školske knjižnice, uključenost u kurikulum škole, socijalne kompetencije. Postoji i prijedlog modela vrednovanja Dinke Kovačević i Jasmine Lovrinčević⁶⁶ temeljen na također njihovom prijedlogu normativa rada koji knjižnične poslove dijeli na neposredni odgojno obrazovni rad, pripremanje za radne aktivnosti, stručnu knjižničnu djelatnost, kulturne aktivnosti i povremene i ostale poslove. One predlažu temeljne kriterije za procjenu i vrednovanje razrađene kroz karakteristike knjižničnih usluga, mogućnost ostvarenja i standard plus, a pojedinačne kriterije razrađuju kroz skalu od 0 - 100 bodova u razmacima od 5 bodova. No, tek kad zakonska podloga za rad školskog knjižničara bude na kvalitetnoj razini te će se znati koji udio u znanjima i vještinama u razvoju učenika treba biti usvojen uz mentoriranje školskog knjižničara te ako školske knjižnice budu na približnoj razini opremljenosti moći će se preciznije razraditi i mjerila uspješnosti rada školskog knjižničara.

ZAKLJUČAK

U ovome smo se radu bavile razmatranjem položaja školske knjižnice i školskog knjižničara kroz povijest prosvjetnog sustava na području Hrvatske i njihovo mjesto u njemu analizirajući i način na koji su se našli u tome trenutku obzirom na elemente koji su utjecali na njezin razvoj. Veliki zamah u svom razvoju dobila je s uspostavom RH. Napredak je vidljiv, ali prostora za djelovanje i dalje ima.

Broj educiranih knjižničara na nivou je razine stručnosti učitelja/nastavnika za pojedine predmete zaposlenih u odgojno-obrazovnom sektoru. Postoji i relevantan broj primjera dobre prakse, objavljivani su zbornici s PŠŠK, metodička literatura.

Nepromijenjena je ostala kroz četvrt stoljeća slaba opremljenost školskih knjižnica s iznimkama koje su rijetke i nisu sustavne. Stavljanjem van snage Nastavnog plana i programa iz 2006. ukinut je i službeni program rada školskog knjižničara. Time je stvorena opasnost da perspektivna i stručna sastavnica hrvatskog obrazovanja zapadne u negativan stav i osjećaje prema prosvjetnim vlastima, no valja uvijek imati

⁶⁴ Stričević, Ivanka. 2016. Procesi koji daju smisao postojanja školskoj knjižnici: što se (sve) događa na putu od informacija do stvaranja novog znanja. 28. Proljetna škola školskih knjižničara: predavanje. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zadar.

⁶⁵ Udina, Korina. Samovrednovanjem do vrednovanja - mi znamo kako! 2012. Smjernice za rad školskog knjižničara: zbornik radova XXIV Proljetne škole školskih knjižničara (Dubrovnik, 21.-24. ožujka 2012.). Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. Str. 49-59.

⁶⁶ Kovačević, Dinka; Lovrinčević, Jasmina. 2014. Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu. Odjel za kulturologiju u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.

na umu da i ostali stručni suradnici imaju osjećaj da su ostavljeni na marginama, kao i rad s darovitim i učenicima s poteškoćama. Valjalo bi istražiti zašto je tome tako prije ikakvih reakcija. U svakom slučaju potrebno je uvijek iznova dokazivati vrijednost školskih knjižnica za odgojno obrazovni sustav svojim radom i predstavljanjem istog onima koji mogu odlučivati o smjeru razvoja obrazovanja. -

U novom vremenu intenzivnog razvoja tehnologija i poimanju odnosa učenja i poučavanja učenici trebaju postati samostalni istraživači, rješavači problema, kreativne osobe. Školski knjižničar ima ulogu učenikovog mentora i čini najveću vrijednost školske knjižnice.

U ovome je radu pokazan razvoj školskih knjižnica i struke školskog knjižničara. Također je vidljivo da se ponekad u tom razvoju i dogodi korak unazad, no to je sve na tragu životnog pravila. Treba uvijek kročiti optimistično dalje. Razvoju struke kao i svim reformama na putu će uvijek stajati nedostatna sredstva, različite lobističke grupe te sami članovi struke kojima je teško napraviti iskorak iz sigurne zone. Na ta je tri područja potrebno usmjeriti djelovanje za boljšetak.

LITERATURA

1. Blažeković, Tatjana. 1981. Sazrijevanje zamisli o suvremenoj školskoj knjižnici u SR Hrvatskoj od 1945. do 1980. godine. *Pedagoški rad* 36, 5-6. 246-260.
2. Blažeković, Tatjana. 1977. Suvremena školska knjižnica u jedinstvenom odgojno-obrazovnom procesu. *Zbornik Pedagoške akademije Rijeka*, 2. 33-42.
3. Blažeković, Tatjana. 1972. Školska knjižnica ili razredna knjižnica u osnovnoj školi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 18, 3-4. 111-118.
4. Dobronić, Lelja. 2004. *Klasična gimnazija u Zagrebu: od 1607. do danas*. Školska knjiga. Zagreb.
5. Društvo bibliotekara Hrvatske o školskim knjižnicama. 1964. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 10, 1-2. 64-67.
6. Furlan, Branka. 1969. Ponovo o školskim knjižnicama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 15, 1-2. 15-26.
7. Gaćina Škalamera, Sonja. 2014. Zakon o pučkim školama i preparandijama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji iz 1874. godine: sto četrdeseta obljetnica hrvatskoga zakona o obveznom obrazovanju. *Analiz za povijest odgoja*, vol. 13. 99-133.
8. Građa za povijest školstva: Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas: Knjiga IV. 1912. Pribrao i uredio Antun Cuvaj. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu. Zagreb.
9. Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Knjiga 1. 2017. Hrvatski institut za povijest. Zagreb.
10. Izvještaj o radu Društva bibliotekara Hrvatske od travnja 1963. do travnja 1965. godine podnesen XV. godišnjoj skupštini društva. 1965. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 11, 1-2. 78.
11. Križ, Jadranka. Osvrt unatrag i pogled u budućnost. 1999. Školska knjižnica u 21. stoljeću : zbornik radova Proljetne škole školskih knjižničara (Crikvenica, 14.-17. svibnja 1998.). Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske - Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci. Rijeka. 27-32.
12. Kovačević, Dinka; Lovrinčević, Jasmina. 2014. *Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu*. Odjel za kulturologiju u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.

13. Kovačević, Dinka; Lovrinčević, Jasmina. 2012. Školski knjižničar. Zavod za informacijske studije. Zagreb.
14. Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. 2004. Školska knjižnica – korak dalje. Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti - Altagama. Zagreb.
15. *Kurikularni pristup promjenama u osnovnom školstvu: razrada okvirnog nastavnog plana i programa u funkciji rasterećenja učenika: razredna nastava.* 2002. Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske. Zagreb.
16. Lasić-Lazić Jadranka; Laszlo, Marija; Boras, Damir. 2008. *Informacijsko čitanje.* Zavod za informacijske studije. Zagreb.
17. Lasić-Lazić, Jadranka. Kako obrazovati knjižničara za rad u 21. stoljeću. 1999. Školska knjižnica u 21. stoljeću : zbornik radova Proljetne škole školskih knjižničara (Crikvenica, 14.-17. svibnja 1998.). Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske - Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci. Rijeka. 3-9.
18. Lasić-Lazić, Jadranka; Banek Zorica, Mihaela; Špiranec, Sonja. Obrazovanje školskih knjižničara temeljeno na ishodima učenja. 2012. *24. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske,* (Dubrovnik, 21.-24. ožujka 2012.); urednik Miroslav Mićanović; zbornik priredila Tamara Zadravec. Agencija za odgoj i obrazovanje. 7-15.
19. Lilek, Mirela. 2018. Zazivanje Šuvara: kako je njegova reforma postala aktualna danas. *Jutarnji list-Globus*, Zagreb. <https://www.jutarnji.hr/globus/politika/zazivanje-suvara-kako-je-njegova-reforma-postala-aktualna-danas-on-je-uevo-model-skolovanja-za-potrebe-privrede-a-danasnji-reformatori-traze-slicno-7175487> (pristupljeno 27. siječnja 2021.)
20. Mikačić, Mira. Školovanje bibliotekara. 1977-1978. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 23, 1-4. 85-89.
21. Milički, Jasna. 2014. *Model informacijskoga opismenjavanja u osnovnoškolskim knjižnicama.* Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
22. Milički, Jasna. 2008. *Srednjoškolske knjižnice u Zagrebu u vrijeme Kraljevine Jugoslavije.* Magistarски rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
23. Minimum jugoslavenskih standarda za školske knjižnice. 1976. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 22, 1-4. 113-116.
24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. *Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole.* Narodne novine 7. Zagreb.
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. *Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole.* Narodne novine 7. Zagreb.
26. Munjiza, Emerik. *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije.* 2009. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet. Osijek.
27. *Nacionalni okvirni kurikulum.* 2010. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
28. *Naputak o obvezama, programu i normativu rada stručnog suradnika knjižničara.* 1996. Ministarstvo prosvjete i športa. Zagreb.
29. *Nastavni plan i program za osnovnu školu.* 2006. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

30. *Odabrana poglavlja iz organizacije znanja.* 2004. urednica Jadranka Lasić-Lazić. Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. Zagreb.
31. *Odluka o izmjeni Odluke o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu: upute za rad od kuće.* <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Vijesti/2020/Uputa%20-%20osnovne%20i%20srednje%20skole%20-%202019.%203.%202020..pdf> (pristupljeno 12. siječnja 2021.)
32. *Prijedlog Okvira nacionalnog kurikuluma: 2. inačica, svibnja 2016.* 2016. Cjelovita kurikularna reforma. Zagreb. <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf> (pristupljeno 27. siječnja 2021.)
33. Relja, Jasna. 2005. Obrazovanje učitelja u okviru nacionalnog kurikuluma i europskih integracijskih procesa. *Napredak* 146, 4. 431-439.
34. *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju: završna verzija.* 2011. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.
35. Standard za rad školskih knjižnica kao bibliotečno-informacijskih centara u organizacijama odgoja i osnovnog obrazovanja. 1986. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 29, 1-4. 208-217.
36. Standard za školske knjižnice. 2000. *Narodne novine*, 34. <https://sredisnjikatalogh.gov.hr/> (pristupljeno 17. veljače 2021.)
37. Stričević, Ivanka. 2016. Procesi koji daju smisao postojanja školskoj knjižnici: što se (sve) događa na putu od informacija do stvaranja novog znanja. 28. *Proljetna škola školskih knjižničara : predavanje.* Agencija za odgoj i obrazovanje. Zadar.
38. Školski zakon od 31. listopada 1888. s provedbenim naredbama i načelnim rješidbama: Knjiga I. 1901. Pribrao i uredio Antun Cuvaj. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu. Zagreb.
39. Špiranec, Sonja; Banek Zorica, Mihaela 2008. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta.* Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
40. *Trideset godina naše pedagogije i školstva: referati sa simpozija.* 1976. Pedagoško-književni zbor, Zagreb.
41. Udina, Korina. Samovrednovanjem do vrednovanja - mi znamo kako! 2012. *Smjernice za rad školskog knjižničara : zbornik radova XXIV Proljetne škole školskih knjižničara* (Dubrovnik, 21.-24. ožujka 2012.). Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb.
42. *Vodič kroz HNOS za osnovnu školu.* 2005. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
43. *Zakon o bibliotekama u NR Hrvatskoj.* 1960. Narodne novine, 49.
44. *Zakon o bibliotekama SR Hrvatske.* 1965. Narodne novine, 8.
45. *Zakon o narodnim školama.* (09.12.1929.)
46. *Zakon o osnovnoj školi.* 1959. Narodne novine, 32.
47. *Zakon o osnovnoj školi.* 1974. Narodne novine, 14.
48. *Zakon o osnovnom školstvu.* 1990. Narodne novine, 59.
49. *Zakon o srednjem školstvu.* 1990. Narodne novine, 59.

50. *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara.* 2005. Jasmina Lovrinčević (et al.). Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

Ugled školskih knjižničara u stručnoj javnosti i preporuke za komunikacijsku strategiju jačanja vidljivosti struke

Draženka Stančić

e-adresa: drazenka.stancic@gmail.com

OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec

SAŽETAK

Ovaj rad donosi rezultate istraživanja percepcije školskih knjižničara u stručnoj javnosti. Rad pokazuje da problem nedovoljne vidljivosti polja školskog knjižničara nema takvu važnost u stručnoj javnosti, suprotno mišljenju školskih knjižničara te da je slika školskog knjižničara pozitivna, nešto pozitivnija u obrazovnoj javnosti, nego u knjižničarskoj javnosti. Budući da unatoč rezultatima istraživanja postoji trajno nezadovoljstvo vezano uz vidljivost struke i zato što prostora za rad na toj vidljivosti i dalje ima, u radu se daju preporuke u vezi s razvojem komunikacijske strategije.

Ključne riječi: vidljivost, slika školskog knjižničara, imidž školskog knjižničara, obrazovna javnost, knjižnična javnost, komunikacijska strategija

SUMMARY

This paper consists of research on the perception of school librarians in the professional public. The paper has shown that the problem of insufficient visibility of the school librarian's field is not of such importance in its professional public, contrary to the opinion of school librarians, and that the image of school librarians is positive, somewhat more positive in the educational public than in the library public. Despite the results of the research, there is a continuing dissatisfaction with the visibility of the profession and there is still room to work on that visibility. The paper also provides recommendations regarding the development of a communication strategy.

Key words: visibility of the school librarians, image of the school librarian, educational public, library public, communication strategy

UVOD

Autorica predstavlja istraživanje o percepciji školskih knjižničara u stručnoj javnosti¹. Stručna javnost školskih knjižničara dvojaka je – školska i knjižničarska pa je i istraživanje bilo složenije.

Školski knjižničari relativno su mlada struka koja se u Hrvatskoj razvija intenzivno od početka devedesetih godina prošlog stoljeća kao i struka odnosa s javnošću. Budući da su u školskim knjižnicama ranije završavali učitelji i nastavnici koji su bili na kraju radnog vijeka, oni su, bez vještina koje zahtijeva knjižničarska struka, samo posuđivali lektiru učenicima. Od devedesetih godina prošlog stoljeća sve je više mlađih kolega koji su završili dodatni studij knjižničarstva, koji su sredili fondove školskih knjižnica po pravilima knjižničarske struke i pokrenuli neposredan rad s učenicima sa svrhom promicanja svih vrsta čitanja, informacijskog opismenjavanja učenika, započeli provoditi kulturnu i javnu djelatnost knjižnice i škole u kojoj rade. To njihovo novo djelovanje popraćeno je i postojanjem djelomično zadovoljavajućih propisa, zakona i pravilnika.

Prema podacima iz 2015., od 1179 školskih knjižničara 87 % ima završen dodatni studij knjižničarstva što ih čini najobrazovanim dijelom obrazovnog sustava, s drugom strukom uz već otprije završene pedagoške studije. Još 2 % ih ima položen stručni knjižničarski ispit, a nestručnih je 11 %. („Statistički

podaci o stanju školskih knjižnica u RH 2015“, 2016: 2; 4)

Unatoč tome njihov potencijal nije u dovoljnoj mjeri uočen u Ministarstvu znanosti i obrazovanja, dok je u općenitim knjižničarskim redovima koji spadaju u nadležnost Ministarstva kulture došlo do poma-ka u vidljivosti školskih knjižničara jer ono redovito prikuplja statističke podatke iz kojih je vidljivo, na primjer, da je veći postotak diplomiranih knjižničara u odgojno-obrazovnom sustavu, nego u redovima narodnih/gradskih knjižnica.

Nezadovoljstvo školskih knjižničara ogleda se i u tome što na osnovnoškolskoj razini imaju zastarjeli program rada koji se uglavnom temelji na knjižničnoj pismenosti i u manjoj mjeri na informacijskoj, dok takvo što na srednjoškolskoj razini ni ne postoji. Nezadovoljni su i zbog nepostojanja kontinuiranog financiranja razvoja fonda školskih knjižnica. Razvoj struke vide u smjeru prerastanja u stručne surad- nika edukatore (*teacher librarian*). specijaliste za poticanje svih vrsta čitanja te informacijsku, digitalnu i medijsku pismenost.

Kakav je zapravo ugled školskih knjižničara u njihovoј stručnoј javnosti? Na to pitanje odgovara ovo istraživanje koji utvrđuje njihovu percepciju među ispitanicima te na temelju analize i interpretacije rezultata predstavlja imidž školskih knjižničara i predlaže elemente strategije poboljšanja ugleda struke i njene vidljivosti u stručnoј javnosti.

ISTRAŽIVAČKI PROBLEM

Školski knjižničari niz godina tvrde da nisu dovoljno vidljivi u svojoj stručnoj javnosti i da se zbog toga profesija suočava s problemima kao što su: nedostatak redovitog financiranja, koje bi omogućilo plan- iranje razvoja fondova i usluga za učenike i zaposlenike, zapošljavanju na mjestu školskog knjižničara nestručnih osoba, zastario i nepotpuno propisan program rada u OŠ te nedostatak propisanog programa rada u SŠ i dr.

Prva je procjena nastala možda na osnovi predosjećaja, pretpostavka ili parcijalnog iskustva jer istraživan- ja na tu temu unutar spomenutih javnosti školskih knjižničara ne postoje. Ujedno, ta se procjena predugo ponavlja da ne bi zahtijevala preciznije promišljanje.

Jednim od ključnih razloga za opisanu situaciju knjižničari smatraju nedovoljnu vidljivost svoje struke, njezin neodgovarajući ugled. Istraživanje nastoji utvrditi je li percepcija školskih knjižničara u njihovoј stručnoј javnosti neodgovarajuća kao što oni misle.

Stoga je predmet ovog istraživanja imidž školskih knjižničara osnovnih i srednjih škola u školskoj i knjižničarskoj javnosti u Republici Hrvatskoj s obzirom na načine na koje doprinose odgojno-obrazovnom procesu, a u odnosu na uvjete rada u kojima djeluju.

Svrha je istraživanja napredak struke školskog knjižničara na osnovi jačanja ugleda struke koje će se temeljiti na rezultatima istraživanja kako podlozi za izradu strategije razvoja tog ugleda. Kao takvo ono je dio SWOT analize za izradu spomenute strategije.

Ciljevi su istraživanja ispitivanje stručne javnosti školskih knjižničara o ugledu/percepciji školskog knjižničara i njegovoј važnosti za odgojno-obrazovni proces u školi ispitanika; ispitivanje percepcije uvjeta u kojima školski knjižničar djeluje te problema s kojima se susreće kao i općenite percepcije o školsko-knjničarskoj struci i njenim mogućnostima da doprinese poboljšanju odgojno-obrazovnog procesa. Prema tim ciljevima grupirana su i pitanja anketnog upitnika.

Problem koji se istražuje i ciljevi istraživanja odredili su i hipoteze koje je bilo potrebno provjeriti plan- iranim istraživanjem. One su:

H1. Školski knjižničar stručnoj javnosti nije vidljiv.

- H2. Asocijacije koje stručna javnost povezuje sa školskim knjižničarima uglavnom su negativne.
- H3. Stručna javnost ne poznaje ključne probleme s kojima se u svojem radu susreće školski knjižničar.
- H4. Stručna javnost prepoznaće mogućnosti da školski knjižničar doprinese razvoju obrazovnog procesa i knjižničarske struke.
- H5. Postoje razlike u percepciji školskog knjižničara kod stručnih javnosti obuhvaćenih istraživanjem.

PREGLED LITERATURE

Istraživanja o percepciji knjižničara općenito, temeljena na kvantitativnom pristupu rijetka su, ovdje navodimo dva, oba su nastala unutar struke prije dosta godina, jedno je strano i jedno hrvatsko.

Prema međunarodnom istraživanju Okruglog stola za upravljanje knjižničarskih društava (RTMLA) *Status, image and reputation of librarianship*, provedenom u 90 zemalja, 82 %, knjižničara uvjereni je kako im je status nizak. Pri rangiranju knjižničara obzirom na razliku u statusu, od 8 različitih tipova knjižničara, školski knjižničari nalaze se na posljednjem mjestu s najnižim ugledom. Kao najvažniji problemi knjižničara navedeni su nevidljivost, obrazovanje knjižničara i profesionalna kultura, čijem se rješavanju treba što hitnije prići. (Prins, de Gier, 1992: 108-118).

U odnosu na spomenuto, gledano s hrvatske strane, obrazovanje knjižničara, pa tako i školskih, većinom je riješeno na akademskoj razini. Profesionalna kultura je na zadovoljavajućoj razini, postoji jaka krovna strukovna udruga i etički kodeks. Postoje i dvije školsko-knjžničarske udruge. Najviše prostora za rad ima na području vidljivosti. Nedostatak ovog istraživanja je i u tome što nije prikazao odvojene rezultate pojedinih zemalja.

U Hrvatskoj je provedeno istraživanje *Image, status i ugled knjižničarske struke* kao komunikacijski problem za potrebe magistrskog rada Davorke Pšenice. Ispitano je 239 knjižničara narodnih i sveučilišnih knjižnica te NSK, bez školskih knjižničara. Prema njemu većina knjižničara općenito smatra da je status knjižničarske struke nizak. On je odraz nevidljivosti struke u javnosti.

Autorica preporučuje pojačati djelovanje prema korisnicima i poboljšati kvalitetu usluga. Zatim je potrebno baviti se stvaranjem imidža i prezentacijom u javnosti marketingom i uvođenjem službi za odnose s javnošću. Potrebna su veća sredstva za financiranje knjižnica, tako i aktivno strukovno udruženje, jaka komunikacijska mreža unutar knjižničarske struke. (Pšenica, 1997: 117-119) S obzirom na razdoblje u kojem je istraživanje napravljeno, i dalje su najslabije točke nedostatak sredstava za financiranje knjižnica i slaba komunikacija između različitih tipova knjižničara.

Postoji poveznica između obiju prijašnjih istraživanja i jedinog istraživanja među školskim knjižničarima dosad naslovljenog *Vidljivost školsko-knjžničarske struke i predstavljenog radom Preserving the profession/field in the time of rapid changes using public relations*. (Stančić, Posavec, 2017: 18-36) Sva tri istraživanja provedena su unutar struke kao dio SWOT analize. Posljednje je istraživanje prema ispitanicima bilo pozicionirano i s aspekta odnosa s javnošću i pokazalo je da školski knjižničari nisu zadovoljni vidljivošću struke, da oni koriste tehnike i alate odnosa s javnošću u svojem radu reaktivno, tj. neplanski, nedostaje im znanja vezanih za odnose s javnošću i mogućnosti koje oni daju za poboljšanje komunikacije sa svojim dionicima, a s time i jačanje vidljivosti struke. Pokazalo se i da su često zaduženi za odnose s medijima i upravljanje mrežnim sadržajima škole. (Stančić, Posavec, 2017: 35)

METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno kvantitativnim pristupom, metodom ankete, uporabom mrežnih upitnika za dvije skupine stručne javnosti školskih knjižničara, školsku i knjižničarsku, u vremenu od 12. 2. do 24. 5. 2018. Prikupljeno je i analizirano 1092 upitnika, 970 iz školske javnosti i 122 iz knjižničarske javnosti. Kvalitativni pristup i analiza medijskog sadržaja ne bi bili učinkoviti zato što se školski knjižničari u stručnim i ostalim medijima spominju samo u pozitivnom kontekstu primjera dobre prakse i nema kriznih događaja vezanih uz njihovo djelovanje.

Upitnici su se većim dijelom poklapali, tj. imali su identična pitanja, no upitnik za knjižničarsku javnost je kraći, ima 13 pitanja i posljednje je specifično pitanje vezano uz knjižničarstvo. Upitnik za školsku javnost ima više pitanja, ukupno 17, jer ta javnost ima više podataka o školskim knjižničarima, zato što rade zajedno sa školskim knjižničarima.

Pitanja su bila uglavnom zatvorenog tipa, dva potpuno otvorena i tri pitanja bila su kombinacija zatvorenog i otvorenog tipa s varijablom Nešto drugo (2. za knjižničarsku javnost). Višestruki odabir bio je omogućen kod 7. pitanja (5. za knjižničarsku javnost). Bilo je i 7 pitanja temeljenih na Lickertovoj skali (5. za knjižničarsku javnost). Dio istraživanja s otvorenim pitanjima bilo je potrebno obraditi metodom analize sadržaja.

Uzorak je reprezentativan na nacionalnoj razini i prema broju odgovora za obje stručne javnosti. On je namjerni, prigodnog tipa, temeljen je na jednostavnosti njegove dostupnosti. Ispitanici iz stručne populacije popunjavali su upitnik na osnovu preporuke ravnatelja škola i savjetnica za knjižničare te po vlastitoj želji. Za stratifikaciju uzorka upotrijebljene su sljedeće varijable: spol, županija, vrsta zanimanja te dodatno vrsta škole u kojoj ispitanik radi.

Probno testiranje napravljeno je u školi u kojoj autorica istraživanja radi (4 ispitanika) te u gradskoj knjižnici u mjestu rada autorice istraživanja (2 ispitanika). Korigiran je uvodni tekst ankete za knjižničarsku javnost.

Tijekom provedbe i analize istraživanja utvrđena su sljedeća ograničenja istraživanja:

1. mrežni upitnik omogućuje dovoljno vremena za razmišljanje i uljepšavanje odgovora
2. postojanje nedovoljno jasne varijable koja je povezivala ispitanike i školske knjižničare na temelju njihova lošeg odnosa
3. postojanje varijable zanimanja u knjižničarskoj javnosti koje nisu bile strukturirane prema važećem standardu/pravilniku nego prema potrebama istraživanja
4. postojanje pitanja u kojem se tražila procjena ispitanika o stavu opće javnosti o školskim knjižničarima pa su rezultati zasnovani na pretpostavkama koje mogu biti potaknute i osobnim viđenjima ispitanika
5. tri ispitanika iz školske javnosti rade u dvije škole koje se nalaze u različitim županijama, rezultati su uzeti za prvu županiju po abecedi u nizu
6. sedam ispitanika naveli su kod varijable zanimanja kombinacije da su istovremeno učitelji/nastavnici i stručni suradnici, što je moguće, ali ta varijabla nije postojala u istraživanju
7. dva ispitanika navela su da su učitelji/nastavnici i ravnatelji, što nije moguće jer ravnatelji rade na puno radno vrijeme i ne predaju u nastavi, pa je vjerojatnije da su zamijenili zanimanje i zvanje.

U postavljanju anketnih pitanja i analizi moguća su i „urođenička“ objašnjenja jer je istraživačica pri-padnik grupe koja se istražuje. Pri tumačenju rezultata kvalitativnom metodom moguće su i pogreške uvjetovanje subjektivnom procjenom autorice, na primjer određivanje konteksta i tipa asocijacija vezanih uz školskog knjižničara.

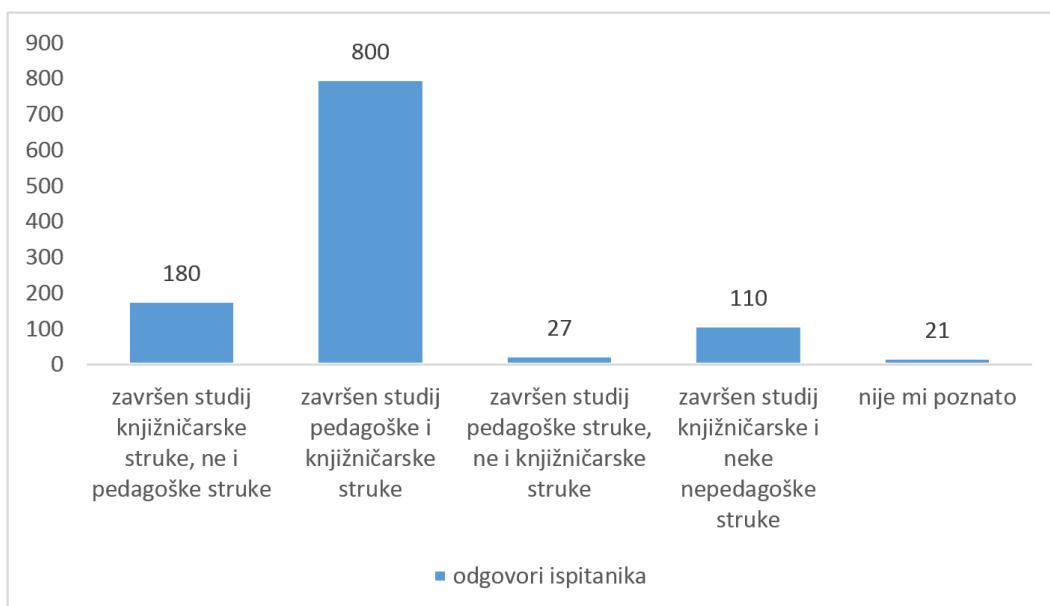
Rezultati istraživanja protumačeni su trima metodama. Kvantitativna metoda bila je dominantna u obradi prikupljenih podataka. Kvalitativna metoda primijenjena je na dio podataka koji se prikupljaju

otvorenim i kombiniranim tipom pitanja. Budući da je istraživanje provedeno s dvije stručne publike školskih knjižničara, podaci su također interpretirani i komparativnom metodom.

NALAZI I RASPRAVA

Prvu tezu (H1) da školski knjižničar *stručnoj javnosti nije vidljiv* pobili su već rezultati vezani uz pitanje o **akademskom tipu obrazovanja** kojeg je stručna javnost u velikoj mjeri znala. Kod tog je pitanja bilo moguće više odgovora.

Grafikon 1: Akademski tip obrazovanja školskih knjižničara (N 1092)

Za završen studij knjižničarske i pedagoške struke odlučilo se 800 ispitanika (72,86 %), za završen studij knjižničarstva 180 ispitanika (16,39 %), da školski knjižničari imaju završen studij knjižničarstva i nepedagoške struke misli 110 ispitanika (10,07 %), da nisu stručni, tj. nemaju završen studij knjižničarstva uz postojeću pedagošku struku misli 27 ispitanika (2,47 %). Da nije upoznat sa stupnjem akademskog obrazovanja školskih knjižničara izjasnio se 21 ispitanik (1,92 %). Uspoređujući rezultate sa statističkim podacima pri NSK² (*Statistički podaci o stanju školskih knjižnica u RH 2015.: 2016.*) i DZS³ (*Osnovne škole – kraj šk. g. 2016./2017. i početak šk. g. 2017./2018. i Srednje škole – kraj šk. g. 2016./2017. i početak šk. g. 2017./2018.: 2018.*) te s obzirom na to da je nizak broj onih kojima nije poznato koja akademska zvanja školski knjižničari imaju, može se zaključiti da su ispitanici dobro upoznati s akademskim tipom obrazovanja školskih knjižničara, tj. da školski knjižničari najčešće imaju završen studij pedagoške i knjižničarske struke te da je stručna javnost dobro informirana o tome.

Zatim, broj kompetencija važnih za školske knjižničare koje su, uz navedene ključne, ispitanici dodali u otvorenom pitanju pokazao je da stručna javnost uistinu promišlja rad školskih knjižničara. Bilo je 317 primjedbi vezanih uz kompetencije iz školske i 44 iz knjižničarske javnosti.

Rezultati za sve koncepte u pitanju koje se tiče opisa konkretnog školskog knjižničara za školsku javnost su dominantno u pozitivnom spektru varijabli, 4 i 5 i također pobijaju tu hipotezu.

Ispitanici su procjenjivali konkretnog školskog knjižničara s obzirom na osobine koje doprinose uspješnom obavljanju posla u odgojno-obrazovnoj sredini u kojoj on nema satnicu kao učitelj/nastavnik već se oslanja na suradnju s kolegama u školi.

² NSK – Nacionalna i sveučilišna knjižnica je matična za sve knjižnice u sustavu knjižnica RH i kontinuirano prikuplja statističke podatke o njima.

³ DZS – Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

Tablica 1: Opis konkretnog školskog knjižničara (N 970)

Školski knjižničar naše škole je:	1	2	3	4	5
kreativan, vođen težnjom da se napravi nešto bolje, novo i drukčije	45	52	133	227	513
otvoren za suradnju	16	42	89	183	640
proaktivran	36	71	140	267	456
osoba koja rado dijeli svoje ideje i prihvaca tude	37	61	120	252	500
komunikativran	15	48	103	220	584
asertivran	24	51	155	263	477
svestran	33	61	167	245	464
fleksibilan	30	61	135	258	486
pouzdan, poštaje dogovore	27	30	86	184	643
radi uspješno svoj posao.	28	37	113	178	614

Najviši stupanj slaganja, varijablu 5, s navedenim osobinama izabralo je najviše ispitanika za sve tvrdnje. Ujedno su i troznamenkasti stupnjevi slaganja vidljivi u dijelu skale od 3 – 5, s iznimkom dva najviše rangirana odabira gdje su troznamenkasti stupnjevi slaganja samo 4 i 5, a to su: školski knjižničar je *pouzdan, poštaje dogovore* (643 ispitanika ili 66,29 %) i *otvoren je za suradnju* (640 ispitanika ili 65,98%).

Više od 50 % odabira s najvišim stupnjem slaganja imaju i sljedeće osobine: školski knjižničar radi uspješno svoj posao (614 ispitanika ili 63,30 %), *komunikativran je* (584 ispitanika ili 60,20 %), *kreativran je, vođen težnjom da se napravi nešto bolje, novo i drugačije* (513 ispitanika ili 52,89 %), on je *osoba koja rado dijeli svoje ideje i prihvaca tude* (500 ispitanika ili 51,55 %), *fleksibilan je* (486 ispitanika ili 50,10 %).

Da je školski knjižničar *asertivran* na najvišem stupnju slaganja izjasnilo se 477 ispitanika (49,18 %), da je *svestran* 464 ispitanika (47,83 %) i da je *proaktivran* (456 ispitanika ili 47,01 %).

U prilog pobijanju hipoteze djelomično govori i precizno detektiranje **uvjeta rada** u školskim knjižnicama školske javnosti.

Tablica 2: Uvjeti rada u školskim knjižnicama (N 970)

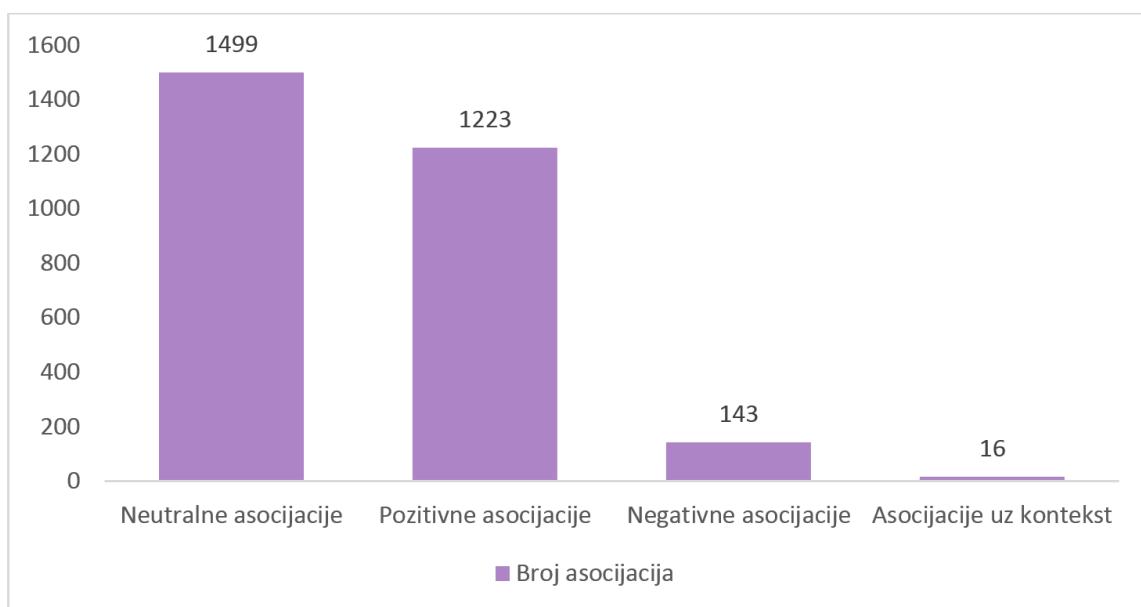
Uvjet rada	1	2	3	4	5
opremljenost tradicionalnim izvorima informacija (lektira, stručna literatura, literatura iz pojedinih predmeta za učenike)	6	55	362	408	139
opremljenost digitalnim izvorima informacija (pristup internetskim izvorima, e-knjige)	43	54	334	290	149
prostorni uvjeti za smještaj knjižnične građe	36	155	347	263	169
prostorni uvjeti za čitanje i rad na izvorima pojedinih učenika ili manjih grupa	49	200	322	254	145
prostorni uvjeti za održavanje sata s cijelim razredom	106	214	287	230	133
tehnološka opremljenost za održavanje nastave s cijelim razredom (računalo, projektor, pametna ploča)	115	208	286	232	129

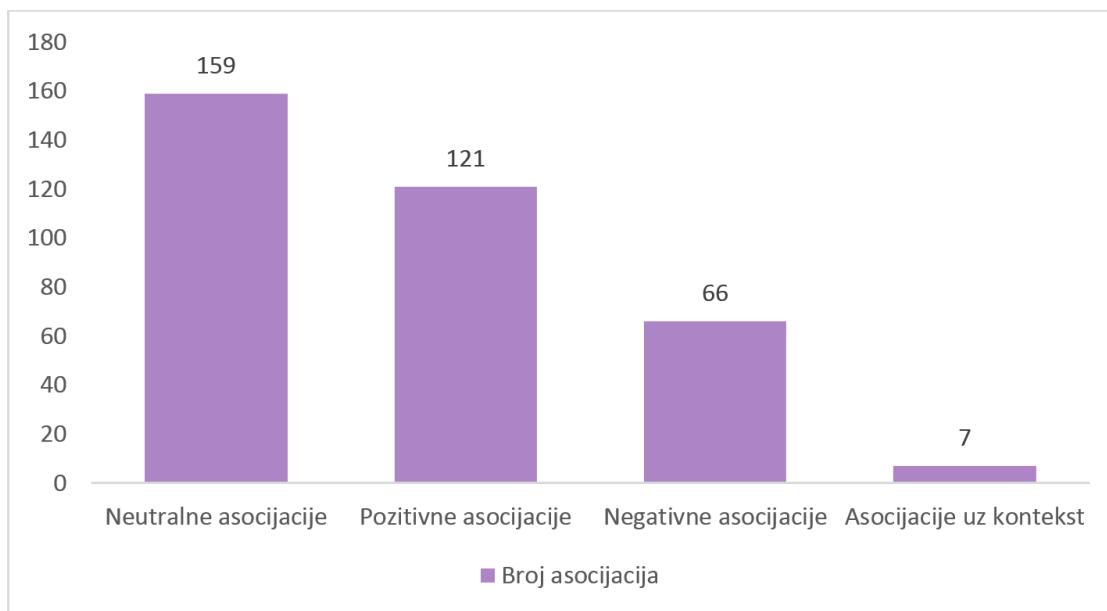
tehnološka opremljenost za rad knjižničara (program za posudbu, pristup internetu, multifunkcionalni pisač, plastifikator i sl.)	40	120	275	325	210
tehnološka opremljenost za rad korisnika - učenika i učitelja (računala, multifunkcionalni pisač)	82	195	335	256	102
zaseban prostor za stručne poslove školskog knjižničara (ured odvojen od ostalog dijela knjižnice)	338	250	186	123	73
dopadljiva uređenost prostora školske knjižnice.	38	104	286	307	235

Prema broju odabira ocjene su uglavnom bile dobar, tj. varijabla 3 (6 uvjeta) i vrlo dobar, tj. varijabla 4 (3 uvjeta) te jedan nedovoljan, tj. varijabla 1. Varijablom 3 su najčešće ocijenjeni sljedeći uvjeti rada: *opremljenost digitalnim izvorima informacija (pristup internetskim izvorima, e-knjige), prostorni uvjeti za smještaj knjižnične građe, prostorni uvjeti za čitanje i rad na izvorima pojedinih učenika ili manjih grupa, prostorni uvjeti za održavanje sata s cijelim razredom, tehnološka opremljenost za održavanje nastave s cijelim razredom (računalo, projektor, pametna ploča)*. Varijablom 4 su najčešće ocijenjeni: *opremljenost tradicionalnim izvorima informacija (lektira, stručna literatura, literatura iz pojedinih predmeta za učenike), tehnološka opremljenost za rad knjižničara (program za posudbu, pristup internetu, multifunkcionalni pisač, plastifikator i sl.) i dopadljiva uređenost prostora školske knjižnice* dok je s varijablam 1 najčešće ocijenjeno *postojanje zasebnog prostora za stručne poslove školskog knjižničara, tj. ureda odvojen od ostalog dijela knjižnice*. Ovi odabiri ispitanika potvrdili su da oni znaju da školskim knjižnicama najviše nedostaje prostora i tehničke opreme za rad školskog knjižničara.

Na temelju odgovora na pitanja kojima su od ispitanika tražene po tri asocijacije vezane uz pojam školskog knjižničara nije se potvrdila *teza (H2) da su asocijacije koje stručna javnost povezuje sa školskim knjižničarima uglavnom negativne*. Školski knjižničari pretežno se u stručnim javnostima doživljava iskazivanjem neutralnih i pozitivnih asocijacija što je vidljivo na grafikonima ispod.

Grafikon 2: Tipovi asocijacija na školskog knjižničara (N 970)

Grafikon 3: Tipovi asocijacija na školskog knjižničara (N 122)

S obzirom na to da školski knjižničari navode da njihova stručna javnost nije upoznata s problemima njihove struke, postavljeno je pitanje i o njima. Navedeni su postojeći ključni problemi, a ispitanici u zamoljeni da potvrde s kojima od njih su upoznati. Bilo je moguće dati više odgovora.

Tablica 3: Upoznatost s ključnim problemima struke školskih knjižničara (N 1092)

Problem školskih knjižničara	Školska javnost (N970) - %	Knjižničarska javnost (N122) - %
Polažu dva stručna ispita (pri MZO ⁴ i MK ⁵).	44,43	73,77
Imaju zastario i nepotpun propisani program rada u OŠ te nemaju propisani program rada u SŠ.	25,57	42,62
Na mjesto školskog knjižničara često se zapošljavaju nestručne osobe.	38,56	53,28
Ravnatelji im često zadaju različite „ostale poslove“, zbog kojih trpe njihovi redovni poslovi.	35,88	66,39
MZO, osnivači škola i ravnatelji ne poštuju standarde o opremanju školskih knjižnica pa opremanje knjižnica nije transparentno osigurano proračunima ni na razini pravnog dokumenta.	37,42	61,46
Ne postoji redovito financiranje koje bi omogućilo planiranje razvoja fonda i usluga za korisnike učenike i djelatnike.	56,39	77,98
Nemaju optimalan pristup e-dnevniku za upis održanih satova/tema odgojno-obrazovnog rada iz svog programa rada i vrednovanja učenika vezano uz te satove.	30,21	23,77
Nije mi poznat i jedan problem školskih knjižničara.	11,55	5,74

⁴ MZO – Ministarstvo znanosti i obrazovanja

⁵ MK – Ministarstvo kulture

Nešto drugo.	3,71	5,74
--------------	------	------

Kod knjižničarske je javnosti utvrđen vrlo visok postotak upoznatosti s gotovo svim problemima školskih knjižničara – čak 5 od 7 navedenih problema odabrala je kao prepoznate u rasponu od 77,87 % – 53,28 %. Školska javnost samo je jedan problem prepoznala s 56,39 %. Ostali knjižničari informiraniji su o problemima školskih knjižničara za razliku od školske javnosti. Pretpostavka je da je rezultat takav jer školski knjižničari sa školskim kolegama uglavnom raspravljaju o suradnji, a s ostalim knjižničarima o zajedničkim problemima. Tu bi prepostavku trebalo istražiti u nekom budućem istraživanju.

Ovakvim je rezultatom djelomično pobijena, a djelomično potvrđena teza da *stručna javnost ne pozna ključne probleme s kojima se u svjeom radu susreće školski knjižničar* (H3).

U prilog potvrdi sljedeće teze da *stručna javnost prepoznae mogućnosti da školski knjižničar doprinese razvoju obrazovnog procesa i knjižničarske struke* (H4) govore rezultati pitanja posebno dizajniranih za svaku od dviju struka.

Tablica 4: Uloga stručnog suradnika školskog knjižničara u školi (N 970)

Školski knjižničar:	1	2	3	4	5
je važan stručni suradnik u školi	27	43	103	198	599
svojim idejama vezanim uz proces poučavanja i suradnju pridonosi percepciji škole kao kreativne ustanove	40	59	139	262	470
obogaćuje nastavni proces škole nabavom literature za usavršavanje učitelja i dodatnih izvora za učenje i poučavanje predmeta	25	61	157	267	460
utječe na to koliko i kako djeca čitaju	47	85	237	310	291
osmišljava kulturne i javne događaje koji pridonose vidljivosti škole u lokalnoj zajednici	58	76	184	279	373
svoj program rada prilagođava potrebama školskog kurikuluma	33	56	147	299	435
svojim nastojanjima pretvara knjižnicu u ugodno mjesto za učenike i kolege.	31	56	103	219	561

Školska javnost je prilikom procjene uloge školskog knjižničara u školi za sve ponuđene koncepte te uloge osim jednog odabrala kao najčešću najvišu varijablu, 5, dok su odabiri za varijable 4 i 3 također bili troznamenkasti.

Tablica 5: Doprinos školskih knjižničara kvaliteti knjižničarske struke (N 122)

Područje rada školskih knjižničara:	izrazito važno	važno	djelomično važno	nevažno	izrazito nevažno
imaju priliku stvarati naviku čitanja u cjelokupnoj populaciji, s obzirom na to da je obrazovanje obavezno za svu djecu, te tako osigurati više korisnika svih vrsta knjižnica	84	34	4	0	0

razvijanjem informacijske pismenosti kod učenika stvaraju buduće korisnike ostalih knjižnica koji će jasnije i točnije izražavati svoje informacijske upite	73	40	8	1	0
edukacijom učenika-korisnika o načinu na koji su knjižnice i njihov fond organizirani stvaraju kod korisnika osjećaj sigurne i samouvjere uporabe usluga u svim knjižnicama	64	47	10	1	0
kroz širok raspon poslova u njihovom specifičnom području rada, odgojno-obrazovnom, a time i komunikacijom s učenicima, učiteljima i roditeljima doprinose boljoj slici o svim knjižničarima	54	57	9	2	0
pomoću svojih znanstvenih i stručnih radova otvaraju nove perspektive i dopunjaju viđenja struke i time doprinose njenom razvoju.	46	55	18	3	0

Knjižničarska je javnost prilikom procjene doprinosa školskih knjižničara kvaliteti knjižničarske struke za tri od pet koncepata tog doprinosa odabrala kao najčešću varijablu 5, a za preostala dva varijablu 4.

Potvrda teze (H5) da *postoje razlike u percepciji školskog knjižničara kod stručnih javnosti* obuhvaćenih istraživanjem vidljiva je, osim uz **poznavanje problema** školskih knjižničara, na primjer, pri usporedbi asocijacije s obzirom na to jesu li te **asocijacije neutralne, pozitivne, negativne** – u knjižničarskoj javnosti za 13,74 % veća je količina negativnih asocijacija. Još jedna od razlika u percepciji vidljiva je u **poznavanju čestotnosti bavljenja specifičnim poslovima školskih knjižničara** – rezultati knjižničarske javnosti u nižim su vrijednosnim varijablama u odnosu na rezultate školske javnosti. To je vidljivo u kategorijama provođenje projekata za poticanje čitanja, poticanje razvoja vještina informacijske pismenosti vođenjem INA-e Mladi knjižničari, provođenje kulturnih i javnih aktivnosti knjižnice i škole samostalno ili u suradnji s kolegama ili učenicima, osvremenjivanje rada školske knjižnice uporabom IKT u radu s korisnicima i izgradnja i uređivanje zbirke knjižnične građe zanimljive korisnicima. To se može utvrditi usporedbom rezultata donjih dviju tablica.

Tablica 6: Čestotnost bavljenja specifičnim poslovima školskih knjižničara (N 970)

Vrste poslova kojima se školski knjižničar bavi:	rijetko	povremeno	često	nikad	ne znam
poticanje čitanja preporukom posudbe knjiga	3,71%	22,27%	65,15%	0,83%	8,04%
poticanje čitanja vodenjem čitateljskog kluba	17,01%	31,24%	21,75%	14,12%	15,88%
poticanje čitanja provođenjem pojedinih aktivnosti (kviz o piscu, sat čitanja bajki...)	12,78%	37,42%	35,67%	6,71%	7,42%

poticanje čitanja provođenjem projekata za poticanje čitanja	11,44%	36,29%	37,01%	5,67%	9,59%
poticanje razvoja vještina informacijske pismenosti vođenim istraživanjem učenika (mentorski rad)	20%	30,21%	19,28%	12,89%	17,63%
poticanje razvoja vještina informacijske pismenosti vođenjem INA-e Mladi knjižničari	16,29%	22,16%	29,79%	13,20%	18,56%
održavanje korelacijskih nastavnih sati u suradnji s učiteljima/nastavnicima/stručnim suradnicima	12,58%	33,09%	42,78%	5,05%	6,50%
provođenje kulturnih i javnih aktivnosti knjižnice i škole samostalno ili u suradnji s kolegama ili učenicima (susreti s književnicima, stručnjacima, izložbe, debate, suradnja s nakladnicima i sl.)	8,04%	29,07%	52,89%	4,02%	5,98%
osvremenjivanje rada školske knjižnice uporabom IKT u radu s korisnicima	12,58%	33,50%	33,20%	6,80%	13,92%
izgradnja i uređivanje zbirke knjižnične građe zanimljive korisnicima.	9,48%	30,00%	44,95%	3,92%	11,65%

Tablica 7: Čestotnost bavljenja specifičnim poslovima školskih knjižničara (N 122)

Vrste poslova kojima se školski knjižničar bavi;	rijetko	povremeno	često	nikad	ne znam
poticanje čitanja preporukom posudbe knjiga	1,64%	16,39%	63,94%	0,00%	18,03%
poticanje čitanja vođenjem čitateljskog kluba	13,93%	42,62%	16,39%	2,46%	24,60%
poticanje čitanja provođenjem pojedinih aktivnosti (kviz o piscu, sat čitanja bajki...)	9,02%	39,34%	31,97%	0,82%	18,85%
poticanje čitanja provođenjem projekata za poticanje čitanja	8,20%	37,70%	33,61%	0,82%	19,67%
poticanje razvoja vještina informacijske pismenosti vođenim istraživanjem učenika (mentorski rad)	23,77%	32,79%	14,75%	1,64%	27,05%
poticanje razvoja vještina informacijske pismenosti vođenjem INA-e Mladi knjižničari	11,46%	30,33%	24,60%	2,46%	31,15%
održavanje korelacijskih nastavnih sati u suradnji s učiteljima/nastavnicima/stručnim suradnicima	9,02%	31,14%	31,97%	4,10%	23,77%

provođenje kulturnih i javnih aktivnosti knjižnice i škole samostalno ili u suradnji s kolegama ili učenicima (susreti s književnicima, stručnjacima, izložbe, debate, suradnja s nakladnicima i sl.)	9,02%	36,88%	36,07%	0,00%	18,03%
osuvremenjivanje rada školske knjižnice uporabom IKT u radu s korisnicima	16,39%	33,61%	13,93%	1,64%	34,43%
izgradnja i uređivanje zbirke knjižnične građe zanimljive korisnicima.	7,38%	33,60%	31,97%	0,82%	26,23%

IMPLIKACIJE I ZAKLJUČCI

Ovo istraživanje pokazalo je da problem nedovoljne vidljivosti struke školskih knjižničara nije značajno prisutan u stručnoj javnosti te da je slika školskih knjižničara pozitivnija u školskoj javnosti nego u knjižničarskoj. No dominacija neutralnih asocijacija u odnosu na školskog knjižničara te ključni problemi koji su konstanta već dugo vremena i čije je rješenje moguće jedino izgradnjom pozitivnih odnosa s nadređenim stručnim institucijama koje nisu bile obuhvaćene ovim istraživanjem, upućuju na to da školski knjižničari trebaju i dalje raditi na unapređenju svojeg ugleda, kako kod stručne javnosti koja je obuhvaćena istraživanjem, tako i kod nadređene stručne javnosti. U nekim budućim istraživanjima potrebno je provjeriti sliku školskog knjižničara i kod nadređenih institucija.

Iz pitanja o asocijacijama koje izaziva pojam školski knjižničar, prema čestotnosti pojavljivanja izlučeni su pojmovi kojima se može utvrditi imidž školskog knjižničara. Školski knjižničar je prema tim rezultatima prije svega *kreativna osoba, spremna na suradnju i susretljiva, komunikativna, voli pomagati, stručan, ljubazan i načitan suradnik, odgovoran, informiran, maštovit, zabavan, pristupačan, nasmijan, marljiv i vesel, promicatelj čitanja, uslužan, svestran, vrijedan, strpljiv, pouzdan, druželjubiva osoba, odgajatelj, snalažljiv*. On je također *čovjek / katica za sve, potrčko, katalog mu je još na listićima i nosi naočale*.

KOMUNIKACIJSKA STRATEGIJA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARSTVA

Osnovna je prepostavka za jačanje ugleda, rješavanje dugotrajnih problema te neometan razvoj struke u komunikacijskoj strategiji koju je potrebno donijeti u suglasju savjetnica za školske knjižničare pri MZO, NSK i AZOO, renomiranih knjižničara (savjetnika, mentora, voditelja županijskih stručnih vijeća) te članova upravnih odbora školsko-knjžničarskih udruga, HUŠK, HMŠK, Sekcije za školske knjižnice pri HKD-u. Bez načelnog slaganja ili konsenzusa spomenutih osoba, kao i većine školskih knjižničara, donošenje strategije nema smisla.

Komunikacijska strategija treba sadržavati analizu situacije u kojoj se struka školskih knjižničara nalazi. Ona će odgovoriti na pitanje kakvo je njezino unutarnje okružje, koje probleme i kojim redoslijedom treba rješavati, kao i s kojim resursima raspolažu školski knjižničari, od onih koji se bave svojim poslom u knjižnicama, do onih koji su angažirani i na drugim poljima osim redovnog posla, a bliže centrima odlučivanja, kako bi ih se sve ojačalo u borbi za još bolju vidljivost. Analiza treba pokazati i kakvo je vanjsko okružje školskih knjižničara, koji su to elementi koji sprečavaju jačanje vidljivosti struke, što bi se moglo iskoristiti u tom vanjskom okružju za jačanje struke. Dobrim je dijelom ta analiza već i napravljena u ovom te u prijašnjem radu (Stančić, Posavec, 2017). Potrebno je još napraviti istraživanje s nadređenom stručnom javnosti, ministarstvima i agencijama te s općom javnosti.

Komunikacijska strategija mora uz glavni cilj, koji znamo, a to je jačanje naše struke i njezine vidljivosti,

imati i razrađene specifične ciljeve s obzirom na smjer djelovanja u odnosu na određenu ciljnu javnost. Trebamo znati što želimo postići kod MZO-a, MK-a, NSK-a, AZOO-a i ASOO-a i ostalih dionika naše javnosti.

Strategija treba dati preporuke za postupanje prema svakoj od naših javnosti – internoj javnosti (učenici-ma, roditeljima, kolegama učiteljima i drugim stručnim suradnicima, ostalim članovima kolektiva, ostali školski knjižničari, ŽSV-i, HUŠK, HMŠK), stručnoj javnosti (djelatnicima u prosvjeti, knjižničarima, HKD, MZO-u, MK-u, NSK-u, AZOO-u, ASOO-u) ostalim javnostima (upravnim odjelima lokalne vlasti, kulturnim institucijama, lokalnim poduzećima, medijima i općoj javnosti).

Strateški dokument treba sadržavati i ključne poruke dizajnirane za specifične javnosti da bi one svojim ponavljanjem u istim/sličnim kontekstima dobine na vrijednosti i donijele dobrobit struci. Za te je poruke potrebno odrediti i komunikacijske kanale koji su najbolji za prijem tih poruka, uzimajući u obzir i snagu tih komunikacijskih kanala s obzirom na vrijeme u kojem živimo, npr. dugi argumentirani dopis može uzrokovati samo izostanak empatije i odlaganje dokumenta bez očitovanja na isti.

Osim ključnih poruka valja isplanirati i specifične aktivnosti koje proizlaze iz cilja (na koji način ići s nekom porukom prema specifičnoj javnosti, npr. sudjelovanjem na događaju – dodjeli nagrade, neformalnom druženju, suradnjom na izradi nekog dokumenta, člankom u medijima), zato što provedba pojedinih aktivnosti zahtijeva i pripreme koje moraju biti pravovremene. Važno je da se planira i vremenski raspored tih aktivnosti, vodeći računa o ravnomjernoj provedbi.

U situaciji u kojoj članstvo u našim udrugama ne donosi naročitu finansijsku korist za mogućnost njihova kvalitetnijeg djelovanja, a s time i na jačanju vidljivosti, najveći bi izazov provedbi komunikacijske strategije mogao biti budžet te ostali nematerijalni resursi, rashodi, prihodi od partnera i izostanak potpore o kojima također treba voditi računa pri planiranju komunikacijske strategije. Rješenja tog izazova može biti u javljanju na natječaje kojima je cilj razvoj civilnog društva, angažiranje sudjelovanje članova u aktivnostima udruga, dobar odnos s partnerima s radom na zajedničkom cilju, poput populacije koja čita i kupuje knjige.

Dakako, za kvalitetnu provedbu komunikacijske strategije potrebno je napraviti i raspored njene provedbe – odrediti tim i njegovu odgovornost za pojedine segmente te provedbu, način na koji će se provoditi nadzor provedbe strategije, njezina evaluacija i izvješćivanje.

Važan dio komunikacijske strategije podrazumijeva i usklađenost djelovanja svih koji su zainteresirani za razvoj struke školskih knjižničara. Preporučuju se edukacija školskih knjižničara iz područja specifičnih odnosa s javnošću. To znači da se većina školskih knjižničara educira za jačanje komunikacijskih kompetencija s internom javnošću i medijima, dio knjižničara koji vode udruge ili su u prilici češće zagovarat struku kod nadređene javnosti za kompetencije koje će ih osnažiti u takvim situacijama. Iako taj tip edukacije može biti dostupan i svim školskim knjižničarima koji pokažu interes.

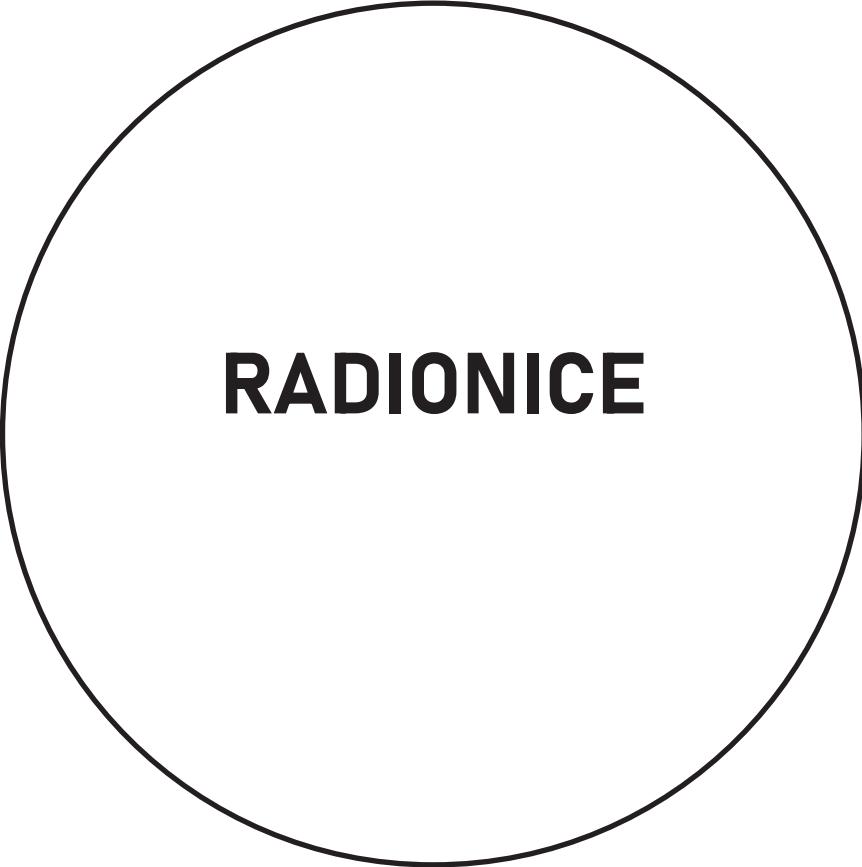
Dobro bi bilo organizirati i zajedničke interdisciplinarne skupove sa stručnom javnosti te na njihovim marginama zahvaljujući osobnim kontaktima dijeliti ideje i jačati ugled i na interpersonalnoj razini.

Za jačanje imidža i ključne poruke prema stručnoj javnosti uputno je uporabiti pozitivne asocijacije iz ovog te prijašnjeg istraživanja (Stančić, Posavec, 2017: 28).

I na kraju, ovim istraživanjem osmišljen je instrument za istraživanje ugleda struke, školskih knjižničara ili neke slične edukacijske struke, koji može biti podložan promjenama, ali također omogućuje ponovljena istraživanja da bi se utvrdile bilo kakve promjene u percepciji ili uklonili neki od limita istraživanja.

LITERATURA

1. Abercrombie, Nicholas; Hill, Stephen; Turner, Bryan S. 2008. *Rječnik sociologije*. Naklada Jęsenski i Turk. Zagreb.
2. Anić, Vladimir. 2004. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.
3. Dragun, Vlado. 2010. *Odnosi s javnošću u obrazovanju*. Školske novine. Zagreb.
4. Kovačević, Dinka; Lovrinčević, Jasmina. 2014. *Mjerila kvalitete rada u hrvatskom školskom knjižničarstvu*. Odjel za kulturologiju u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
5. Machala, Dijana. 2015. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Hrvatska sveučilišna naklada – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Zagreb.
6. Radalj, Miro. 2016. *Knjiga i nakladništvo u odnosima s javnošću*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
7. Skoko, Božo; Jugo, Damir. 2009. Odnosi s javnošću za nevladine i neprofitne organizacije. *Odnosi s javnošću za organizacije civilnoga društva*. Ur. Hajoš, Boris; Skoko, Božo. HUOJ. Zagreb.
8. Stančić, Draženka; Posavec, Robert. 2018. Preserving the profession/field in the time of rapid changes using public relations. *Communication Management Forum 2017: Living in crisis mode: Time to reconsider definition, meaning and practice?*. Ur. Jugo, Damir. Edward Bernays visoka škola za komunikacijski menadžment. Zagreb.
9. Tkalac Verčić, Ana; Sinčić Čorić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina. 2014. *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima: kako osmislitи, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. M. E. P. Zagreb.
10. Fijan, Toni; Milas, Zdeslav. 2018. Analysis of Profession Reputation as Possible Indicator of Crisis in Public Relations. *Communication Management Review*, 3(1), 30-56. Edward Bernays visoka škola za komunikacijski menadžment. Zagreb. <http://www.commreview.hr/wp-content/uploads/2018/07/3.-Fijan-Milas.pdf> (pristupljeno 14. kolovoza 2018.)
11. Fombrun, Charles J.; Gardberg, Naomi A.; Sever, Joy M. 2000. The Reputation Quotient: A Multi-stakeholder measure of corporate reputation. *The Journal of Brand Management*, 7(4), 241-255.
12. Grgić, Damir. 2008. Instrumenti mjerenja reputacije poduzeća. *Market – Tržište*, 20(2), 231-249.
13. Horvat, Aleksandra. 1989. Profesionalizacija bibliotekarskoga zanimanja. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 32(1/4), 103-113.
14. Luthmann, Abigail. 2007. Librarians, professionalism and image: stereotype and reality. *Library Review*, 56(9), 773-780.
15. Poulin, Eric. (2008). A Whole New World of Freaks and Geeks: Libraries and Librarians on YouTube. *LIBRES: Library and Information Science Research Electronic Journal*, 18(2), 1-11.
16. Prins, Hans; Gier, Wilco de. 1992. Image, status and reputation of librarianship and information work. *IFLA Journal*, 18(2), 108-118.

RADIONICE

Radionica Igrajmo se glagoljicom!

dr.sc. Irena Bando, stručna suradnica knjižničarka, savjetnica

irena.bando10@gmail.com

OŠ Jagode Truhelke, Osijek

Marija Purgar, dipl. knjiž., stručna suradnica knjižničarka, mentorica

marija.purgar5@gmail.com

OŠ „Grigor Vitez“, Osijek

SAŽETAK

Europska godina kulturne baštine (2018.) naglasila je važnost osvještavanja značaja glagoljičke kulturne baštine u suradničkom radu dviju školskih knjižnica. Kompleksnost teme pronašla je svoje uporište unutar projekta o glagoljici, gdje su školske knjižničarke sa svojim učenicima timski i suradnički realizirale planirane sadržaje primjenjujući suvremeni pristup poučavanju glagoljice zasnovan na vođenom istraživačkom učenju, učenju pomoću društvenih igara, kreativnih radionica, međupredmetnim povezivanjem i učinkovitim korištenjem IKT-a.

Cilj je radionice prikazati pretraživanje informacija s određene mrežne stranice i korištenje ciljanih edukativnih izvora kako bi se izbjeglo „lutanje“ po internetu. Također se naglašava važnost korištenja metoda i strategija stvarne i virtualne stvarnosti povezanih s odgojno-obrazovnim ishodima upotrebotom suvremenih pristupa učenju koji potiču kreativni proces i samostalni istraživački rad.

Po završetku radionice sudionici će dobiti praktična znanja za poučavanje glagoljičke kulturne baštine temeljene na kritičkom mišljenju, kreativnosti i cjeloživotnom učenju.

Ključne riječi: Školska knjižnica; glagoljica; vođeno istraživanje; suvremene metode učenja; kreativnost; međupredmetno povezivanje

SUMMARY

The European Year of Cultural Heritage (2018) emphasized the importance of raising awareness of Glagolitic cultural heritage in the collaborative work of the two school libraries. The complexity of the topic found its foothold within the Glagolitic Project, where school librarians and their students collaboratively realized planned content using a modern approach to teaching Glagolitic script based on guided inquiry learning, social games, creative workshops, intercurricular integration and effective use of ICT.

The goal of the workshop is to show information search from a particular website and the use of targeted educational resources to avoid “wandering” on the Internet. It also emphasizes the importance of using real and virtual reality methods and strategies related to educational outcomes using contemporary approaches to learning that foster the creative process and independent research.

Upon completion of the workshop, participants will gain practical knowledge to teach Glagolitic cultural heritage based on critical thinking, creativity and lifelong learning.

Key words: School Library; Glagolitic script; guided inquiry; modern learning methods; creativity; intercurricular integration

UVOD

Europska godina kulturne baštine 2018. imala je za cilj potaknuti na istraživanje bogatu i raznovrsnu kulturnu baštinu Europe te slaviti, razumijevati i štititi njezinu jedinstvenu vrijednost od zaborava. Bila je to prilika promišljati o mjestu koje hrvatska kulturna baština zauzima, kako u našim životima, tako i u odgojno-obrazovnim procesima. Bez poznavanja glagoljičkoga pisma i glagoljičke baštine nije moguće razumjeti hrvatski jezični, književni, kulturni, duhovni i nacionalni identitet pa su stoga glagoljičko pismo i glagoljička baština bili inspiracija za brojne aktivnosti i radionice koje se osmišljavaju i provode u školama i školskim knjižnicama.

U suvremenom dobu koje obilježava korištenje interneta kao izvora znanja i informacija, proces poučavanja u školskim knjižnicama često se zasniva na korištenju IKT-a, što radi motivacije učenika za učenje, a što radi pružanja neograničenih kreativnih mogućnosti upotrebe web alata i sumiranja znanja u oblike koji rezoniraju s današnjim generacijama učenika.

Zbog toga će se u ovom radu prikazati koncept radioničkog poučavanja temeljenog na dinamičnom međupredmetnom povezivanju, kombiniranju virtualne i izvorne stvarnosti te mnoštvu kreativnih oblika učenja, od istraživanja do učenja kroz igru.

ZNAČAJ GLAGOLJIČKE BAŠTINE U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Značaj glagoljičke baštine očituje se u mnoštvu pronađenih hrvatskih glagoljičkih spomenika (kameni, rukopisni, tiskani spomenici i freske) pronađenih i sačuvanih na području Istre, sjevernoga Jadrana i Slavonije, koji svjedoče o tisućljetnoj upotretbi glagoljičkog pisma od čirilometodske misije u 9. stoljeću pa do posljednjega svjedočanstva o upotretbi tog pisma u drugoj polovici 19. stoljeća.

U Nacionalnom okvirnom kurikulumu, koje je izdalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, zapisano je da „Odgoj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnog, kulturnog i nacionalnog identiteta pojedinca. Danas, u doba globalizacije - u kojem je na djelu snažno miješanje različitih kultura i svjetonazora i religija - čovjek treba postati građaninom svijeta, a pritom sačuvati svoj nacionalni identitet, svoju kulturu, društvenu, moralnu i duhovnu baštinu“ (NOK : 14).¹

Hrvatska glagoljica je povijesno hrvatsko pismo, jedan od simbola nacionalnog identiteta i višestoljetne tradicije srednjoeuropskog kulturnog kruga. Hrvatski sabor 22. veljače proglašio je *Danom hrvatske glagoljice i glagoljaštva* povodom obilježavanja dana tiskanja prve hrvatske glagoljičke knjige Misal po zakonu rimskoga dvora 22. veljače 1483. Misal je prva tiskana hrvatska knjiga i prvi misal u Europi koji nije tiskan latinicom i latinskim pismom. Ta hrvatska inkunabula, otisнутa samo 28 godina nakon tiskanja Gutenbergove Biblije, dokazuje da su Hrvati već u 15. stoljeću bili razvijeni u društvenom, gospodarskom i kulturnom smislu i da ni duhovno ni materijalno nisu zaostajali za Europom.

GLAGOLJICA KAO INSPIRACIJA ZA KREATIVAN RAD U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

Iako se u osnovnoj školi učenici s glagoljicom susreću u redovnoj nastavi, kao npr. u nastavi Prirode i društva u četvrtom razredu, u nastavi Hrvatskoga jezika u šestom razredu gdje uče o početcima hrvatske tropismenosti i trojezičnosti (prvim spomenicima poput Baščanske ploče i prvtotska) te u nastavi Povijesti kada se glagoljaštvo spominje u kontekstu Hrvatske u ranom srednjem vijeku, promišljavanja autorica ovoga rada bila su da postoji potreba za osmišljavanjem i uvođenjem dodatnih aktivnosti u školi posvećenih promicanju ovog najstarijeg hrvatskog pisma u sklopu Europske godine kulturne baštine 2018. Vodene mišju da su glagoljica i glagoljička baština važan dio hrvatske pismenosti i kulture, osmišljen je niz radionica i istraživačkih projekata s ciljem upoznavanja učenika s bogatstvom, vrijednošću i ljepotom glagoljice i glagoljičkih spomenika koje su provedene u školskim knjižnicama. Ujedno se ovim projek-

tom posvećenim hrvatskoj glagoljičkoj baštini i održanim radionicama željela naglasiti važnost razvoja kritičkog razmišljanja, vođenog istraživačkog učenja, suradnje i kreativnosti te spajanja stvaralačkih tehnika i suvremene tehnologije (QR kodovi) u radu s učenicima. Učenici su na radionicama na motivirajući i zabavan način učili osnove glagoljice, kreativno se izražavati (rukama), prevodili glagoljicu i napravili unikatne likovne uratke na temu glagoljice koji su rezultirali velikom izložbom. Upotrebom tehnologije kroz igru postigla se bolja motiviranost učenika, a samim tim i učinkovitija realizacija postavljenih ishoda učenja. Radionice su bile dinamične, kreativne, poticale su na suradničko učenje i poučavanje, a materijali nastali u projektu dostupni su za dijeljenje s drugima. Upravo ovo povezivanje tradicije u vidu glagoljičke kulturne baštine i suvremenih pristupa poučavanju uz korištenje IKT i digitalnih alata rezultirao je originalnim i kreativnim rješenjima.

SURADNIČKA NASTAVA

Hopkins tvrdi da odgojno-obrazovna ustanova treba kreirati mrežu u kojoj će se umrežavanjem dijeliti znanje², što potvrđuju i drugi autori (Vujčić 2011: 52)³ ističući važnost zajedničkog, suradničkog i umreženog istraživanja potreba i specifičnosti djece, roditelja i svih djelatnika s ciljem ostvarivanja profesionalnog razvoja i postignuća, ali i razvoja vlastitih osobnosti. Škole u kojima je naglašena suradnička školska kultura (suradničko vodstvo, suradnja učitelja, profesionalni razvoj, zajednički cilj, kolegijalna podrška i partnerstvo u učenju) predstavljaju profesionalne zajednice učenja (Professional Learning Community), koje kod svih sudionika u zajedničkom sinergijskom djelovanju moraju razvijati motivaciju, organizacijske uvjete, metodiku učenja, profesionalnu komunikaciju, podršku infrastrukture i sl. (Slavić i Rijavec 2015: 93)⁴.

Cilj suradničkog učenja uspostavljanje je aktivne intelektualne povezanosti s predmetom učenja (Brüning i Saum 2008: 14)⁵ naglašavajući da se suradnjom potiče učenje primjenom metode koja se sastoji od tri koraka: razmisli - razmijeni - prezentiraj.

Brojni autori (Johnson i Johnson 1999: 69)⁶ smatraju da su najvažniji preduvjeti suradničkog učenja:

- razvijene socijalne vještine (istovremeno i preduvjet i cilj suradničkog učenja)
- rad u malim skupinama (do 4 osobe)
- pozitivna uzajamna ovisnost (svi članovi grupe jednako su odgovorni za zajednički uspjeh)
- individualna odgovornost (obavljanje pojedinačnog dijela rada koji je dio zajedničkog skupnog rada)
- prihvaćanje skupnog radnog procesa učenja.

U suradničkom učenju svaki član sudjeluje u istraživanju problema i pridonosi zajedničkom rezultatu raznim oblicima učenja (razgovor u paru, formuliranje pitanja, sažimanje, pronaalaženje originalnih rješenja, zajedničko istraživanje, potpora pri rješavanju problema). Ono se temelji na istraživanju zajedničke teme skupine učenika koje se zasniva na kritičkom mišljenju. Skupina istražuje neki problem te zajednički stvara ideje i kombinacije za rješavanje nekog problema.

SURADNIČKO UČENJE U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

² Hopkins, David. 2007. Every school a Great School, Realizing the potential of system leadership. Open University Press. New York.

³ Vujčić, Lidija. 2011. Istraživanje kulture odgojno-obrazovne ustanove. Sveučilište u Rijeci. Rijeka.

⁴ Slavić, Andelka; Rijavec, Majda. 2015. Školska kultura, stres i dobrobit učitelja. Napredak. Hrvatsko-pedagoški književni zbor 156 (1-2). 93-114.

⁵ Brüning, Ludger; Saum, Tobias. 2008. Suradničkim učenjem do uspješne nastave: Kako aktivirati učenike i potaknuti ih na suradnju. Naklada Kosinj. Zagreb.

⁶ Johnson, David W; Johnson, Rodger T. 1999 Learning together and alone. Cooperative, competitive and individualistic learning. 5.izd. Allyn and Bacon. Boston.

Važnost suradnje ogleda se u otvaranju školske knjižnice prema zajednici s ciljem korištenja zajedničkih resursa, čime se želi istaknuti važnost formiranja timova u školama potrebnih za uspješnu realizaciju misije i vizije škole postavljene u školskim kurikulumovima. Suradničko tamsko povezivanje školske knjižnice s pojedincima različitih sposobnosti, mišljenja i stavova predstavlja temelj za otvaranje prema europskom modelu međukulturalnog razumijevanja i prihvatanja.

Istraživanja primjene suradničkog učenja autora Johnson i Johnson (prema Lovrinčević i dr. 2005: 115)⁷ pokazuju poboljšanje većine elemenata procesa učenja, kao što su:

- bolji uspjeh i produljeno pamćenje
- dublje razumijevanje i kritičko mišljenje
- koncentriraniji rad u grupama i bolja disciplina
- veća motiviranost za bolje ocjene i učenje
- veća sposobnost promatranja situacija iz tuđe perspektive
- pozitivan, tolerantan i prijateljski odnos s vršnjacima
- veća socijalna podrška
- pozitivan odnos prema samom sebi
- veće društvene kompetencije
- pozitivan stav prema predmetima, učenju i školi
- pozitivan odnos prema nastavnicima, ravnateljima i ostalom školskom osoblju.

Suradničkim učenjem naglašava se važnost utjecaja samostalnog rada na razvoj određenih strategija mišljenja (kritičko i kreativno) te razvoj sposobnosti transfera znanja iz jednog područja u drugo. Dobra suradnja među učenicima i voditeljima poučavanja, kao i međusobna suradnja između učenika, uvjet je za provođenje uspješnih učeničkih istraživačkih radova.

VOĐENO ISTRAŽIVANJE

Guided inquiry ili vođeno istraživanje (prema Kuhlthau et al., 2007)⁸ temelji se na integralnom istraživačkom problemu koji omogućuje učenicima stjecanje dubljeg razumijevanja sadržaja područja kurikuluma informacijske pismenosti. Kroz suradnički pristup poučavanja u vođenom istraživanju uključeni su učenici, nastavnici, školski knjižničar, ponekad roditelji i vanjski suradnici. Jedna od temeljnih karakteristika vođenog istraživanja u pripremanju je učenika na cjeloživotno učenje njegovom integracijom u sva predmetna područja na osnovi informacijskih koncepata primjenjivih u različitim životnim situacijama. Ille⁹ sagledava načela vođenog istraživanja prilikom pretraživanja informacija u konstruktivističkom principu, prema kojemu u istraživačkom procesu učenici usvajaju znanje na različite načine:

- za vrijeme aktivnog razmišljanja i povezivanja s vlastitim iskustvima
- građenjem novih spoznaja na temelju znanja koja već posjeduju
- izvođenjem tijekom kritičkih točaka u procesu učenja i razvijanja viših oblika mišljenja

⁷ Lovrinčević, Jasmina i dr. 2005. Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta. Zagreb.

⁸ Kuhlthau, Carol C.; Maniotes, Leslie K.; Caspari, Ann K. 2007. Guided inquiry: Learning in the 21st century. London - Boston.

⁹ Ille, J. 2011. Vođeno istraživanje : model za razvoj informacijske pismenosti u suradničkom nastavnom okruženju. Zrno :časopis za obitelj, vrtić i školu 97-98. Zrnoprint. Zagreb. 123-124.

- posjedovanjem različitih načina i metoda učenja
- društvenom interakcijom s drugima
- kroz nastavu i iskustvo u skladu s vlastitim kognitivnim razvojem (Ille 2011: 18 -19).

Prema Kuhlthau¹⁰ vođeno istraživanje je model pretraživanja informacija koji zahtijeva puno vremena, ali omogućuje razne dobrobiti za učenike, nastavnike i knjižničare.

KORISTI ZA UČENIKE	KORISTI ZA NASTAVNIKE
<ul style="list-style-type: none"> - razvoj socijalnih vještina i vještina informacijske pismenosti - mogućnosti da učenici samostalno dolaze do spoznaje i zaključivanja (samoostvarenje) - razvijanje samostalnosti prilikom istraživanja i učenja - razvijanje principa, strategija i vještina koji su prenosivi na ostale nastavne modele. 	<ul style="list-style-type: none"> - uključenost u produktivno i kvalitetno učenje s učenicima - podjela odgovornosti prilikom rada u timu - omogućavanje knjižnicama da postanu mjesto aktivnog učenja - poučavanje informacijske pismenosti u kontekstu - povećanje nivoa profesionalnog doprinosa procesu učenja.

Budući da se svako istraživanje temelji na pretraživanju informacija Kuhlthau i suradnice¹¹ predlažu *Kuhlthauin model pretraživanja informacija*, kojim učenici razumiju nastavno gradivo na dublji način integrirajući dosadašnje znanje s drugim nastavnim područjima, te sami dolaze do informacija (za razliku od problemskog učenja kada se učenicima unaprijed ponude informacije o problemu). Takav način dolaženja do znanja potvrđuje da je sam proces vođenog istraživanja vrjedniji od dobivenih informacija.

Koraci istraživačkog procesa prema *Kuhlthauinom modelu pretraživanja informacija* su definiranje informacijske potrebe, lociranje važnih informacija, planiranje potrebe, plasiranje upotrebe informacija, pretraživanje informacija, selektiranje i povezivanje informacija te stvaranje novog znanja. Važnost vođenog istraživanja je u uključenosti učenika u cjelokupni proces učenja, njegovo planiranje, postavljanje istraživačkog problema te njegova realizacija i evaluacija.

MEĐUKNJIŽNIČNA SURADNJA U REALIZACIJI PROJEKTA

Svaka školska knjižnica ima zadaću zadovoljiti potrebe svojih korisnika osiguravajući im pristup informacijama te raznim inovativnim obrazovnim i kulturnim sadržajima. Kako bi u tome bili što učinkovitiji potrebno je da međusobno surađuju i razvijaju suradničke odnose i projekte što pokazuje ova radionica proizšla iz suradnje dviju osječkih školskih knjižnica OŠ Jagode Truhelka i OŠ „Grigor Vitez“. Suradnja se temeljila na činjenici da obje škole imaju isti uzrast i profil korisnika, slične uvjete rada, gotovo identične planove i programe rada i ciljeve te izraženu želju za suradnjom pa su iz njihove suradnje proizašli najbolji rezultati za obje škole. U međusobnom nadopunjavanju i razmjeni resursa i usluga, evaluacijom njihovog individualnog i zajedničkog rada, razmjeni iskustava u radu s učenicima ove dvije školske knjižnice i knjižničarke pridonijele su kvaliteti i prepoznatljivosti školskih knjižnica u školskoj zajednici.

Suradnja se temeljila na radioničkom pristupu radu u školskoj knjižnici inspiriranog glagoljičkom kul-

¹⁰ Kuhlthau, Carol C.; Maniotes, Leslie K.; Caspari, Ann K. Nav. dj. 20.

¹¹ Isto

turnom baštinom, gdje se jedna škola usmjerila na kreativni i likovni izričaj, a druga na osvremenjivanje poučavanja i učenja koristeći pri tome IKT, odnosno QR kodove. Rezultat rada je dinamičan rad s učenicima pri kojem se izmjenjivao umjetnički, kulturološki i znanstveni pristup.

PRIKAZ RADIONICE „IGRAJMO SE GLAGOLJICOM!“

U uvodnom djelu (*Evokacija*) sudionici će dobiti informaciju o tijeku, ciljevima i ishodima radionice te oblicima i metodama učenja i poučavanja.

Potom slijedi formiranje skupina s obzirom na interesna predmetna područja (Hrvatski jezik, Povijest, Likovna kultura) te međupredmetne teme Učiti kako učiti i Primjena IKT-a.

U cjelini *Razumijevanje značenja* sudionici će sudjelovati u sljedećim aktivnostima:

1. Istraživanje

Sudionici rade u skupinama pretražujući podatke o glagoljici s mrežne stranice projekta (<https://igrajmoseglagoljicom.webador.com/>) te pristupaju rješavanju zadataka.

Slika 1. Nova mrežna stranica projekta Igrajmo se glagoljicom!

Zadaci skupina:

- Jezični istraživači izučavaju glagoljičko pismo;

SKUPINA

„JEZIČNI ISTRAŽIVAČI“

1. Kakve vrste glagoljica postoje i gdje su se koristile?
2. Napiši na glagoljici ime i prezime onih ljudi koji su je izmislili!
3. Zašto se glagoljica tako zove?
4. Napiši na uglatoj glagoljici svoje ime i prezime!
5. Napravi prezentaciju o svom istraživanju (prezentacija, plakat, plakat mapa itd.)!

Slika 2. Zadaci za skupinu Jezični istraživači

- Povjesni istraživači proučavaju glagoljičke povjesne spomenike i dokumente;

<p>SKUPINA</p> <p>„POVJESNI ISTRAŽIVAČI“</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kada je i zašto osmišljena glagoljica? 2. Koji su najpoznatiji spomenici o glagoljici i gdje su otkriveni? 1. Koji su najpoznatiji dokumenti na glagoljici? 1. Po čemu je važna Baščanska ploča? 2. Napravi prezentaciju o svom istraživanju (prezentacija, plakat, plakat mapa itd.)!
--	---

Slika 3. Zadaci za skupinu Povijesni istraživači

c) Likovni istraživači pretražuju materijale o glagoljici za likovnu inspiraciju;

<p>SKUPINA</p> <p>„LIKOVNI ISTRAŽIVAČI“</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pronađi najzanimljivije radove inspiriranih glagoljicom (možeš dodatno koristiti Google-slike)! 2. Opiši najzanimljivije likovne tehnike s kojima su rađeni najzanimljiviji likovni radovi na temu glagoljica i navedi tko ih je nacrtao (ime, škola, manifestacija)! 3. Nacrtaj (ili naslikaj) neki zanimljivi rad, tako da si inspiriran jednim glagoljičkim slovom (možeš raditi sam, u paru ili u skupini)! 4. Napravi prezentaciju o svom istraživanju (prezentacija, plakat, plakat mapa, kolaž radova itd.)!
---	---

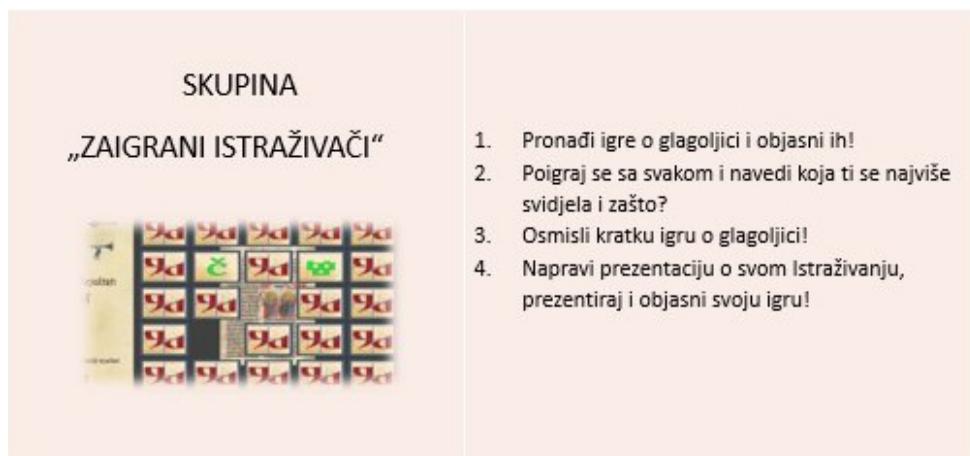
Slika 4. Zadaci za skupinu Likovni istraživači

d) Radoznali istraživači traže zanimljivosti, manifestacije i aktualna događanja o glagoljici;

<p>SKUPINA</p> <p>„RADOZNALI ISTRAŽIVAČI“</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Po čemu je poznata „Mala glagoljska akademija „Juri Žakan“, a po čemu „Sabor malih glagoljaša“? 2. Koje su ti stranice o glagoljici bile najzanimljivije i zašto (opisi 5 najzanimljivijih stranica)? 3. Napravi prezentaciju o svom istraživanju (prezentacija, plakat, plakat mapa itd.)!
---	--

Slika 5. Zadaci za skupinu Radoznali istraživači

- e) Zaigrani istraživači uče o glagoljici putem igre.

Slika 6. Zadaci za skupinu Zaigrani istraživači

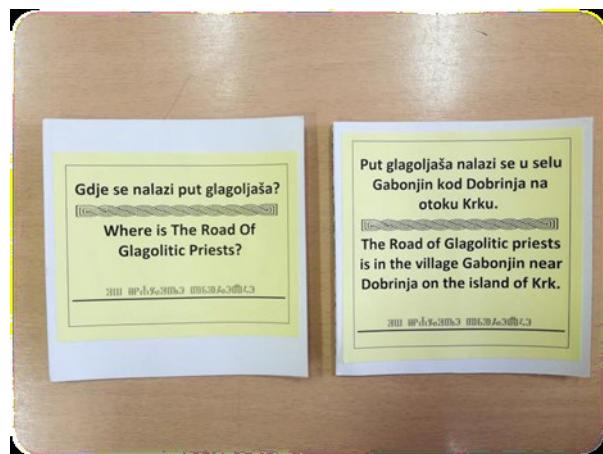
2. Zatim slijedi prikaz učeničkih prezentacija rezultata istraživanja, gdje svaka skupina predstavlja svoje istraživačke rezultate.
3. Sljedeća je aktivnost Caffe table (Rotirajući pregled) gdje skupine sažimaju i zapisuju rezultate pretraživanja i istraživanja (Umna mapa ili sl.) te se rotiraju i dopunjaju prezentacije komentari-ma. Po završetku rotacije svih skupina sudionici se vraćaju prvotnom stolu i predstavljaju obrađenu temu obogaćenu komentarima drugih.
4. U aktivnosti „Učenje kroz igru“ sudionici će utvrđivati znanje koristeći društvene igre (slagalice, memory, bingo, osmosmjerka) te provjeriti znanje o glagoljici natjecanjem u skupinama u igri Dvostruki glagoljički memory.

Ѡ	Ѡ	ѿ	ѿ	ѿ	ѿ	ѿ	ѿ	ѿ	ѿ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ
Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ	Ѽ

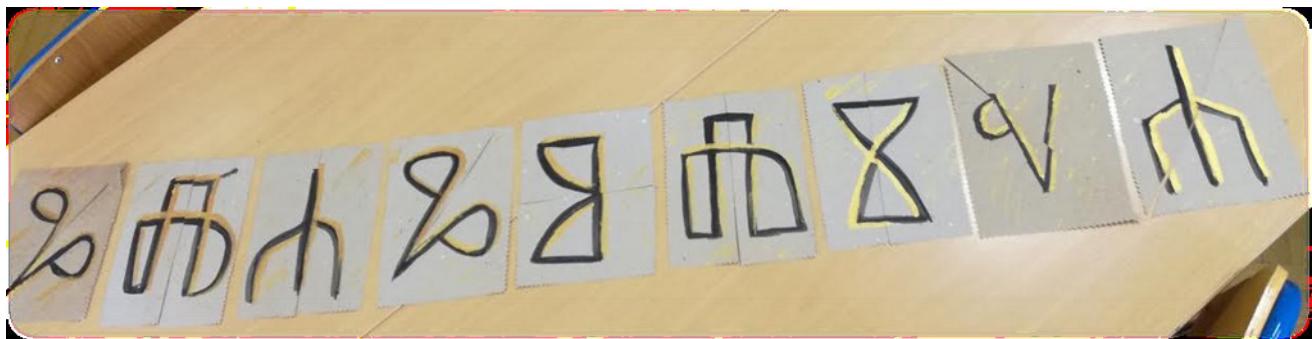
Slika 7. Glagoljička osmosmjerka

Slika 8. Glagoljički dvostruki memori
(latinično-glagoljički par)

Slika 9. Glagoljički dvostruki memory
(Pitanje i odgovor-hrv./engl.)

Slika 10. Glagoljička slovna slagalica

5. Na Kreativno-edukativnoj radionici sudionici će imati nekoliko zadataka:
 - a) na likovnoj radionici izrađivat će na glagoljici svoj inicijal i prepisivati aforizme o knjigama u likovnoj tehnici Reljef u limu;
 - b) na IKT radionici izrađivat će QR kodove aforizama transliteracijom glagoljičkog pisma na latinicu;
 - c) po završetku obje radionice postavit će izložbu.

Slika 11. Glagoljičko slovo (Reljef u limu)

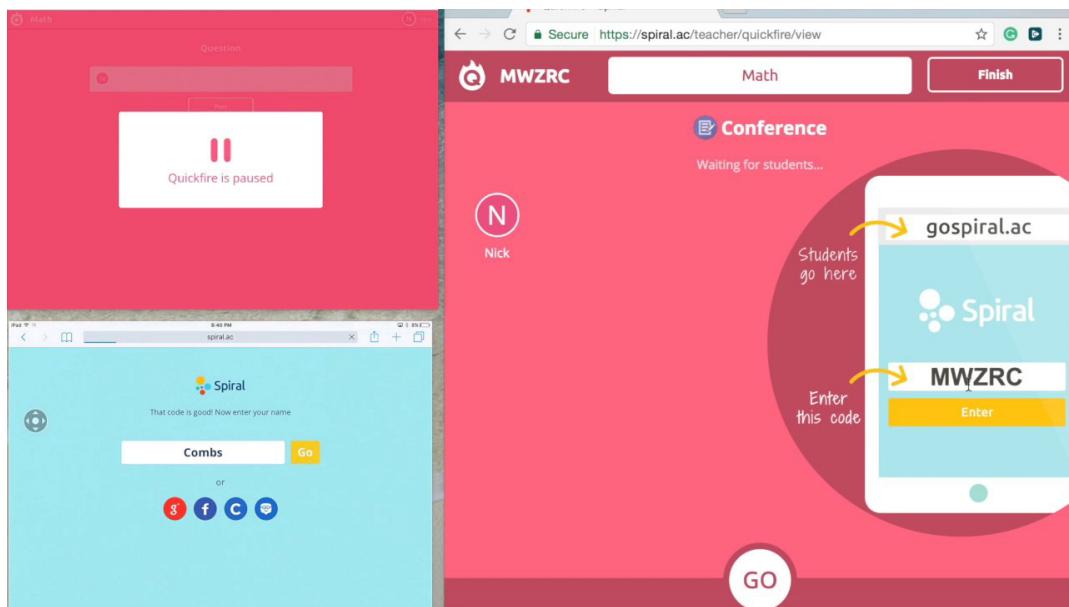

Slika 12. QR kod transliteracije glagoljičkog teksta u latinični

U završnom dijelu sudionici će sudjelovati u refleksiji pomoću aplikacije *Spiral* s ciljem dobivanja povratne informacije o radionici i njezinim mogućnostima primjene na novi i drugačiji način.

Metode rada zastupljene u radionici su prezentacija istraživanja i pretraživanja (PowerPoint, umne mape, grozdovi, konceptualne mape itd.); istraživanje na temu Ledolomac (puzzle); likovna radionica (tehnika

Reljef u limu); rad s aplikacijama (*Spiral* i *QR code*); Rotirajući pregled (Caffe table); slagalica (puzzle, memory kartice); osmosmjerka; transliteracija (s glagoljice na latinicu) te predstavljanje rezultata rada (izložba).

Slika 13. Spiral intaraktivna aplikacija za procjenu usvojenog znanja¹²

ZAKLJUČAK

Ostvarivanje suvremenog pristupa poučavanju zadaća je svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, a ova radionica primjer je kako to realizirati. Uz poticanje istraživačkog duha i kreativnosti, uvažavajući suvremene procese učenja i poučavanja, primijenjene su suvremene nastavne strategije i metode učenja za optimalno postizanje odgojno-obrazovnih ishoda i očekivanja vezanih uz sadržaj Programa knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja učenika i kurikulum međupredmetnih i predmetnih tema u osnovnoj školi.

Dodatna vrijednost bila je otvaranje knjižnice izvan prostora škole suradnjom s drugom školom i školskom knjižnicom. Maksimalnim korištenjem raznih resursa obje knjižnice postigle su bolje rezultate jer su realizirale ono što ne bi mogle same, dok je među učenicima bila prisutna pozitivna konkurenca i poticajno okruženje za rad.

LITERATURA:

1. Amabile, Teresa M. 1989. *Growing up creative: Nurturing a lifetime of creativity*. Crown Publishers. New York.
2. Bando, Irena. *Popularizacija glagoljične kulturne baštine primjenom inovativnih kreativnih metoda u školskim knjižnicama*. https://www.academia.edu/30707268/popularizacija_glagolji%C4%8cne_kulturne_ba%C5%A0tine_primjenom_inovativnih_kreativnih_metoda_u_%C5%A0koljskim_knji%C5%BDnicama (pristupljeno 14.veljače 2021.).
3. Bjelanović Dijanić, Željka. 2012. Neke metode za razvoj kritičkog mišljenja učenika po ERR sustavu. Metodički ogledi 19. 163-179.
4. Bognar, Branko. 2004. Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 145/3. 269-283.
5. Cohen, Luis; Manion, Lawrence; Morrison, Keith. 2000. *Research Methods in Education*. Rou-

¹² Nicholas Combs, Spiral tutorial, You tube (https://www.youtube.com/watch?v=JtL90LxQ1ts&feature=emb_logo)

- tledge Falmer. London.
6. Combs, Nicholas. 2016. *Spiral Tutorial* https://www.youtube.com/watch?time_continue=67&v=JtL90LxQ1ts&feature=emb_logo (pristupljeno 14.veljače 2021.).
 7. Društvo prijatelja glagoljice. <http://www.croatianhistory.net/glagoljica/dpg.html> (pristupljeno 14. veljače 2021.).
 8. Dryden, Gordon; Vos, Jeannette. 2001. *Revolucija u učenju: kako promijeniti način na koji svijet uči*. Educa. Zagreb.
 9. Dukić, Zvjezdana; Rebrović Habek, Ružica. 2019. *Istraživački rad u školskom knjižničarstvu*. <https://loomen.carnet.hr/course/view.php?id=10121> (pristupljeno 14. veljače 2021.)
 10. Džaferagić-Franca, Azra; Omerović, Muhamed. 2012. Aktivno učenje u osnovnoj školi. *Mетодички обзори* 7/1. 167-181.
 11. Đurić, Aleksandra. 2009. Važnost igre u nastavnom procesu (igrokaz, simulacije i računalne igre). Školski vjesnik : časopis za pedagoška i školska pitanja 58/3. 345-354.
 12. Hopkins, David. 2007. *Every school a Great School, Realizing the potential of system leadership*. Open University Press. New York.
 13. Hrvatska po Rebi, <https://hrvatskiporebiblog.wordpress.com/> (pristupljeno 14. veljače 2021.).
 14. Ille, J. 2011. Vođeno istraživanje : model za razvoj informacijske pismenosti u suradničkom nastavnom okruženju. *Zrno : časopis za obitelj, vrtić i školu* 97-98. Zrnoprint. Zagreb. 123-124.
 15. Johnson, David W; Johnson, Rodger T. 1999. *Learning together and alone. Cooperative, competitive and individualistic learning*. Allyn and Bacon. Boston.
 16. Kuhlthau, Carol C.; Maniotes, Leslie K.; Caspari, Ann K. 2007. *Guided inquiry: Learning in the 21st century*. Westport, Connecticut - Allyn and Bacon. London - Boston.
 17. Lovrinčević, Jasmina i dr. 2005. *Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta. Zagreb.
 18. Mala enciklopedija hrvatske glagoljice <http://www.croatianhistory.net/etf/lex.html> (pristupljeno 9. veljače 2021.).
 19. Milinović, Mirjana. 2019. *Ishodi učenja*. <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=425751> (pristupljeno 26. studenog 2020.).
 20. Mrežna stranica projekta Igrajmo se glagoljicom, <https://igrajmoseglagoljicom.webador.com/> (pristupljeno 11. veljače 2021.).
 21. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. 2010. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
 22. Nacionalno vijeće za odgoj i obrazovanje. 2016. Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama. <http://nvoo.hr/wp-content/uploads/2016/03/Okvir-standarda-kvalifikacije-final.pdf> (pristupljeno 14. veljače 2021.).
 23. Rijavec, Majda. 1999. Komponente samoreguliranog učenja i školski uspjeh. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 8. 4/42. 529-541.
 24. Slavić, Andelka; Rijavec, Majda. 2015. Školska kultura, stres i dobrobit učitelja. *Napredak : časopis za pedagošku teoriju i praksu*. Hrvatsko-pedagoški književni zbor 156/1-2. 93-114.
 25. Strija, Josip. 2019. *Održavanje radionice*. <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=425119&chapterid=86383> (pristupljeno 22. studenog 2020.).
 26. Valec-Rebić, Martina. 2013. *Glagoljica za osnovce*. Ljevak. Zagreb.
 27. Vujčić, Lidija. 2011. *Istraživanje kulture odgojno-obrazovne ustanove*. Sveučilište u Rijeci. Rijeka.

Upoznajte Mendeljejevljeve pse

Amadea Draguzet

amadea.draguzet@skole.hr

Osnovna škola Stoja, Pula

SAŽETAK

Kao i do sada školski knjižničar ostvaruje veći dio svoje uloge kroz suradnju s učiteljima, a posebno u trenutku kada se uvode korijenite promjene u načinima poučavanja i kada se i učiteljima pa samim time i knjižničarima daje veća autonomija obrade kurikulumskih sadržaja. Upravo je sada trenutak da se školski knjižničari kao svestrani istraživači znanja bilo preko međupredmetnih tema bilo samim usvajanjem novih metoda, što bi ih trebalo potaknuti na stvaranje još novijih, trebaju što više uključivati u kreiranje samog nastavnog procesa. Time podupiremo tezu kako predstavljamo veliku stručnu podršku nastavnom procesu. Mora se napustiti slika školskog knjižničara koja ga prikazuje kao nekoga tko se bavi isključivo knjigama. Školski knjižničar mora biti jedinstvena osoba u školi koja se ne boji uzeti bilo koje znanje u ruke i pozabaviti se njime. On treba nastavni proces gledati izvana i istraživati ga, proučavati i nadopunjavati. Slika školskog knjižničara prikazuje osobu koja zna pronaći sve o svemu, koja se ne boji znanja, a koja se istovremeno ne boji reći: "Ne znam, ali ču pronaći i savladati."

Imajući sve ovo na umu kroz ovu radionicu polaznici će uči u svijet Kemije i upoznati periodni sustav i nekoliko načina snalaženja u njemu na nov i zabavan način uzimajući u obzir potrebe današnje djece kod koje učenje mora biti dinamično i zaigrano te u kojemu će oni biti glavni likovi i nosioci radnje.

Ključne riječi: periodni sustav elemenata; dinamično učenje; učenje kroz igru; nove, stare metode

SUMMARY

As before, the school librarian accomplishes most of its role through collaboration with teachers, especially at a time when radical changes are being made in teaching methods and when teachers and therefore librarians are given greater autonomy to process curriculum content. It is just now that school librarians, as versatile knowledge researchers, either through cross-curricular topics or by adopting new methods, which should encourage them to create new ones, should be involved as much as possible in the design of the teaching process itself. In doing so, we support the thesis that we represent great professional support for the teaching process. One has to abandon the image of a school librarian portraying him as someone who deals exclusively with books. The school librarian must be a unique person in the school who is not afraid to take any knowledge and deal with it. He needs to look at the teaching process from the outside and research, study and complement it. The picture of a school librarian shows a person who knows how to find everything about everything, who is not afraid of knowledge, and who is not afraid to say, "I don't know, but I will find and master."

With all this in mind through this workshop, students will enter the world of Chemistry and get to know the periodic system and several ways to cope with it in a new and fun way, taking into account the needs of today's children, where learning needs to be dynamic and playful and in which they will be the main characters and those who carry the story.

Key words: periodic element system; dynamic learning; learning through play; new, old methods

UVOD

Radionica će prikazati sat Kemije koji uvodi u upoznavanje i snalaženje u periodnom sustavu elemenata. Prema nazivu Upoznajmo Mendeljejevije pse zaključujemo da se riječ *pse* u stvari odnosi na kraticu za periodni sustav elemenata koji neminovno stoji uz Mendeljejeva, njegova tvorca. O Mendeljejevu i njegovom sustavu dolazimo istražujući razne izvore te tumačeći značenje pojedinih riječi u samom nazivu sustava koji nam govori o onome što ga čini te rasporedu informacija koje daje. Istražujući sastavne elemente sustava uči se način snalaženja, uči se kako ga čitati. Nakon istraživanja sastavnih dijelova kreće igra kroz koju prema zadanim podacima o elementu, što je brže moguće, nalazimo element i imenujemo ga usvajajući tako okvirno njegov položaj i odrednice. Nakon prve igre slijedi uputa o izradi druge igre koja zahtjeva i fizičku aktivnost kako bi se nakratko prekinulo konstantno sjedenje, a za kraj slijedi evaluacija radionice.

O PERIODNOM SUSTAVU ELEMENATA

U uvodnom dijelu sudionici imaju zadatak povezati poznate znanstvenike s njihovim otkrićima koristeći se pri tome internetom. Uz jedno otkriće ne nalazi se ima tvorca te se zaključuje da se radi o Dmitriju Ivanoviču Mendeljejevu. U ostatku uvodnog dijela uporabom Hrvatskog jezičnog portala te pronalaženjem značenja riječi koje tvore sam naziv sustava dolazimo do osnovnih znanja da sustav sadrži podatke o kemijskim elementima te postojanju periodnog ponavljanja određenih svojstava kod pojedinih elemenata što je utjecalo na strukturu samog sustava. Utvrđuju se funkcije podataka koji se u sustavu nalaze poput skupina, perioda, protonskog broja, relativne atomske mase te vrste elemente obzirom na boju kojom je označen.

U PERIODNOM SUSTAVU ELEMENATA

Kada su poznate sve sastavnice sustava prelazi se na igru služenja sustavom u kojoj prema zadanoj skupini i periodi valja pronaći element te ga imenovati. Na isti način element se traži i putem protonskog broja ili broja koji predstavlja relativnu atomsku masu. Iako je igra u ovoj radionici određena navedenim trima elementima, kemijski elementi mogu se pretraživati i prema valentnosti, vrsti, agregacijskom stanju pri sobnoj temperaturi, broju neutrona i svim ostalim svojstvima što, naravno uključuje viši nivo znanja.

Sudionici igre su u skupinama i svaki sudionik ima se pravo javiti, a na ostalima je da mu pomognu u sa-vladavanju snalaženja. Na slideu se pojavljuju podatci, a učenik pojedine skupine u roku od deset sekundi treba izgovoriti ime elementa ili voditelj igre proziva iduću skupinu. Ukoliko je odgovor točan skupina dobiva bod. U slučaju da u razredu imamo učenike s poteškoćama kojima igra ne bi pomogla i ne žele je igrati može im se zadati uloga bilježenja bodova za pojedinu skupinu.

Osim navedene igre periodni sustav elemenata može se iscrtati na ploči ili na hamer papiru. Simboli elemenata izrade se od kartončića koji na poledini imaju magnet. Svaki učenik, a može i manja skupina, dobije primjer periodnog sustava i svoje kartončice koje u što bržem vremenu treba staviti na njihovo mjesto u sustavu. Važno je da nacrtani sustav na ploči ili hamer papiru ne sadrži simbol elementa, ali treba sadržavati protonski broj, relativnu atomsku masu te označene skupine i periode. Položaj elementa

u sustavu nalazi se tako da se na primjeru sustava, kojeg ima svaki učenik ili skupina učenika, pronađe simbol, utvrdi položaj bilo prema skupinama i periodama, bilo prema Z (protonskom broju) ili Ar (relativnoj atomskoj masi) te pamteći navedene podatke kartončić postavi na njegovo mjesto. Pobjeđuje učenik ili skupina koja prva posloži svoje elemente u sustav.

U završnom dijelu svatko bira element koji će istražiti prema unaprijed zadanim pitanjima te se koristeći zadanim mrežnim mjestima i knjigama. Povratna informacija o usvojenosti znanja o periodnom sustavu elemenata kao i načinu na koji je upoznat provjerava se kroz nastavni listić ili križaljku.

ZAKLJUČAK

Igra u kojoj učenik pobjeđuje

Osim u školi učenicima se može proslijediti prezentacija s igrom te je mogu igrati i s članovima obitelji, koji ukoliko se ne sjećaju kako PSE funkcioniра, početno neće imati znanja i vještine snalaženja što će prednost dati učeniku koji će na taj način na važnosti dobiti ističući se svojim znanjem te će dobiti odgovor na učestalo pitanje: „Pa dobro, što mi ovo treba u životu?“

Navedene igre i načini upoznavanja ove teme niti su posebno novi niti posebno drugačiji, zasnivaju se uglavnom na želji da se uči kroz istraživanje, igru i natjecanje te da sat bude dinamičan, u središtu ima zaposlenog učenika i da igra nije sama sebi svrhom već da vodi do usvajanja sposobnosti snalaženja u tabeli koja je često bauk. Osim igre učenici se koriste i online izvorima na koje ih valja što češće poticati u sigurnom školskom okruženju, a za istraživanje izvora koji su poželjni i sigurni svi učitelji, u svakom trenutku, moraju imati na raspolaganju jedinu osobu koja znanjem i sposobnošću najviše kotira u tom području, a to je školski knjižničar.

LITERATURA

1. Lukić, S. i dr. 2019. Kemija 8: Udžbenik Kemije u osmom razredu osnovne škole. Školska knjiga. Zagreb.

Zvuk za tišinu, pokret za zdravlje, zdravlje za život, život za knjigu

Svetlana Dupan

sdupan@net.hr

Industrijsko-obrtnička škola Slatina

SAŽETAK

Radionica je namijenjena učenicima, učiteljima, stručnim suradnicima i administrativnom osoblju, tj. svima koji imaju sjedilački način rada i kojima dugotrajno i nepravilno sjedenje na radnom mjestu uzrokuje napetost i bolove u tijelu i koji žele poboljšati vlastito psihofizičko zdravlje. Polaznici radionice će kroz kineziterapijske vježbe naučiti prevenirati nastanak i razvoj oboljenja uzrokovanih dugotrajnim sjedenjem, kroz vježbe disanja smiriti um i povećati koncentraciju, kroz zvučnu meditaciju i usredotočenu svjesnost naučiti potpuno se opustiti i smanjiti napetost i stres, a kroz sviranje zvučnih zdjela postići punu svjesnost.

Ključne riječi: kineziterapijske vježbe, tehnike disanja, tehnike opuštanja, usredotočena svjesnost

SUMMARY

The workshop is intended for pupils, teachers, school counsellors, librarians and administration staff, that is, to all with sedentary lifestyle. The workshop is intended for people whose long sedentary workhours in incorrect positions cause tension and pain, and who would like to improve their psychological and physical wellbeing.

Attendees of the workshop will learn with kinesitherapy exercises to prevent the development of ailments connected to long term incorrect sedentary positions. They will quiet their minds and increase focus with breathing exercises. The attendees will learn to relax with the sound meditation and mindfulness, which will also reduce tension and stress, and with playing the singing bowls they will achieve the state of mindfulness.

Key words: kinesitherapy exercises, breathing techniques, relaxation techniques, mindfulness

UVOD

U uvodnom dijelu radionice polaznici će se ukratko upoznati s problemima sjedilačkog načina rada odnosno dugotrajnog i nepravilnog sjedenje na radnom mjestu koje uslijed ograničenih, istovjetnih pokreta uzrokuje napetost i bolove u vratnoj i slabinskoj kralježnici, ramenima, kukovima, rukama i nogama, slabljenje mišića, višak masnog tkiva, slabljenje kostiju, probleme krvožilnog sustava i kardiovaskularne bolesti. Posljedice sjedilačkog načina rada i života su brojna oboljenja i poremećena kvaliteta života uz konstantnu bol i smanjenu pokretljivost. Oboljenja je moguće spriječiti različitim vrstama prilagodbe u radnom okružju, uvođenjem kratkotrajnih vježba istezanja i svjesnim opuštanjem na radnom mjestu.

Polaznici radionice bit će upoznati s tijekom radionice koja je podijeljena u sedam dijelova: vježbe za istezanje i razgibavanje na stolicama namijenjene svakodnevnoj primjeni na radnom mjestu; kineziterapijske vježbe za fleksibilnost i istezanje kralježnice, bolju pokretljivost zglobova, poboljšanje ravnoteže i koncentracije; duboko opuštanje i usredotočena svjesnost na zvuk tibetanskih zdjela, zvončića i šuškalica; vježbe disanja i primjena usredotočene svjesnosti za smirivanje uma; individualno učenje sviranja zvučnih zdjela i ostalih instrumenata; zajedničko sviranje i stvaranje zvučne kupke te evaluacija na kraju radionice.

Polaznicima će biti prezentirano i detaljno objašnjeno izvođenje svake vježbe koje će izvoditi grupno, a prilikom izvođenja po potrebi će biti individualno korigirani kako bi mogli samostalno pravilno izvoditi vježbe i primjenjivati naučene tehnike u svrhu poboljšanja psihofizičkog zdravlja.

KINEZITERAPIJSKE VJEŽBE I TEHNIKE OPUŠTANJA KAO PREVENCIJA OBOLJENJA UZROKOVANIH SJEDILAČKIM NAČINOM RADA I ŽIVOTA

Suvremeni je način života obilježen nedostatkom kretanja, tj. hipokinezijom koji ne utječe loše samo na fizičko nego i na psihičko zdravlje čovjeka. Fizička je neaktivnost povezana s mnogim zdravstvenim problemima ne samo fizičke već i psihičke i emocionalne prirode. Za održavanje psihofizičkog zdravlja Svjetska zdravstvena organizacija preporuča minimalno 150 minuta tjelesne aktivnosti umjerenog intenziteta tjedno za odrasle i 60 minuta dnevno za djecu i adolescente. Još jedan od temeljnih problema današnjice je stres koji bitno utječe na kvalitetu života i psihofizičko zdravlje čovjeka. Stres izaziva negativne osjećaje poput straha, ljutnje, tuge i bijesa, a dugoročna izloženost stresu dovodi do ozbiljnih zdravstvenih problema poput povиenog tlaka, povećanog rizika od srčanog i moždanog udara i slabljenja imunološkog sustava. Jedno od mogućih rješenja navedenih problema jest provođenje slobodnog vremena u sportskim aktivnostima, usredotočenoj svjesnosti i svjesnom opuštanju.

USREDOTOČENA SVJESNOST ILI MINDFULNESS

Usredotočena svjesnost (engl. Mindfulness) je usmjeravanje pažnje na misli, osjećaje, tjelesne senzacije i osjeće koje normalno ne zamjećujemo jer je naš um zauzet mislima o prošlosti ili budućnosti koje su povezane s osjećajima depresije i anksioznosti. Osnovna je pretpostavka usredotočene svjesnosti da sadašnji trenutak doživljavamo bez prosuđivanja, s otvorenosću i prihvaćanjem, što nam omogućuje zauzimanje šire perspektive: misli koje se promatraju samo kao misli koje dolaze i prolaze; osjećaji, posebice negativni, koji se promatraju samo kao trenutno iskustvo i tjelesne senzacije koje se promatraju kao odgovor tijela na osjećaje.

Vježbe usredotočene svjesnosti pomažu odmaku od negativnih misli i/ili osjećaja. Usredotočena svjesnost zbog gledanja na misli i osjećaje bez prosuđivanja i bez impulzivnog reagiranja omogućuje prihvaćanje stresnih događaja u životu kao izazova, a ne kao prijetnji, čime povećava sposobnost djece i mladih za suočavanje sa sadašnjim i budućim zahtjevnim životnim situacijama.

CILJEVI RADIONICE:

- usvajanje novih znanja i poticanje cjeloživotnog učenja i brige za vlastito zdravlje, kvalitetno provođenje slobodnog vremena, duhovni i fizički razvoj, razvijanje sposobnosti smanjivanja stresa i nenasilnog rješavanja problema.

METODE I OBLICI RADA:

- tjelesne vježbe (vježbe istezanja, gipkosti, položaji tijela, vježbe ravnoteže), vježbe disanja (osvještavanje procesa disanja, učenje dubokog i svjesnog disanja i različitih tehnika disanja), vježbe opuštanja (položaji za opuštanje, tehnike svjesnog opuštanja, zvučna meditacija), vježbe koncentracije i usredotočene svjesnosti (meditacija - za poboljšanje pažnje i smanjenje stresa), praktična primjena glazbenih instrumenata i stvaranje zvučne kupke.

ISHODI ZA SUDIONIKE

Sudionici nakon radionice mogu:

- izvesti prezentirane vježbe i tehnike
- individualno izabrati potrebne vježbe i tehnike i primijeniti ih u svakodnevnom životu
- kombinirati različite tehnike za smanjenje stresa i opuštanje.

POVEZNICE NA ODGOJNO-OBRZOVNE ISHODE TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE I GLAZBENE KULTURE

Tjelesna i zdravstvena kultura: domena Tjelovježba, igra, sport i ples: izvodi i preispituje ulogu specifičnih (kineziterapijskih) vježba na zdravlje; domena Živim zdravo: kombinira provedbu tjelesnog vježbanja s dnevnim obvezama radi smislenog provođenja slobodnog vremena; domena Moje tijelo i ja: preispituje učinkovitost i kvalitetu motoričkih vježba koje izvodi.

Glazbena kultura: domena Slušanje i upoznavanje glazbe: razlikuje zvuk i izgled pojedinih glazbala; domene Izražavanje glazbom i uz glazbu: aktivno sudjeluje u zajedničkoj izvedbi, uskladjuje vlastitu izvedbu s izvedbama drugih, obogaćuje izvođenje i vrednuje izvedbu.

POVEZNICE NA ODGOJNO-OBRZOVNA OČEKIVANJA MEĐUPREDMETNIH TEMA

Osobni i socijalni razvoj: domena Ja, odgojno-obrazovna očekivanja: upravlja emocijama i ponašanjem, povezuje tjelesne promjene i emocionalno stanje, opisuje određene tehnike kontrole emocija, razvija osobne potencijale, povezuje uloženi trud i uspjeh, prepoznaje da problemi mogu imati različita rješenja.

Zdravlje: domena Mentalno i socijalno zdravlje, odgojno-obrazovna očekivanja: procjenjuje situacije koje mogu izazvati stres i odabire primjerene načine oslobođanja od stresa, procjenjuje važnost rada na sebi i odgovornost za mentalno i socijalno zdravlje, odabire višedimenzionalni model zdravlja.

ZAKLJUČAK

Radionica ima za cilj poboljšati psihofizičko stanje sudionika radionice i motivirati ih za kvalitetno provođenje slobodnog vremena kroz sportske aktivnosti i tjelovježbu. Knjižničari kroz ovakav tip radionica mogu poticati učenike, ali i kolege u školi na cjeloživotno učenje i razvijanje specifičnih vještina 21. stoljeća iz kategorija Životne vještine (FLIPS) koje se odnose na osobni život, ali i profesionalno okruženje. Kroz sudjelovanje u ovakovom tipu radionica osoba razvija vještinu **fleksibilnosti** i prihvatanje vlastitih pogrešaka, skromnost i svijest o potrebi stalnog usavršavanja, vještinu **samoinicijativnosti, produktivnosti** i **socijalne vještine**. Navedene su sposobnosti ključne za kontinuirani uspjeh pojedinca i društva u cjelini.

LITERATURA:

1. Ajengar, B.K.S. 2015. *Svetlost joge*. Komiko Novi Sad. Novi Sad.
2. Ajengar, B.K.S. 2018. *Svetlost pranajame*. Komiko Novi Sad. Novi Sad.
3. Applied educational systems. 2018. What Are 21st Century Skills. <https://www.aeseducation.com/career-readiness/what-are-21st-century-skills>. (pristupljeno 21. veljače 2020.).
4. Baričević Maršanić, Vlatka i dr. 2015. Usredotočena svjesnost - Mindfulness: Primjena u djece i adolescenata. Socijalna psihijatrija. Zagreb. 142 - 150. <https://hrcak.srce.hr/156970> (pristupljeno 21. veljače 2020.).
5. Hess, Peter. 2012. *Zvučne zdjele za zdravlje i unutarnju harmoniju*. Prema Vama. Zagreb.
6. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 21. veljače 2020.).
7. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne i srednje škole. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_212.html (pristupljeno 21. veljače 2020.).
8. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum nastavnog predmeta Glazbena kultura

- za osnovne škole i Glazbena umjetnost za gimnazije. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_151.html (pristupljeno 21. veljače 2020.).
9. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum nastavnog predmeta Tjelesna i zdravstvena kultura za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_558.html (pristupljeno 21. veljače 2020.).
10. Zeer, Darrin. 2000. *Office Yoga : Simple Stretches for Busy People*. Singapur.

Malo kamena i puno snova

Ksenija Kesegi-Krstin

ksenija.kesegi-krstin@skole.hr

Ugostiteljsko-turistička škola, Osijek

Nataša Mesić Muharemi

natas.a.mesic-muharemi@skole.hr

Osnovna škola Darda, Darda

SAŽETAK

Cilj je radionice upoznati se sa životom i stvaralaštvom Jure Kaštelana te naučiti koristiti digitalni alat Genially za izradu digitalnoga interaktivnoga postera. Pripremljena digitalna izložba može se postaviti na računalu u knjižnici, na školsku mrežnu stranicu ili na društvene mreže, kako bi bila dostupna većem broju korisnika. Sudionici će na radionici izrađivati vizualnu poeziju u alatu WordArt te izraditi digitalne postere za interaktivnu izložbu povodom 100. godišnjice rođenja Jure Kaštelana, prema zadanim smjernicama. Evaluacija radionice provodi se digitalnim alatom Mentimeter.

Ključne riječi: digitalni interaktivni poster, online izložba, kulturna i javna djelatnost, Jure Kaštelan, suradničko učenje, vizualna poezija

SUMMARY

The workshop aim is to become familiar with the life and work of Jure Kaštelan and to learn to use a digital tool Genially to create a digital interactive poster. The designed digital exhibition can be placed on a computer in the library, on the school's website or social networks to be more accessible to a larger number of users. On the occasion of 100th Birthday Anniversary of Jure Kaštelan, the participants will (following instructions) create visual poetry (in WordArt) and digital posters (for an interactive exhibition). The Workshop evaluation will be conducted by a digital tool Mentimeter.

Key words: digital interactive poster, digital exhibition, cultural and public activity, Jure Kaštelan, collaborative learning, visual poetry

UVOD

Djelatnost školske knjižnice sastavni je dio odgojno-obrazovnog i knjižničnoga sustava te je izravno uključena u nastavni proces i učenje. Obuhvaća odgojno-obrazovnu djelatnost, stručno-knjižničnu djelatnost i kulturnu i javnu djelatnost.¹ Sadržaji su kulturne i javne djelatnosti poticaj za provođenje školskih projekata na određenu temu i aktualiziraju važne događaje u školskoj sredini te užem i širem okruženju. Ciljevi su kulturne i javne djelatnosti odgoj ličnosti s razvijenim kulturnim potrebama i navikama, poticanje učenika na samostalan rad na izvorima znanja i informacija, razvijanje učeničkih istraživačkih sposobnosti, humanizacija prostora u kojem se odvija odgojno-obrazovni rad, uključivanje u odgojno-obrazovni proces na neformalan, ali zanimljiv način i reklama, odnosno promocija. Provođenjem kulturne i javne djelatnosti knjižničari privlače pozornost na knjižnicu i svoj rad, informiraju korisnike, educiraju ih, motiviraju i povećavaju njihov interes o određenim temama te ih potiču na akciju.² „Knjižnica izložbom ostvaruje nekoliko kulturno-društvenih zadaća: oglašavanje i promociju knjige,

¹ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. (<https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>) 10.1.2020.

² Elvira Dragan, Kulturna i javna djelatnost knjižničara (http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/1/1f/Elvira_dragan_KULTURNA_I_JAVNA_DJELATNOST.pdf) 10.1.2020.

prijenos informacija i produbljivanje znanja, oblikovanje mišljenja i izgradnju svijesti svojih posjetitelja i korisnika.³ U današnje vrijeme, kada internet i elektronički izvori sve više preuzimaju obrazovnu ulogu, moguće je i izložbu napraviti na taj način da se knjižnica prezentira i integrira u kulturno i društveno okruženje putem tih medija.

JURE KAŠTELAN

Jure Kaštelan (1919., Omiš-1990., Zagreb) pjesnik je, eseist, kritik, književni znanstvenik, dramski pisac i pripovjedač. Studirao je jezike i književnost na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Godine 1940. objavljuje, u vlastitoj nakladi, s ilustracijama Ede Murtića, svoju prvu zbirku *Crveni konj*. U Drugome svjetskome ratu sudjeluje u obrani domovine kao pristaša lijevih snaga. Radio je kao profesor teorije književnosti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Nekoliko je godina boravio u Parizu, gdje na Sorbonni djeluje kao lektor hrvatskoga jezika. Nakon umirovljenja, 1980., postao je redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Smrt ga je zatekla na mjestu ravnatelja Instituta za književnost i teatrologiju HAZU-a.

Kaštelan je za sobom ostavio šest izvornih zbirki pjesama većega ili manjega opsega: *Crveni konj* (1940.), *Pijetao na krovu* (1950.), *Biti ili ne* (1955.), *Malo kamena i puno snova* (1957.), *Otvorena pjesma* (1976.) i *Divilje oko* (1978.) te niz razasutih pjesama u poetsko-grafičkim mapama što ih je, mahom kao bibliofil-ska izdanja, bio objavio zajedno s prijateljima slikarima: *Skoplje u tvojim očima* (1964.) i *Zavjet za Epetion* (1984.) s Edom Murtićem, *Rbine sna tlapi jave* (1979.) i *Okrenut moru* (1986.) s Franom Parom te *Sve plavo nebeski plavo* (1989.) s Matkom Trebotićem. Objavio je Kaštelan i knjigu priča *Čudo i smrt* (1961.) te tri drame, prvo objavljene kao radijske prilagodbe: *Pjesak i pjena* (1958.), *I da i ne* (1962.) te *Prozor* (1972.). Prevodio je s francuskoga i ruskoga, potkraj života osobito sa starogrčkoga jezika.⁴

O RADIONICI

Cilj je ove radionice upoznati se sa životom i stvaralaštvom Jure Kaštelana te naučiti izraditi interaktivnu online izložbu koristeći digitalni alat Genially⁵. Alat omogućava korištenje različitih vrsta materijala (audio i video zapisi, fotografije, sway) i mogućnost kreativnog izražavanja. Pomoću toga alata, moguće je izraditi online izložbu koja je i interaktivna te na taj način dodatno zainteresirati korisnike knjižnice i privući njihovu pozornost. Sukladno Okviru nacionalnog standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama⁶, izrađeni su i ishodi prema kojima će knjižničari moći:

- Povezati u poučavanju ostale kurikulske sadržaje i međupredmetne teme s predmetom koji po- učava
- Koristiti svrhovito informacijsku i komunikacijsku obrazovnu tehnologiju u poučavanju
- Prilagoditi postojeće i/ili izrađivati nove nastavne materijale tako da budu primjereni za ostvarivanje planiranih ishoda učenja i motivirajući za učenje
- Primijeniti raznovrsne odgovarajuće pristupe i metode vrednovanja ishoda učenja
- Objasniti učenicima ciljeve učenja i nove pojmove, dati im ključne informacije i upute za rad na smislen, primjerен i logično organiziran način
- Upotrebljavati različita komunikacijska sredstva i oblike, uključujući informacijsko- komunikacijske tehnologije
- Djelotvorno surađivati s mentorima i kolegama u procesu razvoja profesionalnih kompetencija te koristiti povratne informacije u svrhu unapređivanja nastavnoga rada

⁴ Ako si izvor i ja ču biti u živoj stijeni bistra česma“ – uz 100. obljetnicu rođenja Jure Kaštelana. URL:<http://www.nsk.hr/ako-si-izvor-i-ja-cu-bititi-u-zivoj-stijeni-bistra-cesma-uz-100-obljetnicu-rodenja-jure-kastelana/> (učitano 19.11.2019.)

Ishodi za sudionike radionice

- Istražiti i kritički vrednovati izvore informacija o Juri Kaštelanu
- Koristiti digitalni alat Genially
- Izraditi interaktivni poster i kreativno se izraziti
- Povezivati ideje i surađivati

Radionica počinje igrom Abeceda po imenima, kako bi se sudionici međusobno upoznali, razbila početna trema te se stvorila pozitivna atmosfera za daljnji rad. Nakon toga, na samome početku radionice, koristi se još jedan digitalni alat koji omogućuje izradu vizualne poezije, a riječ je o alatu WordArt⁷. U tome će se alatu vizualno oblikovati predložena pjesma Jure Kaštelana. Tom se aktivnošću može iskazati kreativnost knjižničara i uvidjeti kako ista pjesma ne ostavlja isti dojam na svakoga.

Slika1. Jure Kaštelan.
Ako sam val (<http://www.almissa.com/jurekastelan.htm>) 13.1.20120.

U dalnjem tijeku radionice, sudionici se dijele u pet skupina na način da odabiru jednu puzzlu i pronaže ostale članove svoje skupine. Puzzle sadrže tekstove Kaštelanovih pjesama, a radi lakšega pronašlaska puzzle su obojane. Svi sudionici koji imaju dijelove iste slike čine jednu skupinu.

Svaka skupina ima zadatak napraviti digitalni interaktivni poster koji je vezan za život i stvaralaštvo Jure Kaštelana i tako obilježiti 100. godišnjicu rođenja pjesnika. Tako će jedna skupina raditi poster o pjesnikovu životu, druga skupina o njegovome stvaralaštvu, treća će prikazati povijesni kontekst u kojem pjesnik djeluje, a četvrta najčešće motive u njegovim pjesmama. Budući da je konj čest motiv u Kaštelanovim pjesmama te mu prva zbirka nosi naziv *Crveni konj*, zadnja će se skupina pozabaviti tim motivom i njegovim značenjem.

Digitalni interaktivni posteri izrađuju se u alatu Genially. Sudionici najprije pronaže i proučavaju materijale, ovisno o tome u kojoj su skupini. Nakon toga pristupaju izradi postera. Genially digitalni je alat namijenjen dodavanju multimedijiskih i interaktivnih sadržaja na slike ili video sadržaje. Pruža mogućnost uključivanja različitih sadržaja izrađenih u nekim drugim alatima (ubacivanje teksta, slike, video sadržaja, audio sadržaja, poveznica na različite medejske sadržaje). Nudi iznimno broj gotovih predložaka i rješenja za izradu interaktivnih i dinamičnih prezentacija, kvizova i igara. Oznaka na odabranome sadržaju može sadržavati sliku, ikonu, video zapis, audio zapis, poveznicu ili adresu slike i tekst. Sadržaj je

⁷ WordArt (<https://wordart.com/>) 10.1.2020.

moguće podijeliti na različitim društvenim mrežama, Facebooku i Twitteru, ugraditi ga u mrežnu stranicu *embed* kodom ili izravnim slanjem poveznice. Alat je dobar za prikaz nastavnoga sadržaja, skupinski, ali i samostalni rad učenika.⁸

Po završetku rada, skupine prezentiraju svoje uratke, koji se potom objedinjuju u zajedničku online izložbu, koja se može postaviti na računalu u knjižnici, na školskoj mrežnoj stranici ili na društvenim mrežama, kako bi ju vidjelo što više ljudi.

Za vrednovanje radionice koristile smo digitalni alat Mentimeter, koji omogućava postavljanje pitanja i prikupljanje povratnih informacija. Sudionici svoje odgovore unose mobilnim uređajima. Sve što je potrebno za pristup su kod i poveznica.

ZAKLJUČAK

Nakon te radionice sudionici će moći izraditi digitalnu interaktivnu izložbu za bilo koju temu koja ih zanima. Ponuđeni alat idealan je za skupinski rad jer omogućava suradničko učenje i neprestano dodavanje sadržaja. Digitalna i interaktivna izložba, osim što je dostupna većem broju ljudi, idealan je način obilježavanja društveno važnih datuma. Koristeći online izložbe, školski knjižničar obogaćuje kulturnu i javnu djelatnost svoje škole na zanimljiv i inovativan način.

Slika2. Primjer postera izrađenoga u digitalnom alatu Genially
<https://view.genial.ly/602510eb544cbe700daf082e/interactive-image-interactive-image>

LITERATURA

1. Ako si izvor i ja ču biti u živoj stijeni bistra česma“ – uz 100. obljetnicu rođenja Jure Kaštelana. URL: <http://www.nsk.hr/ako-si-izvor-i-ja-cu-bitu-u-zivoj-stijeni-bistra-cesma-uz-100-obljetnicu-rodenja-jure-kastelana/> (učitano 19.11.2019.)
2. Bošković, Ivan. 2019. Čitanje pjesništva Jure Kaštelana. Kolo 3. Uz 100. obljetnicu rođenja Jure Kaštelana. URL: [http://www.matica.hr/kolo/589/r/Tema%20broja:%20Uz%20100.%20obljetnicu%20ro%C4%91enja%20Jure%20Ka%C5%A1telana%20\(1919.-2019.\)/](http://www.matica.hr/kolo/589/r/Tema%20broja:%20Uz%20100.%20obljetnicu%20ro%C4%91enja%20Jure%20Ka%C5%A1telana%20(1919.-2019.)/) (učitano 19.11.2019.)
2. Bouša, Dubravka. 2004. Priručnik za interpretaciju poezije s pojmovnikom. Školska knjiga. Zagreb. 156-159 str.

3. Dragan, Elvira. Kulturna i javna djelatnost knjižničara. URL: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/1/1f/Elvira_dragan_KULTURNA_I_JAVNA_DJELATNOST.pdf (učitano 10.1.2020.)
4. Genially (<https://www.genial.ly/>) (učitano 11.2.2021.)
5. Horić, Andrea. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. URL: <https://www.bib.irb.hr/941942> (učitano 10.1.2020.)
6. Ishodi predmetnih kurikuluma. URL: <http://www.kurikulum.hr/predmetni-kurikulumi/> (učitano 4.11.2019.)
7. Jure Kaštelan – Pjesnik (Poet). URL: <http://www.almissa.com/jurekastelan.htm> (učitano 19.11.2019.)
8. Kaštelan, Jure. San u kamenu i druga viđenja. 1981. Izdavačko knjižarska radna organizacija Mladost. Zagreb.
9. Kaštelan, Jure. 2009. Svetiljka od zemlje. Mozaik knjiga. Zagreb.
10. Kesegi-Krstin, Ksenija. Prezentacija o konju. Dostupno na <https://sway.office.com/bgaDHoL-35MuzSdu7?ref=Link>
11. Macan, Ivana. Digitalna aplikacija Genially – interaktivni suradnik u nastavi na daljinu URL: <https://old.skolskiportal.hr/e-ucionica/digitalna-aplikacija-genially-interaktivni-suradnik-u-nastavi-na-daljinu/29.05.2020./> (učitano 11.2.2021.)
12. Mesić Muharemi, Nataša. Ogledni primjer postera. Dostupno na <https://view.genial.ly/602510eb544cbe700daf082e/interactive-image-interactive-image>
13. Marić, Margarita. 2017. Kasna faza pjesništva Jure Kaštelana. Diplomski rad. Odsjek za hrvatski jezik i književnost Sveučilišta u Zadru. Zadar. 3-23 str.
14. Odluka za donošenje kurikuluma za nastavni predmet Informatika za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. URL: https://www.azoo.hr/images/strucni_ispiti_2018/Odluka_o_dono-sjenju_kurikuluma_za_nastavni_predmet_Informatike_za_osnovne_skole_i_gimnazije_u_Repu-blici_Hrvatskoj.pdf (učitano 19.11.2019.)
15. Okvir nacionalnog standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama. URL: http://nvoo.hr/?page_id=391 (učitano 4.11.2019.)
16. Rosandić, Dragutin. 1998. Hrvatski jezik i književnost: udžbenik za 4. razred četverogodišnjih strukovnih škola. Školske novine. Zagreb.
17. WordArt (<https://wordart.com/>) (učitano 10.1.2020.)
18. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. URL: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (učitano 10.1.2020.)

Organizacija javnog događaja izvan škole: vođenje, suradnja, rezultati, ciljevi

Robert Posavec

robert.posavec3@skole.hr

Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec

SAŽETAK

Školski se knjižničar u svome radu bavi provedbom javne i kulturne djelatnosti škole, čiji sadržaj proizlazi iz zakonske autonomije škole. Tekst donosi pregled osnovnih odrednica organizacije javnog događaja izvan škole – škola je neprofitna organizacija, njezina javna aktivnost mora biti utemeljena na njezinom identitetu, javna aktivnost mora sadržavati jasne pokazatelje uspješnosti, jasan i kvalitetan plan rada, provodi je školski knjižničar, koji mora znati dobro upravljati timom da bi ostvarivao planirane rezultate. Budući da tijekom svoga formalnog obrazovanja školski knjižničar ne usvaja znanja iz svih područja koja su mu potrebna u radu, on se mora dodatno obrazovati iz područja upravljanja ljudima i timovima, planiranja, financija i odnosa s javnošću.

Ključne riječi: javni događaj, projektni rad, školski knjižničar, pokazatelji uspješnosti, vođenje tima

SUMMARY

In his work, the school librarian is also engaged in the implementation of the public and cultural activities of the school, the content of which derives from legal autonomy of schools. This article gives an overview of the basic determinants of organizing a public event outside the school - a school is a non-profit organization, its public activity must be based on its identity, public activity must contain clear indicators of success, a clear and quality work plan, implemented by a school librarian, who must know how to manage team to deliver the planned results. Because during his formal education the school librarian does not acquire knowledge in all the fields that he needs in his work, he has to further educate himself in the fields of human and team management, planning, finance and public relations.

Key words: public event, project work, school librarian, success indicators, team leader

UVOD

Svaka javna škola u Republici Hrvatskoj je po svome osnivačkom aktu ustanova i kao takva neprofitna. Šola u svome radu provodi aktivnosti koje su jednake svim školama iste razine (osnovne, srednje strukovne, gimnazije, centri za odgoj i obrazovanje) i koje proizlaze iz službenih dokumenata Ministarstva znanosti i obrazovanja. Nastavnim planovima definirani su predmeti koji se u pojedinoj vrsti škole poučavaju i njihova satnica, kao i nazivi međupredmetnih tema. Ishodi tih predmeta, kao i očekivanja međupredmetnih tema definirani su predmetnim kurikulumima i kurikulumima međupredmetnih tema. To je onaj najvidljiviji dio reforme školstva koja se provodi pod nazivom Škola za život. Međutim, svaka školska ustanova provodi u svome radu i aktivnosti koje proizlaze iz njezine autonomije. Bez da ulazimo u zakonsku osnovu autonomije i pojašnjavamo sve aktivnosti koje iz nje proizlaze, za školske je knjižničare svakako važno istaknuti javnu i kulturnu djelatnost škola, koja je jedna od tih aktivnosti koje proizlaze iz autonomije svake ustanove.

ODREDNICE ORGANIZACIJE JAVNOG DOGAĐAJA

Javna i kulturna djelatnost škola proizlazi iz Plana javne i kulturne djelatnosti, koji je dio Godišnjeg plana i programa rada škole. Posebnost škole, odnosno njezina autonomija ogleda se i Školskom kurikulumu. Kada govorimo o organizaciji javnog događaja tada moramo imati na umu sljedeće:

- 1) da je škola neprofitna organizacija
- 2) da svaka javna aktivnost škole mora biti utemeljena u njezinom identitetu
- 3) da svaka javna aktivnost škole mora ima postavljene jasne pokazatelje uspješnosti
- 4) da organizacija javne aktivnosti podrazumijeva jasan plan rada
- 5) da školski knjižničar ima u tjednom zaduženju javnu i kulturnu djelatnost
- 6) da organizacija javnog događaja podrazumijeva upravljanje timom i njegovo vođenje.

Škola je neprofitna organizacija. To znači da prilikom samog planiranja organizacije bilo kakvog javnog događaja izvan škole moramo polaziti od činjenice da sve što ćemo raditi nećemo raditi sa svrhom zarade, već ostvarivanja odgojno-obrazovnih rezultata. Svaka javna aktivnost škole doprinosi jačanju njezina identiteta, poticanju razvoja različitih sposobnosti, vrijednosti i stavova kod učenika, ali i položaju i percepciji škole kod svih ostalih dionika (sudionika) javne aktivnosti. Također, prilikom planiranja organizacije takvog događaja vrlo često se moraju zaboraviti svi profitni modeli i alati te je potrebno koristiti organizacijske modele primjerene neprofitnim organizacijama. To je iznimno važno kod stvaranja proračuna za javni događaj, jer umjesto da tražimo financiranje ustanove i/ili osnivača, kao neprofitna organizacija vrlo često ćemo koristiti različite modele sponzorstava, partnerstava i donacija. Ako taj dio na početku ne planiramo dobro, vrlo je izvjesno da ćemo naići na poteškoće koje će umanjiti kvalitetu samo završnog proizvoda, a to je javni događaj izvan škole.

Svaka javna aktivnost škole mora biti utemeljena u njezinom identitetu. To znači da sve javne aktivnosti koje jedna školska ustanova provodi moraju proizlaziti iz njezina identiteta. Identitet škole čine vrijednosti škole – kao okosnica organizacijske kulture, misija škole – koja govorи što i kako škola čini te vizija škole – koja nam kazuje što škola želi postići. Javna događanja moraju biti ogledalo identiteta jer samo takva doprinose jačanju identiteta, unutarnje kohezije i ostvarivanju ciljeva definiranih razvojnim planovima škole. Otprilike, kao što se HGSS nikada neće baviti zaštitom autohtonog međimurskog konja, tako se ni mi u školama ne bismo trebali baviti onime što nam nisu misija i vizija, a još manje u svome radu koristiti se vrijednostima koje nisu dio naše organizacijske kulture.

Svaka javna aktivnost škole mora ima postavljene jasne pokazatelje uspješnosti. Ovo se ponavlja već čitavo jedno desetljeće, ali ako kao neprofitna organizacija odlučimo uložiti resurse – ljude, vrijeme, novac, partnere – u organizaciju javnog događaja, tada moramo definirati rezultate koje ćemo mjeriti i prema kojima ćemo znati jesmo li uspjeli ili nismo. Rezultati se mogu definirati vrlo različito – od prilično jednostavnih statističkih pokazatelja broja posjetitelja, broja medijskih napisa do nešto složenijih poput pozicioniranja u lokalnoj zajednici ili u ciljanoj skupini učenika (ako smo srednja škola i želimo privući učenike određenih karakteristika da upišu našu školu), razvoju imidža koji će nam pojačati donatorsku aktivnost lokalnog privatnog sektora, zadovoljstva kod učenika i roditelja i drugo. Najčešće se rezultati definiraju na ovaj jednostavniji način – u obliku brojki, ali s vremenom i kad smo određene rezultate već ostvarili, tad se mijenjaju i ciljevi koje želimo postići, a time i rezultati koje mjerimo. Bez obzira na to kako smo definirali rezultate, važno je da definiramo i alate kojima ćemo ih mjeriti. Ostvareni rezultati su ujedno i najbolji argument koji nedvojbeno pokazuje naš doprinos ostvarivanju odgojno-obrazovnih rezultata škole kao konkretne ustanove u konkretnoj zajednici. Organizirati nešto samo zato jer nam to piše u planu i tjednom zaduženju najgori je mogući način rada svakog radnika u sustavu odgoja i obrazovanja. Rezultati su ujedno i ono što nama i onima koji školama upravljaju olakšava donošenje odluka

i raspoređivanja svih vrsta resursa.

Organizacija javne aktivnosti podrazumijeva jasan plan rada. To doslovno znači da je svaki ozbiljan rad na organizaciji bilo kakvog javnog događaja rad na projektu¹. Budući da dužina ovog članka ne dopušta pojašnjavanje projektnog rada, ono što je važno istaknuti jest da sva zaduženja, zadaci, rokovi, rezultati i proračun moraju biti unaprijed definirani. Jasno moraju biti definirane i uloge svih članova koji sudjeluju u organizaciji. Svi sudionici moraju znati tko je nositelj cijelog projekta, a koja je specifična uloga svakog od uključenih. Vrlo dobar alat koji pomaže realizaciji svih zadataka jesu i različite liste provjere koje nositelji izrađuju, a koje služe kontroli obavljanja zadataka na vrijeme.

Školski knjižničar ima u tjednom zaduženju *javnu i kulturnu djelatnost*. Svaki školski knjižničar obavlja niz zadataka – od neposrednog odgojno-obrazovnog rada do stručnih knjižničarskih poslova. Među poslovima koje obavlja nalazi se i javna i kulturna djelatnost škole. Školski knjižničar je taj koji je nositelj tog dijela rada školske ustanove i upravo je on inicijator većine školskih projekata iz područja kulturne i javne djelatnosti. Kulturne aktivnosti mnogi školski knjižničari provode na zavidnoj razini, dok je javna djelatnost ipak prisutna u znatno manjoj mjeri, što je vidljivo iz godišnjih planova i programa rada škola dostupnih na školskim internetskim stranicama. Razloge tomu možemo pronaći i u sadržaju formalnog akademskog obrazovanja knjižničara, kod kojih je naglasak stavljen na stručne knjižničarske poslove, dok su organizacijski, finansijski, upravljački i poslovi iz domene odnosa s javnošću manje prisutni tijekom fakultetskog obrazovanja budućih školskih knjižničara. Da bi dobro obavljao poslove iz domene javne i kulturne djelatnosti, školski bi se knjižničar trebao dodatno obrazovati iz svih tih područja, a posebno bi se trebao posvetiti učenju i korištenju alata iz područja odnosa s javnošću, marketinga, upravljanja i financija ako želi u zbilji biti kvalitetan nositelj projektnog rada s ciljem organizacije bilo kojeg javnog događaja izvan škole.

Organizacija javnog događaja podrazumijeva upravljanje timom i njegovo vođenje. Dobro razrađen plan uključuje jasnu podjelu uloga, zadataka, rokova te jasno navedene mjerljive pokazatelje uspješnosti. Međutim, da bi organizacija nekog javnog događaja bila uspješna, važno je da i nositelj projekta bude osoba koja razumije što znači tim, koliko dobro vođeni tim može povećati svoju produktivnosti, a time i rezultate. Svaki se tim sastoji od pojedinaca različitih struka, različitih znanja, vještina, stavova, ponašanja, motivacija, a nositelj tima mora biti sposoban ispravno dodijeliti zadatke članovima, procjenjivati njihov doprinos i motivaciju te ih voditi na takav način da međusobno vrlo različiti pojedinci mogu zajedničkim trudom stvarati izvanredne rezultate. Školski knjižničar kao voditelj tima mora osvijestiti da uspjeh tima ovisi isključivo o njemu, a ne o članovima. Tomu je tako iz dva razloga: prvo, voditelj sam bira članove tima i dodjeljuje im zadatke na temelju njihovih sposobnosti (koje ne moraju uvijek biti vezane uz njihovo područje rada u školi), stavova, odgovornosti i sklonosti timskom radu, i drugo, voditelj tima je taj koji procjenjuje koji je od članova tima sposoban raditi samostalno, a koga treba i u kojoj mjeri voditi jasnim uputama, zadacima, povratnim informacijama; te je voditelj zadužen za rješavanje sukoba, poticanje na rad, ali i otklanjanje onih članova kojim svojim ponašanjima smanjuju razinu produktivnosti tima (bez obzira na to koliko znanja ti članovi imali). Projekti se ne odrađuju samostalno. Genijalni pojedinci ne znače ništa ukoliko tim zbog njih ne funkcionira. Voditelj mora od početka do kraja preuzimati odgovornost za ključne odluke te je on jedini odgovoran za ostvarene ili neostvarene rezultate. Ukoliko želimo biti voditelji tima i upravljati ljudima, tad moramo i preuzeti odgovornost za ono što taj tim rad ili ne radi. Da bi bio dobar voditelj tima, školski bi knjižničar trebao steći određena znanja, ali i iskustvo iz područja upravljanja ljudima, upravljanja timovima, vodstva te planiranja i praćenja pokazatelja uspješnosti. Školski knjižničar treba u vrijeme svoga stručnog usavršavanja posegnuti za knjigama iz područja psihologije i poduzetništva. Sve drugo je nekontrolirano trošenje resursi.

¹ Rad na projektu ili projektni rad podrazumijeva specifičnu organizaciju rada, podjelu različitih uloga i odgovornosti svih uključenih, vremenski slijed, rezultate i ciljeve, kao i upravljanje rizicima. Projektni rad nije sve ono što u školama zovemo projektima, kao što projekti nisu samo oni koje financiraju EU, ministarstva, privatni donatori. Projekt je način organizacije rada, vremenski ograničen, koji se provodi radi ostvarivanja konkretnih rezultata i postizanja vrlo specifičnih ciljeva.

ZAKLJUČAK

Organizacija javnog događaja izvan škole je dobro planirana aktivnost koja se temelji na identitetu škole, a proizlazi iz autonomije škole te se provodi s ciljem poboljšanja odgojno-obrazovnih procesa, ostvarivanja ciljeva iz razvojnog plana škole, jačanja suradnje s lokalnom zajednicom, pozicioniranjem škole među svojim dionicima i drugo. Svaki javni događaj koji škola organizira mora biti usklađen s misijom i vizijom škole te mora sadržavati mjerljive pokazatelje uspješnosti, koji će se narednih godina koristiti kao argument raspoređivanja resursa prilikom planiranja javne i kulturne aktivnosti škole. Organizacija javnog događaja provodi se projektno, a da bi školski knjižničar bio uspješan voditelj tima koji sudjeluje u realizaciji projekta, neizbjegno je da se dodatno obrazuje iz niza različitih područja, ponajprije iz upravljanja, financija, marketinga, odnosa s javnošću i planiranja. Kvalitetan školski knjižničar može svojim radom znatno doprinijeti ugledu škole među različitim dionicima škole kao neprofitne organizacije, ali istovremeno i jačanju unutarnje kohezije same škole.

LITERATURA

1. Kotter, John P. 2009. *Vođenje promjena*. Lider. Zagreb.
2. Kylander, Nathalie; Stone, Christopher. 2012. The role of brand in the nonprofit sector. *Stanford social innovation review*. 10/2. 35-41.
3. Northouse, Peter G. 2010. *Vodstvo: teorija i praksa*. Mate. Zagreb.
4. Pavičić, Jurica. 2003. *Strategija marketinga neprofitnih organizacija*. Masmedia. Zagreb.
5. Pavičić, Jurica; Fudurić, Morana. 2017. Mitovi o marketingu i menadžmentu u školama. *Zrno: časopis za obitelj, vrtić i školu*. 28/127-128. 15-16.
6. Posavec, Robert; Stančić, Draženka. 2018. Preserving the Profession in the Time of Rapid Changes Using Public Relations. Communication management forum 2017. *Living in crisis mode: time to reconsider definition, meaning and practice*. Ur. Jugo, Damir. Edward Bernays. Zagreb.
7. Posavec, Robert; Stančić, Draženka. 2015. Alati odnosa s javnošću u javnoj i kulturnoj djelatnosti školske knjižnice kao mehanizmi komunikacije. *Kontekst: časopis knjižničarskog društva Varaždinske županije*. 1. 23.-27.
8. Posavec, Robert; Stančić, Draženka. 2016. Napredni alati za razvoj uspješne komunikacije u odnosima s javnošću školskog knjižničara. *Kontekst: časopis knjižničarskog društva Varaždinske županije*. 2. 22.-25.
9. Schulz Vugrin, Zvijezdana; Forčić, Gordana. 2010. *Strateško planiranje: put ka održivosti neprofitnih organizacija*. Smart. Rijeka.
10. Silverman, E. 2012. The branding of a profession: time to reflect. *Social work*. 57/4. 367-369.
11. Tomić, Zoran. 2008. *Odnosi s javnošću: teorija i praksa*. Synopsis. Zagreb.
12. Tudor, Goran; Srića, Velimir. 2006. *Menadžer i pobjednički tim: čarolija timskog rada*. MEP Consult. Zagreb.
13. Verčić, Dejan i dr. 2004. *Odnosi s medijima*. Masmedia. Zagreb.
14. Walker, Rob. 2009. *Kupujem se: tajni dijalog između onog što kupujemo i onog što jesmo*. Naklada Ljevak. Zagreb.

Digitalni „Escape Room“ – razvoj inovativnosti, digitalne pismenosti i rješavanje problema

Ivana Ružić

ivana.ruzic@skole.hr

I. osnovna škola Čakovec

Dražen Ružić

drazen.ruzic1@skole.hr

III. OŠ Čakovec

SAŽETAK

Escape (class) room je igra koja je nastala kao računalna igrlica. Rješavajući različite zadatke i zagonetke igrač je u igri došao do ključa ili rješenja za izlazak iz zaključane sobe. S vremenom je ova vrsta igre našla i svoje mjesto u nastavnom procesu. U zadanom vremenskom roku skupina učenika treba riješiti zadane zadatke, pronaći kod i otključati brave lokota. Učenici na taj način ostvaruju ishode i razvijaju vještine kao što su suradnja, kreativno razmišljanje, rješavanje problema i slično.

Ključne riječi: soba za bijeg, igre u obrazovanju, rješavanje problema, kritičko promišljanje

SUMMARY

Escape (class) room is a game that was created as a computer game. Solving different tasks and puzzles, the player in the game came up with a key or solution to get out of the locked room. Over time, this type of play also found its place in the teaching process. Within the given time limit, a group of students should solve the given tasks, find the code and unlock the padlock. In this way, students achieve outcomes and develop skills such as collaboration, creative thinking, problem solving, etc.

Key words: escape room, educational games, problem solving, critical thinking

UVOD

Prilično je vjerojatno da ste barem čuli za escape room ili sobu za bijeg. Escape room čine zagonetke čije rješavanje se ograničava unutar fizički zatvorenog prostora, u kojem igrači moraju zajedno promišljati i raditi kako bi riješili zagonetku i izašli iz zatvorenog prostora. Igrači pronalaze upute, kritički promišljaju, rješavaju zagonetke itd. Escape room omiljena je zabava diljem svijeta ali također i vrlo popularan način učenja, razvoja vještina kritičkog promišljanja, rješavanja problema, razvoja suradničkog učenja i vještina rada u timu.

ESCAPE ROOM KAO NAČIN UČENJA

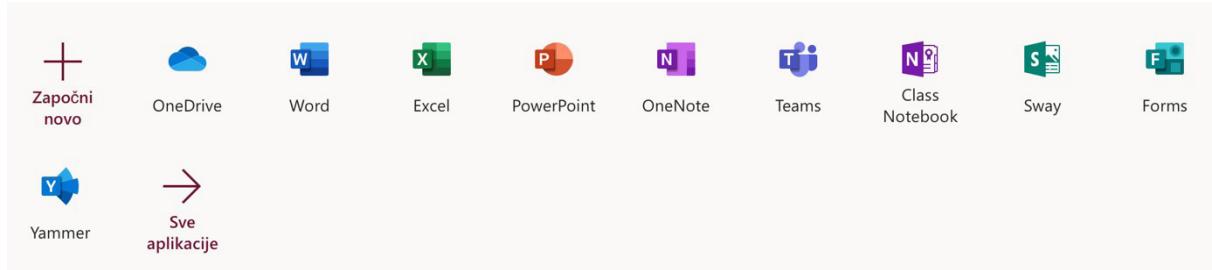
Escape room podučava učenike vrijednim životnim vještinama koje su visoko primjenjive na obrazovanje. Učenici razvijaju vještine rada u timu, upravljanja vremenom, rješavanja problema, usredotočuju se na rad pod ograničenim uvjetima i rad s uvažavanjem i poštovanjem prema drugima. Escape sobe potiču razvoj svih ovih vrijednih osobina. Uz to, teme zagonetke koje čine escape room povezuju se s nastavnim sadržajima određenog predmeta ili međupredmetnog područja.

Escape sobe pruža motivaciju i učenicima daje razlog da isprobaju, razumiju i povežu se s određenom temom. Digitalne escape room nudi isti doživljaj kao i fizički escape room ali na upravlјiviji način. Učenici

mogu raditi pojedinačno ili u parovima što omogućuje, potiče i traži aktivno sudjelovanje i upoznavanje sa zadanom temom.

KAKO STVORITI DIGITALNI ESCAPE ROOM?

Predvjeti za sudjelovanje u digitalnom escape roomu: računalo ili pametni uređaj spojen na internet te AAI@EduHr korisnički identitet. Za izradu digitalnog escape rooma koristite se alatima u sustavu Office365 s obzirom da svi učenici i odgojno obrazovni djelatnici mogu koristiti vlastiti AAI@EduHr identiteta.

Slika 1. Office365

1. Napišite upit

Odaberite temu i osmislite dobru priču da privučete pažnju učenika.

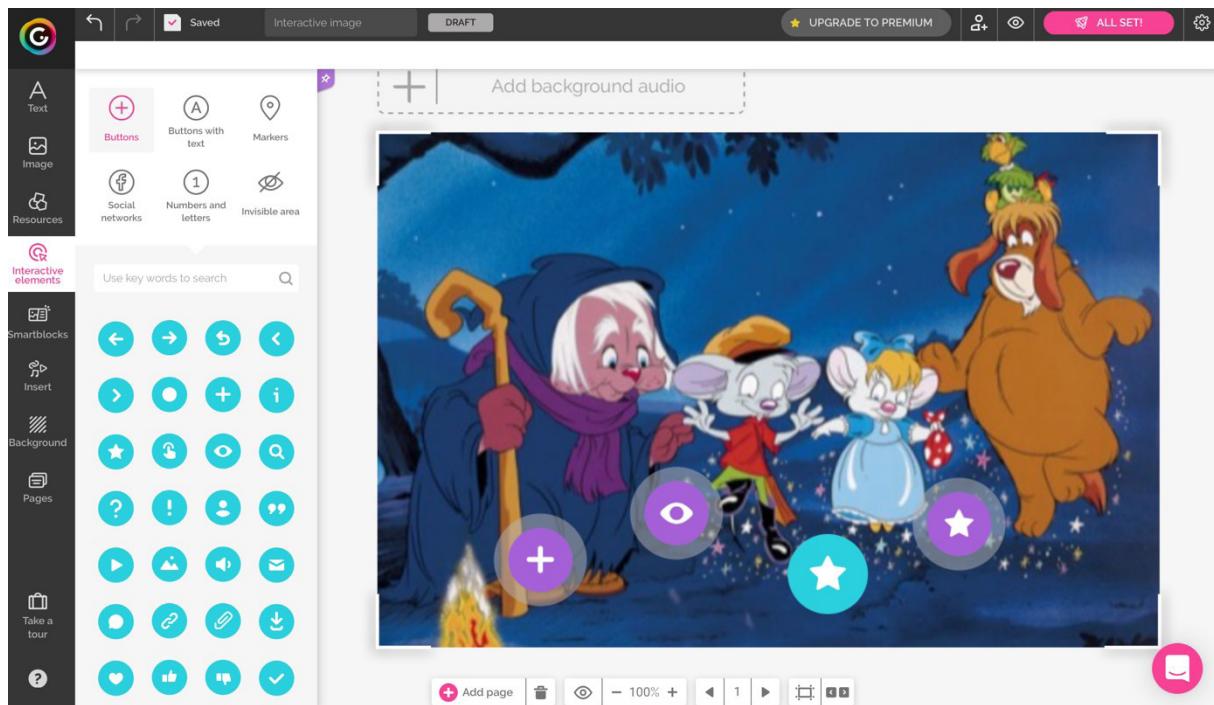
2. Stvorite tragove

Odredite koliko i koju vrstu (broj, riječ itd.) tragova želite. Tragove stvorite u Office365 online alatima poput: Word, OneNote, PowerPoint, Sway i sl. Sve tragove spremite u mapi na vlastitom OneDrive.

Slika 2. OneNote

3. Stvorite vlastitu interaktivnu sliku

Stvorite vlastitu interaktivnu sliku koristeći se alatima poput Google Draw, Genially i sl. Interaktivnu sliku povežite s tragovima. Sve elemente koje ste dodali slici možete koristiti kao poveznicu! Da biste to učinili prvo kliknite na objekt koji želite povezati, zatim kliknite na gumb veze i zalijepite vezu na trag. Nastavite ovaj postupak sve dok ne povežete sve svoje tragove.

Slika 3. Interaktivna slika u alatu Genial.ly

4. Stvorite brave

U ovom koraku koristite se online alatom Forms koji je dio sustava Office365. Izradite novi obrazac, upišite pitanja i postavite oznake obaveznog upisa. Nakon što učenici upišu svoje odgovore, Forms provjerava točnost odgovora. Ukoliko su odgovori točni, učenicima se prikazuje čestitka za uspješno rješavanje zagonetke. Ukoliko odgovori nisu točni, učenici se vraćaju na online obrazac i pokušavaju ponovno riješiti zagonetku. Za ponovni povratak na zadatke, koristite se mogućnošću „granjanje“ u alatu Forms.

Pitanja	Odgovori	
16. Please, rate your satisfaction with the meeting in general (1 - poor, 5 - excellent)	34 Odgovori	3.97 Prosječna ocjena
17. Please, write three of your favorite activities during the meeting	35 Odgovori	4.31 Prosječna ocjena

Slika 4. Forms

5. Stvorite mrežnu stranicu sobe

U alatu Sway stvorite jednostavnu mrežnu stranicu svog digitalnog escape rooma s uputama za sudionike i poveznicama na radne materijale.

ZAKLJUČAK

Escape room osim što predstavlja nešto novo i izazovno za učenike, potiče ga i na aktivno sudjelovanje, kreativno razmišljanje, rješavanje problema kao i na primjenu digitalne tehnologije. Ova vrsta igre može se primijeniti na različitim radionicama, kao motivacija u nastavni sat, pri ponavljanju sadržaja ili u različitim projektima.

LITERATURA

1. Blenski, Peter. *Tween Programming – Escape Room in the Library*. Milwaukee. <https://legolibrarian.com/2017/06/14/tween-programming-escape-room-in-the-library/> (pristupljeno 15. veljače 2020.)
2. Konstantinović, Katica. *Gdje je ključ?* <https://www.skolskiportal.hr/clanak/11978-neka-za-dnji-dan-nastave-u-vasoj-ucionici-bude-pravi-izazov/> (pristupljeno 16. veljače 2020.)
3. Learning Escape Room for Incoming Students. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/madc976972/m1/1/> (pristupljeno 15. veljače 2020.)

Drugo lice bajki

dr. sc. Anita Tufekčić

ariana200@gmail.com

OŠ „Antun i Stjepan Radić“ Gunja

Biljana Krnjajić

biljana.krnjajic@gmail.com

OŠ Siniše Glavaševića, Vukovar

SAŽETAK

Dramski izraz podrazumijeva svaki oblik izražavanja u kojemu su stvarni ili izmišljeni događaji, bića, predmeti, pojave i odnosi predstavljeni pomoću odigranih uloga i situacija. Dramski odgojni postupci primjenjivi su u raznim područjima školskog života. Dogovoren i okvir dramske igre (Koju ulogu igramo? Što radimo? S kojim ciljem? U kakvim smo međusobnim odnosima?) može sudionicima ponuditi smisleni kontekst njihova doživljaja povezujući ga sa sadržajem koji se dramskom igrom prorađuje. Svaka dramska situacija je neponovljiva zbog jedinstvenosti svakog sudionika i svakog voditelja-čitatelja pa od svake dramske igre, vježbe i tehnike svakom izvedbom nastaje njezina inačica ili nova igra ili vježba. Dramska je aktivnost izuzetno djelotvorna u unutarpredmetnoj i međupredmetnoj povezanosti jer različite skupine učenika mogu dobiti različite uloge i zadatke u zajedničkom projektu.

Opći su ciljevi radionice osvijestiti važnost čitanja/pripovijedanja bajki djeci u ranoj školskoj dobi te pokazati kako su njihove teme i sadržaji iznimno pogodni za interpretaciju i analizu dramskim tehnikama. Specifični je cilj, na primjeru bajke „Pepeljuga“, s polaznicima proći put od lošeg mišljenja o sebi, zbog lošeg mišljenja drugih, do razvijanja samostalnosti te stjecanja pozitivnog identiteta.

Ključne riječi: dramske tehnike, dramska komunikacija, govorna komunikacija, scenski govor.

SUMMARY

The dramatic expression involves every form of expression in which the real or invented events, creatures, objects, occurrences, and relationships are represented through played roles or situations. The dramatic educational procedures are applicable in various fields of school life. The established frame of a dramatic play (Which part do we play? What do we do? For what purpose? What personal relations are we in?) can offer the participants a meaningful context of their experience by associating it with the content worked through by the dramatic play. Each dramatic situation is unrepeatable, because of the singular nature of each participant and each leader – teacher, therefore, from every dramatic game, exercise or technique, with each performance, a version or a new game or exercise of it is created. The dramatic activity is exceptionally efficient in the in-subject or inter-subject association when various groups of pupils can be assigned various roles or tasks in a joint project.

The general goals of the workshop is to create awareness of the importance of reading/telling fairy tales to the children of early school age, and to show how the themes and the contents of the fairy tales are exceptionally appropriate for the interpretation and analysis by dramatic techniques. The specific goal, on the example of *Cinderella*, is to embark with the participants on the road from a bad opinion of oneself, caused by the unfavorable opinions by others, to developing the individuality and acquiring a positive identity.

Key words: dramatic techniques, dramatic communication, verbal communication, scene talk

UVOD

Na radionici će se propitivati na koji način dramske vježbe, tehnike i metode funkcioniraju kao nastavne aktivnosti kojima se ostvaruju ciljevi nastave jezika i jezičnoga izražavanja, odnosno, hrvatskoga jezika i komunikacije. Nakon upoznavanja i izvođenja primjera dramskih aktivnosti, analizirat će se i promišljati u kojoj su nastavnoj fazi te aktivnosti provedive te kako ostvariti nastavne ciljeve. Propitivat će se načini i kriteriji vrednovanja učenika u dramskoj aktivnosti. Radit će se na primjerima planiranja nastavnog sata.

U prvom će se dijelu radionice sudionici upoznati s metodama (dramske igre i vježbe) koje razvijaju učeničke govorne i izražajne sposobnosti, potiču maštu, stvaralaštvo i kreativnost, razvijaju samopouzdanje, socijalne vještine i suradnju.

U drugom će se dijelu radionice pokazati mogućnosti primjene dramsko-pedagoških metoda u nastavi za različite svrhe: motivaciju, sintezu i ponavljanje gradiva, interpretaciju lirske pjesme, obradu lektire, itd.).

Cilj je radionice približiti dramske igre, vježbe i tehnike u osnovnome obliku i potaknuti primjenu jednostavnih dramsko-pedagoških postupaka u okviru redovne nastave.

Ishodi radionice:

Polaznici će putem dramatizacije:

- a) razvijati kritičko mišljenje,
- b) razvijati međusobnu komunikaciju,
- c) ukazivati na povezanost radionice sa životom,
- d) vježbati dogovaranje te poticanje i uključivanje u dijalog, upravljanje emocijama, javni nastup, prezentaciju,
- e) razvijati suradničke odnose i rad na ostvarenju zajedničkog cilja,
- f) prikazati rezultate grupnog rada,
- g) procijeniti radionicu.

Ishodi prema Okviru nacionalnog standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama*

- a) primjenjivati znanje, razumijevanje i spoznajne vještine pri odabiru, postavljanju i rješavanju problema u predmetu koji poučava,
- b) analizirati tijek kognitivnoga, emocionalnoga, socijalnoga i tjelesnoga razvoja u svrhu razumijevanja potreba i mogućnosti učenika,
- c) primjenjivati različite socijalne oblike rada koji motiviraju učenike i potiču ih na aktivno uključivanje u proces učenja te na međusobnu suradnju,
- d) uvoditi u nastavu suvremene društveno relevantne teme, kao što su održivi razvoj, cjeloživotno učenje, društvena odgovornost i uvažavanje različitosti,
- e) zabilježiti i dokumentirati učenikovo sudjelovanje i doprinos u različitim aktivnostima učenja,
- f) ophoditi se prema svakome učeniku s empatijom i uvažavanjem, pokazivati povjerenje u učenikove mogućnosti učenja te uspostavljati ozračje međusobnoga poštivanja, kolegijalnosti i solidarnosti u razredu i školi,
- g) primjenjivati primjerene prezentacijske vještine u komunikaciji s različitim skupinama slušatelja,
- h) primjenjivati samorefleksiju u svrhu preispitivanja i unaprjeđivanja vlastitoga rada.

IGRE ZA ZAGRIJAVANJE I UPOZNAVANJE

Zagrijavanje započinjemo pokretanjem tijela uz neku glazbu (iako glazba nije neophodna), protrljamo ruke i tapšemo se po cijelom tijelu! Nastavljamo pokretanjem glave gore - dolje, lijevo - desno, kružimo

glavom da opustimo vrat! Sve ponovimo! (Scher i Verrall, 2006:51)

Slijede ramena. Sliježite ramenima gore - dolje, zatim podižite i spuštajte naizmjenično lijevo pa desno rame! Zaljuljajte bokove desno, lijevo, zaokružite bokovima i ispružite tijelo prema naprijed, prema natrag i postrance! (Scher i Verrall, 2006:51)

Spustite se u čučanj s petama na podu, ako možete, i opet ustanite! Ponovite to nekoliko puta! Ispružite ruke što je moguće više, rastite najmanje dvadeset centimetara, skačite gore - dolje na mjestu poskakujući sve više i zatim se opustite i stresite cijelo tijelo! (Scher i Verrall, 2006:51)

Crtajte svoja imena po zraku raznim dijelovima tijela uz glazbu (slobodno - ubrzano - usporeno - uvezano - umanjeno). (Lekić i dr. 2007:22)

Otplesite „ples slova“ tako da u skupinama, uz zadalu glazbenu podlogu, osmislite koreografiju sa stiliziranim pokretima iz prethodne vježbe.

INTERPRETACIJA BAJKE DRAMSKIM TEHNIKAMA

Što sve može biti ovaj predmet?

Voditeljica iz vrećice izvlači razne predmete, jedan po jedan, a sudionici pantomimom pokazuju što bi taj predmet još mogao biti. (Lekić i dr. 2007:36-37)

Razgovor

Kojoj bi klasičnoj bajci pripadao pojedini predmet iz vrećice?

Ritam-mašina

Sudionici u skupinama ponavljajući zvukom i pokretom trebaju dočarati zadalu bajku (Trnoružica, Crvenkapica, Pepeljuga). (Bančić i dr. 2006:47)

ČITANJE BAJKE „PEPELJUGA“

Prepričavanje „Pepeljuge“ u krugu

Bajka se prepričava tako da jedna osoba u krugu započne pričanje bajke, prva do njega nastavlja i tako sve dok se ne dođe do kraja koji priča zadnja osoba u krugu. Nakon toga sudionicima se podijele uloge iz bajke pa ju, isto u krugu, prepričavaju u prvom licu.

Slike vremena

Služi dvostrukoj svrsi: pomaže sudionicima da budu uživljeniji u ulogu i da tako steknu bolju glumačku koncentraciju koja će im trebati za izvedbu forum-predstave, a također omogućuje voditelju, ali i sudionicima, da steknu bolji uvid u uobičajeno ponašanje polaznika i njihov odnos prema okolini i problemima s kojima se susreću. (Bančić i dr. 2006:51)

Ključni događaji

Sudionici se u skupinama dogovore i zapišu kojih je pet ključnih trenutaka obilježilo Pepeljugin život. Razgovara se o ključnim događajima te naglasak stavlja na događaje nakon dolaska mačehe i zlih sestara u Pepeljugin život. Koji se sve oblici nasilja mogu prepoznati u njihovu odnosu prema Pepeljugi?

Zamrznuti prizori

Sudionici se u skupinama dogovaraju koju će vrstu nasilja prikazati svojim prizorom. Pepeljugi određuju

ime i dob. U skupini biraju tko će biti žrtva, nasilnik, promatrač... (Bančić i dr. 2006:50)

Skupine prikazuju svoje zamrznute slike drugima, ostale skupine objašnjavaju što vide. Na voditeljičin znak, zamrznuta se slika počne usporeno kretati, na sljedeći znak kreće dijalog, a potom unutarnji monolog žrtve.

IGRE KONCENTRACIJE

Pljesak u krugu

Dvije osobe, jedna do druge, moraju pljesnuti u isto vrijeme. Pljesak se na taj način prenosi krugom. Pljesne li tko od sudionika dva puta, mijenja se smjer pljeska.

Obrnute upute

Sudionici u paru vježbaju koncentraciju tako što čučnu umjesto da kažu broj jedan, umjesto broja dva kažu: „I-ju-ju!“, a umjesto broja tri plješću dlanom od dlan. (Bančić i dr. 2006:37)

IGRA POVJERENJA U PARU

Vođenje slijepca

Osoba A žmiri, a osoba B usmjerava ju po prostoru (naprijed - lupkanje po sredini leđa, stop - zaustaviti lupkanje, desno - lupkanje po desnom ramenu, lijevo - lupkanje po lijevom ramenu). Osoba A i B potom mijenjaju uloge.

Vođenje zvukom

Parovi dogovore zvuk koji će osoba A pratiti zatvorenih očiju dok se kreće po prostoru. Osoba A i B zamijene uloge. (Bančić i dr. 2006:45)

Orkestar i dirigent

Jedna je osoba dirigent, a ostale su osobe orkestar. Dirigent desnom rukom određuje kako će se orkestar kretati (gore - dolje - lijevo - desno), a lijevom visinu glasa orkestra.

PUT U SREDIŠTE SEBE

Ja sam...

Voditeljica šalje u krug razne predmete (vata, papir, celofan, spužva, drvo, perce, kamen...), a sudionici izgovaraju rečenice o sebi s obzirom na vrstu materijala koji dodiruju. Npr. dok u ruci ima tešku drvenu kuglu, kaže: „Ja sam tvrdogлав!“ (Lekić i dr. 2007:35)

Pisanje pjesme „Ja sam...“

Svatko piše svoju pjesmu. Nakon toga slijedi čitanje pjesama pa kretanje po prostoru i čitanje.

Producenti videospota

Sudionici u skupinama kreiraju jednu pjesmu od stihova svih pjesama sudionika iz skupine. Uz zadani glazbeni žanr (opera, teen-pop, techno, metal, rap, narodna...) pjesmu trebaju uglazbiti te osmisliti koreografiju za spot. (Lekić i dr. 2007:42-43)

Kobasica – cilj je igre da se sudionik ne smije nasmijati kad odgovori: „Kobasica“ na svako pitanje koje mu se postavi. Sudionik će sjesti na vrući stolac! (Scher i Verrall, 2006:49)

Izrada origami ptićice – završna igra.

ZAKLJUČAK

Priprema za provođenje dramskog odgoja kao aktivnosti u odgojno-obrazovnoj ustanovi učitelju/knjižničaru svakako predstavlja izazov zato što je njegova uloga vrlo dinamična. Dramski je odgoj iskustveno učenje koje bi trebalo biti što više zastupljeno u nastavi. Dramske igre trebale bi se primjenjivati već od prvog razreda osnovne škole u kojima djeca još nisu ni svjesna da ih se već vodi u tom smjeru. Pomoću tih kratkih i jednostavnih igara dijete nesvesno ulazi u zamišljeni svijet. Dramski odgoj ne razvija samo dramsku darovitost i upoznavanje s dramskim izrazom, već pomaže u razvijanju maštice i kreativnosti, poboljšanju verbalne i neverbalne komunikacije, razvijanju samopouzdanja i međuljudskih odnosa. Takav oblik rada uključuje sve učenike jer se odvija na nastavi, a nije mu cilj stvaranje predstave ili javni nastup, kao što je to, na primjer, u izvanškolskoj ili izvannastavnoj aktivnosti. Dramski je odgoj, dakle, skup metoda poučavanja i učenja. Namjera je ove radionice osvijestiti metodu dramskog odgoja kao načina rada u nastavi hrvatskog jezika.

PRILOZI

Prijedlozi šablona za vrednovanje kao učenje, vrednovanje za učenje i vrednovanje naučenoga

Tablica 1.

TEMA: Drugo lice bajke			
ŠTO ZNAŠ	ŠTO ŽELIM ZNATI	ŠTO SAM NAUČIO/ NAUČILA	KAKO I GDJE MOGU NAUČITI VIŠE

Samoprocjena rada i aktivnosti u grupi

Tablica 2.

MOJE AKTIVNOSTI			
Uspješno odraden zadatak			
Svi smo sudjelovali podjednako			
Zajedno smo donosili odluke			
Poštovalo se mišljenje svih članova grupe			
Moj je doprinos bio...			
Sviđa mi se takav način rada			

Zadovoljstvo usvojenim znanjem			
--------------------------------	--	--	--

Procijeni svoje znanje nakon radionice. Napiši barem tri ključna sadržaja za koja misliš da ih znaš, dva za koja znaš da ih ne znaš i jedan za koji si sasvim siguran/sigurna da ga znaš.

Tablica 3.

ŠTO ZNAM	ŠTO NE ZNAM	SIGURAN SAM / SIGURNA SAM

LITERATURA

1. Bančić, Aleksandar i dr. 2006. *Ne raspravljaj, igraj! - Priručnik forum-kazališta*. Hrvatski centar za dramski odgoj – Pili poslovi d.o.o, u suradnji sa FORMAT – Rotterdam - Zagreb.
2. Dresto, Vesna; Bosanac, Andrea. 2007. *Prva predstava, priručnik za voditelje početnike dramsko-scenskih skupina u osnovnoj školi*. Naklada Ljevak.
3. Fileš, Gordana i dr. 2008. *Zamisli, doživi, izrazi!*, *Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Hrvatski centar za dramski odgoj – Pili poslovi d.o.o, Zagreb.
4. Lekić, Ksenija i dr. 2007. *Igram se, a učim! : dramski postupci u razrednoj nastavi*. Biblioteka dramskog odgoja. Hrvatski centar za dramski odgoj – Pili poslovi d.o.o. Zagreb.
5. Scher, Anna; Charles Verrall, Charles. 2006. *Novih 100 + ideja za dramu*. Hrvatski centar za dramski odgoj – Pili poslovi d.o.o. Zagreb.
6. Teatar Tiren. *Kako izgleda rad u dramskom studiju?* <http://www.tirena.hr/130/kako-izgle-da-rad-u-dramskom-studiju/> (pristupljeno 20. studenoga 2019.)

Kamishibai – japanska papirnata drama

dr. sc. Anita Tufekčić

ariana200@gmail.com

OŠ „Antun i Stjepan Radić“ Gunja

Biljana Krnjajić

biljana.krnjajic@gmail.com

OŠ Siniše Glavaševića, Vukovar

SAŽETAK

Zadirući daleko u prošlost japanske umjetnosti kazališta, nailazimo na formu pripovijedanja priča zvanu *kamishibai*. *Kamishibai* je jedinstveni medij koji kombinira usmene, vizualne i tiskane oblike pismenosti. Namijenjen je slušanju, a ne čitanju. Prvotni cilj *kamishibai* tehnike vizualna je komunikacija s publikom slikama koje su u prvom planu, a zatim se one upotpunjaju ili animiraju verbalnim informacijama. Da bi *kamishibai* bio to što jest, osim slika na karticama za izmjerenjivanje, njegovo je važno obilježje i oblikovanje priče, odnosno teksta u pisanim oblicima. Sam tekst ili priča može nastati prije njenog oslikavanja, ali i nakon, ovisno o autoru. Svrha je ove radionice predstaviti polaznicima pojam *kamishibai*, upoznati polaznike s navedenom formom (novom metodom pričanja priča) te prikazati utjecaj njegove primjene na učenje i razvoj djece u školskim ustanovama. Odgojno-obrazovni djelatnici (knjižničari) spomenutom novom tehnikom izraditi će vlastitu *kamishibai* predstavu koju mogu primjenjivati u dalnjem radu.

Ključne riječi: *kamishibai*, *kamishibai* tehnika, pripovijedanje priča, izvođač, slušatelj

SUMMARY

By reaching far into the history of Japanese theatrical art, we encounter a form of story-telling called Kamishibai. Kamishibai is a unique medium which combines verbal, visual, and printed forms of literacy. It is intended for a listening audience, not for reading to a child. The goal of the Kamishibai technique is primarily to visually communicate with the audience using images which are in the focus, and then to complement or animate those images using verbal information. In order for the Kamishibai to be what it is, apart from images on the changing cards, its next key attribute is the forming of a story, or a text in a written form. The text itself, or the story, can develop before its imaging, or after, depending on the author. The purpose of this workshop is to present the concept of Kamishibai itself, to familiarize the participants with the aforementioned form (the new method of story-telling), and to show the influence of its application to the learning and the development of children in school institutions. The educational workers (librarians) will be able to use this new technique to produce their own Kamishibai show which they will be able to implement in further work.

Key words: Kamishibai, the Kamishibai technique, story-telling, performer, listener

UVOD

Kamishibai je tradicionalni način japanskog pripovijedanja. Kao vizualni poticaj koristi se skup jednobožnih ili kartica u boji dok se priča čita s njihove poleđine. *Kamishibai* je tako jedan od načina izražavanja pismenosti. Priča je napisana u jednostavnom obliku dijaloga, a upotpunjaju ju glas pripovjedača, mašta, imaginacija i slike. *Kamishibai* forma karakteristična je po kratkim i jasnim tekstovima. Dugi opisi i predugo zadržavanje na jednoj kartici priče smanjuju dinamičnost izvedbe. Zato postoje ostali elementi, poput uporabe onomatopeje, efektivne pauze, emocionalnog tona, mijenjanja glasova koji su na izbor

izvođaču i obogaćuju dramatizaciju teksta odnosno priče kako sam autor to želi.

U uvodnom dijelu sudionicima će se predstaviti *kamishibai* pozornica sa svih strana. Zatim će se prikazati slike starih *kamishibai* pripovjedača podrijetlom iz Japana koji su zabavljali djecu po ulicama i na taj im način prodavali slatkiše i kolače.

U glavnom dijelu radionice naglasak će biti na kreativnom izražavanju sudionika. Ponuđena tehnika rada su flomasteri ili drvene bojice. Motiv su cipelice koje lutaju ovisno o mašti. Kako tko u grupi bude završio rad, ispričat će priču o tome što su nacrtali. Karticu sa slikom stavit će na *kamishibai* pozornicu.

U završnom dijelu radionice sudionici će biti uključeni u izvedbu priče „Cipelići“. Pozornica će biti postavljena na odgovarajuće mjesto ispred sudionika kako bi ju svi mogli dobro vidjeti i tako će moći sudjelovati u izvedbi predstave kada ona iziskuje interakciju.

Cilj je radionice potaknuti maštu i kreativnost, ojačati doživljaj emocija, smanjiti jezičnu barijeru i inhibiciju te strah od prezentacije, ali i promicati jezične vještine: slušanje, govorenje, pisanje i čitanje.

Ishodi radionice:

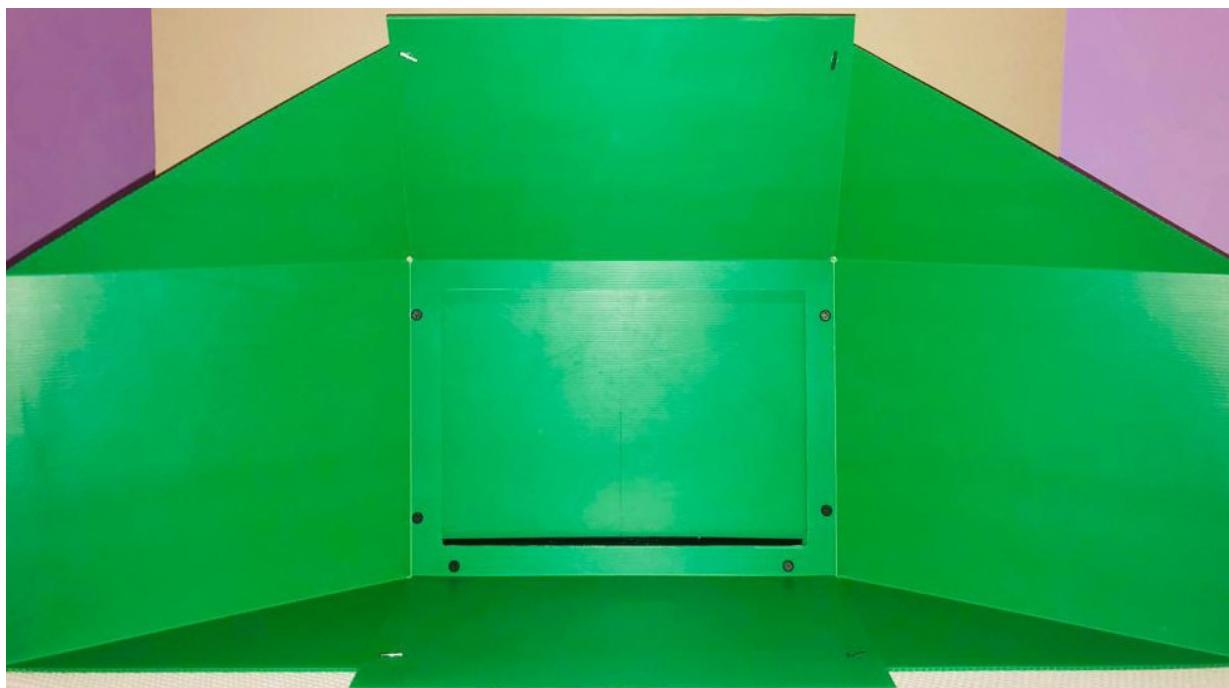
- a) usvojiti pojam *kamishibai* kazališta,
- b) primjeniti *kamishibai* tehniku u svome radu,
- c) izraditi vlastitu *kamishibai* predstavu.

Ishodi prema Okviru nacionalnog standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama***Ishodi učenja:**

- a) primjenjivati različite socijalne oblike rada koji motiviraju učenike i potiču ih na aktivno uključivanje u proces učenja te na međusobnu suradnju,
- b) uvoditi u nastavu suvremene društveno relevantne teme, kao što su održivi razvoj, cjeloživotno učenje, društvena odgovornost i uvažavanje različitosti,
- c) ophoditi se prema svakome učeniku s empatijom i uvažavanjem, pokazivati povjerenje u učenikove mogućnosti učenja te uspostavljati ozračje međusobnoga poštivanja, kolegijalnosti i solidarnosti u razredu i školi,
- d) objasniti učenicima ciljeve učenja i nove pojmove, dati im ključne informacije i upute za rad na smislen, primjerен i logično organiziran način,
- e) uključiti se u timski rad u planiranju i ostvarivanju međupredmetnih kurikulumskih tema i školskih interdisciplinarnih projekata,
- f) primjenjivati samorefleksiju u svrhu preispitivanja i unaprjeđivanja vlastitoga rada.

Tijek radionice

Sudionici će izraditi *kamishibai* predstavu po priči „Cipelići“. Ukupno će izraditi četrnaest kartica sa slikama, a ilustriranih slika bit će dvanaest. Prva kartica bit će crvene boje i predstavljat će zastor prije početka predstave. Nadalje, naslovna kartica sadržavat će oslikane cipele kao motiv i naslov priče „Cipelići“. Za likovno-tehničko sredstvo odabrani su flomasteri ili drvene bojice. Slike pričaju priču same za sebe i čine povezani slijed radnje prelaskom s jedne kartice na drugu. Poseban naglasak u stvaranju slika za *kamishibai* predstavu stavljen je na kadar. U slici je kadar određen formatom slika na kojoj se slika. S obzirom da je ključ *kamishibai* priča pokret i dojam da se slike kreću, potrebno je izmjenjivati kadrove kao u filmu da bi se postigao takav učinak. Tako je ono što se doima bliže, slikano veće i tamnijim bojama, a što je dalje svjetlijim bojama i manje. Sudionici radionice bit će podijeljeni u šest skupina. Svaka skupina za sebe izrađuje priču prema vlastitim doživljajima i emocijama. Završna je aktivnost prezentacija nacrtnane priče pomoću *butaja* (drveni oblik *kamishibai* kazališta) prikazan na slici 1.

Slika 1. Butaj koji je ručno izrađen za potrebe radionice

Slijedi nekoliko korisnih savjeta za izvođenje *kamishibai* predstave za sudionike: (McGowan, 2010:10-25)

- Prije svake izvedbe provjerite jesu li kartice ispravne.
- Držite kartice tako da tekst bude okrenut vama, a scena publici.
- Kada pročitate tekst s kartice, uzmite karticu okrenutu prema publici i premjestite je na stražnju stranu pozornice.
- Nemojte se vratiti na prvu karticu na kraju priče.
- Zadržite posljednju scenu.
- Upotrijebite učinkovitu stanku prije promjene novih scena.
- Potaknite uporabu znakovitih glasova.
- Pronađite neke geste koje ozivljavaju vašu priču.

ZAKLJUČAK

Kamishibai kao poseban oblik pripovijedanja priča predstavlja zanimljivu kombinaciju usmenog, pisanih i vizualnog opisnjenjavanja u jednom. Djeca na radionicama *kamishibaija* mogu stvarati svoje priče, slikati i izvoditi svoje predstave. Primjena *kamishibaija* potiče dijete na razmišljanje, kreaciju, govor, dodir. Primjenom ove tehnike djeca mogu kreativno raditi u timu ili individualno, ovisno o potrebi. *Kamishibai* uvelike utječe na sve aspekte djetetova razvoja, od intelektualnog i emocionalnog do socijalnog. Uvježbavaju se misaoni procesi, djeca se uživljavaju u priče, grade karaktere, iznose emocije, a uza sve to rade na svojim socijalnim vještinama, postaju bolji govornici, osposobljeni su za rad u timu, dobro se snalaze u izlaganjima i postaju samouvereniji. Svakako se preporuča svim odgojno-obrazovnim djelatnicima da iskoriste ovaj oblik kako bi djeci pružili nova iskustva i nove načine izražavanja koje još nisu upoznala.

PRILOZI

Prijedlozi šablona za vrednovanje kao učenje, vrednovanje za učenje i vrednovanje naučenoga.

Tablica 1.

TEMA: <i>Kamishibai – japanska papirnata drama</i>			
ŠTO ZNAŠ	ŠTO ŽELIM ZNATI	ŠTO SAM NAUČIO/ NAUČILA	KAKO I GDJE MOGU NAUČITI VIŠE

Samoprocjena rada i aktivnosti u grupi

Tablica 2.

MOJE AKTIVNOSTI			
Uspješno odradjen zadatak			
Svi smo sudjelovali podjednako			
Zajedno smo donosili odluke			
Poštovalo se mišljenje svih članova grupe			
Moj je doprinos bio...			
Sviđa mi se takav način rada			
Zadovoljstvo usvojenim znanjem			

Procijeni svoje znanje nakon radionice. Napiši barem tri ključna sadržaja za koja misliš da ih znaš, dva za koja znaš da ih ne znaš i jedan za koji si sasvim siguran/sigurna da ga znaš.

Tablica 3.

ŠTO ZNAM	ŠTO NE ZNAM	SIGURAN SAM/SIGURNA SAM

Literatura:

1. ABC- *Art basics for children*, 2017. <http://www.abc-web.be/abckamishibai/?lang=en> (pri-stupljen 19. studenoga 2019.)
2. Gradska knjižnica Poreč, *Prvi međunarodni kamishibai festival*. <https://www.knjiznicaporec.hr/2019/09/1-medunarodni-kamishibai-festival/> (pristupljen 19. studenoga 2019.)
3. Kamishibai for kids, web. <http://www.kamishibai.com> (pristupljen 19. studenoga 2019.)
4. McGowan, Tara M. 2010. *The Kamishibai Classroom: Engaging Multiple Literacies through the Art of Paper Theater*. Librariesunlimited.
5. McGowan, Tara M. 2007. *The Many Faces of Kamishibai (Japanese Paper Theater): Past, Present, and Future*. About Japan: A Teacher's Resource. Japan Society. <http://aboutjapan.japan-society.org/content.cfm/the-many-faces-of-kamishibai> , (pristupljen 19. studenoga 2019.)
6. Orbaugh, Sharalyn. 2012. *Kamishibai and the Art of the Interval*. Mechademia 7, 1. 78-100. <https://muse.jhu.edu/article/488605/summary> (pristupljen 19. studenoga 2019.)
7. Sensei, Dym. *What Is Kamishibai?* https://www.youtube.com/watch?v=v6URceEr_zc (pri-stupljen 19. studenoga 2019.)

Laboratorij održivog razvoja – Agenda 2030

Sandra Vidović

sandra.vidovic2@skole.hr

Prva riječka hrvatska gimnazija

Sabina Saltović

sabina.saltovic@skole.hr

Prva riječka hrvatska gimnazija

SAŽETAK

U sklopu radionice Laboratorij održivog razvoja - Agenda 2030 sudionici će se upoznati s globalnim ciljevima održivog razvoja do 2030. godine koji su općeniti i moraju biti primjenjivi u svim državama i zajednicama. Jačanjem kapaciteta svih dionika u području održivog razvoja postiže se razumijevanje i prihvatanje koncepta održivog razvoja. Oblikovanje održivog društva, realizacija ciljeva održivog razvoja ne ovisi samo o stručnjacima i državnim politikama, već svatko od nas treba preuzeti svoj dio odgovornosti za očuvanje i opstanak održivog svijeta. Djeca i mladi već danas imaju pravo i obvezu sudjelovati u oblikovanju budućega društva, a time i u zaštiti prirode i okoliša. Odgovorno sudjelovanje mlađih može se razvijati samo ako steknu nužna znanja i sposobnosti. Stoga obrazovanje za održivi razvoj nije samo obaveza škola, već cijelokupnog društva.

Za ovu radionicu odabrale smo metodu World Caféa koja je prikladna za razmjenu znanja i ideja među sudionicima te se nadamo da će nekome od sudionika poslužiti kao poticaj za daljnje usavršavanje i djelovanje u području održivog razvoja.

Ključne riječi: održivi razvoj, ciljevi održivog razvoja, World Café metoda, Agenda 2030, međupredmetna tema Održivi razvoj, odgovornost, djelovanje

SUMMARY

Participating in the workshop ‘Sustainable Development Laboratory – Agenda 2030’ participants will acquaint themselves with sustainable development goals which are general and must be applicable within all countries and communities and among all people by the year 2030. Strengthening the capacity

of all participants in the sustainable development domain provides understanding and acceptance of the concept of sustainable development. The shaping of a sustainable society and the realisation of sustainable development goals does not depend only on experts and state policies, but on each one of us, so we should accept our part of the responsibility for the preservation and survival of a sustainable world. Children and the young today already have the right and the obligation to participate in the shaping of future society, including the protection of nature and the environment. The responsible participation of young people can only be developed if they acquire the necessary knowledge and skills. This being told, educating about sustainable development is not just a must for schools, but for the society as a whole.

We chose World Café method for this workshop which is suitable for the exchange of knowledge and ideas among the participants, and we hope that some of the participants will see this as an encouragement for further specialization and action concerning sustainable development.

Key words: Sustainable development, Sustainable development goals, World Café method, multi-subject theme Sustainable development, responsibility and action.

UVOD

Školska knjižnica bi prema „IFLA-inim smjernicama za školske knjižnice“ trebala djelovati kao „središte za poučavanje i učenje koje pruža aktivni program poučavanja integriran u školski kurikul, s naglaskom na (...) sposobnosti upravljanja učenjem – sposobnosti i sklonosti koje osposobljavaju učenike za pripremanje, planiranje i uspješno istraživanje temeljeno na kurikulu.“¹ S obzirom da još ne postoji kurikulum za školske knjižnice, knjižničari sami traže priliku i područje odgoja i obrazovanja u koje bi se, prema svojim afinitetima, mogli uključiti.

Jednu od prilika za djelovanjem pronašle smo u ERASMUS+ projektu u kojem Prva riječka hrvatska gimnazija sudjeluje od 1. rujna 2018. do 31. kolovoza 2020. godine. Projekt pod nazivom „Steps 2030 World“ provodimo u suradnji sa školama iz Slovenije, Njemačke, Nizozemske i Italije, a svi zajedno radimo na ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, tj. UN Agende 2030. Cilj projekta podudara se s ishodima Međupredmetne teme Održivi razvoj, a usmjeren je „na osmišljavanje poučavanja koje će na kreativan i zanimljiv način potaknuti učenike na promišljanje i stjecanje znanja, oblikovanje stavova i sustava vrijednosti te usvajanje ponašanja u skladu s održivim razvojem.“²

O RADIONICI

„Naša generacija je posljednja koja može stati na kraj najgorim posljedicama klimatskih promjena i prva s bogatstvom i znanjem da iskorijeni siromaštvo. Zbog toga je potrebno neustrašivo vodstvo svih nas“ (Helen Clark, United Nation Development Programme administrator)

Na početku radionice prikazat ćemo trominutni animirani film pod nazivom „Što je održivi razvoj“ u produkciji Udruge ODRAZ - održivi razvoj zajednice, koji će sudionicima pomoći da odgovore na pitanja što je zapravo održivi razvoj. Za ovu radionicu odabrale smo metodu World Caféa koja je prikladna za razmjenu znanja i ideja među sudionicima. U opuštenoj atmosferi, sličnoj onoj u kafiću, kroz nekoliko ciklusa razgovora potiče se kreativni proces s ciljem razvijanja novih ideja, stjecanja novih spoznaja i pronalaženja mogućnosti djelovanja. U pet ciklusa razgovora od deset minuta, u neusiljenoj atmosferi, za stolovima se okupi četiri do šest osoba. Na svakom stolu nalaze se „Pravila ponašanja u kafiću“, veliki

¹ IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2016. Ur. Schultz-Jones, Barbara i Dianne Oberg, Dianne uz doprinos Upravnog odbora Međunarodne udruge školskih knjižničara. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb., str. 21

² Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 3. veljače 2020.)

plakat ili papirni stolnjak i olovke. „Gosti“ svakog Caféa raspravljaju o tri - četiri cilja održivog razvoja i pokušavaju odgovoriti na postavljena pitanja (pronaći dobre primjere iz okoline koji su vezane uz neki određeni cilj; ponuditi optimalno, ostvarivo rješenje kako u svojoj zajednici, kući, školi realizirati zadani cilj i dr.). Na plakatu ili na stolnjaku bilježe svoje ideje, misli i spoznaje. Nakon prvog ciklusa razgovora „gosti“ napuštaju stol i priključuju se nekom drugom stolu s novim ciljevima. Jedan sudionik ostaje za stolom te kao domaćin dočekuje nove „goste“ i upoznaje ih s najvažnijim mislima iz prethodnog razgovora. „Gosti“ iznose svoja razmišljanja o novim ciljevima u novom Caféu. Tako se potiče dinamična razmjena iskustava i novih ideja među svim sudionicima te se u kratkom roku prenosi znanje i iskustvo svakog pojedinca, stvaraju poticaji i nastaju nove kreativne ideje. Nakon više ciklusa razgovora (poželjno je da sudionici obidu sve Café) na svakom stolu sažimaju se najvažniji rezultati koji se zatim predstavljaju cijeloj grupi (npr. tako da ih se ispiše na kartice i izloži). Potom se u plenumu raspravlja o rezultatima i o daljem postupanju. Ova radionica prikladna je za grupu do 30 osoba.

Ciljevi radionice:

- stjecanje znanja o UN agendi održivog razvoja,
- razvijanje kritičkog mišljenja te osobne i društvene odgovornosti nužne za održivost,
- promišljanje i stjecanje spoznaja o uzrocima i posljedicama ljudskoga utjecaja na prirodu koje pridonose razvoju svih oblika mišljenja, osobito kreativnoga razmišljanja i rješavanja problema,
- razvijanje solidarnosti i empatije prema ljudima, odgovornosti prema svim živim bićima i okolišu te motivacije za djelovanje na dobrobit okoliša i svih ljudi,
- aktivno djelovanje u školi i zajednici s ciljem prepoznavanja potreba, osmišljavanja primjerenih i inovativnih rješenja i konkretnoga doprinosa zajednici,
- poticanje razmišljanja orijentiranoga prema budućnosti i razvijanje osobne odgovornosti prema budućim generacijama, što je preduvjet za stvaranje društva temeljenoga na održivome razvoju.

Ishodi radionice

Nakon uspješno održane radionice polaznici će moći:

- razlikovati i opisati globalne ciljeve održivog razvoja,
- kritički promišljati i uočiti osobnu i društvenu odgovornost koje su nužne za održivost,
- promišljati o uzrocima i posljedicama ljudskoga utjecaja na prirodu,
- pokazati solidarnost, empatiju prema ljudima i odgovornost prema svim živim bićima i okolišu,
- prepoznati potrebe, osmislit kreativne oblike djelovanja i rješavanja problema,
- predložiti primjerena i inovativna rješenja kako konkretno doprinijeti zajednici,
- osvijestiti osobnu odgovornost prema budućim generacijama, što je preduvjet za stvaranje društva temeljenoga na održivome razvoju.

ZAKLJUČAK

Svi obrazovni djelatnici imaju priliku unutar postojećih kurikuluma pronaći način da nastavne sadržaje povežu s održivošću i da teme održivosti obrađuju interdisciplinarno i međupredmetno. No nastavnici različito poimaju koncept održivog razvoja što je u skladu s osobnom filozofijom i socijalnokulturnim uvjetima u kojima žive i rade što se reflektira na okvir osobnih vrijednosti i odgovornosti.

Svatko od nas bi trebao krenuti od sebe, preispitati svoja uvjerenja i ponašanje te se truditi aktivno sudjelovati u svim područjima održivog razvoja.

Ciljevi održivog razvoja odličan su alat za strukturiranje vlastitih misli, ali i planova za suradnju unutar

škole, lokalne zajednice i šire. Isto tako ciljevi održivog razvoja su nešto što trebamo prenijeti djeci i mlađima, ne kao popis 17 razdvojenih pojmoveva, već kao kostur povezanih dijelova, navodeći ih da što proaktivnije otkrivaju veze među njima i osmišljavaju različite aktivnosti kojima bi se ciljevi mogli realizirati.

LITERATURA:

1. Andić, D., 2007: Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj, Metodički ogledi 14 (2), 9-23.
2. Borić, E. i dr., 2008: Razumijevanje i primjena sadržaja cjeloživotnog učenja za održivi razvoj, Odgojne znanosti 10 (2), 315-327.
3. Lidija Pavić-Rogošić., 2015. Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030. Zagreb. http://odraz.hr/media/291518/globalni%20ciljevi%20odrzivog%20razvoja%20do%202030_web.pdf (pristupljeno 10.2.2020.)
4. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019: Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, Narodne novine 7/2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 13.1.2020.)
5. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2015: Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole, <https://www.ncvvo.hr/nastavni-planovi-i-programi-za-gimnazije-i-strukovne-skole/> (pristupljeno 2.2.2020.)
6. Previšić, V., 2008: Globalne dimenzije održiva razvoja u nacionalnom školskom kurikulumu, u: Cjeloživotno učenje za održivi razvoj svezak 1 (ur. Uzelac, V., Vujičić, L.), Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 55-66.
7. Šibalić, Ivana i dr. 2015. Globalno obrazovanje za održivi razvoj, Udruga Breza. Osijek. <http://bit.ly/2SJuedb> (pristupljeno 10.2.2020.)
8. Uzelac, V. i dr., 2014. Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.
9. Vinković, A., 2018: Uloga budućih nastavnika u promicanju održivog razvoja u obrazovanju, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri:1110/datastream/PDF/download> (pristupljeno 27.1.2020.)
10. Vukobratović, J., 2017: Stavovi učitelja o položaju i mogućnostima implementacije odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u osnovne škole, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri%3A1122> (pristupljeno 26.1.2020.)
11. UNESCO-v Akcijski plan implementiranja globalnog programa obrazovanja za održivi razvoj: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000230514> (pristupljeno 17.01.2020.)

Priče na Instagramu

Denis Vincek

denis.vincek7@gmail.com

Osnovna škola Ante Kovačića, Zlatar

Krešimir Varga

kresimir.varga@skole.hr

Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok

SAŽETAK

Medijsko opismenjivanje uključuje pristup medijima, analizu medijske poruke, kritičko promišljanje o medijskoj poruci te kreiranje poruke i njezino odašiljanje putem medija. Budući da je društvena mreža Instagram danas vrlo popularna među mladima i da gotovo svi tinejdžeri imaju svoj profil na njoj, priče na Instagramu predstavljaju u novom digitalnom dobu odlično sredstvo u procesu medijskog opismenjivanja učenika. Pritom, kao konkretan primjer pomoću kojega se mogu obraditi sva četiri segmenta definicije medijske pismenosti može poslužiti – reklama u obliku priče na Instagramu.

Ključne riječi: Instagram, društvene mreže, medijska pismenost, medijsko opismenjivanje, reklama, sinopsis

SUMMARY

Acquiring media literacy includes access to the media, analysis of the media message, critical thinking about the message of the media, and creating a message and transmitting it through the media. The social network Instagram is extremely popular among the young people of today and almost all teenagers have a profile on this networks. Thus, stories on Instagram represent an excellent new tool for providing student media literacy in the new digital era. In this respect, advertisements in the form of Instagram stories can be used as a concrete example to cover all segments of the definition of media literacy.

Key words: Instagram, social networks, media literacy, acquiring media literacy, advertisements, synopsis

UVOD

Internet, ta „mreža svih mreža“ međusobno povezanih računala, svojevrsni je „prozor u svijet“, a kako ističu Čerić i sur. (1998), ne samo da je međunarodni komunikacijski prostor u kojem svatko može komunicirati s bilo kome nego je i globalni informacijski prostor u čijim bespućima svatko može u bilo koje vrijeme i na bilo kojem mjestu pretraživati informacije objavljene u obliku podataka, teksta, slike, grafike, programa te zvučnih i videozapisa. Danas ta globalna mreža više nije samo prostor za puko pretraživanje informacija nego i brz medij za publiciranje različitih sadržaja. Stoga ne čudi da su, od svih dostupnih servisa na webu upravo društvene mreže jedan od najpopularnijih, unatoč informacijskom zasićenju koji prevladava na njima. Mnoge tvrtke i organizacije, pa čak i pojedinci (tzv. influenceri) koriste se prednostima društvenih mreža kako bi promovirali proizvode, usluge ili u konačnici – samog sebe.

Zbog toga je u današnje digitalno doba, više nego ikad, uz informacijsku i informatičku pismenost¹, važna i medijska pismenost, a upravo su škole te koje bi trebale prihvati nove medije, ne samo kao dodatak odgojno-obrazovnim aktivnostima nego i kao sredstvo s kojim se može doći do novih znanja i informacija i izvan školskih zidova, čime se utire put prema cjeloživotnom učenju. U mnogim škola-

ma rasadnik medijskog opismenjivanja učenika je upravo školska knjižnica, dok je Instagram jedna od najpopularnijih društvena mreža među mladima. Prilika je to da se ta društvena mreža upotrijebi i za razvijanje medijske pismenosti kroz kreiranje reklama u obliku priča na Instagramu te da učenici na taj način osvijeste kako pristupiti medijima, analizirati i kritički razmišljati o medijskim porukama te ih kreirati i odaslati putem medija.

NESTAJUĆE PRIČE KOJE PRIVLAČE POZORNOST

Instagram priče objavljaju se u obliku kratkotrajnih objava koje sadrže sliku ili videozapis s drugim tekstualnim, grafičkim i interaktivnim elementima. Priče se nalaze na vrhu zida i traju samo jedan dan, nakon čega nestaju ako se ne arhiviraju te ih korisnici više ne mogu vidjeti. Priče pridonose popularnosti profila na Instagramu, a pratitelji, ako žele biti u toku, moraju redovito provjeravati zid u potrazi za novim pričama. U kreiranju priča pomažu brojni alati – prijenos videozapisa uživo, emotikoni, gifovi, ankete, filteri, kao i uređivači teksta i vizualnog sadržaja. Kreativnom uporabom navedenih alata moguće je stvoriti zanimljiv i interaktivan sadržaj koji će privući potencijalnu publiku.

Slika 1. Primjer Instagram profila „Tabula nova“ s istaknutom pričom „Otvoreni dan“

METODIČKO-DIDAKTIČKA IZVEDBA

Budući da je planirani rezultat radionice reklama na društvenoj mreži Instagram, čija je glavna karakteristika objavljivanje vizualnih materijala, u uvodnom dijelu voditelji se koriste dijelovima fotografije u obliku slagalica za emocionalnu i intelektualnu motivaciju, a članovi pojedine skupine postaju sudionici koji su imali dijelove iste fotografije. Voditelji najavljuju temu i upoznaju sudionike sa sedam karakteristika koje reklama mora imati te projiciraju primjer reklame, a sudionici će metodom „kolo-naokolo“ u svakoj skupini trebati uočiti te elemente te izvijestiti ostale sudionike što su pronašli.

Voditelji će demonstrirati mogućnosti koje nude pet ikona na početnom ekranu Instagrama. Potom se svaki sudionik napraviti fotografiju ili videoisječak i objaviti to na svojem profilu. Članovi skupine trebaju se međusobno zapratiti i lajkati objave članova svoje skupine te provjeriti koliko lajkova ima njihova objava. U nastavku će voditelji demonstrirati uređivanje snimljene fotografije, objasniti pojам hashtag i ukazati na razlike između objavljenih fotografija i videoisječaka na profilu i priča objavljenih na Instagramu. Voditelji će pokazati kojim se sve elementima priča prije objave može urediti. Sudionici će objaviti jednu priču dodajući jedan od ponuđenih elemenata za uređivanje. Potom će svaka skupina snimiti reklamu na jednu od ponuđenih tema i vodeći računa o sedam karakteristika koje reklama mora imati. Reklamu će objaviti na profilu predstavnika skupine, a svi sudionici radionice trebaju potom zapratiti taj profil kako bi vidjeli snimljenu reklamu.

Sudionici će na kraju analizirati reklamu i kritički promišljati o njezinu sadržaju koristeći se PAR-modelom i metodom *think-pair-share*, modelom „sedam karakteristika“ i tablicama s jednostavnim i složenim modelom kritičkog promišljanja o reklami.

KURIKULUMSKI PRISTUP POUČAVANJU – OD ISHODA DO VREDNOVANJA

Cilj predloženog koncepta radionice je kreiranje medijske poruke, njezino objavljivanje u obliku reklame kao priče na društvenoj mreži Instagramu i kritičko promišljanje o sadržaju objavljene reklame. Navedenu temu moguće je realizirati kroz korelaciju nastavnih sadržaja iz Hrvatskoga jezika i Informatike prilikom čega se ostvaruju sljedeći ishodi:

- A. 6. 4. *Učenik čita tekst s razumijevanjem, uspoređuje podatke prema važnosti i objašnjava značenje teksta u cjelini* – razlikuje svrhu čitanja: osobnu, obrazovnu i javnu, uočava naslov, podnaslove, fotografije, ilustracije, grafikone i tablice te ih dovodi u vezu sa sadržajem teksta; prepoznaže značenje ključnih riječi i glavnih ideja u kontekstu čitanoga teksta; pregledava, traži i izabire važne podatke iz čitanoga teksta; razlikuje bitne od nebitnih podataka u čitanome tekstu vodeći se prethodnim znanjem i iskustvom.
- B. 4. 5. *Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima* – samostalno priprema i oblikuje vlastite radove u kojima do izražaja dolazi kreativnost, inovativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje; adaptira, dramatizira, piše sinopsis; priprema scenske i dramske igre; snima kratke filmove; razmjenjuje ideje i preuzima pozitivni rizik; samovrednuje radove; nadgleda i prati svoj napredak.
- C. 4. 2. *Učenik kritički procjenjuje utjecaj medijskih tekstova na doživljaj stvarnosti i oblikovanje identiteta primatelja* – procjenjuje utjecaj javnih, komercijalnih i neprofitnih medija na oblikovanje vlastitih stavova i vrijednosti i stavova i vrijednosti različitih primatelja s obzirom na dob, spol i kulturni kontekst; kritički procjenjuje sadržaj medijskih poruka; istražuje i kritički procjenjuje uporabu različitih izražajnih sredstava i tehnika kojima je oblikovana medijska poruka; kritički procjenjuje utjecaj različitih oblika popularne komercijalne kulture (npr. reklamnih poruka) na primatelje; kritički procjenjuje izravna i neizravna značenja u medijskom tekstu s obzirom na kontekst, stavove i vrijednosti.
- C. 3. 3. *Učenik se koristi sigurnim digitalnim okruženjem za komunikaciju u suradničkim aktivnostima* – prepoznaže važnost korisničkoga računa i zaporke za pristup digitalnom okruženju.
- C. 1. 2. *Učenik istražuje usluge interneta i mogućnosti učenja, poslovanja, budućega razvoja* – opisuje usluge interneta i njihovu primjenu (npr. društvene mreže); procjenjuje namjenu i svrshodnost postojećih usluga i alata i istražuje nove mogućnosti za učenje i rad; kritički procjenjuje namjenu i svrshodnost usluga kojima se do tada nije koristio, a potencijalno mu mogu pomoći za rješavanje problema.
- C. 1. 3. *Učenik u online okruženju surađuje i radi na projektu* – nabraja neke programe za komunikaciju i suradnju; opisuje mogućnosti programa za komunikaciju i suradnju; odabire program

za komunikaciju i suradnju prikladan zadatku uzimajući u obzir njegove mogućnosti; istražuje i opisuje dodatne mogućnosti zadanog programa za komunikaciju i suradnju; sudjeluje u stvaranju digitalnog sadržaja s različitim razinama samostalnosti i različitim ulogama u timu; sudjeluje u predstavljanju projekta.

Sadržaj radionice prikladan je i za ostvarivanje očekivanja međupredmetnih tema *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije* (A. 3. 1. Učenik samostalno odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju; A. 3. 2. Učenik se samostalno koristi raznim uređajima i programima; A. 3. 3. Učenik aktivno sudjeluje u oblikovanju vlastitoga sigurnog digitalnog okružja) te *Učiti kako učiti* (A. 3. 2. Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema; B. 4. 2. Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak).

Prilikom realizacije aktivnosti koristit će se brojne metode (usmeno izlaganje, demonstracija, metoda pisanja, metode praktičnih radova, PAR-model, metoda *think-pair-share* i sl.), kao i socijalni oblici rada (frontalni, individualni, rad u paru i skupini). Usvojenost ishoda učenja provjerit će se kroz završnu analizu i interaktivni kviz u Kahootu.

ZAKLJUČAK

Uz ovakav pristup medijskom opismenjivanju, učenici će moći prepoznati sedam glavnih karakteristika svake reklame (subjekt, temu, ciljane gledatelje, motiv, priču, željeni efekt i poruku), sastaviti sinopsis za vlastitu reklamu te ju snimiti, urediti i objaviti u obliku priče na Instagramu. Pritom će instalirati aplikaciju Instagram na svojem pametnom mobitelu bez obzira na operacijski sustav (Android ili iOS), kreirati vlastiti korisnički račun na Instagramu, pravilno se koristiti s pet ikona koje se pojavljuju nakon prijave na Instagram: (početni ekran, tražilica, kamera i objavljivanje fotografija i videoisječaka, lajkovi i vaš osobni profil), razlikovati objavljene fotografije i videoisječke od priče na Instagramu, prepoznati hashtag, pravilno se koristiti pametnim mobitelom za snimanje fotografija ili videozapisa, urediti snimljenu fotografiju, objaviti i urediti priču na Instagramu različitim fontovima, veličinama i bojama teksta, filterima, gifovima, naljepnicama, oznakama za lokaciju, datumom, satom, anketom i hashtagom, analizirati snimljene reklame te kritički promišljati o sadržaju reklame služeći se tablicama s jednostavnim i složenim modelom kritičkom mišljenja.

LITERATURA

1. Čerić, V., Varga, M. i Birolla, H. (ur.). 1998. *Poslovno računarstvo*. Znak. Zagreb.
2. Jelavić, F. 2003. *Didaktika*. Naklada Slap. Jastrebarsko.
3. Matijević, M., Radovanović, D. 2011. *Nastava usmjerena na učenika: prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama*. Školske novine. Zagreb.
4. Milinović, M. 2019. Pisanje ishoda učenja. <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=425751> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
5. Nacionalni kurikulum međupredmetne teme *Učiti kako učiti: prijedlog*. 2016. <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/UCITI-KAKO-UCITI-FINAL-18.2.pdf> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
6. Nacionalni kurikulum međupredmetne teme *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije: prijedlog*. 2016. <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Uporaba-informacijske-i-komunikacijske-tehnologije.pdf> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
7. Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta *Hrvatski jezik: prijedlog*. 2016. <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Hrvatski-jezik.pdf> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
8. Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta *Informatika: prijedlog*. 2016. <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Informatika.pdf> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
9. Nacionalno vijeće za odgoj i obrazovanje. *Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje*

- u osnovnim i srednjim školama: preporuka.* 2016. <http://nvoo.hr/wp-content/uploads/2016/03/Okvir-standarda-kvalifikacije-final.pdf> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
10. Nadrljanski, Đ. 2006. *Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja.* Informa-tologija, 39 (4): 262-266.
 11. Opić, S. 2011. *Didaktika.* Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
 12. Posavec, M. 2019. *Suvremene metode i oblici poučavanja.* <http://www.os-kamenica.com/nastava/suvremene-metode-i-oblici-poucavanja> (pristupljeno 2. studenoga 2019.).
 13. Posavec, R., Stančić, D. 2017. *Razvoj kritičkog mišljenja učenika pri uporabi društvenih mreža kao alternativa zabrani.* Zbornik XXIX. Proljetne škole školskih knjižničara. Trogir.
 14. Strija, J. 2019. *Održavanje radionica.* <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=425112> (pristupljeno 3. studenoga 2019.).
 15. Varga, K. 2014. *Informacijska arhitektura školskih web-mjesta.* Diplomski rad. Fakultet organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu. Varaždin.

**PRIMJERI
DOBRE
PRAKSE**

Grotulja - tradicija u novom ruhu

Marija Čelan – Mijić

marija.celan-mijic@skole.hr

OŠ Pujanki, Split

Ana Ćaleta

ana.caleta1@skole.hr

OŠ Trilj, Trilj

SAŽETAK

Projekt "Grotulja - tradicija u novom ruhu" realiziran je u OŠ Trilj suradnjom učenika i učiteljice 4.a razreda i knjižničarke, tijekom nastavne 2018./2019. godine, djelomično i kao projekt Građanskoga odgoja i obrazovanja. Kako se 2018. godine obilježavala Europska godina kulturne baštine, istraživanje i prezentacija grotulje kao nematerijalne kulturne baštine podržali su zajednički cilj, a to je podizanje svijesti o važnosti i značenju kulturne baštine.

Grotulja je niz oraha nanizana na konopac (špag). U prošlosti je grotulja bila znak ljubavi. Ako bi djevojka prihvatile grotulju, prihvatile bi mladićevu ljubav. Danas je grotulja znak dobrodošlice, prijateljstva i suvenir.

Ključne riječi: grotulja, nematerijalna kulturna baština, suradničko učenje, suvenir, istraživanje

SUMMARY

The project "Grotulja - tradition in a new outfit" was realized at the Trilj elementary school, with the cooperation of students, 4th grade teachers and a librarian, during the academic year 2018/2019., partly as a project of Civic education. As 2018 was marked as the European Year of Cultural Heritage, by exploring and presenting "grotulja", as an intangible cultural heritage, we wanted to achieve the common goal of raising awareness of the importance of cultural heritage. "Grotulja" is a string of walnuts strung on a rope. In the past, the "grotulja" was a sign of love. By accepting the "grotulja", a girl would accept the young man's love. Today, the "grotulja" is a sign of friendship and it's also a souvenir.

Key words: grotulja, intangible cultural heritage, collaborative learning, souvenir

UVOD

Tema projekta "Grotulja - tradicija u novom ruhu" je sama grotulja, odnosno niska oraha nanizanih na konopac (špagu). Tradicionalno se prodaje i daruje na sajmu u Trilju na blagdan Svetog Mihovila, zaštitnika grada.

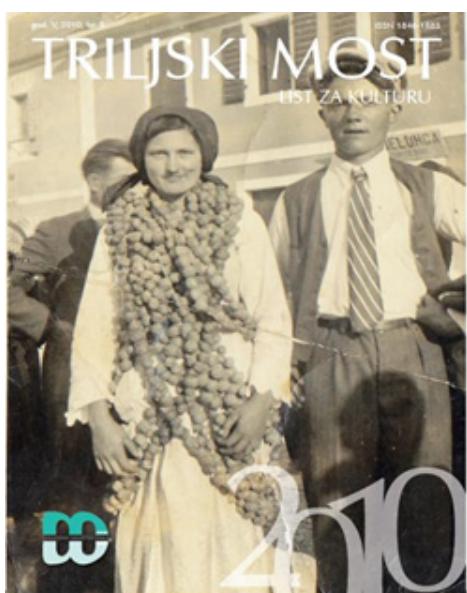

Slika1. Grotulja – niska oraha na špagu

Prije blagdana Svetog Mihovila, u skupinama je napravljen i predstavljen plan aktivnosti s ciljevima, zadatcima, zaduženjima te suradnjom s lokalnom zajednicom.

U prošlosti su mladići grotuljom zamirali* djevojke, a danas je grotulja suvenir koji se daruje u različitim prigodama. Nedovoljno je istražena i nudi niz mo-

gućnosti za prepoznavanje triljskoga kraja u turizmu, umjetnosti i gospodarstvu.

Slika 2. Zamiranje djevojke na Mihovilskom sajmu u prošlosti

Naslovna fotografija časopisa za kulturu Triljski most prikazuje prosidbu djevojke grotuljama. Fotografija datira iz vremena prije Drugoga svjetskog rata i snimljena je na sajmu u Trilju na blagdan Svetog Mihovila. Dokaz je jedinstvenog običaja prosidbe djevojke i bila nam je jedan od poticaja za dublje istraživanje grotulje.

U vrijeme sajma u gradu je živo i veselo i sliju se ljudi iz svih sela koja su dio Grada Trilja, a budući da su Triljanjci kao gostoljubivi, dođu rodbina i prijatelji iz svih krajeva domovine i svijeta.

Učenici u to vrijeme sudjeluju različitim aktivnostima u gradskim manifestacijama.

Promišljali su kako se i čime i ove godine predstaviti.

Učiteljica je predložila da se po skupinama razmijene ideje i prijedlozi. Od svih ideja, učenicima se najviše svidjela grotulja o kojoj su znali da se prodaje na blagdan Svetog Mihovila. Nisu znali tko grotulje izrađuje, niti tko ih prodaje, niti tko ih najčešće kupuje, ima li skriveno značenje ili je suvenir? Vidjeli su u šetnji da ljudi grotulju nose oko vrata na mihovilskom sajmu, odnosno derneku.

Učiteljica je grotulju postavila kao zagonetku kojom se razred odlučio zabaviti. Dok su još bili u planiranju svega, netko je spomenuo cvjetnu ogrlicu s Havaja koja se prepoznaje u cijelom svijetu. Svaki kutak svijeta razlikuje se po tradiciji. Došlo se do zaključka kako i naša grotulja zaslužuje svoje mjesto jer je originalna i jedinstvena.

Sve što su učenici željeli saznati zapisali su i odlučili se raspitati kod roditelja, starijih, tražiti po literaturi u gradskoj i školskoj knjižnici, Muzeju triljskog kraja, pretražiti objave na Internetu... Uz početna pitanja, nametnula su se još neka: Odakle grotulja potječe? Tko ju je prvi napravio? Koliko oraha treba biti nanizano na konopac (špag)? Što drugi učenici znaju o grotulji? Koji alati se koriste za izradu grotulje? Prve odgovore saznali su u školskoj knjižnici i uspostavili suradnju s knjižničarkom koja je postala partnericom u projektu, a knjižnica mjesto brojnih i zanimljivih aktivnosti.

Ubrzo je svima bilo jasno kako je istraživanje grotulje zanimljiva aktivnost kojom su se nastojali postići višestruki ciljevi u nastavi i izvan nastave.

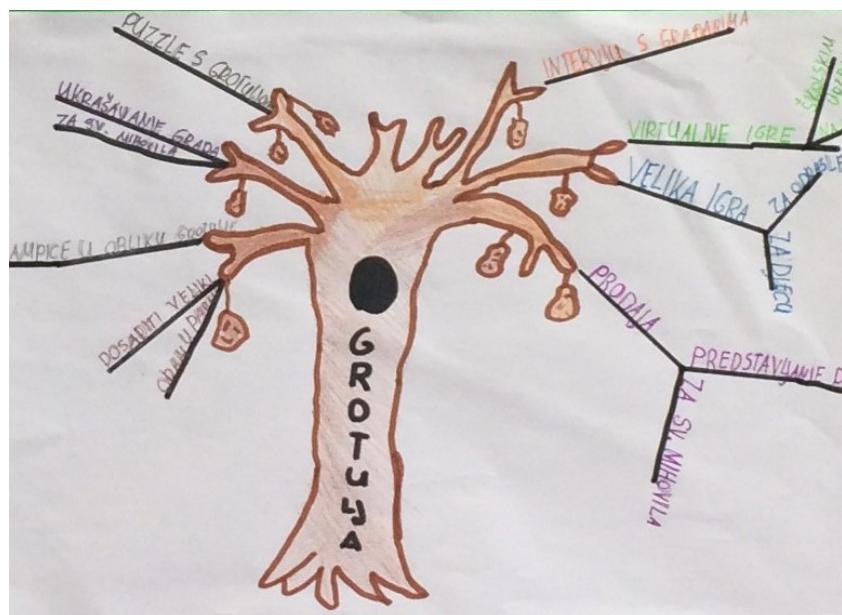
Jedan od ciljeva je očuvanje grotulje kao nematerijalne kulturne baštine. Za postizanje toga cilja trebalo je osmisiliti različite aktivnosti, oblike i metode rada, izvore znanja i digitalne alate. Kako bi istraživanje i sam projekt rezultirali uspjehom, pristupilo se uključivanju suradnika. Školska knjižničarka uključila se kao prva suradnica i partnerica u projektu. Slijedila je uspostava suradnje s roditeljima učenika, učiteljima, kulturnim ustanovama, lokalnim udruženjima i Gradom.

Sljedeći cilj je osvremenjivanje grotulje, odnosno izrada suvenira, društvenih i digitalnih igrica na temu grotulje. I jedan i drugi cilj postižu se suradničkim učenjem, dobrim planiranjem i uspješnom javnom prezentacijom.

Aktivnosti i spoznaje nastale tijekom rada poticale su nove ideje i mogućnosti i sve je obećavalo rezultate iznad očekivanih.

PLANIRANJE PROJEKTA

Na samom početku nastavne godine, na satu razrednika, olujom ideja, došlo se do teme projekta važnoga za našu školu i grad, odnosno do teme "Grotulja" i do ideja što se sve na tu temu može napraviti tijekom nastave i izvan nastave.

Slika 3. Mantalne mape – skupni radi

ISTRAŽIVANJE PODRIJETLA I SIMBOLIKE GROTULJE

Učenici nisu znali zbog čega se grotulja daruje, gdje se i kako izrađuje, tko je prodaje i zbog čega, ali znali su da se prodaje i često spominje i da je ljudi nose oko vrata upravo na mihovilskom sajmu ili derneku, kako se kaže u triljskom kraju. Odlučili su istražiti sve o grotulji i dostoјno ju predstaviti. Napravili su usporedbu s cvjetnom ogrlicom s Havaja koja je prepoznatljiva u cijelom svijetu, a triljska ogrlica od oraha toliko je jedinstvena da zaslužuje isti status i prepoznatljivost. Razmišljali su od kuda krenuti i što sve napraviti za grad i svoju društvenu zajednicu. Nizali su se prijedlozi. Sve su zapisali i odlučili o grotulji saznati pitajući roditelje, starije, susjede, potražiti literaturu u gradskoj i školskoj knjižnici, potražiti informacije u Gradu Trilju, Muzeju triljskog kraja, Turističkoj zajednici Grada Trilja, Udruzi žena Triljanke i drugim udrugama, te pretražiti objave na Internetu.

U parovima su sastavili pitanja za ankete kako bi u akcijskom istraživanju saznali koliko učenici i mještani znaju o grotulji, njezinom podrijetlu, suvenirima na temu grotulje i slično.

Nakon provedene ankete bilo je jasno kako ni učenici ostalih razreda o grotulji nisu pokazali zavidno znanje kao ni mještani.

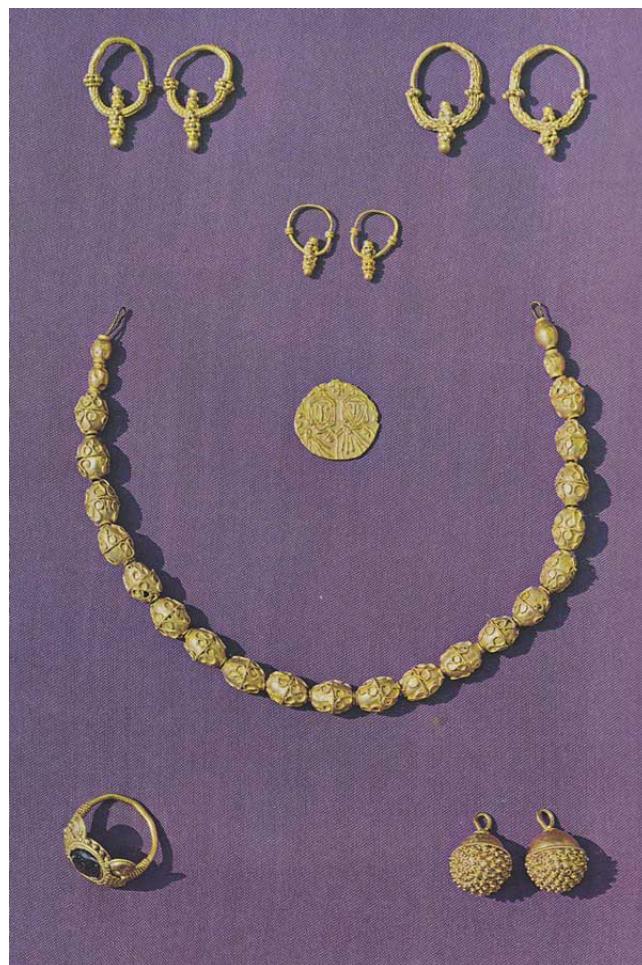
Istražili su i dokumente i zakone koji se odnose na područje njihovog istraživanja: Ustav Republike Hrvatske (Članak 3); Konvenciju o pravima djeteta (Članak 13. 1. Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta.), Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. U svemu su imali podršku učiteljice, roditelja, ravnatelja, stručne službe i udruga.

Slika 4. Timovi za provođenje intervju

Ovaj pristup, osim istraživanja grotulje, pomogao je učenicima u vježbanju timskog rada, stjecanju boljih komunikacijskih vještina i upoznavanju društvene situacije u Gradu.

Predstavnici skupina izvijestili su usmeno razred o svojim prijedlozima i rezultatima. Posjetom muzeju i mještanima, stekli smo jasniju sliku grotulje. U Muzeju triljskog kraja istražili su od kuda potječe običaj zamiranja djevojke grotuljom. Odgovor su pronašli u legendi o starom triljskom nakitu koji se čuva u Arheološkom muzeju u Splitu¹, a replika je u Trilju u Muzeju Triljskog kraja.

Slika 5. Srednjovjekovni triljski nakit: čuva se u Arheološkom muzeju u Splitu

¹ Visit Trilj. 2013. Triljski nakit. <https://www.facebook.com/visit.trilj/photos/triljski-nakitgrobni-nalaz-nakita-iz-druge-pol-8-i-prve-pol-9st-u-istom-grobu-bi/156341597878921/> (pristupljeno 18.veljače 2020.)

IZRADA SUVENIRA NA TEMU GROTULJE

Prvi suvenir kojeg su učenici naučili izraditi bila je sama grotulja. Uz pomoć roditelja sakupili su orahe, nabavili šila, konop i velike igle. Napravili su 20 grotulja sa po 22 oraha. Istražili su u Gradu i dobili dopusnicu za slobodnu prodaju. Vježbali su prodaju u razredu i bilo je jako zabavno. Nakon blagdana planirali su od zaradenoga novca kupiti materijale za izradu suvenira i kupnju sadnica oraha, te dio novca ostaviti za humanitarne akcije u mjestu i u prvom redu u razredu.

Pribavili su narodne nošnje i u centru grada prodavali. Vrlo brzo su bili primjećeni. I mladi i stari kupovali su grotulje i uskoro su sve prodali. Ljudi su s ponosom darivali jedni drugima grotulje. Svatko tko je stavio grotulju oko vrata odmah je dobio predivan osmijeh na licu. Tako magično triljska grotulja djeluje i ljepša je i bogatija od ikakvoga nakita jer se daruje s ljubavlju dragim osobama.

Budući da je cilj osvremeniti grotulju, odnosno izrađivati suvenire u obliku grotulje, planirali su razgovor i radionice s obrtnicima koji se bave izradom suvenira. Na radionici s triljskom obrtnicom napravili su narukvicu, naušnice i prsten od das mase. Nakit na temu grotulje prodaje se kao suvenir i uz njega ide kartica s objašnjnjem što je grotulja.

Sljedeći suvenir je magnetić u obliku oraha koji se otvara i u njemu su minijaturne fotografije s triljskim zavičajnim motivima. Predivan suvenir je orah koji se otvara i u njemu je zaručnički prsten iznenađenja.

Napravili su označivače stranica s natpisom na glagoljici i motivima koji prikazuju Trilj te s desetercem o grotulji na jednoj strani.

Učenici su u knjižnici organizirali radionice za sve ostale razredne odjele i poučili ih izradi nakita na temu grotulje. Tako su svi učenici napravili poklon svojim mamama za Majčin dan.

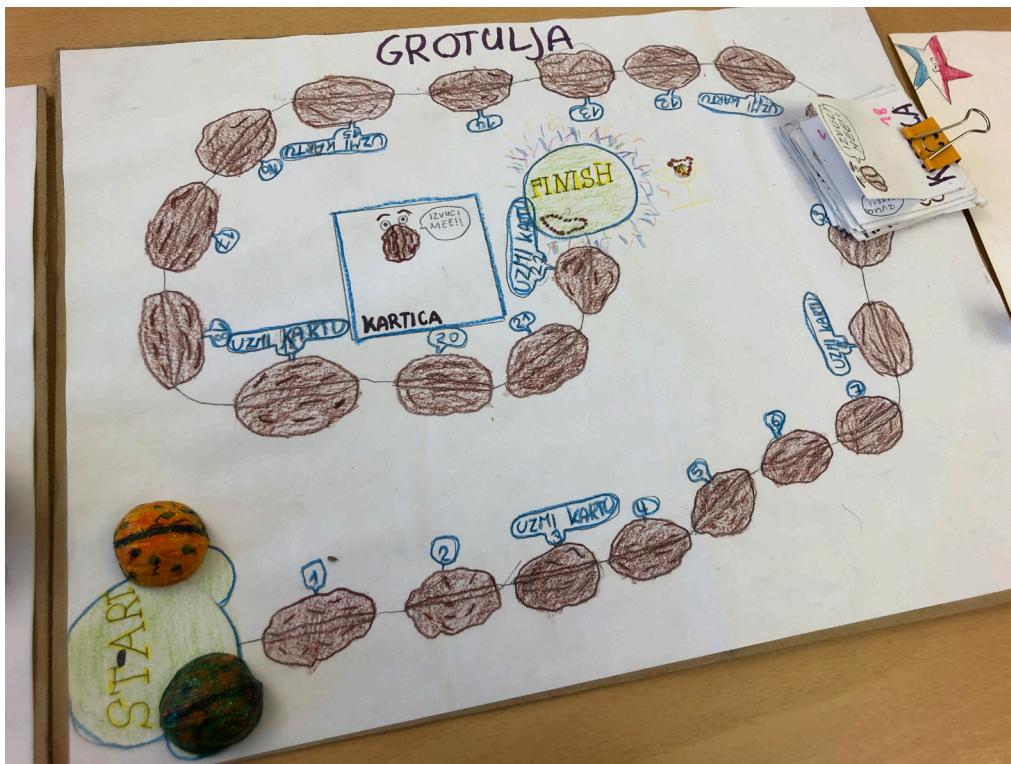

Slika 6. Suveniri na temu grotulje

IZRADA IGARA NA TEMU GROTULJE

Povodom Večeri matematike izradili su u skupinama matematičke i društvene igrice na temu grotulje. Na satovima Hrvatskoga jezika, Matematike i Prirode i društva smisljali su i zapisivali pitanja za igrice.

Istraživali su povijest i geografiju triljskoga kraja kako bi pitanja bila što zanimljivija i kako bi igrači mogli saznati što više informacija o zavičaju. Nagrada za pobjednike u igri je, naravno, grotulja. Napravili su igrice u Kahootu, Memory card, digitalnu igru asocijacija i vješala.

Slika 7. Društvene i matematičke igre na temu grotulje

DESETERCI NA TEMU GROTULJE

Spoznaje o grotulji učenici su obogatili čitanjem prigodnih tekstova na satu hrvatskoga jezika, prikupljanjem tradicijskih napjeva o grotulji, pisanjem deseteraca na temu grotulje, pisanjem informacija o grotuljii na označivačima stranica te dramskim prikazom darivanja grotulje.

Mijovile, grotulju ti nosim.

Svoju curu na derneku prosim.

Najbolji deseterci predstavljeni su javnosti u radijskoj emisiji i nagrađeni.

Slika 8. Gostovanje na radiju s ciljem promoviranja grotulje

ORAH ZA BUDUĆE GROTULJE

Budućnost grotulja je i u sadnji oraha. Zbog toga su učenici istražili kako se sadi i njeguje orah te sami posadili i presadili orah. Napravili su intervju s ing. agronomije i prema uputama odradili sadnju i s velikim veseljem i pažnjom pratili rast oraha.

PREDSTAVLJANJE GROTULJE ŠIROJ JAVNOSTI

- Prije samoga početka projekta učenici su predstavili zamisli roditeljima. Roditelji su bili oduševljeni planom i obećali svu moguću pomoć u realizaciji.
- Pojedine realizirane etape projekta predstavljali su na školskom panou i prezentacijom u javnosti.
- Projekt su predstavili učenicima, pedagoginji i roditeljima u učionici.
- Napisali su izvješće i projekt predstavili na web stranici škole.
- Gostovali su na Hit radiju u Sinju i javnost upoznali s radom.
- Projekt su predstavili na Županjskom stručnom vijeću učitelja razredne nastave u OŠ Trilj.
- Projekt je predstavljen na Županijskoj smotri GOO-a u Splitu.
- Projekt je predstavljen na Državnoj smotri GOO-a u Zagrebu
- Učenici su predstavljali grotulju i pjevali deseterce na javnim ljetnim smotrama.

Slika 9. Mali čuvari baštine na Smotri dječjeg folklora u Sinju

- Iznijeli su i plan djelovanja u budućnosti i sve prednosti koje projektna nastava ima za svakog pojedinog učenika.
- Krajnji cilj je da grotulja bude prepoznata, zaštićena kao nematerijalna kulturna baština i da ima mnoštvo prepoznatljivih suvenira koji se dobro prodaju, kao i sama grotulja.
- Pripremanje dokumentacije za svrstavanje grotulje na popis nematerijalne kulture baštine. Vodič je upravo obrazac za prijavu:
- Podatci: Naziv dobra i podaci o predlagatelju (TZ/Grad); Povijesni podatci, kad se prvi put

spominje, izvori način predaje itd.; Opis samog dobra: način izrade, održavanja i sl.; Vrsta dobra odnosno kakav je to običaj i značaj za zajednicu.

- Nositelj bi mogla biti OŠ Trilj jer provodi već neke projekte na ovu temu kao i muzej.
- Prilozi: dokumentacijske fotografije, videa i zvučni zapisi (Način na koji netko prenosi usmeno predaju o grotulji; Kako se danas izrađuje; Mogućnost da se stvori nešto više npr. originalni natkit, označivači stranica, magnetiči...Prijedlog mjera zaštite, Kakve su potrebe; Način očuvanja; Planovi i sl.

ZAKLJUČAK

Grotulja i njezino podrijetlo istraženi su u knjižničnoj građi, muzeju, među mještanima. Spoznaje do kojih se došlo potvratile su vrijednost grotulje za triljski kraj i potrebu za njezinom tradicionalnom izradom i ulogom. Potvratile su i potrebu za osvremenjivanjem i uvrštavanjem grotulje na popis nematerijalne kulturne baštine. Sve navedeno pridonosi prepoznavanju Trilja kao predivnog mjesta bogate kulturne baštine, nudi različite načine izražavanja u umjetnosti i mogućnost izrade suvenira kao gospodarske djelatnosti.

Učenici su prepoznali prednosti suradničkog učenja i usavršili svoju ulogu u suradničkom učenju. Razvili su sposobnost istraživanja, razvrstavanja i korištenja podataka. Radeći na projektu, razvili su prijateljske odnose i toleranciju. Naučili su samostalno iznositi svoje mišljenje i usvojili vještinu javnog izlaganja. Razvili su sposobnost javnog nastupa, prezentiranja i argumen-tiranja svoga rada i svojih stavova. Razvili su toleranciju i uvažavanje drugog mišljenja. Prepoznali su vrijednost i smisao njegovanja kulturne baštine, u ovom slučaju grotulje.

Spoznali su kako je bitno u svijetu globalizacije očuvati svoj identitet, uvažavajući identitet drugih naroda i kultura.

Slika 10. Prezentacija projekta na državnoj smotri GOO-a u Zagrebu 2019.

LITERATURA

1. Hrvatski pravopis. 2013. Gl. ur. Jozic, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje. Zagreb.
2. Grubišić-Čabo, Irena.2008. Otrgnuta tišinom .Ur. don Josip Dukić. Ogranak Matice hrvatske u Sinju. Sinj.
3. Krce, Stipe. 2009. Grotulja ljubavi: kad lopoči procvjetaju. Kulturno društvo Trilj. Trilj.
4. Miličević, Josip. 1965. Prodaja "grotulja" i voća na derneku u Otoku. [https://repositorij.dief.eu/a/?pr=iiif.v.a&id=12895_\(pristupljeno](https://repositorij.dief.eu/a/?pr=iiif.v.a&id=12895_(pristupljeno) 28.siječnja 2020.)
5. Šabić, Dejan. 2015. Čudesna moć grotulje. <http://apoliticni.hr/cudesna-moc-grotulje/> (pri-stupljeno 2.veljače 2020.)

Čitanje ispod krošanja stabala

Alida Devčić Crnić

alidadevi@gmail.com

Osnovna škola Podmurvice, Rijeka

Sažetak

Godine 2020. Rijeka postaje Europska prijestolnica kulture - EPK 2020. Uključivši učenike, učitelje, roditelje i stanovnike našeg kvarta Mlaka u projekt Civilnih inicijativa: „Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala“, postignuto je da svi građani više saznaju o EPK projektu, da se aktivno uključe u njega i da sama škola dobije učioniku – čitaonicu na otvorenom – sjenicu u kojoj svi rado čitaju iz užitka, druže se i provode slobodno vrijeme, a pomoću dobivenih sredstava povećan je broj novih knjiga u školskoj knjižnici. Postavljena je i bookcrossing kućica u kojoj se ostavljaju knjige za slobodno čitanje.

Najvažnije je što je animirano susjedstvo škole na temu čitanja u međugeneracijskoj suradnji, suradnji školske i vrtičke dobi, međugraničnoj suradnji, suradnji sa sportskim udružama, medijima, a sve s ciljem poticanja čitanja. Službenim završetkom „Čitanja ispod krošanja stabala“ projekt ostaje održiv, a učenici će razvijati naviku čitanja iz užitka i u godinama koje slijede.

Velik je to uspjeh Civilnih inicijativa jer dokazuje da i školska knjižnica s lokalnom zajednicom malim pomacima može mijenjati čitalačku kulturu, a projektom se školska knjižnica uključuje u život i rad lokalne zajednice.

Ključne riječi: Čitanje, čitalačka motivacija, obiteljska motivacija za čitanje slikovnica, bajki, međijska kultura, čitalačka kultura, cjeloživotno učenje.

SUMMARY

This year Rijeka is the European Capital of Culture - ECOC 2020. Students, teachers and parents of our neighbourhood Mlaka were involved in the Civic Initiatives Project: “Let’s Read Together Under the Treetops”. This project achieved that more people learn about and actively participate in ECOC project and that the school gets a new type of classroom: an outdoor reading room. The purpose of this new school classroom is to offer students a place where everyone is happy to read for pleasure, socialise and spend their free time. The number of new books in the school library has also been increased with the help of the obtained funds from the project. A bookcrossing box has been installed as well in order to motivate students to read more and exchange books for free.

The most important goal of this project was to encourage reading within the animated neighbourhood of the school and to motivate the intergenerational cooperation between school and kindergarten, cross-border cooperation, cooperation with sports associations and the media. Even though the project “Let’s Read Together Under the Treetops” is officially completed, it still remains sustainable and students developed the habit of reading for pleasure which will help them in the

future. This is a great success of Civic Initiatives because it proves that even a school library with its local community can make changes in the reading culture. Thanks to this project school library has become involved in the life and work of its local community.

Key words: Reading, reader's motivation, family's reading motivation, picture books, fairy tales, media culture, reading culture, lifelong learning.

UVOD

„Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala“ naziv je jednog od projekata Civilnih inicijativa koji se provodi programom Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture. Cilj tog sudioničkog programa je aktivno uključivanje građana u kreiranje kulturnih i društvenih programa te poticanje produksijskih i organizacijskih kapaciteta neformalnih civilnih grupa i pojedinaca.

Projekt je odabralo Vijeće građana Rijeke 2020. što znači da se radi o programu kojeg su građani izabrali za građane i na taj način oplemenili kulturni život grada sadržajem kojim su sami željeli.¹

Grupa građana Mlaka, mahom djelatnika Osnovne škola Podmurvice² s voditeljicom – dipl. knjižničarkom Alidom Devčić Crnić i predsjednicom Knjižničarskog društva Rijeka, dr.sc. Korinom Udina, knjižničarkom Osnovne škole Kostrena, okupili su knjigoljupce, velike i male te stvorili pravu malu vojsku čitača.

Tijekom posljednjih godina, društvene i emocionalne vještine više su zastupljene u programu obrazovne politike i u javnoj raspravi. No, za većinu učenika takav razvoj ostaje pitanje sreće, ovisno o tome je li to prioritet njihovom učitelju i njihovo školi. Glavna prepreka je nepostojanje pouzdanih mjernih podataka na ovom polju koji nastavnicima i donositeljima politika omogućuju vidljivi napredak i otklanjanje nedostataka. Naš projekt „Čitanje ispod krošanja stabala“ fokusiran je na snažan doprinos u smjeru razvoja društvenih i emocionalnih vještina u školi putem čitanja iz užitka. Danas živimo u digitalnoj eri u kojoj tehnološki razvoj zamjenjuje mnoge stvari pa čak i ljudska bića. Predviđeno je da roboti i tehnologija oduzmu neke poslove ljudima. Međutim, za ljude će se pojaviti nova radna područja za razvoj novih tehnologija, koja će zahtijevati bolju kreativnost, kritičko razmišljanje, međuljudske i komunikacijske vještine, a sve to su glavna obilježja ljudskih bića koja roboti nemaju.

Za umjetničko obrazovanje se često kaže da je sredstvo za razvoj kritičkog i kreativnog razmišljanja, samopouzdanja i sposobnosti učenika da učinkovito komunicira i surađuje. Književnost pomaže razvijanju vještina kritičkog mišljenja učenika u potrazi za sveprisutnim kompetencijama 21. stoljeća. Lingvistički im daje priliku da analiziraju i cijene dobru upotrebu jezika. Pomaže učenicima da bolje razumiju društva koja literaturom potiču veću empatiju drugih potičući ih na nove svjetove i perspektive.

Naglasak na obrazovanju iz književnosti i umjetnosti može imati pozitivan utjecaj na tri podskupine vještina koje definiramo kao „vještine za inovacije“: vještine razmišljanja, vještine kreativnosti i društvene vještine. Ključno je osnažiti našu mladu generaciju za suočavanje s budućim izazovima i učiniti ih dovoljno kompetentnima za budući svijet u kojem će oni voditi društvo i gospodarstvo kao odrasli koji su se razvili u 21. stoljeću.³

¹ tekst na mrežnoj stranici: Civilne inicijative, RIHUB, VIJESTI „Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala“ <https://rijeka2020.eu/program/civilne-inicijative/programi-gradana/citajmo-zajedno-ispod-krosnje-stabala/>

² Popis svih članica Civilne inicijative Grupa građana Mlaka: Alida Devčić Crnić – voditeljica projekta, knjižničarka; Dubravka Dužević – ravnateljica; Tamara Turić – učiteljica likovne kulture; Romina Raspor Mohorovičić – učiteljica hrvatskoga jezika; Roberta Bonassin – učiteljica talijanskoga jezika.

³ rad u elektroničkom časopisu: World Economic Forum, Prepared in collaboration with The Boston Consulting Group. 2016. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning, Boston. 4-9. http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf

Nakon što je projekt dobio potporu u programu Rijeke 2020 – Europske prijestolnice kulture, realiziran je tijekom 2019. godine u razdoblju koje tek motivira građanstvo, učenike i roditelje na velike kulturne događaje koji čekaju Rijeku kao prijestolnicu kulture u 2020. godini. Posebno je bilo važno uključiti u projekt djecu koja su na ovaj način naučila više o Rijeci kao Europskoj prijestolnici kulture i shvatila da i oni čine malu kap u tom prestižnom kulturnom događanju.

PROJEKTNE AKTIVNOSTI

„Čitanje ispod krošnja stabala“ održavalo se jednom mjesечно tijekom 2019. godine, a u programu je kao partner sudjelovalo i Knjižničarsko društvo Rijeka, koje je darovalo knjige za knjižnicu i u svom prostoru Sveučilišne knjižnice organiziralo stručni skup „Čitanje prošlosti za budućnost“. Na tom stručnom skupu govorilo se o Rijeci nekad i danas, o industrijskoj baštini Rijeke, riječkim ulicama, 180. obljetnici izuma fotografije te o Rijeci kao južnom polu

Srednje Europe. U programu su sudjelovali: dr.sc. Korina Udina, Alida Devčić Crnić, dipl. knjiž., Ervin Dubrović, ravnatelj Muzeja Grada Rijeke i Miljenko Smokvina, umjetnički fotograf i član udruge s područja očuvanja kulturne baštine. Gospodin Smokvina je u povodu 180. godišnjice obljetnice izuma fotografije naglasio da treba čuvati riječku fotografsku baštinu te je pozvao knjižničare da sudjeluju u prikupljanju/čuvanju povijesnih fotografija.

Ostale provedene čitalačke aktivnosti s djecom i odraslima u projektu Civilnih inicijativa „Čitajmo zajedno ispod krošnja stabala“ koje su se odvijale u prostoru čitalačke sjenice, a u slučaju lošeg vremena prostor je mijenjan školskom knjižicom, koja ima pogled na sjenicu, opisane su u sljedećim retcima:

1. Noć knjige s temom „Svjetlost je život“ i velikom posjećenošću učenika, roditelja i cijelog kvarta Mlaka.⁴

2. Susret s učenicima Osnovne škole Frankolovo iz Slovenije s kojima se u sjenici čitalo Kekeca, Josipa Vandota te su upoznati s glavnim znamenitostima grada Rijeke.

Sve zanimljivosti o Rijeci kao prijestolnici kulture predstavila im je Marija Katalinić, voditeljica sudioničkih programa Rijeka 2020 i to baš u sjedištu projekta: RiHubu – novom riječkom kulturnom centru. Bio je to spoj dvaju projekata: Rijeke 2020 – prijestolnice kulture i Čitanja bez granica/ Branje ne pozna meja.⁵

3. Učenici – Mali knjižničari Osnovne škole Podmurvice čitali su Dječjem vrtiću Mlaka i Dječjem vrtiću talijanske manjine Topolino o noćnim životinjama i zaštićenim vrstama: šišmišima i sovama.⁶

4. Knjižničarka je čitala prvašićima sportsku literaturu o poznatim svjetskim sportašima - olimpijcima među kojima je najpopularnija slikovnica Snježna kraljica o našoj olimpijskoj skijašici Janici Kostelić.⁷

5. Učenici – Mali knjižničari Osnovne škole Podmurvice čitali su i dramatizirali likove iz klasičnih bajki djedovima i bakama. Zatim su djedovi i bake te knjižničarka i učitelji davali preporuku koje bi priče svakako trebalo čitati unucima.⁸

6. Priređena je i filmska večer u suradnji s Art kinom te Domom mladih na kojoj su prikazani filmovi naših učenika.

7. Učenici Osnovne škole Podmurvice koji pohađaju izbornu nastavu talijanskoga jezika, čitali su na talijanskom jeziku učenicima 4. razreda Osnovne škole Gelsi i pripadnicima talijanske manjine o ekologiji te izradivali ekološke ukrase za Božić.

⁶ tekst na mrežnoj stranici: Civilne inicijative, RIHUB, VIJESTI. 2019. "Čitajmo zajedno ispod krošnja stabala"<https://rijeka2020.eu/pod-krosnjama-stabala-djeca-citala-djeci/>

8. Događanje je završeno čitanjem Božićnih priča u bajkovito ukrašenoj sjenici, ispijanjem čaja i grickanjem keksića.

DOBROBITI PROJEKTA

Za učenike su dobrobiti ovog projekta bile višestruke: učenici su čitali s razumijevanjem, iz užitka, naglas, preporučivali su pročitane slikovnice i priče drugima, razvijali vlastiti potencijal za dramsko stvaralaštvo, samostalno iskazivali svoje mišljenje o kulturnim događanjima i sudjelovali u njima, razvijali čitateljske navike, sudjelovali u radionicama za poticanje čitanja.

Postavljena je i sjenica u novootvoreni školski vrt, uređen je kutak za čitanje u učionici na otvorenom i mala drvena kućica na stalku u kojoj se ostavljaju knjige za bookcrossing, odnosno ostavljanje knjiga na javnim mjestima, da bi ih netko drugi uzeo, pročitao i proslijedio dalje. Čitatelj može svoju knjigu ostaviti i time obogatiti ponudu i motivirati lokalnu zajednicu na čitanje.

ZAKLJUČAK

Sva događanja su bila besplatna i svi su Riječani, ali i ne samo oni, bili dobrodošli u ovom programu Civilnih inicijativa Rijeke – Europske prijestolnice kulture 2020.

Snimljeni su brojni materijali (ppt, medijski članci i kratki filmovi) koji prezentiraju čitanje u zajednici, a osim toga njima se promovira škola, knjižnica i Rijeka kao EU prijestolnica kulture. Stoga su u članku objavljene poveznice na multimedijalne i interaktivne sadržaje.

Na taj se način stječu navike i potrebe za čitanjem i prezentiranjem pročitanog te se razvija vlastiti jezično – kulturni identitet.

S navedenim projektom neće se završiti nego se nastavlja čitanjem sportske literature nabavljene preko projekta RiMove nastalog u suradnji Grada Rijeke, Riječkog sportskog saveza i riječkih osnovnih škola i školskim projektom Zdravi u zajednici preko kojega će se djeci govoriti o oralnom zdravlju i povezati s pričama Zubić vila te čitanjem pjesama Luke Paljetka koje govore o istoj temi.

LITERATURA

1. Berk, Ari; Long; Loren. 2015. Noćni pjev, ArTresor naklada, Zagreb.
2. Civilne inicijative, RIHUB, VIJESTI. 2019. "Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala" <https://rijeka2020.eu/program/civilne-inicijative/programi-gradana/citajmo-zajedno-ispod-krosnje-stabala/>(pristupljeno 3. svibnja 2019.)
3. Brnelić, Filip. 2019. Ri Move u OŠ Podmurvice: Učenicima predstavljen projekt Sportske škole Grada Rijeke <https://www.mojarijeka.hr/vijesti/ri-move-u-os-podmurvice-ucenicima-predstavljen-projekt-sportske-skole-grada-rijeke/>(pristupljeno 14. studenoga 2019.)
4. Civilne inicijative, RIHUB, VIJESTI. 2019. "Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala"<https://rijeka2020.eu/dogadjanja/ucenici-3-razreda-os-podmurvice-citaju-djedovima-i-bakama/>(pristupljeno 27. studenoga 2019.)
5. Civilne inicijative, RIHUB, VIJESTI. 2019. "Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala"<https://rijeka2020.eu/dogadjanja/citajmo-zajedno-ispod-krosnje-stabala-posjet-os-antona-bezenska-iz-frankolova/>(pristupljeno 4. lipnja 2019.)
6. Civilne inicijative, RIHUB, VIJESTI. 2019. "Čitajmo zajedno ispod krošanja stabala" <https://rijeka2020.eu/pod-krosnjama-stabala-djeca-citala-djeci/>(pristupljeno 15. listopada 2019.)
7. Devunić, Patricia. 2013. Jezivo i krvavo: Originalne bajke i kako ih je Disney promijenio <https://www.ziher.hr/bajke-i-disney/>(pristupljeno 14.ožujka 2019.)
8. Javor, Ranka. 2012. 200 godina priča braće Grimm. Hrčak URL: <https://hrcak.srce.hr/100628>, (pristupljeno 23. travnja 2019.)
9. Sablić, Marija. 2014. Interkulturnizam u nastavi, Biblioteka nova škola.
10. Stone, Julia. 2017. Klasične bajke, Naša djeca, Zagreb
11. World Economic Forum, Prepared in collaboration with The Boston Consulting Group. 2016. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning, Boston. 4-9. http://www3.weforum.org/cs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf (pristupljeno 14.prosinca 2019.)

Dan Indije u IOŠ Slatina

Svetlana Dupan

sdupan@net.hr

Industrijsko-obrtnička škola Slatina

SAŽETAK

Svrha prezentacije primjera dobre prakse „Dan Indije u IOŠ Slatina“ je dati ideju i prijedloge radionica koje se mogu realizirati tijekom tematskog projektnog dana.

„Dan Indije u IOŠ Slatina“ je školski projekt koji je realiziran kao sastavni dio manifestacije „Dani indijske kulture u Slatini“, a ujedno je bio i jedna od aktivnosti povodom Dana Industrijsko-obrtničke škole Slatina u rujnu 2018. godine.

Ovaj se projekt može realizirati kroz različite nastavne predmete odnosno predmetna područja, obuhvaća brojne međupredmetne teme i daje mogućnost međupredmetne suradnje. Pristup temi je multidisciplinarni, projekt nudi raznovrsne aktivnosti i metoda rada i stoga može biti zanimljiv na svim razinama obrazovanja odnosno poučavanja i može se uklopiti u sve predmetne kurikulume. U osnovnim ili četverogodišnjim srednjim školama i gimnaziji tema projekta može poslužiti kao ideja za predmetni, razredni ili školski projekt koji se može realizirati kroz duže ili kraće razdoblje.

Posebno zahvalan i zanimljiv projekt može biti u obrtničkim školama gdje učenici kroz teorijsko i praktično upoznavanje s indijskom kulturom upoznaju različite aspekte života i stječu nova znanja o svojoj struci percipirana na zanimljiv način. Svakako valja napomenuti da se na sličan način mogu prezentirati i sve druge kulture svijeta.

Krajnji je cilj ovog projekta upoznavanje nepoznatog, širenje tolerancije i prihvatanje različitosti.

Projekt je realiziran kroz različite radionice koje su vezane uz općeobrazovna ili stručna područja i nastavne predmete: Likovnu kulturu, Matematiku, ugostiteljstvo, Glazbenu kulturu, Obradu drveta, Etiku, Katolički vjerou nauk, Povijest, CNC operatere, Strojarstvo, Ekonomiju i trgovinu, Engleski jezik i ostale strane jezike, Hrvatski jezik, Tjelesnu i zdravstvenu kulturu te uslužne djelatnosti krojača i frizera.

Kroz projekt su ostvareni brojni ishodi na razini aktivnosti i teme, ishodi predmeta te ishodi međupredmetnih područja.

Ključne riječi: Indija, običaji, tradicija, kultura, multikulturalnost, tolerancija, prihvatanje, različitost, multidisciplinarnost, projektni dan, strukovna zanimanja, općeobrazovne teme, raznovrsnost aktivnosti.

SUMMARY

This presentation of an example of good practice called “India Day in IOŠ Slatina” has the purpose of providing ideas and suggestions for workshops which could be carried out during a theme project day.

“India Day in IOŠ Slatina” is a school project carried out as an integral part of the event called “Days of Indian culture in Slatina”, and at the same time it was one of the activities organised on the occasion of the Day of Industrial and Craft School Slatina in September 2018.

This project could also be carried out through various school subjects and groups of subjects, it includes numerous intercurricular areas and provides an opportunity for intercurricular cooperation. With its multi-disciplinary approach this project offers all sorts of activities and work methods, thus being interesting on all levels of education and teaching and it could be incorporated into subject curricula. In

elementary schools as well as in grammar schools and vocational secondary schools in duration of four years it could serve as an idea for subject, class or even school project which might be carried out over either a long or short period of time.

It can especially be worthy and interesting project in vocational schools where students through theoretical and practical acquaintance with Indian culture get to know various aspects of life and gain new knowledges within their vocation perceived in an interesting manner. It needs to be pointed out that other world cultures could be presented in a similar way as well.

The final goal of this project is getting to know the unknown, spreading tolerance and accepting differences.

This project was carried out by means of various workshops related to general or vocational school subjects as well as groups of subjects such as: Art, Maths, Catering, Music, Carpentry, Ethics, Religious education, History, CNC operator subjects, Engineering, Economy and trade, English and other foreign languages, Croatian language, Physical education, and tailors' and hairdressers' subjects.

Through this project, numerous learning outcomes have been accomplished on the levels of activity and the topic as well as the learning outcomes of intercurricular themes.

Key words: acceptance, diversity, India, culture, customs, general education themes, multicultural, multidisciplinary, project day, tolerance, tradition, variation of activities, vocational education

UVOD

Kako je pojašnjeno u sažetku, projekt „Dan Indije u IOŠ Slatina“ realiziran je kao sastavni dio šire manifestacije „Dani indijske kulture u Slatini“. Školska je knjižničarka bila nositelj i organizator prigodnog programa u čast posjeta veleposlanika Republike Indije i ataše Indijskog veleposlanstva u Zagrebu kao i brojnih visokih uzvanika koji su tom prilikom posjetili školu koja je bila domaćin otvorenja manifestacije. Kao koordinatorica školskog projekta, školska je knjižničarka surađivala s institucijama lokalne i regionalne zajednice, koordinirala projektnim aktivnostima u školi i na taj način promovirala školu i školsku knjižnicu, odnosno odgojno-obrazovni rad te kulturnu i javnu djelatnost školske knjižnice.

U projekt su bili uključeni svi razredni odjeli odnosno učenici i nastavnici koji su, u skladu sa svojom strukom, obradili jednu temu vezanu uz indijsku kulturu kroz tematske radionice koje je osmisnila i predložila knjižničarka. Kroz istraživački rad i razne strategije učenici su upoznavali kulturu i specifičnosti indijskog načina života, ekonomiju, trgovinu, promet, povijest, religiju, književnost, prehranu, jogu i dobili uvid u njima do sada uglavnom nepoznatu kulturu iz najrazličitijih aspekata, a rezultate svoga rada i istraživanja predstavili su jedni drugima i gostima na svečanom programu u školi kroz različite oblike prezentacije.

DAN INDIJE

Manifestacija je osmišljena u cilju širenja tolerancije, prihvatanja različitosti i upoznavanja indijske kulture, indijskog načina života i približavanja dviju različitih kultura, a školski je projekt bio sastavni dio manifestacije. Učenici su kroz razne istraživačke aktivnosti obradili zadani temu i prezentirali je na različite načine: izložbom radova, prezentacijom plakata, revijama, gastronomskim predstavljanjem i degustacijom i slično.

Budući da je riječ o obrtničkoj školi, učenici su sa svojim mentorima obradili brojne teme i podteme vezane uz Indiju stavljući naglasak, prije svega, na zanimanja za koja se učenici obrazuju, ali bavili su se i temama općeobrazovnih predmeta kao i međupredmetnim temama.

Tema projekta bila je zahvalna za realizaciju brojnih aktivnosti temeljem kojih su ostvareni odgoj-

no-obrazovni ishodi, kako na razini aktivnosti, tako i na razini teme i predmetnih kurikuluma. Posebno su uspješno realizirana odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema što je projektu dalo posebnu vrijednost. Naime, međupredmetne teme upućuju na općeljudske vrijednosti i kompetencije za život u 21. stoljeću i kao takve moraju nužno biti prisutne u cjelokupnom odgojno-obrazovnom radu. Među brojnim ostvarenim odgojno-obrazovnim očekivanjima međupredmetnih tema treba istaknuti Osobni i socijalni razvoj (B.4.2. Suradnički uči i radi u timu; C.5.4. Analizira vrijednosti svog kulturnog nasljeđa u odnosu na multikulturalni svijet), Učiti kako učiti (A.4/5.1. Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema) i Poduzetništvo (B.5.1. Razvija poduzetničku ideju od koncepta do realizacije).

Sudjelovanje učenika u projektu pružilo je nastavnicima mogućnost primjene različitih metoda vrednovanja odnosno primjenu vrednovanja kao učenja i vrednovanja za učenje. Učenici su dobili povratne informacije o ostvarenosti postavljenih odgojno – obrazovnih ishoda, kako aktivnosti, tako i ishoda predmeta i međupredmetnih tema. Kroz vršnjačko vrednovanje učenici su jedni drugima dali povratne informacije o tome kako su u projektu vidjeli jedni druge, a samovrednovanjem su osvijestili svoje zadovoljstvo sudjelovanja u radu, svoj doprinos u skupnom radu i zadovoljstvo zadanom temom i aktivnosti-ma kao i mogućnost primjene stečenih znanja u nastavku školovanja i svom budućem radu.

PROJEKTNE RADIONICE

Knjižničarka je u školskoj knjižnici vodila **radionicu za učenike s teškoćama na temu likovne kulture**. Učenici su bojali i crtali mandale, geometrijske konfiguracije simbola vezanih uz indijsku kulturu. Izložba izrađenih mandala upotpunila je izložbu fotografija „Gandi“ koja je u holu škole bila postavljena u suradnji sa Zavičajnim muzejom Slatine i Indijskim veleposlanstvom u Zagrebu. Radionica se pokazala kao vrlo učinkovita za usmjeravanje pozornosti, poboljšanje koncentracije, vježbanje fine motorike ruku, ali i kao način umanjivanja stresa i razvoja kreativnosti.

Izradom geometrijskih mandala učenici su se bavili i na **matematičkoj radionici** služeći se šestarom, ravnalom, trokutom i konstruiranjem geometrijskih likova unutar zadanog kruga čime je na zanimljiv način ostvarena korelacija predmeta Likovna kultura i Matematika. Osim toga, učenici su se upoznali s vedskom matematikom i njezinim osnovnim principima, a naučili su i najosnovnije tehnikе računanja.

Iz područja ugostiteljstva obrađene su teme vezane uz ajurvedsku prehranu, **kuhari** su istraživali recepte za pripremu tradicionalnih indijskih jela te su prema pojedinim receptima i pripremali jela, **pekarji** slastice, a **konobari** indijske napitke. Ručak, napitci i deserti posluženi su gostima nakon svečanog programa.

Slika 1. Tradicionalna indijska jela i slastice

Na **radionici iz etike** istražene su karakteristike glavnih religija u Indiji. Aktivnosti ove radionice bile su usmjerenе na općeljudske vrijednosti kao što su raznolikost i vrijednost različitih kultura, multikultura-

lizam i kulturni relativizam, tolerancija i prihvatanje različitosti.

Na **radionici katoličkog vjeronauka** učenici su istraživali djelovanje Majke Tereze u Indiji promišljajući o vrijednostima ljudskog milosrđa, služenja za općeljudsko dobro i dobro pojedinca, odgovornosti pojedinca, ali i društvene zajednice.

Na **radionici povijesti** istraženi su najznačajniji događaji iz indijske povijesti i povezanost s poviješću drugih naroda.

Učenici zanimanja **CNC operator** izradili su CNC glodalicom i 3D printerom stolne svjetiljke s logotipom škole i motivima Grada Slatine koje su predane na poklon indijskom veleposlaniku i ostalim uglednim gostima.

Slika 2. Stolne svjetiljke s motivima Slatine i logotipom škole

Učenici **strojarske grupe predmeta** istražili su karakteristike rikše, tradicionalnog indijskog prijevoznog sredstva, a učenici zanimanja **stolar** u drvetu su izradili neke od najpoznatijih indijskih simbola, kao što je znak OM i lik boga Ganeshe.

Na **radionici engleskog jezika** istražene su karakteristike tzv. hinglisha, specifične verzije engleskog jezika s indijskim naglaskom, a na radionici koju su vodile kolegice iz ostalih **stranih jezika** koji se uče u školi učenici su proučavali jezike i pisma u Indiji.

Na **radionici hrvatskoga jezika** učenici su upoznavali i istraživali drevni tekst Veda i poeziju Rabindra-natha Tagora izražavajući svoje kritičko mišljenje o književnom tekstu.

Na **radionici iz glazbena kulture** učenici su izgovarali i pjevali mantre, koje su zvuk, slog, riječ, fonem ili skupina riječi u sanskritu i imali su priliku pogledati umjetničku izvedbu tradicionalnih indijskih plesova. Aktivno slušajući učili su i promišljali o glazbi i pokretu u društveno povjesnom i kulturnom kontekstu.

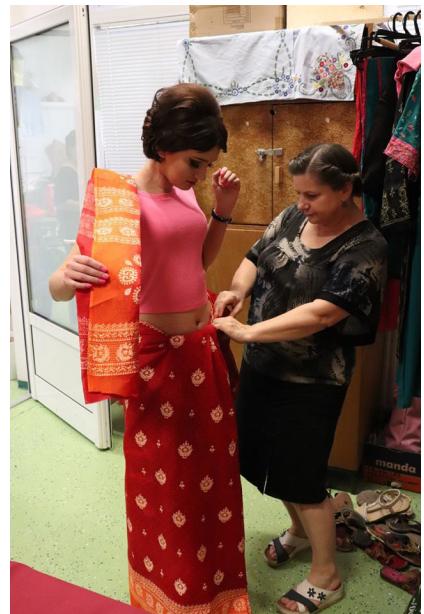

Slika 3. Tradicionalni indijski plesovi

Na **radionici tjelesne i zdravstvene kulture** održana je radionica vježbanja joge u kojoj su sudjelovali svi zainteresirani učenici škole i uvodno se upoznali s osnovnim značajkama joge kao tjelovježbe.

Slika 4. Radionica joge

Slika 5. Izrada sarija

Na **radionici ekonomije i trgovine** obrađena je tema Indije kao nove ekonomске sile i zemlje bogate začinima, a učenici su istražili sve u vezi s najraširenijim indijskim namirnicama i začinima.

Učenici zanimanja **krojač** izradili su prekrivač s nacionalnim vjerskim simbolom boga Ganeshe, nakit po uzoru na indijski i konstruirali i sašili odjeću inspiriranu tradicionalnom indijskom odjećom i *sarijem*.

Učenici zanimanja **frizer** izradili su svečane indijske frizure, proučili specifičnosti i na modelima prezentirali svečani indijski način šminkanja.

Svi radovi nastali na radionicama izloženi su u hodnicima i u školskom holu, a program je završio mod-

nom revijom tradicionalne indijske odjeće i odjeće inspirirane Indijom, modnim dodacima inspiriranim indijskim nakitom i indijskim svečanim frizurama i šminkom. Modnu su reviju pripremili učenici zanimanja krojač i frizer, a prikazana je uz zvukove mantre Sarvesham svastir bhavatu u izvedbi Tine Turner i završila stavom svih sudionica u karakterističnoj pozici za indijski tradicionalni ples.

Slika 6. Modna revija tradicionalne indijske odjeće, šminke, nakita i frizura inspiriranih Indijom

Knjižničarka je, kao koordinator projekta, bila nositelj brojnih aktivnosti: osmišljavanje i podjela tema, podtema i zadataka za učenike po strukama i temama vezanih uz općeobrazovne i stručne predmete, vođenje jedne tematske radionice, koordinacija svih aktivnosti na razini škole, fotografiranje aktivnosti i postignutih rezultata na radionicama, izrada PowerPoint prezentacije s rezultatima i provedenim aktivnostima te javna prezentacija istih, nabava originalne tradicionalne odjeće za modnu reviju, stiliziranje i uvježbavanje modne revije i izbor glazbe za modnu reviju, prezentacija i vođenje radionice joge.

Projektne aktivnosti učenika bile su brojne i raznovrsne: istraživanje zadane teme i pretraživanje izvora informacija, crtanje, bojanje i kreativno likovno izražavanje, interpretativno čitanje, izrada finalnog proizvoda, izrada plakata, konverzacije, uporaba IKT-a, fizičko vježbanje, stiliziranje i kreiranje.

U izvedbi projekta bili su zastupljeni različiti oblici i metode rada. Učenici su aktivno sudjelovali u procesu učenja, samostalno učili i stvarali proizvode, radili u skupini, razmjenjivali ideje kroz suradničko učenje i timski rad, prezentirali rezultate skupine u razrednom odjelu i na izložbi radova.

Nastavnici su se u realizaciji radionica služili raznim metodama, a najzastupljenije su bile metode upućivanja, objašnjavanja, prezentacije, vođenog otkrivanja i razgovora, poticanje rasprave, poticanje na preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje, suradnja s učenicima, ostalim mentorima i knjižničarom kao koordinatorom.

Rezultati i/ili kreativni proizvodi nastali kroz aktivnosti projekta, istraživanja pojedinih tematskih radionica, nastave i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada s učenicima ili učiteljima su brojni i raznovrsni: papirnate mandale, plakati, PowerPoint prezentacije, zbirkica recepta za spravljanje indijskih jela, slastica i napitaka i degustacija istih, simboli izrađeni u drvetu, električna lampa, prekrivač od tkanine s indijskim nacionalnim simbolom, nakit, odjeća inspirirana Indijom, indijske frizure i svečani način šminkanja. Ostvareni rezultati projekta vrlo su poticajni i korisni za učenike u smislu stjecanja novih znanja i vještina, samoostvarenja i samospoznanje.

ZAKLJUČAK

Ovakav način obrada teme sveobuhvatan je i primjenjiv za projektnu nastavu upoznavanja bilo koje kulture i zemlje svijeta, a posebno je zanimljiv za obrtničke škole jer učenici kroz istraživanje i obradu određene teme iz svoje struke upoznaju specifičnosti vezane uz njihovu struku iz aspekta druge zemlje. Isto tako, završnim predstavljanjem rezultata projekta putem plakata, izlaganja, izložbe radova, reviju i degustaciju svi dionici odgojno-obrazovnog procesa škole upoznaju se s brojnim aspektima jednog društva, njihove kulture i svim ostalim segmentima što doprinosi razvoju tolerancije, prihvatanja različitosti, multikulturalnosti, ali i razvoju informacijske i medijske pismenosti. Učenici razvijaju i sposobnosti uočavanja specifičnosti za pojedine kulture vezano uz njihovu struku ili predmet istraživanja, kompariraju i u mogućnosti su primijeniti stečena znanja u razvoju vlastitih kompetencija.

LITERATURA

1. Bićanić, Jelena. 2001. Vježbanje životnih vještina. Alinea. Zagreb.
2. Glasser, William. 2001. Svaki učenik može uspjeti. Alinea. Zagreb.
3. Krizmanić, Mirjana; Kolesarić, Vladimir. 2003. Tolerancija u svakidašnjem životu. Naklada Slap. Zagreb.
4. Kuric, Ana; Ostrički, Ivana. 2017. Školski program informacijske pismenosti i razvijanja vještina čitanja i učenja. Dijete, knjiga i novi mediji: Zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa s međunarodnom suradnjom. Ur. Mendeš, Branimir; Vidović-Schreiber, Tea-Tereza. Filozofski fakultet - Savez društava Naša djeca Hrvatske. Split – Zagreb. 195-203.
5. Machala, Dijana. 2015. Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Hrvatska sveučilišna naklada. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb.
6. Melillo, Robert. 2016. Isključena djeca. Harfa. Split.
7. Puh, Nevenka. 2009. Integrirani dani u razrednoj nastavi. Školska knjiga. Zagreb.
8. Siegel, Daniel J. 2017. Oluja u mozgu. Harfa. Split.
9. Thompson, Jenny. 2016. Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Educa. Zagreb.
10. Visinko, Karol. 2014. Čitanje, poučavanje i učenje. Školska knjiga. Zagreb.
11. Winebrenner, Susan. 2016. Želim znati više: kako poučavati darovitu djecu u suvremenoj nastavi. Naklada Kosinj. Zagreb.

Ljudska prava i društvena odgovornost

Marija Gajski

marija.gajski@gmail.com

OŠ Ivana Mažuranića, Zagreb

SAŽETAK

Projekt „Škola prijatelj misionara“ proveden je u OŠ Ivana Mažuranića školske godine 2018./2019. s ciljem poticanja humanitarne djelatnosti, međukulturalnog razumijevanja i tolerancije.

Upoznavanje geografskih, povjesnih i kulturnih značajki Afrike i njezinih stanovnika vodi razumijevanju drugačije kulture, a time i toleranciji različitosti. Surađujući s našim misionarima koji djeluju u Africi, brinu o školovanju, prehrani i odgoju djece u siromašnim i ratnim područjima, učenici uče o ljudskim pravima, važnosti pitke vode i znanju.

Projekt su vodile vjeroučiteljica i školska knjižničarka. Religijske teme i aktivnosti vezane uz misijsku djelatnost u Africi i volontiranje provela je vjeroučiteljica, a svjetovne teme kompatibilne s radom školskog knjižničara (odgovornost za zajednicu, ljudska prava, geografske, povijesne, kulturne i druge značajke Afrike) provedene su u školskoj knjižnici ili u suradnji s knjižničarkom. Tako su planirani i otvareni ishodi knjižničnog odgoja i obrazovanja u korelaciji s nekoliko predmeta te odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema.

U sklopu projekta provedeni su i „Dani afričke kulture bajke i priče“ koji su kulminirali Danom Afrike na kojem je ugošten gost iz Kameruna koji je učenicima održao predavanje o svojoj zemlji.

Učenici su pokazali veliki interes za aktivnosti, pogotovo za humanitarni rad. Prikupljen je velik broj donacija koje su upućene na prave adrese (siromašne obitelji u našoj zajednici, bolnica, dječji vrtić), a prikupljena finansijska sredstva predana su uredu za misije „Papinska misijska djela“ koji ih raspodjeljuje na područja u kojima djeluju naši misionari.

Ključne riječi: ljudska prava, tolerancija, zajedništvo, solidarnost, društvena odgovornost

SUMMARY

The Missionary Friendship School project was implemented at the Ivan Mažuranić Elementary School in the 2018/2019 school year with the aim of fostering humanitarian work, cross-cultural understanding and tolerance.

Meeting African's geographical, historical and culture features and its inhabitants leads to understanding different culture and tolerance and cross-cultural understanding. By collaborating with our missionaries in Africa who take care about schooling, nutrition and education of children in poor and war zones, pupils learn about human rights, importance of clear water and education as well.

The project was led by a catechist and a school librarian. Religious topics and activities connected with missionary activities in Africa and volunteering were

taught by a catechist while the cross-curricular theme Personal and Social Development and Civic Education is compatible with the work of the school librarian, since many activities can be carried out in the library or in collaboration with the librarian. Educational expectations were determined and achieved through all domains in both cross-curricular topics and in the Catholic religious education curriculum.

‘Days of African Culture, fairy tales and stories’ were shown through project, culminating in African Day were guest from Cameron was hosted and gave lecture about his country.

The pupils showed great interest in the activities, especially in the humanitarian work. Many donations had been collected and sent to the right addresses (poor families in our community, hospital and kindergarten). Funds raised have been donated to the office of “Papinska misijska djela”, which distributes them to the areas in which our missionaries operate.

Key words: Human rights, tolerance, community, solidarity, social responsibility

UVOD

Projekt proveden u šk. god. 2018./2019. primjer je suradnje školske knjižnice, učitelja različitih predmeta i suradnje s lokalnom zajednicom u svrhu ostvarivanja ishoda knjižničnog odgoja i obrazovanja, ishoda kurikuluma različitih predmeta, poglavito Vjeroučiteljica i odgojno-obrazovnih očekivanja domena kurikuluma međupredmetnih tema Osobni i socijalni razvoj i Građanski odgoj i obrazovanje. Uključeni su svi učenici škole.

Projekt su vodile vjeroučiteljica i školska knjižničarka.

Tijekom školske godine provedene su brojne aktivnosti koje promiču toleranciju i razumijevanje, kreativne radionice, filmske misijske matineje kojima su učenici upoznavali život u Africi, volontiranje u samostanu Misionarki ljubavi sestre Majke Terezije, prikupljanje plastičnih čepova, novca i drugih donacija, humanitarni pohod „Pjevači Betlehemske zvijezde“, posjet Hrvatskoj knjižnici za slike i Tifloškom muzeju, ugošćivanje osoba s invaliditetom, obilježavanje Dana učitelja, Dana tolerancije, Dana djece, Dana dječjih prava, Svjetskog dana AIDS-a, Svjetskog dana voda.

Vjeroučiteljica je obradila teme religijske naravi (obilježavanje vjerskih blagdana, volontiranja, prikupljanje finansijskih sredstava i druge humanitarne pomoći te upoznavanje učenika s aktivnostima hrvatskih misionara u dalekim krajevima).

Knjižničarka je kroz knjižnični odgoj i obrazovanje ispreplela brojne teme te su na taj način ostvareni ishodi brojnih predmeta, knjižničnog odgoja i obrazovanja te odgojno-obrazovna očekivanja kurikuluma međupredmetnih tema Osobni i socijalni razvoj i Građanski odgoj i obrazovanje (domena Ljudska prava).

U ovom članku opisane su samo aktivnosti koje su povezane s knjižničnim odgojem i obrazovanjem.

Ciljevi projekta:

- poticanje čitanja i razvijanje ljubavi prema pisanoj riječi
- stjecanje informacijske pismenosti i razvoj kritičkog mišljenja kroz istraživanje izvora znanja i njihovo vrednovanje (istraživačka nastava)
- usvajanje znanja o ljudskim pravima, dužnostima i odgovornostima te razvijanje tih vrijednosti kroz poticanje humanitarne djelatnosti, razvijanje empatije i uvažavanje različitosti i solidarnosti kao temeljne vrijednosti u zajednici
- poticanje odgovornog ponašanja prema sebi i drugima u zajednici
- upoznavanje geografskih, povijesnih i kulturnih značajki Afrike i njezinih stanovnika
- poticanje međukulturalnog razumijevanja i tolerancije upoznavanjem kulturnih različitosti iskuštenim učenjem.

Ishodi projekta - učenici:

- razvijaju čitateljske kompetencije i dublje razumijevanje teksta, izražavaju svoj literarni doživljaj i svoje stavove, razvijaju kritičko mišljenje i odgovornost za svoje učenje
- razvijaju socijalne i komunikacijske kompetencije i uvažavajuće odnose s drugima kako bi zajedništvo i pripadnošću skupini razvili kulturni identitet i uspješno učili u suradnji s kolegama
- primjenjuju apstraktne pojmove i principe u rješavanju problema kao i situacija iz svakodnevnog života
- promiču ljudska prava, zaključuju o utjecaju prava i dužnosti na pojedinca i zajednicu te aktivno sudjeluju u projektima koji doprinose kvaliteti života u lokalnoj zajednici
- analiziraju i objašnjavaju odabrane probleme suvremenoga razvoja Afrike i kroz iskustveno učeće izabiru prihvatanje različitosti i posebnosti u različitim kontekstima međukulturnih iskustva (susreti, glazba, tekst, ples, igra).

KNJIŽNICA – MJESTO POTICANJA ČITALAČKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Ciljevi:

- upoznati učenike s radom školske knjižnice i načinom posuđivanja i vraćanja knjiga
- upoznati učenike s njihovim pravom s naglaskom na pravo na igru (prepoznaju pravo na igru kao jedno od dječjih prava važno za razvoj djeteta).

Ključni pojmovi: školska knjižnica, školski knjižničar, slikovnica, knjiga, dječja prava

Obrađena tema: Pravo na igru (Svjetski dan djece, 20. studenog)

Razred: 1.

Korelacija:

Hrvatski jezik, međupredmetna tema Građanski odgoj i obrazovanje (domena Ljudska prava)

Ostvareni ishodi - učenici:

- objašnjavaju razliku između knjižnice i knjižare, samostalno pronalaze police s gradom namijenjene najmlađima i objašnjavaju kako se posuđuju, čuvaju i vraćaju knjige
- iskazuju svoj literarni doživljaj i kritički promišljaju pročitanu bajku
- tumače pravo na igru i objašnjavaju važnost igre za razvoj djeteta
- uspoređuju sa svakodnevnim životom bajku „Snjeguljica i sedam patuljaka“ i iskorištavanje djece radom te tumače i ostale razloge zbog kojih se neka djeca ne igraju (bolest, rat)
- promiču ljudska prava, zaključuju o utjecaju prava i dužnosti na pojedinca i zajednicu te aktivno sudjeluju u projektima koji doprinose kvaliteti života u lokalnoj zajednici.

DJEČJI ČASOPISI

Cilj: Potaknuti učenike na samostalno čitanje časopisa

Ključni pojmovi: poučno-zabavni list, mjesečnik, naslovница, rubrika

Obrađena tema: Afrika – biljni i životinjski svijet

Razred: 2.

Korelacija: Hrvatski jezik, Priroda i društvo, Likovni odgoj

Ostvareni ishodi – učenici:

- razlikuju dječji tisk od dnevнog tiska i časopisa za odrasle

- prepoznaju i imenuju dječje časopise i navode vrste časopisa prema vremenu izlaska
- prepoznaju naslovnicu, ilustraciju, članak i rubriku te određuju je li rubrika poučna ili zabavna
- izdvajaju korisne informacije iz časopisa, upravljaju njima
- izrađuju vlastiti časopis na temu Afrika pišući i ilustrirajući na temelju dostupnih podataka iz ponuđenih dječjih časopisa (SMIB, Radost, Moj planet i National Geografic Junior).

REFERENTNA ZBIRKA (ENCIKLOPEDIJE, LEKSIKONI, RJEČNICI, ATLASI)

Cilj: Prepoznati vrstu referentne građe i naučiti koristiti referentnu zbirku

Ključni pojmovi: referentna literatura, enciklopedije, leksikoni, rječnici, atlasi

Obrađena teme:

- životinjski i biljni svijet u Africi (leksikoni, enciklopedije) – 3. razred
- zemlje Afrike, Zastave afričkih zemalja (dječji atlasi) – 4. i 5. razred
- Svjetski dan vode (22. ožujka) – 4. - 8. razred.

Korelacija: Priroda i društvo, Hrvatski jezik, Priroda, Geografija, INA Novinarska grupa

Ostvareni ishodi – učenici:

- imenuju vrstu građe iz referentne zbirke i usporedbom objašnjavaju razlike u sadržaju i namjeni
- prosuđuju mogućnosti koje im pružaju referentni izvori znanja za učenje
- odabiru izvore znanja kojima će riješiti zadane zadatke kombinirajući više izvora znanja te izražavaju vlastita uvjerenja temeljena na pronađenim informacijama
- obogaćuju svoje znanje i upravljaju svojim učenjem
- analiziraju i objašnjavaju odabrane probleme suvremenoga razvoja Afrike.

ČASOPISI KAO IZVORI INFORMACIJA / SAMOSTALNO PRONALAŽENJE INFORMACIJA

Cilj nastavnog sata: Prepoznati važnost periodike iz školske knjižnice kao izvore znanja i naučiti terminе vezane uz stručne i znanstvene časopise

Ključni pojmovi: uvod u UDK-a, popularno-znanstvena i stručna literatura, znanost, struka, sažetak

Obrađena tema: Afrika (geografske značajke)

Razred: 6.

Korelacija: Geografija

Ostvareni ishodi – učenici:

- razlikuju znanstvene i stručne časopise od popularnih
- razumiju sustav UDK, uočavaju područja ljudskoga znanja
- objašnjavaju termine znanost, struka, sažetak
- čitaju tekst iz časopisa s razumijevanjem i znaju ga prepričati
- oblikuju sažetak o sadržaju iz nekog stručnog članka u zadanom časopisu.

IZRADA PLAKATA

Cilj nastavnog sata: Naučiti pravila za izradu plakata i znati ih primijeniti u praksi

Ključni pojmovi: medijska pismenost, plakat, ljudska prava

Obrađena tema: Dječja prava i odgovornosti (Dan ljudskih prava, 10. prosinca)

Razred: 8.

Korelacija: Hrvatski jezik, međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje (domena Ljudska prava) i Osobni i socijalni razvoj

Ostvareni ishodi – učenici:

- navode pravila za izradu plakata (tekst, slike, fotografije)
- iz skraćenih verzija dokumenata o ljudskim pravima i drugih izvora znanja odabiru sadržaje za plakat, vrednuju njihovu relevantnost i primjenjuju u izradi plakata
- kritički prosuđuju mogućnosti koje im pružaju izvori znanja za učenje, kombiniraju više izvora, pokazuju dublje razumijevanje materije te obogaćuju svoje znanje
- razvijaju socijalne i komunikacijske kompetencije
- promiču ljudska prava, zaključuju o utjecaju prava i dužnosti na pojedinca i zajednicu.

VRSTE KNJIŽNICA

Ciljevi:

- upoznati učenike sa sustavom i poslovanjem pojedinih vrsta knjižnica u RH i u svijetu
- senzibilizacija učenika za osobe s invaliditetom s naglaskom na slijepe i slabovidne osobe
- upoznati učenike s knjižnicom za slijepe osobe i taktilnom slikovnicom.

Ključni pojmovi: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, narodna, specijalna i školska knjižnica

Aktivnosti:

- posjet Tifološkom muzeju i specijalnoj knjižnici (Hrvatskoj knjižnici za slijepe) u sklopu koje je tiskara za knjige na brajici i studio za audio knjige povodom Dana bijelog štapa (15. listopada) i

Međunarodnog dana tolerancije (16. studenog)

- Radionica ophođenja sa slijepim i slabovidnim osobama (Radionica bijelog štapa)

- Predavanje i radionica slijepe knjižničarke iz Hrvatske knjižnice za slijope.

Razred: 4. - 8.

Korelacija: Hrvatski jezik, Vjerouauk, međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje (domena Ljudska prava) i Osobni i socijalni razvoj

Ostvareni ishodi - učenici:

- navode razlike vrste knjižnica i objašnjavaju razlike i sličnosti među njima
- razvijaju socijalne i komunikacijske kompetencije
- upoznaju kulturne razlike kroz iskustveno učenje
- promiču ljudska prava, zaključuju o utjecaju prava i dužnosti na pojedinca i zajednicu te aktivno doprinose kvaliteti života u lokalnoj zajednici.

MREŽNI KATALOZI / E-REFERENTNI IZVORI PODATAKA:

Ciljevi:

- samostalno pronalaženje informacija putem online kataloga
- pravilno oblikovati PowerPoint prezentaciju na zadanu temu.

Ključni pojmovi: elektronička građa, online katalozi, predmetnica, PowerPoint prezentacija

Obrađena tema: Afrika

Razred: 4. (informatička grupa) i 5.

Korelacija: Hrvatski jezik, Informatika, Geografija

Ostvareni ishodi - učenici:

- samostalno pretražuju po predmetnici online kataloge i e-referentnu građu
- izabiru načine pretraživanja i izvore informacija za rješavanje zadanog zadatka
- upoznaju sadržaj i načine korištenja digitalne građe
- ističu ključne pojmove i sadržaje koje će prikazati u prezentaciji
- izrađuju prezentaciju o odabranoj temi poštujući autorska prava pri odabiru priloga.

DANI AFRIČKE KULTURE, BAJKE I PRIČE - ZAVRŠNICA PROJEKTA

Po dva razreda od 1. do 4. razreda spojili su se te zajednički obrađivali po jednu afričku priču i provodili prateće aktivnosti (rješavali različite zadatke, proučavali različite izvore znanja i umjetnički se izražavali).

Održane su i kreativne radionice u knjižnici za učenike viših razreda (glazbene i plesne igraonice, izrada afričkog nakita, izrada cvjeća od papira).

Priređena je izložba afričkih instrumenata, nakita i odjeće te su izloženi najbolji dječji radovi. Posjetio nas je gost iz Kameruna koji je održao predavanje o svojoj zemlji na engleskom jeziku. Učenici su ga pozdravili na njegovu materinjem jeziku (francuskom) te otpjevali afričku pjesmu.

Ciljevi:

- poticanje čitanja i razvijanje ljubavi prema pisanoj riječi

- stjecanje informacijske pismenosti i razvoj kritičkog mišljenja kroz istraživanje izvora znanja i njihovo vrednovanje (istraživačka nastava)
- upoznavanje geografskih, povijesnih i kulturnih značajki Afrike i njezinih stanovnika
- upoznavanje kulturnih različitosti kroz iskustveno učenje.

Ključni pojmovi: Afrika, tolerancija, međukulturalnost

Obrađene teme: Afrika - zeleni kontinent (društvene, povijesne i geografske značajke, biljni i životinjski svijet, tradicija i običaji)

Razred: 1. - 8.

Korelacija: Hrvatski, Francuski i Engleski jezik, Priroda i Priroda i društvo, Likovni, Glazbeni i Tjelesni odgoj, Geografija, međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje (domena Ljudska prava) i Osobni i socijalni razvoj

Ostvareni ishodi - učenici:

- razvijaju čitateljske kompetencije i dublje razumijevanje teksta
- izražavaju svoj literarni doživljaj i svoje stavove, razvijaju kritičko mišljenje i pokazuju odgovornost za svoje učenje
- prosuđuju mogućnosti koje im pružaju referentni izvori znanja za učenje, kombiniraju više izvora, pokazuju dublje razumijevanje materije i obogaćuju svoje znanje
- komuniciraju na materinjem i stranom jeziku razvijajući socijalne i komunikacijske kompetencije
- analiziraju i opisuju odabране probleme suvremenoga razvoja Afrike, prihvaćaju različitosti i posebnosti u brojnim kontekstima međukulturnih iskustva (susreti, glazba, tekst, ples, igra, likovnost).

ZAKLJUČAK

Učenici su kroz ovaj projekt učili voditi brigu o sebi i drugima u svrhu razvoja društveno-emocionalne osjetljivosti i moralne odgovornosti za širu zajednicu. Na primjeru hrvatskih misionara koji djeluju u Africi, učenici su prepoznali smisao pomaganja i brojne načine pozitivnog sudjelovanja u bližoj okolini, lokalnoj zajednici i udaljenim krajevima.

Različitim aktivnostima i istraživačkim učenjem učenici su kritički sagledali Afriku iz geografske, povijesne, ekološke i kulturne perspektive povlačeći paralele, kritički promišljajući te donoseći zaključke o sličnostima i razlikama s okruženjem u kojem žive.

Suradničkim učenjem, potaknuti na aktivnu suradnju na primjeru teme „Afrika“, stekli su ne samo znanje iz knjižnično informacijskog područja kako pronaći, vrednovati i koristiti informacije iz različitih izvora informacija već i kako primijeniti stečene socijalne vještine i djelovali na dobrobit svojih prijatelja, škole i lokalne zajednice.

Učenici su pokazali veliki interes za aktivnosti, pogotovo za humanitarni rad. Prikupljen je velik broj donacija koje su upućene na prave adrese (siromašne obitelji u našoj zajednici, bolnica, dječji vrtić), a prikupljena finansijska sredstva predana su uredu za misije „Papinska misijska djela“ koji ih raspodjeljuje na područja u kojima djeluju naši misionari.

LITERATURA

1. Brüning, Ludger; Saum, Tobias (2008.) *Suradničkim učenjem do uspješne nastave: kako aktivirati učenike i potaknuti ih na suradnju.* Naklada Kosinj. Zagreb.
2. Građanski odgoj i obrazovanje. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (pristupljeno 10. veljače 2020.).
3. Hrvatski pravopis. <http://pravopis.hr/pravilo/bibliografske-jedinice/87/> (pristupljeno 10. veljače 2020.).
4. Jozic, Ruža; Pavin Banović, Alta. 2019. *Od knjige do oblaka: Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika.* Alfa. Zagreb.
5. Međupredmetne teme. <https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/> (pristupljeno 10. veljače 2020.).
6. Osobni i socijalni razvoj. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 10. veljače 2020.).
7. Zuzjak, Martina. 2016. *Poticanje tolerantnog ponašanja kroz grupne aktivnosti u dječjoj knjižnici.* Diplomski rad. Filozofski fakultet, Informatologija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera. Osijek.

Školska knjižnica – mjesto suradničkog učenja u nastavi Geografije

Gorana Hasel

gorana.hasel@skole.hr

OŠ Vladimira Nazora, Vinkovci

Zrinka Jurić

zrinka.juric@skole.hr

OŠ Vladimira Nazora, Vinkovci

SAŽETAK

Učenici 5. razreda u radu u skupinama proširili su svoje znanje o regijama Europe u školskoj knjižnici koja je postala mjesto suradničkog učenja. Osim samog prostora knjižnice, korištena je i knjižnična građa (referentna zbirka knjiga, pomoćna literatura i djela za cijelovito čitanje). Ishodi dvosata proizašli su iz kurikuluma Geografije i Hrvatskoga jezika, ostvarena je korelacija i s drugim predmetima, ali i odgojno-obrazovnim očekivanjima kurikuluma međupredmetnih tema. U svim aktivnostima poticano je suradničko učenje, komunikacija među članovima skupine i natjecateljski duh. Aktivnosti su bile vremenski ograničene te se od učenika očekivala kvalitetna organizacija, preuzimanje odgovornosti te poštivanje vremena. Uvodna aktivnost odnosila se na snalaženje na geografskoj karti postavljanjem zastava država na pripadajuće mjesto. U drugoj aktivnosti učenici su radili po postajama – njih šest za šest regija Europe. U završnoj aktivnosti natjecali su se učitavanjem pitanja s QR kodova i odgovaranjem na njih. Na kraju je izvršeno vrednovanje kao učenje popunjavanjem tablice za samoprocjenu i vršnjačku procjenu rada u skupini.

Ključne riječi: školska knjižnica, suradničko učenje, regije Europe, geografska karta, rad po postajama, natjecanje

SUMMARY

Grade 5 students working in groups expanded their knowledge of the regions of Europe in the school library, which has become a place for collaborative learning. In addition to the library space itself, library material was used (reference collection of books, supporting literature and works for complete reading). The outcomes of the double lesson were derived from the curriculum of Geography and the Croatian language, and correlation was also achieved with other subjects, as well as with the educational expectations of the curriculum of the cross-curricular topics. Collaborative learning, communication among group members and a competitive spirit are encouraged in all activities. The activities were limited in time and students were expected to have quality organization, responsibility and manage time effectively. The introductory activity was about navigating the geographical map by placing the flags of the countries in their respective place. In the second activity, the students worked on stations - six of them for six regions of Europe. In the final activity, they competed by loading the QR code questions and answering them. Finally, evaluation as learning was completed by completing the Self-Assessment and Peer Assessment Table of the group work.

Key words: school library, collaborative learning, regions of Europe, geographical map, atlas, station work, competition

UVOD

U novije vrijeme, a posebno od pokretanja eksperimentalnog programa Škole za život te njezinog frontalnog uvođenja u 1., 5. i dijelom 7. razrede, sve je češće spominjana nastava koja je usmjerena na učenika. U tom smislu i suradničko učenje kao oblik rada stavlja učenika u središte nastavnog procesa. Naime, riječ je o nastavnoj strategiji u kojoj učenje proizlazi iz zajedničkog rada učenika, gdje oni sami, skupnim radom, otkrivaju smisao sadržaja, a učitelj je samo onaj koji ih usmjerava. Na taj je način ostvarena bolja interakcija između nastavnika i učenika, ali posebno između učenika samih. Neki autori misle da nije svaki skupni rad suradničko učenje, ali su ipak svi jedinstvena stava da se suradničko učenje događa u skupini. Također, napredni učenici mogu brže i lakše napredovati kroz gradivo, slabiji učenici mogu dobiti pomoć koja im je potrebna dok učenici koji su izostali s nastave, lakše mogu nadoknaditi propušteno. Poticanjem suradničkog učenja poboljšana je aktivnost učenika, znanje je bolje usvojeno i primijenjeno, čemu su pokazatelj rezultati na testovima. Za svoje su učenje i učenje ostalih članova skupine učenici su odgovorni, zajedno doprinose uspjehu skupine. Od učenika se očekuje kvalitetna suradnja i svijest da im suradnički rad donosi prednosti u pogledu uspjeha u učenju i kasnije na radnom mjestu. Heinz Klippert ističe da „uopće više nije sporno da je sposobnost za rad u timu ključna kvalifikacija našeg vremena“. (Klippert 2001: 30)

O SURADNIČKOM UČENJU

Kao i u svemu, i u suradničkom učenju postoje nedostaci: jedan učenik radi za sve, učenici imaju problem s raspodjelom vremena, tihi su učenici zanemareni dok su neki učenici skloni sukobima. Ukoliko je riječ o učenju izvan škole, skupine je teže kontrolirati i nadzirati, odnosno usmjeravati ako njihovo učenje krene u krivom smjeru.

No, u svakom slučaju puno je više prednosti, nego nedostataka ovakvog učenja. Učenicima je ono iznimno zanimljivo jer nije uobičajeno, ono im pomaže u razvoju sposobnosti rješavanja problemskih zadataka te sposobnosti zaključivanja, razvija njihovu kreativnost i prilagodljivost. Nadalje, poboljšava unutarazredne odnose, a i motivira ih na postizanje boljih rezultata te izaziva kod učenika pozitivniji stav prema nastavnim predmetima, učenju, školi i učiteljima. „Učitelj i učenici su, tijekom odgojno-obrazovnog procesa, međusobno povezani pripremanjem nastave i vrednovanjem rezultata dobivenih tijekom rada jer suradnička nastava podrazumijeva aktivnost oba činitelja - i učitelja i učenika.“ (Kadum-Bošnjak 2012: 183). Može se činiti da je ovakav oblik rada učitelju rasterećenje jer su učenici aktivniji, no njemu prethodi složena priprema materijala.

TEMA DVOSATA – REGIJE EUROPE

Svjesni potrebe češće upotrebe oblika suradničkog učenja i sigurnijeg učeničkog ovladavanja njime, isto tako i potrebe i spremnosti za suradnju između učitelja i stručnih suradnica školskih knjižničarki, prostor školske knjižnice učinjen je mjestom suradničkog učenja u nastavi Geografije. Za temu je odabrana nastavna jedinica Regije Europe u kojoj je ostvarena korelacija više različitih predmeta, Geografije te Hrvatskoga jezika, ali i Povijesti, Tehničke kulture i Glazbene kulture. Uz to, uključene su i međupredmetne teme Učiti kako učiti, Osobni i socijalni razvoj te Građanski odgoj i obrazovanje.

Razred je podijeljen u šest skupina prema šest regija Europe, a to su Sjeverna, Srednja, Južna, Istočna, Jugoistočna i Zapadna. U svaku od navedenih regija razvrstane su europske države prema prevladavajućim obilježjima. Učenici su o europskim regijama učili prije te je primjer dobrog iskustva dvosat ponavljanja, ali i dodatnog proširivanja znanja. Željelo se ukazati na školsku knjižnicu kao mjesto koje nudi dodatne, proširene sadržaje potrebne za cjeloživotno učenje.

Skupine učenika odredio je učitelj Geografije kako bi bile podjednakih mogućnosti, a sve su aktivnosti

vremenski ograničene i potiču učenike na dobru organizaciju rada i vremena te natjecateljski duh.

UVODNA AKTIVNOST - RAD S GEOGRAFSKOM KARTOM

Za uvodnu aktivnost odabran je rad s geografskom kartom i atlasom jer je rad s njima osnova nastave Geografije. Obzirom da je petašima Geografija novi predmet, nužno je da se njima što više i češće koriste. Učenici su tijekom pripreme za sate kroz kviz na stranici Purposgames, koji je osmislio njihov učitelj Geografije, naučili prepoznavati države Europe i odrediti kojoj europskoj regiji pripadaju. Navedena priprema olakšala im je snalaženje u prostoru i pridonijela razvoju kartografske pismenosti.

Svaka je skupina imala zadatke vezane za jednu od regija Europe, a za rješavanje su imali pet minuta. U ovoj aktivnosti korišteni su atlasi kao dijelovi priručne knjižnične građe, ali i dodatna pomoćna literatura. Nakon dobivenih uputa za rad s atlasom, učenici su u njemu pronašli političku kartu Europe, uočili smještaj svoje regije na njoj i države koje joj pripadaju. Za svaku regiju pripremljene su dvije zastave država. Učenici su u pomoćnoj literaturi pronašli kojoj državi zastava pripada, a na političkoj karti u atlasu smještaj te države. Na kraju su zastave pridruživali na pripadajuće mjesto na istaknutoj geografskoj karti Europe (ispisanoj u A0 formatu). Nakon izvršenog zadatka, učitelj Geografije provjerio je točnost postavljenih zastava. Sve su skupine i prije predviđenog vremena točno riješile zadatke.

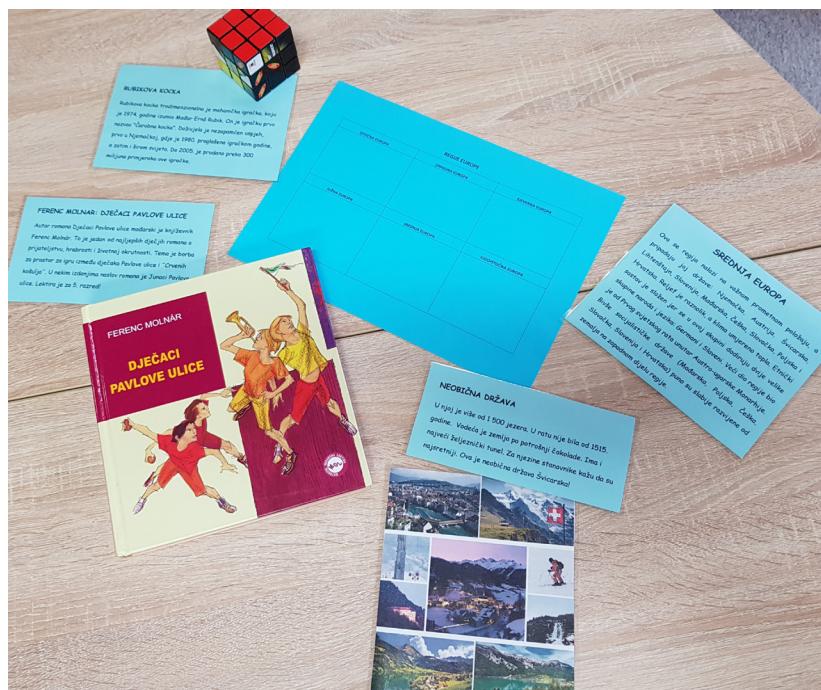
SREDIŠNJA AKTIVNOST - RAD PO POSTAJAMA

Za središnju aktivnost dvosata koristili smo rad po postajama s ciljem da u njemu učenici sudjeluju bez straha od neuspjeha, rasterećeno i sigurno. Stvoreni su uvjeti u kojima su učenici uspješno povezali svoje dosadašnje iskustvo i znanje s novim iskustvima i znanjima na način da osjete zadovoljstvo učenja nečega što će proširiti njihovu opću kulturu i pomoći im u budućim životnim situacijama. Dodatni razlog zbog kojeg smo se odlučili za rad po postajama u skupnom radu je taj što je svaki učenik pridonio osobnim udjelom u zajednički rezultat skupine što i jest svrha suradničkog učenja. Učenici su imali priliku, uz usvajanje znanja, razviti i različite komunikacijske vještine i bolje odnose među sobom.¹

U radu po postajama svaka je skupina prošla svih šest postaja prema šest regija Europe, a na svakoj se postaji zadržala po sedam minuta. Na postajama su učenike čekali kratki tekstovi s geografskim obilježjima odredene regije i državama koje ju čine, tekstovi o djelima za cijelovito čitanje autora svake od regija (npr. *Dječaci Pavlove ulice* Feranca Molnara, *Pinokio* Carla Collodia, *Bajka o ribaru i ribici* Aleksandra S. Puškinsa) te tekstovi o nekoj prepoznatljivoj građevini ili mjestu iz te regije (npr. Eiffelov toranj - Francuska, vjetrenjače - Nizozemska, dvorac grofa Drakule - Rumunjska). Uz tekstove su se nalazili i/ili predmeti i fotografije koji su učenicima poznati, a nisu znali da ih mogu povezati s određenom regijom (npr. lego

¹ (Barišić i Kretić Majer 2008: 111-116)

kocke s Danskom, Rubikova kocka s Mađarskom, Babuška s Rusijom).

Učenici su suradničkim radom i podjelom poslova unutar skupine, čitali tekstove te izdvajali ključne riječi i pisali bilješke iz njih na radni listić. Promatrali su knjige, predmete i fotografije, razgovarali o pročitanom i viđenom. "Suradničko se učenje temelji na ideji da će učenici lakše otkriti, spoznati i razumjeti složene pojmove ako međusobno razgovaraju o onome što je predmet učenja. Rezultati brojnih istraživanja kazuju da oni koji imaju priliku učiti na ovakav način, uče brže i lakše, a znanje im je dugotrajnije." (Kadum-Bošnjak 2012: 182)

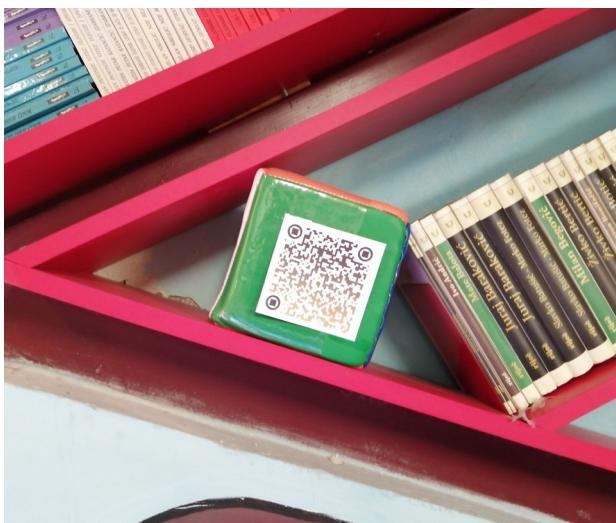
ZAVRŠNA AKTIVNOST - NATJECANJE SKUPINA

Jedno je od načela suradničkog učenja prema Brüningu i Saumu² prezentacija naučenih sadržaja. U ovom primjeru dobrog iskustva prezentacija je zapravo bila natjecanje skupina u odgovaranju na postavljena

² (Brüning i Saum 2008: 15)

pitanja koja su se nalazila na petnaest QR kodova raspoređenih po knjižnici, a bila su vezana za sadržaje s postaja. Njima je provjereno pročitano, zabilježeno i naučeno.

Učenici su dobili potrebne upute, a za ovu aktivnost imali su dvadeset minuta. Pomoću aplikacije za QR kodove na svojim pametnim telefonima čitali su pitanja i odgovarali na njih upisujući ih na dobivenu listu za odgovore. Dopošteno im je bilo korištenje bilješki iz prethodne aktivnosti i svih dostupnih materijala, ukoliko je potrebno. Nakon isteka vremena skupinama smo pregledale liste za odgovore i bilježile ostvarene bodove. Obzirom da je satima nazičio i učitelj Geografije, on je za to vrijeme s učenicima komentirao završnu aktivnost. Mi smo iznijele rezultate triju najuspješnijih skupina, a onu najuspješniju učitelj Geografije nagradio je ocjenom dok je svim ostalim učenicima upisao bilješku o radu u skupini.

Pokazalo se kako su učenici unutar skupina kvalitetno podijelili zaduženja i napisali temeljite bilješke koje su im pomogle pri rješavanju zadataka. Izborom natjecanja kao metode prezentacije u skupinama je dodatno potaknuta suradnja koja vodi cilju. To je djelovalo motivirajuće i poticajno na skupinu, ojačan je osjećaj pripadnosti i natjecateljski duh koji učenici vole. Jedni su na druge djelovali motivirajuće i poticajno što je u konačnici rezultiralo uspješnim izvršenjem zadataka kao rezultatom suradničkog učenja.

U završnom dijelu dvosata učenici su popunili liste za samovrednovanje rada u skupini i vršnjačko vrednovanje te su na izlasku iz knjižnice na semaforu osjećaja ostavili kvačicu svog zadovoljstva dvosatom. Povratna je informacija bila izuzetno pozitivna, učenici su u velikoj većini izrazili potpuno zadovoljstvo svojim radom, ali i radom svojih vršnjaka u skupini. Mi smo dobile potvrdu kako smo u suradnji s kolegom iz Geografije ostvarile kvalitetne nastavne sadržaje. Učenici su pokazali kako vole nove i neuobičajene nastavne metode i da na taj način često nauče više negoli na tradicionalnim nastavnim satima frontalne nastave. "Suvremeno organizirana nastava mora brinuti o svim etapama odgojno-obrazovnog procesa i najučinkovitijem vremenskom ustrojavanju nastavne djelatnosti kako bi se izbjegla jednoličnost rada i ostvarila zanimljivost i raznolikost u kojima do potpunog izražaja može doći stvaralaštvo učitelja, ali i učenika." (Kadum-Bošnjak 2012: 186)

ZAKLJUČAK

Nastava u našim školama i dalje je u velikoj mjeri čvrsto ukalupljena u tradicionalnim okvirima i mnogi

se boje izaći iz svoje sigurne zone. Kako bismo išli u korak s vremenom, potrebno je neke stvari promjeniti, počevši od sebe samih i svojih stavova, preko učenika, koji moraju biti u središtu našeg rada. Treba se usmjeriti na izgradnju samostalnijih učenika, koji će svojim individualnim radom, otkrivanjem i rješavanjem problema izgraditi i svoje samopouzdanje. Jedan od načina osvremenjivanja nastave je i suradničko učenje koje ima brojne prednosti i manje nedostataka. Upravo smo to našim učenicima željeli približiti te im pokazati kako zajedničkim radom u međusobnoj suradnji mogu puno toga naučiti. Osim bržeg i trajnijeg usvajanja znanja, potiče se i kreativno i kritičko mišljenje te različite socijalne i komunikacijske vještine. Istraživanja pokazuju kako je primjenom suradničkog učenja poučavanje kvalitetnije i zanimljivije, a učenje uspješnije. "Postići dobro pedagoško ozračje u radu prvi je i najvažniji korak u stvaranju kvalitete, a njezini najvažniji čimbenici učenici su, učitelji i roditelji." (Mlinarević, Peko i Sablić 2003: 291) Možemo zaključiti kako su za uvođenje suvremenih nastavnih metoda, između ostalog i suradničkog učenja, potrebnii učitelji i stručni suradnici koji razumiju, koji su iznimno pripremljeni i visoko motivirani za nove izazove koji se pred njih stavlju.

Primjerom dobrog iskustva školska knjižnica postaje mjesto koje podržava suvremene oblike rada, postaje mjesto suradničkog učenja. Ona učenicima daje priliku aktivnog uključenja u nastavni proces u drugačijem okruženju od učionice s raznolikošću brojnih sadržaja koje nudi. Slijedeći ovakav primjer dobrog iskustva, moguće je slične sate ostvariti i s temama iz drugih predmeta.

LITERATURA

1. Barišić, Melita; Kretić Majer, Jasna. 2008. *Rad po postajama*. Hračak. Srce. Zagreb. 111-116. <https://hrcak.srce.hr/24073> (pristupljeno 12. veljače 2020.)
2. Brüning, Ludger; Saum, Tobias. 2008. *Suradničkim učenjem do uspješne nastave*. Naklada Kosinj. Zagreb.
3. Kadum-Bošnjak, Sandra. 2012. *Suradničko učenje*. Hračak. Srce. Zagreb. 181-199. <https://hrcak.srce.hr/94728> (pristupljeno 3. studenoga 2019.)
4. Klippert, Heinz. 2001. Kako uspješno učiti u timu: zbirka praktičnih primjera. Educa. Zagreb.
5. Mlinarević, Vesnica; Peko, Andelka; Sablić, Marija. 2003. Suradničkim učenjem prema zajednici učenja // Odgoj, obrazovanje i pedagogija u razvitku hrvatskog društva : zbornik radova 4. sabora pedagoga Hrvatske, Hrvatski pedagoško-književni zbor. Zagreb.

U ritmu čitanja

Ruža Jozic

ruza.jozic2@skole.hr

Gimnazija Sesvete, Sesvete – Zagreb

SAŽETAK

Sukladno Nacionalnoj strategiji poticanja čitanja, školska je knjižničarka u suradnji s predmetnim nastavnicima izradila *Godišnji program za poticanje čitanja* u školskoj knjižnici, kojim želimo potaknuti učenike da više čitaju, da se aktivno uključe u čitanje beletristike, nobelovaca, klasika svjetske književnosti, kao i znanstveno-popularnih knjiga iz različitih nastavnih predmeta i područja znanja. Konkretni ciljevi ove aktivnosti su: doprinos razvoju kulture čitanja i čitanja iz zadovoljstva, vlastitim odabirom knjiga za čitanje, kao i preporukom svojih nastavnika i vršnjaka koji uživaju u čitanju. Čitanje uopće, i književnih i neknjiževnih tekstova, pridonosi ostvarivanju zadaća čitateljskog odgoja i izgradnji aktivnog čitatelja. Čitanje je posebno važno u nastavnim predmetima u kojima stručni tekstovi imaju važnu ulogu (biologija, kemija, fizika i matematika), a kompetencija čitanja za stručni jezik elementarni je dio svake stručne kvalifikacije. Zato čitanje stručnih ili znanstveno-popularnih knjiga omogućuje učeniku stjecanje raznih stručnih i znanstvenih informacija, što vodi ka cjeloživotnom obrazovanju.

Ključne riječi: Čitalačka pismenost, program poticanja čitanja, izborna lektira, znanstveno-popularne knjige

SUMMARY

In accordance with the National strategy for encouraging reading, the school librarian, together with subject teachers, designed *Annual programme (curriculum) for encouraging reading* in the school library, in order to stimulate students to read more and participate more actively in reading different genres such as: popular fiction, world classics, books written by Nobel prize winners, popular science books related to different fields of science and different school subjects. The main goals of this activity are: developing reading habits, especially reading for pleasure, making personal choices of books as well as accepting recommendations for books from teachers and peers who enjoy reading.

Reading in general, both fictional and non-fictional texts, contributes to developing reading habits and skills and creating an active reader. Reading is especially important for subjects such as Biology, Chemistry, Physics and Mathematics, in which expert texts play a vital role and reading competences for expert texts are inevitable part of every professional qualification. Therefore, reading expert texts and popular science books enables students to get important information and knowledge from different fields of science, which leads to lifelong education.

Key words: Reading literacy, programme (curriculum) for encouraging reading, optional reading for school, popular science books

UVOD

Jedna od važnih zadaća školske knjižnice je i cjeloživotno obrazovanje učenika, što podrazumijeva učenje i stalno usavršavanje, kako novih tehnologija, tako i provođenje misije opismenjavanja i poticanja čitanja. S novim medijima promijenili su se i načini učenja i usvajanja znanja, koji su postali dostupni na globalnoj internetskoj mreži – velikoj svjetskoj knjižnici. Nove generacije knjižničara provode mnogobrojne aktivnosti kojima nastoje privući učenike u školsku knjižnicu, pri čemu su knjige i čitanje još uvijek u

prvom planu. Školske knjižnice, kao mjesta u kojima se njeguje i stvara ugodna atmosfera za učenje i osobni razvoj učenika, prava su mjesta za poticanje čitanja i održavanje čitateljskih druženja.

Čitateljska grupa ili čitateljski klub privlače čitatelje koji se dobrovoljno okupljaju u nekom dogovorenom vremenu, najčešće jednom mjesecu, koji su voljni pročitati neku knjigu po vlastitom izboru i doći u školsku knjižnicu, kako bismo zajednički razgovarali o knjigama, raspravljali i širili kulturne vidike. Čitateljske grupe povezuju potrebu suvremenog mladog čovjeka za druženjem i zajedništvom, u kojem gradimo svoje stavove, dijelimo osjećaje i misli, rastemo jedni s drugima. Razgovorom o pročitanim knjigama razvijamo osjećaj za bitno i nebitno, učimo jezik upoznajući njegovo bogatstvo, jačamo komunikacijske vještine, učimo se zalagati za sebe i svoje stavove, ali i slušati druge. Čitateljske grupe za djecu i mlade pravo su mjesto za sve one koji sebi žele priuštiti užitak slušanja i odvojiti vrijeme za kvalitetnu komunikaciju, razgovor i dijeljenje svojih razmišljanja s drugima.

POTICANJE ČITANJA U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

U današnje vrijeme učenici sve manje čitaju, a sve se više okreću digitalnim sadržajima i raznim ekranima koji svojim površnim informacijama i tekstovima zaokupljaju njihovu pažnju. Čitaju se uglavnom sadržaji koji se nakon kratkog pregleda vrlo brzo zaboravljaju, a na zaslonu se sve češće traže ključne riječi i samo preljeće ostatak teksta. Činjenica je da učenici čitaju s manje pozornosti, a možda čak i s manje zapamćivanja onoga što su nedavno pročitali. Stječe se dojam da su se učenici navikli na brze sažetke informacija pa više nemaju ni potrebu ni vremena za vlastite analize tih informacija. Zato se s pravom pitamo: Imaju li naši učenici zadovoljstvo u čitanju ili su izgubili strpljenje za mentalnu obradu dužeg i zahtjevnog članka ili knjige? Učenici sve više bježe od dužih, težih tekstova i pišu lošije nego učenici prije samo nekoliko godina.

„Pad interesa za knjigu i čitanje, promijenjeni načini čitanja u digitalnom okruženju i nedostatna kompetencija pismenosti od svakog društva zahtijevaju da se sustavno i strateški bavi pitanjima kulture pismenosti. Budući da u Hrvatskoj do sada nije postojala strategija razvoja kulture čitanja i pismenosti, pokazalo se prijeko potrebnim izraditi strateški dokument koji će povezati i uskladiti djelovanje svih čimbenika u nizu od autora, preko knjige do čitatelja.“¹

Zato je poticanje čitanja postalo vrlo važna zadaća svih nastavnika u školi, a osobito su značajni projekti namijenjeni poticanju čitanja učenika u školskoj knjižnici. To zahtijeva našu veću usmjerenost na učenike i traži konkretna rješenja u stvaranju aktivnog čitatelja. Poticanje čitanja trebao bi biti osnovni zadatak školskog knjižničara u svakodnevnom radu s učenicima. Nova Strategija odgoja i obrazovanja, znanosti i tehnologije, koja uključuje kurikularnu reformu, pruža mogućnost poticanja čitanja u svim predmetima, a ne samo unutar predmeta Hrvatski jezik i književnost.

„Nedovoljno informacija i nedostatak korištenja složenih intelektualnih vještina može mlade ljude učiniti manje sposobnima kvalitetno čitati i pisati te oni stoga postaju slabije pripremljeni za budućnost koja ih čeka, jednako kao što nedostatak prethodnog znanja i kritičkih analitičkih vještina svakog čitatelja može učiniti podložnim nepouzdanim ili čak lažnim informacijama.“²

Zato je važna brojnost i raznolikost programa poticanja i promicanja čitanja u školskim knjižnicama. Raznovrsni i zanimljivi programi za poticanje čitanja osnažuju čitalačku pismenost i učenički interes za istraživački, kritički i kreativni rad. Ovaj bi program trebali provoditi školski knjižničari kao organizatori aktivnosti vezanih uz poticanje čitanja i kreativni nastavnici u odgojno-obrazovnom procesu. U školskim je knjižnicama potrebno osigurati dostupnost stručne i popularno-znanstvene literature, popularnih časopisa, leksikografskih publikacija i referentne literature, kojima se učenike potiče na samostalno čitanje

¹ Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=19107> (15. 9. 2019.)

² Wolf, Marianne. 2019. Čitatelju, vratи se kući. Naklada Ljevak. Zagreb. str. 107.

i istraživačko učenje te organiziranjem edukacijskih projekata i raznih drugih aktivnosti.

„Čitalačka je pismenost shvaćena kao razumijevanje, tumačenje i vrednovanje tekstova različitih sadržaja i struktura, njihovo korištenje i razmišljanje o njima radi postizanja osobnih ciljeva, stjecanja i razvijanja znanja i stavova te osposobljavanje za cjeloživotno učenje.“³

Pri izboru knjiga za čitanje važno je saznanje kojim vrijednostima danas učenici teže, a čemu ih poučavamo u našim školskim programima. Zato u školskoj knjižnici nastojimo učenike uputiti da čitaju knjige koje ih vode spoznaji o humanim i ljudskim vrijednostima, a da pri tome ne upadnu u zamku bijega od stvarnosti ili otuđenosti od vršnjaka i sredine u kojoj odrastaju. Znamo da dobre riječi i dobra djela grade ljubav prema čitanju, što nam poručuje i Daniel Pennac u svojoj knjizi *Od korica do korica*, obraćajući se upravo nama knjižničarima ovim riječima:

„Drage bibliotekarke, čuvarice hrama, prava je sreća što su svи naslovi svijeta pronašli čelijicu u saču vašeg besprijekorno raspoređenog znanja (kako bih se bez vas snašao, ja čije znanje nalikuje neobrađenom zemljištu!) i čudesno je kako poznajete sve tematike razvrstane po policama što vas okružuju... ali bilo bi isto tako dobro da vas čujemo kako pripovijedate svoje najdraže romane posjetiteljima izgubljenim u toj šumi svih mogućih knjiga ... i kako bi bilo lijepo da im iz štovanja darujete svoja najljepša sjećanja na knjigu! Pripovjedačice, budite čarobnice – i knjige će ravno s polica skočiti u čitateljeve ruke.“⁴

Često se među školskim knjižničarima i predmetnim nastavnicima postavlja pitanje: moraju li svi lektirni naslovi biti isključivo književni tekstovi? Da se pita učenike, odgovor bi svakako bio ne. Danas, kad postoje tolike sjajne znanstveno-popularne knjige, velika je šteta što se u školi kroz obrazovni sustav učenike ne upoznaje s tom vrstom literature za koju su mnogi zainteresirani. Takvih tekstova i knjiga ima izuzetno mnogo, jer i oni kao i literarni tekstovi, oblikuju svjetove mlađih ljudi na specifičan način. Velik broj učenika vrlo rano počne pokazivati interes za tzv. neknjiževne tekstove, ali se oni nažalost ne čitaju u školi kao obavezni. Kad bi se pitalo učenike o preporuci knjiga za čitanje tu bi se sigurno našlo i knjiga o tehnicu, o strojevima, o životinjama, o zanimljivim događajima iz prošlosti, svemiru, astronomiji, zdravoj hrani, ekologiji, problemima suvremenog društva i svijeta itd. U prilog tome govori i dugogodišnje iskustvo u radu s učenicima u školskoj knjižnici, gdje se prate njihovi čitateljski interesi, koji su uistinu raznoliki. Svaki put nas ugodno iznenadi upit pojedinih učenika o nekim temama ili knjigama koje bi oni željeli čitati, a nisu na popisu obavezne lektire.

Zato i akcija poticanja čitanja koju školski knjižničar planira u Godišnjem programu rada školske knjižnice, kao istaknutu aktivnost *Program poticanja čitanja*, koju provodi u suradnji s nastavnicima (1-2 sata mjesečno), često i s nakladnicima, kroz susrete s piscima i autorima knjiga (2-4 susreta godišnje). Naš *Program poticanja čitanja* obuhvaća stručna i nastavna područja koja smo ovako podijelili: Beletristica – hrvatski i svjetski autori; Književnost i Lingvistika; Psihologija i Pedagogija; Filozofija i Religija; Sociologija i Etika; Povijest i Geografija; Likovna i Glazbena umjetnost; Matematika i Fizika; Kemija, Biologija i Medicina; Bonton, poslovna komunikacija i mediji. Neka smo tematska područja „čitali“ prošle školske godine, a ostala provodimo ove školske godine.

U suradnji s predmetnim nastavnicima knjižničar priprema nastavni sat, odabire naslove znanstveno-popularnih knjiga iz školske knjižnice ili knjige po izboru učenika o kojima se razgovara, priprema prikaz, preporučuje drugima za čitanje i piše kratki sažeci za odabrane knjige. Za neke susrete bira se samo nekoliko zanimljivih naslova, a drugi puta možda i desetak ili više naslova za prezentiranje i raspravu, ovisno o interesu učenika za neka stručna i popularna područja. Također i učenici mogu predložiti i predstaviti svoje odabrane naslove, kritički se osvrnuti i preporučiti vršnjacima za čitanje. Knjižničar i predmetni nastavnici potiču učenike na čitanje i predstavljanje knjiga stručno-popularne tematike, osobito značajnih knjiga pojedinih autora, koje su doprinijele razvoju i popularizaciji neke znanstvene ili stručne discipline.

³ Peti-Stantić, Anita. 2019. Čitanjem do (spo) razumijevanja. Naklada Ljevak. Zagreb. str. 120.

⁴ Pennac, Daniel. 1996. Od korica do korica. Irida. Zagreb. str. 133.

U čitanju po izboru svaki učenik razvija svoje interese i bira svoje omiljene teme, jer mu čitanje predstavlja zadovoljstvo i izvor znanja o onome što ga osobito zanima. Učenici po svom izboru predstavljaju odabrani naslov knjige i određenoga autora, diskutiraju, obrazlažu pojedine ideje iz djela, čitaju odabране ulomke, iznose razloge zašto preporučuju knjigu za čitanje i drugima te ukazuju na važnost odabranе knjige. Govore o utjecaju neke knjige ili djela na njihov interes za čitanje određene tematike, tko im je preporučio, tko su im uzori u čitanju i sl. opaske. Učenici su aktivni na satu „čitanja“, dolaze s knjigom u ruci, zadovoljni su radnom atmosferom, aktivno slušaju, ali i diskutiraju te mogu iznijeti svoje mišljenje ili stajalište o nekom problemu i sl. Prekrasno je slušati učenike koji su uronili u svijet knjige koja ih zakuplja svojim sadržajem. Kada učenike „navučemo“ na knjigu na pravi način, onda će uvijek biti dobrih i strastvenih čitatelja u školskoj knjižnici.

Čitateljska grupa pod okriljem školske knjižnice značajna je i zbog razvoja timskog rada, koji obuhvaća: međusobno uvažavanje, prihvatanje drugačijeg mišljenja, slušanje i obraćanje pozornosti na svakog člana grupe. Knjižničar stvara ugodnu radnu atmosferu i vodi raspravu o odabranim knjigama, ostvaruje dobru suradnju učenika i nastavnika. U radu čitateljske skupine svi su sudionici aktivni, otvoreno iznose svoja razmišljanja i stavove, mogu nesmetano postavljati pitanja i zajedno tražiti odgovore, pridržavaju se postavljenih pravila i zajednički doprinose uspjehu nastavnoga sata posvećenog čitanju i razgovoru o knjigama. Aktivnost se provodi mjesечно, 1-2 školska sata, na kojima učenici i nastavnici u suradnji sa knjižničarom biraju knjige iz različitih područja, koje predstavljaju i preporučuju za čitanje.

Kod učenika je potrebno istodobno poticati čitanje i navoditi ih na čitanje kvalitetnih sadržaja u stručno-popularnoj literaturi. Pomaci se mogu postići i time da se učenicima dopusti da povremeno sami izaberu tekstove ili knjige koje će čitati i o njima razgovarati. Važno je da učenici shvate kako je redovito čitanje cjeloživotni proces, u kojem postaju sve samopouzdaniji i sposobniji u izboru i čitanju zahtjevnijih tekstova.

„Mladi danas usvajaju i neke nove “formate” izražavanja koji su proizvod ubrzanog razvoja digitalnih tehnologija, pišu u kraticama i koriste različite grafičke znakove, ali to nas ne treba brinuti. To je zato što mladi zbog služenja digitalnom tehnologijom koja im je stalno pri ruci, znatno manje čitaju na klasičan način, ali se nadamo da će razvoju kompetencija čitanja doprinijeti i čitanje elektroničkih tekstova i e-knjiga. Knjiga nije svijet, ali ona odražava svijet, unutrašnji i vanjski. Ako ne razgovaramo o onome što čitamo, vidimo i čujemo, mi zapravo zaboravljamo da trebamo održavati taj odnos jer on uvijek jednako vrijedi, u svim vremenima i za sve ljude, bez obzira na sudbinu našeg svijeta i svakog pojedinca, bez obzira na sve.“⁵

Kad govorimo o aktivnostima poticanja čitanja za mlade moramo biti usmjereni na sadržaje koji njih zanimaju, moramo osluškivati njihove želje te s njima osmisliti program čitanja. Aktivnosti koje su usmjerene na promicanje knjiga i čitanja, koje potiču na razvoj kreativnosti i korištenje kulturnih sadržaja prikladnih za djecu i mlade, jesu i književni susreti kao i susreti s poznatim osobama, prikazi i predstavljanje novih knjiga, predavanja i tribine, razgovori o knjigama, programi s temama koje zanimaju mlade, kulturne priredbe i programi koji se ostvaruju u suradnji s ustanovama u znanosti i kulturi.

Čitateljske grupe kao jedan od oblika poticanja mladih na čitanje, svakako zaslужuju našu pozornost u radu s učenicima. Članovi čitateljske grupe razgovaraju o knjizi i time omogućuju mladima pristup čitanju te oni mogu iskazati svoj unutrašnji doživljaj teksta, mogu se slobodno izraziti i podijeliti svoja razmišljanja. Te grupe su jedan oblik druženja i jedan od najefikasnijih načina za razvijanje čitateljskih zajednica koje potiču na druženje i razmjenu ideja, osnažuju ljubav prema čitanju te jačaju čitateljske i komunikacijske vještine. Čitateljska grupa koja se redovito sastaje i raspravlja o pročitanim knjigama, potiče mlade ne samo da čitaju, već i da promišljaju o pročitanom, uče jasno iskazivati svoje mišljenje, uvažavati tuđe mišljenje i tako dobiti mnogo više od knjige nego što je samo čitanje. Iako se tijekom školske godine članovi čitateljske skupine mijenjaju prema interesu o temama i knjigama koje se čitaju, pokazalo se da pojedini učenici imaju širok dijapazon interesa i područja o kojima žele čitati i raspravljati

⁵ Bašić, Ivana. 2014. O čitateljskim grupama/metodički priručnik. Balans centar za logopediju i biblioterapiju, Zagreb, str.67.

te su bili aktivni u većini naših „čitanja“.

Podsjetnik za učenike tijekom čitanja (kojega dobiju svi učenici u čitateljskoj grupi)

Tijekom čitanja: PROMATRAJ I PITAJ se o onome što čitaš, postavljam pitanja, PREDVIDI što bi se moglo dogoditi. Primjeni to na svoju odabranu knjigu!	<i>Oni koji ne čitaju, imaju siromašniji rječnik, lošije se izražavaju u pismenim radovima.</i>
Dok čitaš VIZUALIZIRAJ, zamišljaj i predoči si slike, ako ti je sve u tekstu jasno, maštaj!	<i>Učenici koji imaju bogatiji rječnik, služe se s više riječi, uspješniji su i zadovoljniji.</i>
POVEŽI sve što si doznao iz teksta s onim što već znaš kako bi tekst bolje razumio.	<i>Oni koji više čitaju lakše izražavaju svoje osjećaje, mišljenja ili stavove.</i>
ZAKLJUČI – upotrijebi činjenice iz teksta i zaključi što se dogodilo, zašto se dogodilo i kako je završilo?	<i>Učenici koji više čitaju lakše povezuju činjenice, diskutiraju, kritički se osvrću i donose zaključke.</i>
SAŽMI – upotrijebi sve što si do sada otkrio i odredi koja je ideja najvažnija u djelu? Kako ćeš ovu ideju primijeniti u svom životu?	<i>Cilj čitanja je naučiti čitati kritički i s razumijevanjem, njegovati radoznalost, propitivanje i poigravanje idejama i mogućnostima.</i>

Školska je knjižnica prirodno okružje za čitanje, čija privlačnost leži u tome što se učenici osjećaju opuštenije i slobodnije, dolaze svojom voljom i ne doživljavaju tu aktivnost kao nešto nametnuto. Školski knjižničar može učeniku preporučiti literaturu vezanu uz neki njegov problem ili temu koja ga zanima, a također može učenika uputiti na neku od knjiga za samopomoć primjerenu njegovoj dobi, jer ponekad učenici ne žele otvoreno razgovarati o svojim problemima, a još manje dijeliti ih sa cijelom skupinom ili razredom. Knjige namijenjene mladima mnogobrojne su, od savjeta za izgradnju samopouzdanja u odrastanju, korisnih informacija, primjera iz života drugih, do knjiga iz popularne znanosti: astronomije, fizike, matematike, tehnike, kemije, biologije, ekologije, sociologije i dr. One su prvenstveno usmjerenе suočavanju s tipičnim pitanjima i problemima koji muče mlađe, njihovoј potrebi za prihvaćanjem i popularnošću, razvijanju vlastitog identiteta i stila, prihvaćanju svoga tijela, spolnosti i zaljubljivanja, obiteljskim problemima, osjećaju neshvaćenosti i sl.

Nakon zajedničkog sata čitanja u dogovoren vrijeme, razgovora, komentara i diskusije, učenici i nastavnici pišu kratke sažetke i prikaze odabranih knjiga, a knjižničarka prema tim radovima oblikuje *Bilten preporučene popularno-znanstvene literature*, koji će biti dostupan svim učenicima škole, kao poticaj i putokaz u njihovom budućem samostalnom odabiru knjiga za čitanje. Učenici i nastavnici koji sudjeluju na ovom satu pišu kratke sažetke za svoje naslove koji će biti uvršteni u *Bilten popularno-znanstvene literature*, koji knjižničarka izrađuje i dopunjava nakon održanog čitanja, posvećenog određenom stručnom ili znanstvenom području ili nekoj odabranoj tematiki. Kao vidljivi proizvod našega zajedničkog čitanja i rada nastao je sadržajno raznolik i bogat *Bilten preporučene beletristike* i *Bilten znanstveno-popularne literature*, koje dopunjavamo i izrađujemo kako bi bili dostupni učenicima u školskoj knjižnici.

- 1.** *Bilten preporučene beletristike* u školskoj knjižnici (tiskano izdanje koje učenici mogu uvijek prolistati u knjižnici), dopunjen najnovijim naslovima i kratkim prikazima novih naslova knjiga za izbornu čitanje, prezentiran kao prilog PDP-u na Proljetnoj školi školskih knjižničara RH 2020. i u digitalnom alatu ISSUU.
- 2.** *Bilten preporučene znanstveno-popularne literature* u školskoj knjižnici (tiskano izdanje dostupno u knjižnici), sa kratkim sažecima ili prikazom za svako preporučeno djelo prema stručnim područjima, koji se dopunjava svaki mjesec novim naslovima, nakon održanog sata čitanja, a cjeloviti bilten poka-

zan je na Proljetnoj školi školskih knjižničara RH 2020., dostupan za pregled i preuzimanje, kao i u digitalnom alatu ISSUU, kao digitalna publikacija za čitanje i pregled.

ZAKLJUČAK

Čitanje je danas nesumnjivo jedna od osnovnih kompetencija koja svakom pismenom pojedincu omogućuje kvalitetan život. „Čitanje s jedne strane ima središnju ulogu u procesu stjecanja obrazovnih kompetencija na kojima se zasniva potencijal cjeloživotnog učenja, dok je ovladavanje čitalačkom pismenošću s druge strane, preduvjet razvoja sposobnog i samopouzdanog čovjeka koji u čitanju uživa i koji tekstove prihvata kao prozore u svjetove s kojima se na drugi način možda ne bi susreo.“⁶

Ako nam je cilj mlade vratiti čitanju, naučiti čitati kritički i s razumijevanjem, onda treba naglasiti stvaranje i njegovanje prostora za radoznalost, propitivanje i traženje raznih ideja i mogućnosti u odabiru knjiga za čitanje. Jedino ćemo tako mlade čitatelje vratiti uživanju u čitanju, što je prepostavka stjecanja čitateljske sposobnosti, gdje će čitanje imati važnu ulogu u obrazovnom procesu.

„U kontekstu našeg obrazovnog sustava treba posebno istaknuti kako se ni čitalačka pismenost ni čitateljska sposobnost neće razviti ako se njome bavimo samo na nastavi hrvatskoga jezika, radeći samo s književnim tekstovima, kao što se neće razviti prepustimo li mlade nakon što svladaju osnovno čitanje samima sebi. Koliko god književni tekstovi predstavljali izvanredan poticaj za iskorak iz vlastitog neposrednog i poznatog iskustva, ne treba smetnuti s umu ni potencijal popularno-znanstvenih tekstova i činjenicu da mnogi mladi, biraju upravo takve tekstove za čitanje po izboru.“⁷

Sposoban mladi čitatelj može se razviti samo čitanjem raznovrsnih tekstova, koji će mu pomoći da postane čitatelj za cijeli život, koji uživa čitajući, pri čemu izgrađuje svoj svijet i sebe kao intelektualno biće. Uz dobre komunikacijske vještine i entuzijazam koji je svakako potreban u radu školskog knjižničara, važno je izgraditi dobar odnos suradnje, pomoći i povjerenja s korisnicima, i učenicima i nastavnicima škole. Zato je jako važno da knjižničar brine o kvaliteti usluga i programa koji populariziraju knjižnične zbirke, njihovo korištenje i čitanje općenito te provodi razne aktivnosti vezane uz poticanje čitanja učenika.

ANKETNI UPITNIK za prijavljene učenike uz uvodni sat čitanja (anonimno)

Pitanje:	Moj odgovor:
1. Kada birate knjige prema vlastitom izboru, što vam je najvažnije (tema, autor, naslov?)	
2. Birate li radije stranog ili domaćeg pisca i autora knjige?	
3. Je li vam za čitanje presudan sadržaj knjige na ovitku, koričnoj stranici ili neki drugi izvor?	
4. Koja je vaša najdraža knjiga i tematika o kojoj rado čitate?	
5. Što očekujete od knjiga (da vas nečemu nauče, da se zabavite i opustite, da vas za nešto zainteresira ili ...?)	

6. Posjećujete li i druge knjižnice, osim školske knjižnice i koliko često?	
7. Je li vam u odabiru knjiga važan savjet i preporuka knjižničara, nastavnika ili vršnjaka?	
8. Što najviše volite čitati i razgovarate li s prijateljima, uz ostalo i o knjigama?	

Anketirano je ukupno 126 prijavljenih učenika na pet održanih čitateljskih susreta. Iz ove ankete izdvajam samo nekoliko bitnih momenata u kojima su učenici iskazali svoja razmišljanja, stavove, ali i konkretnе prijedloge za poboljšanje ove aktivnosti u školskoj knjižnici.

Većinu učenika za čitanje privuče zanimljiv naslov i tema knjige, a za čitanje knjige presudan im je autor, jer najčešće biraju omiljene pisce i autore poznatih knjiga, bez obzira jesu li to strani ili domaći autori. Neki učenici vole sve što piše određeni pisac i autor pa često u cijelosti čitaju njegov opus. O sadržaju knjige učenici se informiraju na razne načine, preporukama na društvenim mrežama, blogovima, prikazima na mrežnim stranicama, a vrlo rijetko čitaju napise na koričnoj stranici ili ovitku knjige.

Na pitanje o najdražim knjigama i temama, odgovori su vrlo šaroliki, čak i iznenadjujući, osobito za učenike starijih razreda, iz čijih se odgovora vidi da su im interesi raznoliki i da čitaju knjige iz različitih područja. Kao najdraže knjige učenici često navode lektirne naslove, od *Maloga princa*, *Lovca u žitu*, *Goniča zmajeva*, Orwelove *Životinjske farme*, Camusova *Stranca*, Hesseove *Igre staklenih perli* i drugih, do Sun Tzuova *Umijeća ratovanja*, Hawkingove *Kratke povijesti vremena*, Clarkeovih *Misterije svemira*, Brysonove *Kratke povijesti gotovo svega*, *Einstaina i Newtona za početnike* i puno drugih naslova. Od knjiga učenici prije svega traže da su zanimljive, poučne i zabavne, a posuđuju ih podjednako u školskoj knjižnici kao i u narodnim knjižnicama. U odabiru knjiga vrlo često slušaju preporuku svoga nastavnika i knjižničara, a osobito im je važna preporuka vršnjaka, jer se u svakom razredu nađe po neki vrijedan čitatelj koji širi dobre vibracije o knjigama koje čita. Tako se znalo dogoditi da čitav razred želi pročitati neki naslov po preporuci jednog učenika, od *Farenheita 451*, *Kratke povijesti gotovo svega* do Mouelove knjige *Bog u metrou*. Dosta je učenika navelo da im lektira oduzima puno vremena i da im se ne sviđaju svi naslovi odabrane lektire, ali i to se postupno mijenja uvođenjem izborne lektire, pa se nadamo da će se u dogledno vrijeme poboljšati interes za knjigu i čitanje. Većina anketiranih učenika odgovorila je da s prijateljima uopće ne raspravljaju o knjigama, nego o sasvim drugim stvarima, o izlascima, druženju, sportu, glazbi, modi, filmu i sl.

Nakon površne analize ove ankete o čitanju učenika, vidljiva je potreba kontinuiranoga rada s učenicima na poticanju čitanja, jer većina je učenika iznijela pozitivan stav o ovakvim aktivnostima u školskoj knjižnici. Stanje se može popraviti još boljom suradnjom s predmetnim nastavnicima i većim angažmanom i samih školskih knjižničara na poticanju čitanja, jer to je proces u kojem se strpljivo grade čitateljski interesi i dugoročno razvija kultura čitanja među mladima.

NASTAVNA PRIPREMA ZA SAT (ovo je samo jedan primjer, a svaki put je potrebno izraditi pripremu prilagođenu konkretnom satu i stručno-popularnom području čitanja knjiga)

Obrazac Metodičke pripreme (prema predlošku MZO-a) za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda prema planiranim aktivnostima: URITMU ČITANJA	
OSNOVNI PODACI	
Ime i prezime knjižničara	N. N.

Suradnik, predmetni nastavnik	Prema programu čitanja, predmetni nastavnici
Datum održavanja	Krajem svakoga mjeseca ili prema dogovoru s nastavnicima
Korelacija s nastavnim predmetom	Prema mjesecnom programu čitanja, a kroz školsku godinu uključena je većina nastavnih predmeta
Naslov metodičkih preporuka	<i>U ritmu čitanja – Program poticanje čitanja u školskoj knjižnici</i>
Predmet (ili međupredmeta temu)	Svi nastavni predmeti, MPT: Učiti kako učiti; Osobni i socijalni razvoj i dr.
Za međupredmetnu temu obavezno navesti u sklopu kojega nastavnoga predmeta se izvodi. <i>Sat razrednika, neki nastavni predmet ili izvannastavna aktivnost</i>	Program je napravljen kao mjesecni plan čitanja, a svakog je mjeseca planirano čitanje knjiga iz drugog nastavnog predmeta ili stručnog područja. „Čitanje“ se može izvoditi pod nastavnim satom, u dogovoru s predmetnim nastavnikom ili na satu razrednika, kada mogu sudjelovati zainteresirani učenici iz svih razreda, prema dogovoru.
Razred	Mogu se uključiti zainteresirani učenici iz svih razreda srednje škole

OBVEZNI ELEMENTI

Odgojno-obrazovni ishod (oznaka i tekst iz kurikuluma predmeta ili međupredmetnih tema objavljenih u NN)	<p><i>HJA. 4. 1 Učenik razgovara i raspravlja o zadanoj ili slobodno odabranoj temi u skladu sa svrhom i komunikacijskom situacijom i primjenjuje komunikacijski bonton. tekstne vrste: službeni i poslovni razgovor, razgovor o zadanoj ili slobodno odabranoj temi (iz različitih područja ljudskog djelovanja u skladu s interesima i dobi učenika); razgovor o zadanoj ili slobodno odabranoj temi nakon slušanja, čitanja i gledanja; vrste rasprave: debata, diskusija, simulirano suđenje, polemika, okrugli stol, sastanak.</i></p> <p><i>UKU a.2.4./5. Učenik se koristi različitim strategijama učenja i samostalno ih primjenjuje pri ostvarivanju ciljeva učenja i rješavanju problema u svim područjima učenja.</i></p> <p><i>UKU a.4.1. Učenik oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje. Može izraziti što misli i osjeća o nekom problemu, ideji, situaciji koja mu je bliska. Razlikuje svoje mišljenje od mišljenja drugih.</i></p>
Tijek nastavnoga sata	Knjižničar i predmetni nastavnik najavljuje učenicima područje iz kojeg se čitaju ili predstavljaju knjige, otvaraju diskusiju, usmjeravaju, vode dijaloge, sumiraju, upućuju, komentiraju, pružaju prigodu učenicima da iznesu svoje stavove i predstave izabrane naslove, kritički se osvrnu na neke knjige, slušaju druge i na kraju sata iznose svoje stavove i razmišljanja.

Opis aktivnosti (što rade učenici, a što nastavnik)	<p>- Aktivnost je namijenjena učenicima razvijene čitalačke pismenosti, kao i onima koji bi htjeli poboljšati svoju čitalačku pismenost. Učenike valja poticati na čitanje iz užitka radi poticanja literarnog čitanja te stvaranja čitateljskih navika i kulture čitanja kao trajne aktivnosti.</p> <p>- Učenici: predstavljaju pročitanu knjigu, biraju autore i naslove knjiga, čitaju odabrane ulomke i o njima raspravljaju s drugima, preporučuju knjigu za čitanje vršnjacima. Učenici će razlikovati i usporediti različite pristupe u čitanju književnih, stručnih i popularno pisanih tekstova te upoznati razne vrste tekstova u časopisima, kao i digitalne knjige, mrežne portale i kataloge drugih vrsta knjižnica.</p> <p>Nastavnik ili knjižničar: bira i predlaže naslove knjiga za raspravu, prikaz ili čitanje; preporuča odabранe knjige, surađuje s predmetnim nastavnikom, priprema i održava nastavni sat, oglašava na panou knjižnice i najavljuje ČITANJE na web stranici škole, izrađuje popise učenika koji se javljaju za čitanje, piše sažetke i prikaze knjiga, oblikuje bilten popularno-znanstvene literature; razgovara s učenicima, sluša njihove prijedloge i dobiva povratnu informaciju o provedenoj aktivnosti putem anonimnog upitnika, ankete ili liste za procjenu.</p>
Sadržaji koji se koriste u aktivnostima	Odabrani naslovi popularno-stručnih knjiga, znanstveno-popularnih knjiga, stručne knjige i beletristica iz školske knjižnice, vlastiti primjeri ili knjige posuđene u narodnoj knjižnici.
Primjeri vrednovanja za učenje, vrednovanja kao učenje ili naučenog uz upute	Vrednovanje kao učenje (zadovoljstvo ovakvim načinom rada), listom procjena koju popunjavaju i učenici i nastavnici koji su sudjelovali na satu. Predmetnim nastavnicima su svakako dragocjene povratne informacije, jer bolje upoznaju interes učenika i područja koja ih zanimaju.
Razrađeni problemski zadaci, zadaci za poticanje kritičkog razmišljanja, kreativnosti i/ili istraživački zadaci; ovisno o predmetu i nastavnoj temi	Za svako stručno područje izrađujem inicijalna pitanja i motivacijske zadatke za razgovor i diskusiju, ili kao rezime određene teme ili stručnog područja, kao npr.: <ul style="list-style-type: none"> • U kom pravcu ide suvremena znanost kemije, fizike, medicine? • Kako vam se sviđa zadnja knjiga N. N.? • Jeste li čitali na portalima osvrт o knjizi: N. N.? • Što kažete o najnovijoj knjizi Luke Modrića? • Što propagira knjiga: Umijeće ratovanja, stvarni rat ili „borbu“ kroz život? • Mnoga druga motivacijska pitanja, kao uvod u tematiku o kojoj čitamo.

Poveznice na više odgojno-obrazovnih ishoda različitih predmeta ili očekivanja međupredmetnih tema	<p>Odgono-obrazovni ishodi ili očekivanja vezani su uz nastavne predmete ili međupredmetne teme pa se navode uz svako područje zasebno.</p> <p>*Ishodi predmetnih kurikula URL: http://www.kurikulum.hr/predmetni-kurikulumi/</p> <p>Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta hrvatski jezik: http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Hrvatski-jezik.pdf</p> <p>Svi ostali kurikulumi nastavnih predmeta, jer se bavimo s više nastavnih predmeta i za svaki imamo druge ishode.</p> <p>**Odgono-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema URL: http://www.kurikulum.hr/kurikulumi-medupredmetnih-tema/</p> <p>MPT Učiti kako učiti: http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/UCITI-KAKO-UCITI-FINAL-18.2.pdf</p> <p>MPT Osobni i socijalni razvoj: http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Osobni-i-socijalni-razvoj.pdf</p>
Aktivnost u kojima je vidljiva interdisciplinarnost	<p>Cijeli program je zamišljen kao interdisciplinaran, jer obrađujemo i povezujemo sva nastavna i stručna područja, kao i knjige koje nude više stručnih znanja na popularan način iz različitih područja znanja.</p>
Aktivnosti koje obuhvaćaju prilagodbe za učenike s teškoćama	<p>I učenici s teškoćama mogu biti aktivni sudionici ovakvih nastavnih sati za poticanje čitanja, jer mnogi od njih upravo vole ovaku aktivnost, često se i sami javе, jer žele diskutirati o nekoj pročitanoj knjizi ili o svojoj najdražoj knjizi, koju preporučuju i drugima.</p>
Aktivnosti za motiviranje i rad s darovitim učenicima	<p>Daroviti učenici koji imaju posebne talente i sposobnosti za sadržaje iz pojedinih nastavnih predmeta, vrlo su aktivni na ovakvom satu, jer, upravo je to prigoda da se oni još više istaknu i aktiviraju u području koje ih osobito zanima.</p>
Upute za kriterijsko vrednovanje kompleksnih i problemskih zadataka i/ili radova esejskoga tipa	<p>Knjižničar daje upute i savjete učenicima koji žele napisati osvrt, prikaz ili sažetak o pročitanoj knjizi, a kako ovu aktivnost ne ocjenjujemo, tako i ne izrađujem posebne kriterije za vrednovanje. Učenicima je dovoljno priznanje da mogu javno govoriti o knjizi koju vole ili koju su pročitali, kao i pohvala za uključenost u ovu aktivnost i zajednički rad.</p>
Projektni zadaci (s jasnim scenarijima, opisima aktivnosti, rezultatima projekta, vremenskim okvirima)	<ul style="list-style-type: none"> • Naš projektni zadatak je ovaj: svaki učenik koji se dobровoljno javi za sudjelovanje u čitanju, dužan je donijeti i predstaviti neku svoju najbolju i najdražu knjigu, koju bi želio preporučiti i drugima za čitanje, a uklapa se u nastavno ili tematsko područje koje taj mjesec čitamo. • Pravila ponašanja tijekom rasprave i čitanja: govorimo jasno i smisleno; slušamo tuđe mišljenje; ne prekidamo druge dok govore; argumentirano iznosimo drugačije mišljenje ili stavove. • Rezultati rada - poželjno je da učenik na kraju napiše kratki osvrt ili prikaz, koji će činiti dio našega zajedničkog <i>Biltena preporučene literature za čitanje</i>. To će biti rezultat našega rada, uz sve druge dobrobiti koje će donijeti poticanje čitanja i uključenost u ovu aktivnost. • Vremenski okvir - aktivnost se odvija svaki mjesec s temama iz nekog drugog stručnog i nastavnog područja, prema planu koji smo izradili na početku školske godine.
Poveznice na multimedejske i interaktivne sadržaje	<p>Fotografske i video snimke, kao i osvrt na mjesечно čitanje, bit će napravljeni nakon svakog čitanja, objavljeni na Facebook stranici škole (ako se učenici slažu, u protivnom znatiželjni mogu doći na naše „čitanje“), a digitalna publikacija naših preporuka na kraju provedenog programa, kao <i>Bilten preporučene literature</i> u digitalnom alatu <i>ISSUU</i>.</p>

Prijedlozi vanjskih izvora i literature	<p>Pedagoško-metodička literatura koja problematizira ovu temu ili područje čitanja, stvaranja čitatelja i čitateljskih navika dostupna je u školskoj knjižnici:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Bašić, Ivana. 2014. O čitateljskim grupama/metodički priručnik s primjerima dobre prakse. Balans centar za logopediju i biblioterapiju, Zagreb.2. Češi, Marijana; Ivančić, Đurđica. 2019. Izazovi učenja i poučavanja. Naklada Ljevak. Zagreb.3. Čitanje za školu i život: IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, zbornik radova. 2013. AZOO. Zagreb4. Grossman, Meta. 2013. U obranu čitanja. Algoritam. Zagreb.5. Mates, Wolfgang. 2007. Nastavne metode. Naklada Ljevak. Zagreb.6. Pennac, Daniel. 1996. Od korica do korica. Irida. Zagreb.7. Peti-Stantić, Anita. 2019. Čitanjem do sporazumijevanja. Naklada Ljevak. Zagreb.8. Ministarstvo kulture: Nacionalna strategija za poticanje čitanja: https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf (pristupljeno 28. kolovoza 2019.)9. Wolf, Maryanne. 2019. Čitatelju, vratи se kući. Naklada Ljevak. Zagreb.
--	---

VREDNOVANJE RADA UČENIKA

Formativno vrednovanje postignuća učenika obuhvaća vrednovanje za učenje i vrednovanje kao učenje. Na ovaj način prikupljaju se informacije o učenju učenika i o vlastitom poučavanju. Vrednovanje zahtijeva sposobnost i vještina kritičkog čitanja, koje podrazumijeva refleksiju pročitanog argumentiranim iznošenjem mišljenja i vlastitog stava.

Vrednovanje za učenje – provode knjižničar i predmetni nastavnik, koji daju informacije učeniku o njegovom napredovanju, aktivnosti, uključenosti, pomažu učenicima da unaprijede svoje učenje i kritičko čitanje. Vrednovanje za učenje obuhvaća i grupne rasprave, diskusiju o pročitanim knjigama, kratke tematske anketne upitnike, kvizove i sl. Knjižničar učenicima pokazuje primjer sažetka za neki tekst ili sažetak kao kratki prikaz knjige, daje im upute i savjete, kako bi u izradi i pisanju sažetaka bili uspješni. Ovo vrednovanje provodimo tijekom procesa učenja i poučavanja, odnosno „čitanja“, vrednujemo pisane radeve koje učenici izrađuju kao kratke pisane tekstove uz pročitane i preporučene knjige, u obliku kratkih prikaza ili sažetaka.

Vrednovanje kao učenje – potičemo učenika na samoprocjenu, samovrednovanje i vršnjačko vrednovanje: Učenik uz potporu knjižničara i nastavnika daje povratnu informaciju o svom učenju i „čitanju“ u procesu samovrednovanja i vršnjačkog vrednovanja. Učenik daje povratnu informaciju o svom čitanju, izražavanjem zadovoljstva ovakvim načinom rada, iznosi konkretne ideje za daljnji rad i poboljšanje rada, kritički se osvrće na „čitanje“ i daje prijedloge za nabavu novih naslova u školskoj knjižnici. Izrađujemo listu procjena, kojom učenici izražavaju svoje zadovoljstvo ovakvim radom na poticanju čitanja u školskoj knjižnici.

Lista procjena zadovoljstvom u radu čitateljske skupine

Elementi	Da, zadovoljan sam	Djelomično zadovoljan	Treba popraviti (predloži)
Koliko ste zadovoljni ovakvim oblikom rada i poticanja čitanja u školskoj knjižnici?			
Odgоварају ли вам предвиђeni termini rada ili predlažete neke druge (izvan redovne nastave)?			
Kako se osjećate na satu „čitanja“ i predstavljanja knjiga s učenicima iz drugih razrednih odjela?			
Koliko je poticajan ovakav rad na vaš odabir knjiga za čitanje iz užitka?			
Smeta li vam nazočnost predmetnih nastavnika u iznošenju stavova i mišljenja ili je to poticajno za vaše samopouzdanje?			
Predložite svoje favorite: područje, naslov ili autora knjige koji je na vas ostavio najveći dojam, ili ste nakon zajedničkog „čitanja“ potaknuti da i sami pročitate neku knjigu.			
Što vas se najviše dojnilo na ovakvom satu (međusobna suradnja, diskusija, predviđeno vrijeme za predstavljanje knjige, osvrti, čitanje odabranih ulomaka i dr.)?			
Koliko ste zadovoljni odabirom naslova za preporuku i predstavljanje?			
Što predlažete za poboljšanje rada na poticanju čitanja (nabava novih naslova u školskoj knjižnici, odabirom relevantnih autora i naslova, uključenje „čitanja“ u druge nastavne predmete i sl.)?			

Lista za samovrednovanje čitateljske rasprave o pročitanim knjigama

Popis za provjeru	Razina ostvarenosti kriterija		
	U potpunosti	Donekle	Treba popraviti
Bili smo uspješni u izvršenju zadatka na predstavljanju odabrane knjige.			
Međusobno smo izmjenjivali ideje i argumente tijekom pripreme i debate.			
Uvažavali smo mišljenja i ideje drugih tijekom predstavljanja knjiga i rasprave o njima.			
Međusobno smo se ohrabrivali i pomagali tijekom cijelog procesa čitanja.			
Postavljeni zadatak riješili smo uspješno i prema dogovoru.			
Za sljedeći put možemo poboljšati izbor zanimljivih knjiga za predstavljanje, navedi ili predloži neku svoju knjigu.			

LITERATURA

1. Bašić, Ivana. 2014. O čitateljskim grupama. Balans centar za logopediju i biblioterapiju. Zagreb.
2. Česi, Marijana; Ivančić, Đurđica. 2019. Izazovi i umijeća učenja i poučavanja. Naklada Ljevak. Zagreb.
3. Čitanje za školu i život: IV. Simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, zbornik radova. 2013. Ur. Mićanović, Miroslav. AZOO. Zagreb.
4. Grossman, Meta. 2013. U obranu čitanja. Algoritam. Zagreb.
5. Mates, Wolfgang. 2007. Nastavne metode. Naklada Ljevak. Zagreb.
6. Ministarstvo kulture: Nacionalna strategija za poticanje čitanja: <https://www.min-kulture.hr/user-docsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/a/NSPC%CC%8C.pdf> pristupljeno 8. rujna 2019.)
7. Pennac, Daniel. 1996. Od korica do korica. Irida. Zagreb
8. Peti-Stantić, Anita. 2019. Čitanjem do sporazumijevanja. Naklada Ljevak. Zagreb.
9. Wolf, Maryanne. 2019. Čitatelju, vrati se kući. Naklada Ljevak. Zagreb.
10. Čitateljske grupe za djecu i tinejdžere, Rijeka: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A1092/dastream/PDF/view> (pristupljeno 12. rujna 2019.)

Ekoslovarica: ekološko-edukativno-kreativni projekt

Snježana Kovačević

knjiznica.zlatarbistica@gmail.com

Osnovna škola Zlatar Bistrica

SAŽETAK

Ekoslovarica je projekt koji se u Osnovnoj školi Zlatar Bistrica počeo provoditi školske godine 2017./2018. u sklopu Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, a projektne aktivnosti nastavili smo provoditi i sljedeće školske godine kako bismo ekoslovaricu digitalizirali i izdali kao obrazovni materijal. Nositelji su projekta stručna suradnica knjižničarka, učenici 3. razreda te njihove razredne učiteljice. Budući da je Osnovna škola Zlatar Bistrica međunarodna ekoškola, osmislili smo ovaj ekološko-edukativno-kreativni projekt tijekom kojega su učenici usvajali temeljne kompetencije vezane uz početno pisanje i čitanje te učili o ekologiji i ekološkim pojmovima istovremeno osmišljavajući ekoslovaricu. Za svako slovo hrvatske abecede učenici su osmislili ekološku izreku te ju oslikali. Suradnja između učenika naglašena je u ovom projektu time što su učenici zajedno oslikavali i crtali ekološke pojmove što je realizirano kroz nekoliko nastavnih sati u grupnom radu, izmjenjivali su se u aktivnostima nastavljanjem likovnog rada tamo gdje je drugi učenik stao i slično. Cilj projekta je da učenici usvoje ekološke pojmove, da razvijaju ekološku svijest te svojim primjerom educiraju i druge učenike kako se na odgovoran način odnositi prema okolišu.

Ključne riječi: ekologija, ekološke poruke, početno čitanje i pisanje, knjižnica.

SUMMARY

This is a project that began in the Primary school Zlatar Bistrica in the school year 2017/2018 as part of the National Program for Education for Human Rights and Democratic Citizenship and we continued to carry out project activities in the next school year in order to digitize and publish the eco spelling book as educational material. The project coordinator is the school librarian, 3rd grade pupils and their classroom teachers. Since Primary school Zlatar Bistrica is an international eco-school, we designed this eco-educational-creative project during which pupils acquired basic competences related to initial writing and reading and learned about ecology and ecological concepts and at the same time they were designing eco spelling book. For each letter of the Croatian alphabet students designed an ecological saying and painted it. Collaboration between students was emphasized in this project by having students paint and draw ecological terms together which was realized through several lessons in group work, alternating in activities by continuing the art work where the other student stopped and so on. The aim of the project is for pupils to adopt environmental concepts, to develop environmental awareness and to educate other pupils on how to treat the environment and be responsible to it.

Key words: ecology, environmental messages, initial reading and writing, library.

UVOD

U projektu *Ekoslovarica* cilj je poticanje čitanja kod učenika, razvoj kreativnosti i kritičkoga mišljenja uz primjenu ekoloških tema, ali i suradnja učenika te rješavanje problema na demokratski način, s obzirom na to da se projekt provodio u sklopu Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Tijekom projekta učenici su usvajali početno čitanje i pisanje te ekološke pojmove kako bi razvili ekološku svijest, a svojim primjerom educirali i druge učenike kako se na odgovo-

ran način odnositi prema okolišu. Učenici su tijekom projekta razvijali temeljne životne kompetencije, usvajali su čitatelske kompetencije, kreativnost i stvaralačko mišljenje, komunikaciju na materinskom i stranom jeziku (na njemačkom i engleskom jeziku koje uče od 1. razreda), učili su pojmove i slova, razvijali usmeno i pismeno izražavanje te sposobnost primjene uočenog na likovni rad.

TIJEK PROJEKTA

U projektnim aktivnostima učenici su se upoznali s pojmom ekoškole, ponovili su što je ekologija i zašto je važno čuvati okoliš te na koje sve načine možemo brinuti o njemu. Koordinatorice projekta razgovarale su s učenicima, održavale nastavne sate u korelaciji sa školskom knjižnicom prilikom čega je školska knjižničarka učenicima predstavila slovarice iz fonda školske knjižnice, dječje enciklopedije i dječje časopise Moj planet, Prvi izbor i Smib koje smo koristili kao izvore informacija o ekologiji, čitali priče, pjesme i ostale tekstove, održavale su se radionice i druge aktivnosti u vezi s ekologijom te aktivnosti vezane uz početno čitanje, pisanje i učenje slova. Učenici su crtali, pisali ekološke rečenice i izraze, učiteljice su zajedno s učenicima čitale prigodne tekstove iz časopisa i čitanki iz Hrvatskoga jezika, a iz Prirode i društva učili su o godišnjim dobima, o životinjama, o okolišu, o pravima djece i drugo. Tijekom projekta realizirana je i suradnja s nastavom iz Njemačkog i Engleskog jezika jer su učenici uz pomoć učiteljica osmišljavali i pisali ekološke izraze na ta dva strana jezika.

PRIMJERI EKOLOŠKIH PORUKA

A – If you throw rubbish into a stream, nature will cry OH DEAR!!!- Wurfst du Müll in den Bach, schreit die Natur OJEEE!!!

B – It's really nice to inhale clean air. – Es ist wirklich toll, saubere Luft einzuatmen.

C – Flowers are most beautiful on a green, dewy meadow. – Blumen sind am schönsten auf einer grünen, taufeuchten Wiese.

Ovoj temi bili su posvećeni i nastavni sati dodatne nastave, izvannastavnih aktivnosti kao što su Literarna skupina i Projektna skupina, a na Likovnoj kulturi učenici su oslikavali izraze te slikali i crtali prigodne likovne uratke s ekološkim temama.

EKOSLOVARICA II: DIGITALIZACIJA I TISAK

Ekoslovarica II nastavak je ovoga projekta koji u školi provodimo ove školske godine, a cilj je digitalizirati ekoslovaricu te ju izdati kao obrazovni materijal. Učenici su sudjelovali u mnogim aktivnostima koje se tiču ranije spomenutog, a upoznati su i s nekim digitalnim obrazovnim alatima za digitaliziranje materijala, a povodom obilježavanja Ekodana u OŠ Zlatar Bistrica oslikavali su ekološke natpise koji krase prostor škole kao ekološke poruke koje je vrijedno znati i u skladu s njima se i ponašati.

Za digitaliziranje ekoslovarice koristili smo digitalni alat ISSUU (poveznica na publikaciju: https://issuu.com/ekoeko_zlatarbistica/docs/ekoslovarica.pptx).

ZAKLJUČAK

Projekt Ekoslovarica dao je lijepe rezultate, učenici su kroz igru i otkrivanje učili na neposredan način koristeći kao izvor znanja vlastito okruženje. Osvijestili su važnost očuvanja okoliša kako za sebe tako i za generacije koje dolaze. Aktivnosti u projektu bile su prilagođene uzrastu učenika, tadašnjim prvašićima koji su u osmišljavanju projektnih aktivnosti sudjelovali od početka i na iskreni dječji način dali prepoznatljiv izgled svakoj oslikanoj stranici ekoslovarice. Učenje slova, pisanje i početno čitanje usvojeno je na transdisciplinarni način uz sadržaje iz hrvatskoga jezika, školske knjižnice, prirode i društva, likovne kulture te međupredmetne teme kao što je građanski odgoj, ali i briga o zdravlju i okolišu. Oblici i metode rada kojima smo se tijekom projekta koristili su frontalni rad, rad u skupinama, rad u parovima, timski rad, predstavljanje i usmeno izlaganje, čitanje i rad s tekstrom, crtanje, slikanje, pisanje, izrada plakata, izrada portfolija projekta. Rezultat projekta je digitalizirana ekoslovarica i tiskana trojezična ekoslovarica koju ćemo koristiti kao obrazovni materijal.

Ovaj projekt učenike je okupio u školskoj knjižnici iz koje je i poteckla ideja o osmišljavanju i stvaranju ekoslovarice te je uz to učenike potaknuo da redovito dolaze u školsku knjižnicu kako bi posudili knjige za lektiru ili pak za dodatno čitanje, suradnja s kolegicama učiteljicama je svakodnevna u vidu zajedničkih održavanja sati ili za dogovor o novim projektima i drugim aktivnostima.

LITERATURA

1. Bilić, Vesna. 2005. Izbor tema za satove razrednih odjela. Naklada Ljevak. Zagreb.
2. Brunning, Ludger; Saum, Tobias. 2008. Suradničkim učenjem do uspješne nastave: kako aktivirati učenike i potaknuti ih da surađuju. Naklada Kosinj. Zagreb.
3. Cipek, Stjepan i dr. 2003. Mi poznajemo i živimo svoja prava: priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi. Školska knjiga. Zagreb.
4. Došen Dobud, Anka. 2016. Dijete istraživač i stvaralac: igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi. Alinea. Zagreb.
5. Ekoslovarica: ekološko-edukativno-kreativni projekt. 2019. Osnovna škola Zlatar Bistrica – Tiskara Klagraf. Zlatar Bistrica.
6. Grgurić, Nada; Jakubin, Marijan. 1996. Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Educa. Zagreb.
7. Jensen, Erik. 2003. Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje. Ed- uca. Zagreb.
8. Kovačević, Snježana. 2019. https://issuu.com/ekoeko_zlatabistrica/docs/ekoslovarica.pptx (pristupljeno 27.1.2020.)
9. Pejić Papak, Petra; Vidulin, Sabina. 2016. Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi. Školska knjiga. Zagreb.
10. Peti-Stantić, Anita. 2019. Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Ljevak. Zagreb.
11. Prvi koraci: priručnik o odgoju i obrazovanju za ljudska prava. 2000. Amnesty International. Zagreb.
12. Spajić-Vrkaš, Vedrana i dr. 2004. Poučavati prava i slobode: priručnik za učitelje osnovne škole s vježbama za razrednu nastavu. Filozofski fakultet. Zagreb.
13. Ujedinjeni narodi. Opća deklaracija o ljudskim pravima URL: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf (pristupljeno 22.11.2019.)
14. UNICEF. Konvencija o pravima djeteta. URL: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (pristupljeno 22.11.2019.)
15. Ustav Republike Hrvatske <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (pristupljeno 25.11.2019.)
16. Visinko, Karol. 2014. Čitanje, poučavanje i učenje. Školska knjiga. Zagreb.

Lov na blago u školskoj knjižnici

Ines Krušelj-Vidas

ines.kruselj-vidas@skole.hr

OŠ Matije Gupca Gornja Stubica

SAŽETAK

Lov na blago u školskoj knjižnici nastavni je sat za učenike petih razreda u kojem se razvijaju njihove vještine informacijske pismenosti, tj. osposobljava ih se za pronađak informacija pomoću stvarnih i virtualnih izvora. Učenici se upoznaju se s Univerzalnom decimalnom klasifikacijom kako bi razumjeli princip razmještaja stručnih knjiga u školskoj knjižnici i mogli koristiti mrežni katalog školske knjižnice. Kako bi se ova nezaobilazna tema približila uzrastu učenika, u oblikovanju nastavne jedinice korišteni su elementi igrafičke nastave.

Ključne riječi: Univerzalna decimalna klasifikacija, učenici 5. r. OŠ, mrežni katalog školske knjižnice, igrafička nastava, nastava u školskoj knjižnici

SUMMARY

Treasure Hunting at the school library is a lesson for elementary school fifth grade students in which they develop their information literacy skills, i.e. they are trained to find information using real and virtual sources. Students are introduced to the Universal Decimal Classification in order to understand the principle of the distribution of nonfictional books in the school library and to use the school library's online catalog. In order to bring this unavoidable topic closer to the age of the students, elements of gamification were used in the design of the teaching unit.

Key words: Universal Decimal Classification, 5th grade elementary school students, online school library catalog, gamification of teaching, teaching in the school library

UVOD

Pravilnikom o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi¹ određeno je da su stručni suradnici u osnovnoj školi (jedan od njih je i školski knjižničar) dužni obavljati neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima, stručno-razvojne i druge stručne poslove u skladu sa zahtjevima struke (Pravilnik MZO 2014 : članak 19, stavak 1 i 2). Rad stručnih suradnika potrebno je planirati i programirati (Pravilnik MZO 2014 : članak 20, stavak 2) sukladno nacionalnim kurikularnim dokumentima te školskom kurikulumu. Također je propisano da se neposredni pedagoški rad stručnih suradnika obavlja u suradnji s učiteljima i drugim dionicima u školi (Pravilnik MZO 2014 : članak 32, stavak 2).

Temeljem plana rada školskog knjižničara u OŠ Matije Gupca Gornja Stubica u planiranju nastave u knjižnici za učenike od 5. do 8. razreda naglasak je stavljen na vještine informacijske pismenosti, tj. na osposobljavanje učenika za pronađak informacija pomoću stvarnih i virtualnih izvora, a provodi se u suradnji s učiteljima različitih predmeta poštujući njihove predmetne kurikulume, kao i međupredmetne teme. Jedna od tema u ovom području je načelo klasifikacije knjiga koje nisu književnost (stručnih knjiga) u školskoj knjižnici.

U ovom radu prikazat će se kao primjer dobre prakse nastavni sat naslovljen Lov na blago u školskoj knjižnici koji je održan u suradnji s učiteljicom Hrvatskog jezika s učenicima petih razreda jer u Kurikulumu za Hrvatski jezik² stoji odgojno-obrazovni ishod: OŠ HJ A.5.3. učenik ovlađava osnovnim teh-

nikama pretraživanja interneta i knjižničnih kataloga. Povezanost s međupredmetnom temom Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije³ vidljiva je u ishodima A 2.2 Učenik se samostalno koristi njemu poznatim uređajima i programima te C 2.2. Učenik uz pomoć učitelja ili samostalno djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje informacija u digitalnome okružju.

Navedena tema klasifikacije knjiga koje nisu književnost u školskoj knjižnici uobičajena je i već dugo prisutna u radu školskih knjižničara pa je baš zbog toga izazovno prilagoditi je današnjim učenicima koji imaju iste informacijske potrebe kao i generacije prije njih (premda ih možda i nisu svjesni), ali posve različita vlastita iskustva kad im se predstave stručne knjige i sadržaji koje mogu u njima pronaći. Učitelji praktičari u mnogim primjerima naglašavaju da je igra pravi odgovor na pitanje koje načine poučavanja primijeniti u situacijama kad postoji određeni otpor ili nerazumijevanje.

Poznati psiholozi i teoretičari razvojne psihologije 20. stoljeća Jean Piaget i Lev Vygotsky proučavali su igru kao ključnu komponentu ljudskog kognitivnog razvoja⁴. Učenje putem igara pridonosi stjecanju i razvoju različitih fizičkih i mentalnih vještina, jer potiče rješavanje problema, potiče iskustveno učenje i povećava motivaciju.

Sve navedeno rezultiralo je idejom da se u navedeni nastavni sat unesu elementi igrifikacije nastave, odnosno, u nastavni proces implementiraju privlačni elemente igranja kao što su izazov, natjecanje, suradnja, nagrade, pobjeda ili napredovanje.

PLANIRANJE NASTAVNOG SATA

Prilikom osmišljavanja sata odgojno-obrazovne ishode navedene u uvodu ovog rada planiralo se ostvariti ishodima aktivnosti kako slijedi. Ishod OŠ HJ A.5.3. učenik ovladava osnovnim tehnikama pretraživanja interneta i knjižničnih kataloga planiralo se ostvariti ishodima aktivnosti:

- učenik razvrstava naslove neknjiževnih djela prema načelima klasifikacije UDK,
- učenik pronalazi i pretražuje mrežni školski katalog sukladno svojoj informacijskoj potrebi,
- učenik pronalazi knjigu na UDK polici u knjižnici.

Ishodi međupredmetne teme Uporaba IKT A 2.2 Učenik se samostalno koristi njemu poznatim uređajima i programima ostvaruje se ishodom aktivnosti:

- učenik koristi računalo s internetskim preglednikom i pronalazi zadane stranice, rješava zadatke,

a ishod C 2.2. Učenik uz pomoć učitelja ili samostalno djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje informacija u digitalnome okružju ostvaruje se ishodom aktivnosti:

- učenik koristi i pretražuje mrežni školski katalog.

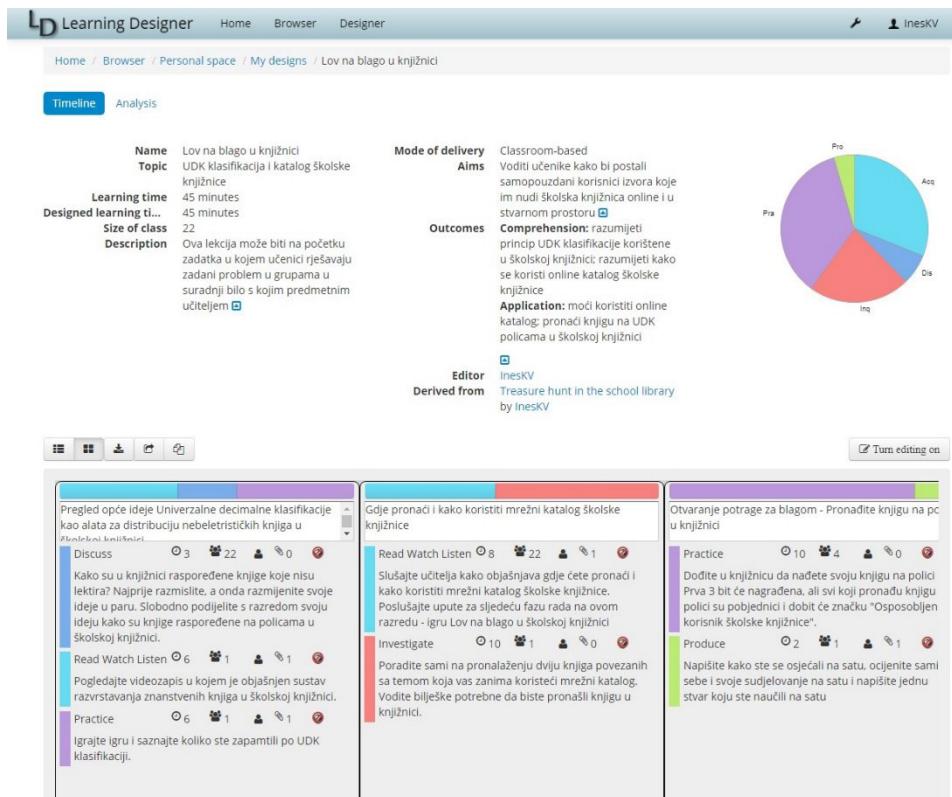
Za pripremanje sata korišten je alat Learning designer – Dizajner učenja. Kako stoji u uvodu alata (u slobodnom prijevodu I. Krušelj-Vidas), „to je mrežni alat koji pomaže nastavnicima i predavačima da dizajniraju aktivnosti učenja i poučavanja te međusobno dijele nacrte učenja. Razvio ga je tim koji je vodila Diana Laurillard na UCL Knowledge Lab s Edukacijskog instituta University College London i besplatan je za upotrebu.

Alat se temelji na šest vrsta učenja koje u svom modelu Conversational Framework navodi Diane Laurillard, a koji su potrebni da se dogodi učenje. Šest vrsta učenja su: čitanje/pisanje/slušanje (ili prikupljanje podataka), istraživanje, praksa, izrada, rasprava i suradnja. U principu, dobar dizajn učenja sadržavat će mješavinu svih ovih vrsta učenja. Alat daje povratne informacije o planiranom dizajnu pokazujući udio

³ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. 2019. MZO. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 1.2.2020.)

⁴ Prema bilješkama s online edukacije Learning with creativity: Let the game begin! School Education Gateway. <https://bit.ly/2HprcEB> (pristupljeno 1.2.2020)

svake od šest vrsta učenja u obliku torte, tako se može vidjeti gdje bi trebalo napraviti prilagodbe.⁵ Poveznica na pripremu osmišljenu u navedenom alatu nalazi se na adresi: <https://bit.ly/38sNPDY> (vidi sliku 1.). Iz tog je dizajna vidljivo da su u planiranom nastavnom satu zastupljeni sljedeći oblici učenja: rasprava 7%, prikupljanje podataka 31%, istraživanje 22%, praksa 36% i izrada 4%. U dizajnu ovog sata nije bilo suradnje što otvara prostor za nove prilagodbe u budućnosti.

Slika 1. Dizajn za nastavni sat Lov na blago u školskoj knjižnici

LOV NA BLAGO U KNJIŽNICI – PROVEDBA

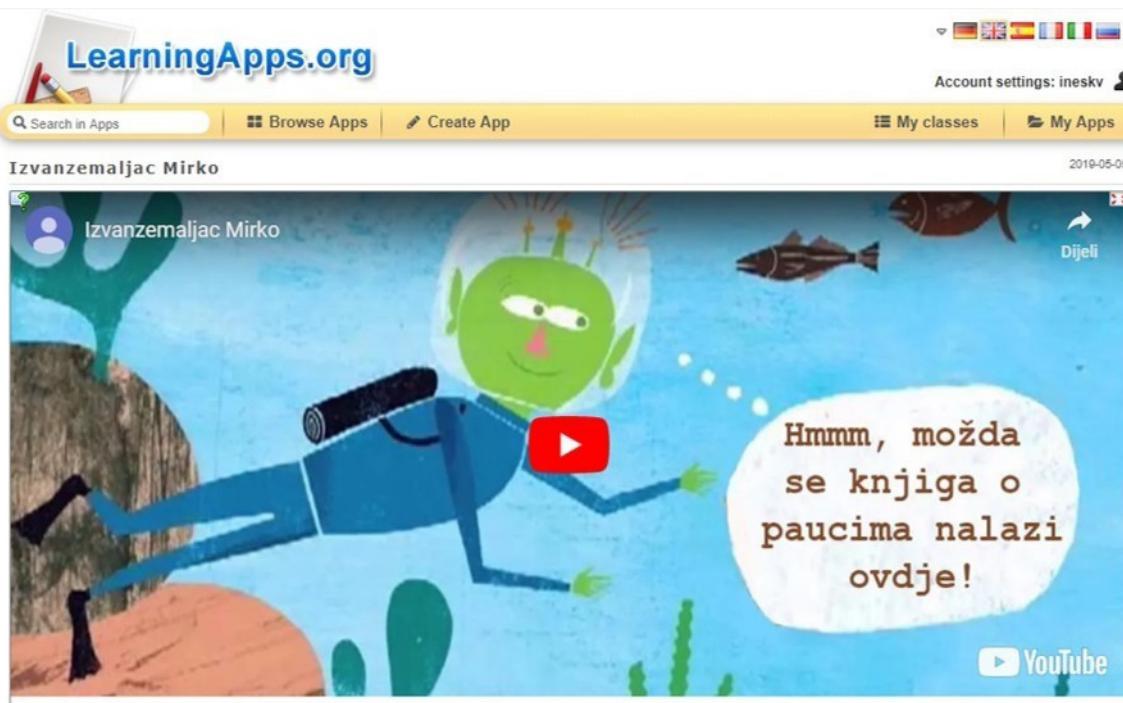
U najavi sata naglašava se da nastavni sat ima 3 nivoa, kako bi sama struktura sata terminološki bila povezana s kompjuterskim igricama. Zahvaljujući takvoj najavi učenici odmah počinju surađivati, postaju zainteresirani. Na prvom nivou učenici usvajaju osnovnu ideju Univerzalne decimalne klasifikacije, na drugom koriste mrežni katalog školske knjižnice po principu „pokaži mi i ja ću napraviti sam/sama“, a najviši stupanj je dobivanje značke *Ospozobljeni korisnik knjižnice* što se dokazuje pronalaskom fizičke knjige na polici u školskoj knjižnici. U zadnjoj fazi dodatni element igre je i natjecanje jer najbrža 3 učenika dobivaju i simbolične nagrade.

Za prvi i drugi dio sata potrebna je ucionica s računalima (ili tabletima) i mrežnom vezom (u slučaju da u knjižnici ima dovoljno prostora i oprema je osigurana, sve se može odvijati u samoj knjižnici). Lekcija započinje raspravom, a učenici nakon što o temi razmisle pa razmijeni ideje u paru, izlazu javno svoje ideje kako su knjige koje nisu književnost raspoređene na policama knjižnice. Nakon toga učenici individualno rade na online obrazovnom materijalu koristeći računala. Učenike se upućuje da sami na stranici <https://learningapps.org/display?v=pvyq219ik19> gledaju pripremljeni uvod. Program LearningsApp ima različite mogućnosti, a u ovom slučaju iskorišten je za dopunjavanje postojećeg YouTube videa kolegice Julije Panjičanin⁶ koja je prevela video Bob the Alien discovers Dewey Decimal System autorice Sandy

⁵ Welcome to the Learning Designer. London Knowledge Lab, UCL Knowledge Lab, UCL Institute of Education 2013-2019. <https://www.ucl.ac.uk/learning-designer/index.php> (pristupljeno 24.11.2019.)

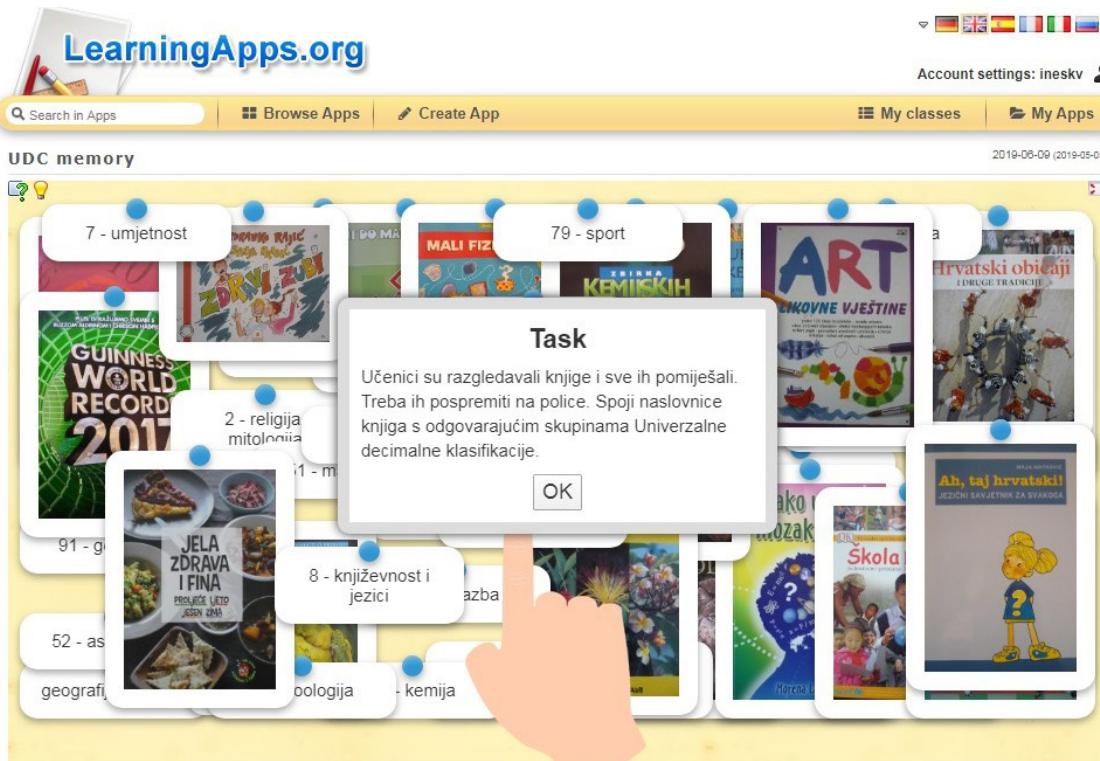
⁶ Izvanzemaljac Mirko. 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=RL5YeF7mXVA>

Donovan. Umetnute su bilješke kako bi se učenicima objasnio princip Univerzalne decimalne klasifikacije i vodilo učenike u individualnom radu na online obrazovnom materijalu (vidi sliku 2.).

Slika 2.: Online obrazovni materijal Izvanzemaljac Mirko

U istoj aplikaciji napravljena je igra „spoji parove“ u kojoj učenici povezuju UDK oznake s naslovima knjiga. (vidi sliku 3.)

Slika 3. Online obrazovni materijal UDC memory

U drugom dijelu knjižničarka priprema kratko objašnjenje i demonstraciju korištenja mrežnog kataloga školske knjižnice, što je više ili manje tradicionalna metoda podučavanja, ali je kratka i pomaže u izgrad-

nji dinamike sata. Najavljuje se da će informacije iz ovog dijela sata učenicima biti potrebne u natjecanju, odnosno u „lovu na blago“ - tako da je tijekom navedene kratke prezentacije pažnja učenika usredotočena. Svi žele postići što bolji rezultat u završnom dijelu sata. Učenici počinju koristiti mrežni školski katalog kako bi pronašli stručne knjige koje ih zanimaju. Učenici završavaju ovaj dio lekcije tako da imaju isписан jedan naslov i signaturu knjige iz mrežnog kataloga školske knjižnice. (vidi sliku 4.)

Slika 4. Mrežni katalog školske knjižnice OŠ Matije Gupca Gornja Stubica

U zadnjem dijelu učenici odlaze do knjižnice kako bi pronašli pravu knjigu na polici. Za najbrža prva 3 učenika spremni su mali pokloni (reklamni notesi, olovke i sl.) , ali naglašava se da su svi koji pronađu knjigu na polici pobjednici. Svi pobjednici dobivaju značku *Osposobljeni korisnik knjižnice*. Značka je napravljena u alatu Accredible badge creator (vidi sliku 5).

Slika 5. Značka Osposobljeni korisnik knjižnice

Na kraju sata u učionici učenici vrednuju sat u alatu Mentimeter, rezultati su vidljivi na poveznici <https://bit.ly/2wknjP7> (vidi slike 6 i 7).

Zapiši što si danas naučio/naučila

Tražiti Knjige	naučio sam prepoznati knjige u knjižnici	Da su knjige u knjižnici poredane i po brojevima
Danas sam naučila kako prema određenim brojevima tražiti knjige	danasm sam na učiti tražiti knjige	da ima e-knjžnica
naći knjige u knjižnici	Naučila sam sam tražiti knjige po signaturi	Naučio sam tražiti knjige u katalogu i po signaturi.
Naučila sam puno o knjigama	Tražiti knjige u knjižnici. Knjige koje nas zainteresiraju	naučila sam kako se pronalaze knjige

▼

20

To use this presentation, create your free Mentimeter account

[Log In](#)
[Sign up](#)

Kako si se osjećao/osjećala na današnjem satu?

20

To use this presentation, create your free Mentimeter account

[Log In](#)
[Sign up](#)

Slike 6. i 7. Evaluacija u alatu Mentimeter

Navedeni oblici vrednovanja su formativni: najprije je u vrednovanju za učenje korištena značka po uspješno obavljenom zadatku čime je učenicima dana povratna informacija da su uspješno obavljena sva 3 nivoa zadatka, a zatim su učenici obavili vrednovanje kao učenje u obliku samovrednovanja u alatu Mentimeter.

REFLEKSIJA NA PROVEDENI NASTAVNI SAT

Na ovom su se nastavnom satu očekivale sljedeće aktivnosti učenika: metodom razmisli/razmijeni u paru pa zatim javno trebali su iznositi vlastito mišljenje o načinu razmještaja i klasifikacije nebeletrističke građe u školskoj knjižnici; samostalno koristiti pripremljeni online obrazovni sadržaj o UDK klasifikaciji – preko kojeg su se upoznali s principom klasifikacije i primjenjivali naučeno u edukativnoj igri; pratiti mini-predavanje knjižničarke o korištenju online kataloga školske knjižnice i rješavati zadatak u kojem to primjenjuju; koristiti online katalog kako bi pronašli signaturu određene knjige te konačno pronaći fizički primjerak knjige na polici u knjižnici; samovrednovanje vlastitog angažmana na satu i procjenji-

vanje stupnja na kojem je gradivo usvojeno.

Knjižničarka je pripremila online nastavni sadržaj, poticala razmjenu mišljenja o problemu klasifikacije nebeletrističke građe u školskoj knjižnici, davala upute za rad na digitalnom obrazovnom sadržaju, održala mini-predavanje o načinu korištenja online kataloga školske knjižnice, davala upute učenicima za igru Lov na blago u knjižnici, pripremila alat za samovrednovanje učenika. Sve navedeno bilo je „upakirano“ u formu igre u kojoj je najvažnije ostvariti opuštenu atmosferu i pozitivne emocije.

Najvažnija prednost igrifikacije nastave jest sama implementacija privlačnih elemenata i granja u nastavni proces (izazov, natjecanje, nagrade, pobjeda) čime se znatno povećava motivacija učenika što je bilo vidljivo u njihovim evaluacijama na kraju sata gdje nisu samo iznosili svoje, uglavnom pozitivne, osjećaje vezane uz održani sat već su naveli da su ostvarili cilj sata („Naučila sam kako se pronalaze knjige.“).

Uočeno je kako je za uspješno provođenje zamišljenog nastavnog sata od ključne važnosti da radi potrebna tehnika (računala), a treba voditi brigu i o vremenu izvršenja pojedinih faza sata kako bi sve planirano uistinu bilo realizirano unutar 45 minuta. Kako se radi o nastavnoj jedinici koja se može odraditi bilo kada, zaključeno je da bi je bilo dobro planirati na početku manjeg istraživačkog projekta (tu se otvara mogućnost suradnje i s drugim predmetnim učiteljima), točnije kada bi učenici već imali neku zadalu temu jer se na satu u jednom razredu dogodilo da dvoje učenika nikako nije moglo naći neku temu za svoju pretragu, pa bi im zadana tema bila dobar orientir. Također bilo bi dobro planirati i neke suradničke aktivnosti jer je uočeno da učenici imaju potrebu međusobno razmijeniti rezultate pretraživanja kataloga i pokazati jedni drugima knjige koje su pronašli na policama.

ZAKLJUČAK

Korištenjem igara u nastavi aktiviraju se učenici i nastava se dinamizira. Igra je aktivnost koju je uobičajeno ponavljati, a neke se vještine jedino ponavljanjem usvajaju. Navedeni primjer nastavnog sata u kojem se učenicima prikazalo kako se mogu koristiti mrežnim katalogom školske knjižnice može postati igra koja se igra svaki puta kada učitelji učenicima zadaju istraživački zadatak (Pronadi „blago“ u knjižnici!). Koncept klasificiranja sveukupnog ljudskog znanja u Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji nije nimalo jednostavan za usvojiti, stoga je potrebno učenike opetovano stavljati u poziciju da ga upoznaju i uvježbavaju, da budu aktivni kreatori vlastitog napredovanja. Takvi zadaci mali su koraci kojima se mijenja paradigma učenja i poučavanja, a sve se promjene i događaju postepeno. Najvažnije je samo krenuti, pa makar i malim koracima, a ne stalno odgađati početak promjene.

LITERATURA

1. Englebright Fox, Jill. Back-to-Basics: Play in Early Childhood. Early childhood News. http://www.earlychildhoodnews.com/earlychildhood/article_view.aspx?ArticleID=240 (pristupljeno 14.2.2020.)
2. Izvanzemaljac Mirko. 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=RL5YeF7mXVA> (pristupljeno 24.11.2019.)
3. Learning with creativity: Let the game begin! School Education Gateway. <https://bit.ly/2HprcEB> (pristupljeno 1.2.2020)
4. McLeod, Saul A. 2018. Jean Piaget's theory of cognitive development. Simply psychology. <https://www.simplypsychology.org/piaget.html> (pristupljeno 1.2.2020.)
5. McLeod, Saul A. 2018. Lev Vygotsky. Simply psychology. <https://www.simplypsychology.org/vygotsky.html> (pristupljeno 1.2.2020.)
6. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. 2019. MZO. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 1.2.2020.)
7. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. 2019. MZO. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristupljeno 1.2.2020.)

8. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi. 2014. MZO. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_34_613.html (pristupljeno 1.2.2020.)
9. Welcome to the Learning Designer. London Knowledge Lab, UCL Knowledge Lab, UCL Institute of Education 2013-2019. <https://www.ucl.ac.uk/learning-designer/index.php> (pristupljeno 24.11.2019.)

Uspjeh za sve: obilježavanje 60. obljetnice Škole za medicinske sestre Vinogradska

Knjižničar kao organizator svečane školske proslave

Milica Mikecin

milamikecin@yahoo.com

Škola za medicinske sestre Vinogradska

SAŽETAK

U okviru proslave 60. obljetnice Škole za medicinske sestre Vinogradska pod nazivom *Uspjeh za sve* školska je knjižničarka bila voditeljica organizacijskog odbora, a školska knjižnica središnje mjesto odakle se planirao i vodio cijelokupan projekt proslave. Timskim je radom na tom projektu provedeno mnoštvo različitih aktivnosti od radionica o očuvanju zdravlja i sestrinstvu, koje su održane u nekoliko zagrebačkih srednjih i osnovnih škola te vrtića, preko izrade filma, videa, plakata, izložaba, časopisa i ljetopisa Škole pa do svečane priredbe na kojoj je uz učeničke umjetničke nastupe upriličena i revija povijesnih medicinskih uniformi. Uloga knjižničarke kao voditeljice projekta bila je planiranje, organiziranje i koordiniranje rada svih sudionika proslave – učenika, nastavnika i vanjskih suradnika – u svrhu uspješnog obilježavanja svečane obljetnice.

Ključne riječi: školska knjižnica, školska priredba, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, timski rad, organizacijske vještine, proslava obljetnice

SUMMARY

On the occasion of the 60th anniversary celebration of Nursing School Vinogradska entitled *Success for everyone* the school librarian was a manager of the organising committee and the school library was the central place for planning and conducting the whole celebration project. As a result of teamwork and mutual cooperation many different activities have been organised within this project including workshops about healthcare and nursing, which have been conducted in several high schools, primary schools and kindergartens in Zagreb, as well as creating of short films, videos, posters, exhibitions, special edition of the school magazine and yearbook. At the closing event of the celebration the students presented and performed some artworks and participated in the exhibition of different nurses uniforms throughout history. The role of the school librarian as the manager of the whole project was to plan, organize and coordinate the work of all the participants in the celebration, namely the cooperation of all the students, teachers and outsources, with the aim to successfully celebrate the anniversary.

Key words: school library, school celebration, extracurricular and out-of-school activities, team work, organizational skills, anniversary celebration

UVOD

U školskoj godini 2018./2019. Škola za medicinske sestre Vinogradska proslavila je 60. obljetnicu, a uz ravnateljicu organizatorica svečane proslave bila je i knjižničarka. Proslava pod nazivom *Uspjeh za sve* započela je u siječnju 2019. godine, početkom svibnja na Međunarodni dan sestrinstva održana je svečana školska priredba, a u lipnju je izdan svečani broj školskog časopisa *Infuzija* i svečani broj *Ljetopisa Škole*. Organizacija proslave zahtijevala je temeljito planiranje svih aktivnosti i razradu načina njihove provedbe. Od različitih oblika organizacijskog rada za ostvarenje školskog projekta najprimjereniji je bio onaj u kojem

se škola doživljava kao mjesto gdje vlada zajedništvo, povjerenje i sigurnost i gdje se zajednički rad sudionika u projektu obavlja pod vodstvom mentora. Takva organizacija međutim podrazumijeva i određenu hijerarhiju između nastavnika i učenika u tom smislu da nastavnici usmjeravaju i nadziru rad učenika.¹ Na taj je način umjesto tradicionalne vertikalne organizacijske strukture ostvarena horizontalna organizacija pod vodstvom profesorā mentorā, čiji je rad koordinirala školska knjižničarka. Takvim radom postignuto je uzajamno uvažavanje i osjećaj zajedništva svih sudionika u provedbi projekta svečane proslave.

POČETNA FAZA PROJEKTA *USPJEH ZA SVE – ORGANIZACIJSKE VJEŠTINE*

Na početku je osnovan organizacijski odbor u kojem je za predsjednicu bila izabrana knjižničarka, a članovi su bili ravnateljica i pojedini nastavnici voditelji aktivnosti. Odbor je izradio plan proslave obljetnice, koji je sadržavao aktivnosti, voditelje, raspodjelu zadataka, vrijeme i mjesto održavanja, ciljeve i očekivane rezultate, pozvao vanjske suradnike na suradnju, te izradio troškovnik i raznim ustanovama i poduzećima uputio zamolbe za donacije. Zatim su svi učenici upoznati s planom proslave i poticani da sudjeluju u proslavi, a posebno u svečanoj priredbi. Za učenike koji su se prijavili za sudjelovanje na projektu knjižničarka je organizirala audicije, a poslije je formirala radne skupine i izradila plan uvježbavanja i odredila faze rada. Profesorice hrvatskog jezika pripremale su recitacije, profesor tjelesnog odgoja plesne točke, profesorica vjeronauka i etike izradila je scenarij za film o školi, a knjižničarka je osmisnila igračak i u suradnji s bivšim učenikom Škole pripremila reviju povijesnih medicinskih uniformi, uvježbavala učenike članove dramske i novinarske skupine te učenike koji su sudjelovali u reviji, pripremila učenice koje su bile voditeljice programa svečane priredbe i sudjelovala u montaži filma o školi, usmjeravala rad učenica koje su izradile video i postavile izložbe fotografija. Profesorice koje predaju stručne zdravstvene predmete bile su voditeljice radionica o očuvanju zdravlja i sestrinstvu, koje su se održale u nekoliko zagrebačkih osnovnih i srednjih škola te vrtića. Također su sudjelovale u izradi rolo-plakata i uređenju unutarnjeg i vanjskog prostora škole. Organizacijski odbor se u svojem radu držao osnovnih organizacijskih smjernica, a to su: poticanje učenja, kreativno timsko učenje,² proaktivno rješavanje problema, međusobno obavještavanje i priopćavanje, zajedništvo i međusobno uvažavanje, vodstvo koje uključuje razumijevanje i suradnju, pravedna i ravnomjerna raspodjela poslova i odgovornosti.³ Škola se za donacije obratila raznim poduzećima, bankama, ministarstvima, državnim uredima i agencijama. Mnogi su se odazvali donirajući novac ili materijalna sredstva, primjerice građevinski materijal za obnovu školskih prostorija, hranu za domjenak i slično. Treba naglasiti da je proslava u cijelosti bila financirana iz donacija. Četiri važne institucije prihvatile su pokroviteljstvo proslave: Predsjednica Republike Hrvatske, Ministarstvo obrazovanja i sporta, Ministarstvo zdravstva i Gradonačelnik Grada Zagreba, i poslale svoje izaslanike na svečanu priredbu. Nadalje, trebalo je osmisiliti svečane pozivnice (tekst i dizajn), sastaviti popis učvanika te izraditi i odašlati pozivnice. Budući da sve planirane aktivnosti Škola nije mogla provesti sama, pozvala je vanjske suradnike: Zbor Odjela za sestrinstvo Hrvatskoga katoličkog sveučilišta, bivše učenike, ravnatelja KBC-a Sestre milosrdnice i voditeljice Knjižnica Grada Zagreba na području Črnomerca. Svi su se odazvali, a suradnja s njima nastavljena je i po završetku projekta.

Zadaća knjižničarke kao voditeljice školskog projekta bila je koordinirati aktivnosti svih radnih skupina, koordinirati rad nastavnika u školi i vanjskih suradnika, predstaviti projekt svakoj radnoj skupini i upoznati svaku skupinu s radom svih ostalih skupina, posredovati među radnim skupinama, pružati ohrabrenje u suočavanju s poteškoćama i motivirati članove skupina na rad, predlagati i objašnjavati rješenja, poticati i nadzirati provedbu aktivnosti s obzirom na zadane rokove, nagrađivati za uspješno obavljene zadatke,

¹ Usp. Cameron, Kim S.; Quinn, Robert E. *Diagnosing and changing organizational culture : based on the competing values framework*. San Francisco : Wiley, 2006. 33, navedeno prema: Šmider, Marinela; Petr Balog, Kornelija. 2012. Kakvu vrstu organizacijske kulture imaju naše knjižnice. Primjer Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku. *Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*. 76.

² Usp. Juričić, Dinka. 2006. Praktični vodič za timski rad, suradničko učenje i poučavanje. *Školska knjiga*. Zagreb; Dubravka; Rijavec, Majda. 2005. *Organizacijska psihologija*, Zagreb, IEP. 33-46.

³ Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. 2015. Inovativnost u knjižnicama – primjer prakse Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58, 1/2. 313.

razvijati i obnavljati skupinu novim članovima itd. Prilikom osnivanja skupina za timski rad bilo je važno odrediti veličinu tima, odrediti uloge u timu, poticati otvorene rasprave, pregovarati i rješavati nastale poteškoće, stvarati informacijske mreže, zatim stvarati zajedništvo u radu, izgrađivati timske veze, motivirati i poticati entuzijazam i izgrađivati povjerenje i uvažavanje među suradnicima.⁴

IZVEDBA PROJEKTA *USPJEH ZA SVE – ISTRAŽIVAČKI I STVARALAČKI RAD*

U drugoj fazi projekta, tj. u provođenju samih aktivnosti, organizacijski odbor uspio je ostvariti uglavnom sve što je planirano. Pod nazivom *Učenici učenicima i Zauzmi stav – budi zdrav* održano je više radionica u zagrebačkim osnovnim i srednjim školama i vrtićima koji se nalaze u okruženju Škole. Snimljen je film, izrađen video i rolo-plakati, na svečanoj priredbi izveden je igrokaz, recitali i bogat umjetnički program, a priredba je završena revijom pod nazivom *Krpice iz sestrinskog ormarića*, na kojoj su prikazane povijesne uniforme medicinskog osoblja: milosrdnog brata, đakonese, sestre Svetog Križa, sestre milosrdnice, rudolfinke, uniforme iz dvadesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća. Pored toga, postavljene su dvije izložbe umjetničkih fotografija, jedna u školskom prostoru, a druga u Knjižnici Vladimira Nazora na Kafešovu briježu. Na kraju je izdan školski časopis *Infuzija* i *Ljetopis Škole* kao trajni podsjetnici na svečanu obljetnicu. Cijelu priredbu snimao je profesionalni snimatelj s Hrvatske televizije, učenice članice novinarske skupine fotografirale su sva događanja, a voditeljice priredbe čitale tekst najava uz profesoricu voditeljicu, koja je pozdravljala uzvanike. Da bi priredba uspjela, valjalo je dobro pripremiti nastup voditeljica i izvođača, organizirati rad scenskih pomoćnika i sve ih povezati u cjelinu. Knjižničarka je režirala kratak i duhovit igrokaz pod naslovom *Andeo s ključem zdravlja* u kojem su dramatizirane izabrane poslovice i mudre izreke o zdravlju i bolesti. Pri oblikovanju igrokaza u središtu pažnje bila je uloga medicinske sestre u pružanju zdravstvene njegе, a vodilo se na raspored točaka i na njihove najave, izvođači su bili dobro uvježbani, a velika pažnja posvećena je pravilnom i razgovijetnom govoru na pozornici.⁵ Svečana priredba održana je u dvorani Multimedijalnog centra KBC-a Sestre milosrdnice, koja je bila dupkom puna, a tijekom priredbe vladalo je veselo ozračje. Nakon priredbe je za sudionike, goste i uzvanike pripremljen domjenak, na kojem su učenici koji su nosili povijesne uniforme medicinskih sestara i tehničara gostima objašnjavali od čega se sastoji njihova uniforma, pripovijedali o vremenu iz kojega uniforme potječu, ondašnjoj organizaciji medicinske pomoći i slično. Kako bi se za to pripremili, oni su samostalno istraživački učili: postavili su cilj istraživanja, izradili su plan istraživanja, proveli samo istraživanje, skupili i sredili podatke i vrjednovali svoj rad. Pri svojem radu učenici su bili kreativni i inovativni,⁶ te su unaprjeđivali svoju sposobnost učenja i razumijevanja.⁷ Takvo je učenje uspješan način stvaranja znanja na osnovi raznovrsnih izvora, a knjižnica u tome ima posebnu ulogu jer omogućuje sustavan pristup tim izvorima. U proslavi 60. obljetnice Škole sudjelovali su mnogi učenici, uključujući i jednu učenicu iz Ugande, koji su se stvaralački izražavali u skladu s vlastitim interesima i u različitim medijima. Knjižnica je kao sjedište organizacijskog odbora ravnala svim aktivnostima tijekom proslave obljetnice, a pogotovo priredbom, potičući i njegujući stvaralačko ozračje u Školi, kod nastavnika, učenika i vanjskih suradnika, te razvijajući svijest o kulturnim vrijednostima, o vrijednosti zajedničkog dobra (utemeljenog na odgovornosti) i uvažavanja različitosti.⁸

⁴ Usp. Čanić, Dubravka. 2017. Asertivno upravljanje ljudskim resursima u knjižnici. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3. 291. Također usp. Miljković, Dubravka; Rijavec, Majda. Navedeno djelo. 150.

⁵ Usp. Deverić, Tajana. Školske priredbe i igrokazi. <https://www.skolskiportal.hr/clanak/8305-skolske-priredbe-i-igrokazi> (pristupljeno 16. studenoga 2019.); Smajlović, Ismet. Kako školske priredbe učiniti uspješnijim. <https://novikonjic.ba/index.php/bih/item/851-ismet-smajlovic-kako...> (pristupljeno 16. studenoga 2019.); Šodec, Andreja. 2017. Organizacija i pripremanje školskih priredbi. Diplomski rad. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

⁶ Usp. Špadić, Martina. 2018. Važnost i uloga suvremene školske knjižnice. Diplomski rad. Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 24-25.

⁷ Usp. Piria, Marina. 2017. Radionice i projekti u školskim knjižnicama: usklađenost sa zadaćama školske knjižnice, primjeri iz prakse. Diplomski rad. Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 22.

⁸ Usp. Galić, Sanja. 2012. Suvremeno školsko knjižničarstvo. Život i škola 58/2. 216.

ZAVRŠNA FAZA PROJEKTA *USPJEH ZA SVE* – VRJEDNOVANJE I OSTVARENE DOBROBITI

Školski projekt *Uspjeh za sve* uključio je učenike u stvaralačko učenje i istraživanje usmjereni prema ostvarenju zajedničkoga cilja – proslave obljetnice Škole. Središnje aktivnosti bile su dovoljno izazovne da kod učenika potaknu potrebu učenja i razvijanja sposobnosti stjecanja novih i preoblikovanja postojećih znanja i vještina. Učenici su radili samostalno, imali su slobodu izbora i dovoljno vremena za izvršavanje zadatka, a samim time i veću razinu odgovornosti, dok su voditelji aktivnosti usmjeravali njihov rad⁹ i imali savjetodavnu ulogu.¹⁰ Sudjelovanje učenika u ovom školskom projektu pružilo im je iskustvo koje nadilazi uobičajenu školsku poduku na nastavi u razredu i pridonosi cjelovitu razvoju osobnosti. Učenici su vrjednovali svoj rad tako da su u stanci nakon svake aktivnosti razmišljali o tome kako su izvršili postavljeni zadatak i što su postigli, postavljali pitanja jedni drugima i iznosili svoja zapažanja, tražili odgovore na pitanja o onome što ne razumiju ili nedovoljno razumiju u svojem djelovanju ili pri izvršenju zadatka, razmišljajući i o smislu dotične djelatnosti, sažimajući svoje dojmove i stavove također i u pismenom obliku. Pored zadatka određenog projektom, opći zadatak bio je uspješna suradnja i potpuna uključenost svakog sudionika u projektu uz međusobno uvažavanje. Time su se kod učenika njegovale i razvijale vještine ophođenja, priopćavanja, sporazumijevanja i dogovaranja. Takvim načinom rada poticano je samostalno učenje,¹¹ a učenici su se ospozobljavali za samosvesno djelovanje koje uključuje promišljanje o njegovu smislu, ciljevima i metodama.¹² Poslije proslave u školi je ostao stalni postav umjetničkih fotografija medicinskih uniformi kroz povijest, svečani broj školskog časopisa *Infuzija* i *Ljetopisa Škole*, snimka priredbe, mnoge fotografije, film, video i rolo-plakati o školi. Tijekom proslave ostvarena je suradnja mnogih djelatnika Škole, bivših i sadašnjih učenika i njihovih roditelja, vanjskih suradnika Škole, a na priredbu su bili pozvani predstavnici ustanova s kojima Škola surađuje u izvršavanju svojega programa i ustanova nadležnih za odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj. Da bi se ta suradnja uspješno ostvarila, bile su potrebne između ostalog razvijene organizacijske vještine knjižničarke: rukovođenje (odgovornost za zajednički rad više osoba), motiviranje i usklađivanje rada svih sudionika na projektu, razumijevanje i prepoznavanje sposobnosti pojedinih sudionika, smisao za organizaciju i otvorena komunikacija.¹³ Uz stalne kontakte sa svim sudionicima tijekom same provedbe projekta na kraju su svim vanjskim suradnicima, pokroviteljima i donatorima uručena pisma zahvale, dok su sadašnjim i bivšim učenicima sudionicima proslave za sjećanje i uspomenu poklonjeni albumi slika. Završni posao knjižničarke bio je prikupljanje, pregledavanje i razvrstavanje građe nastale tijekom rada na proslavi te njezino trajno pohranjivanje, također i u digitalnom obliku na web-stanici i na Facebook-stranici Škole.

ZAKLJUČAK

Organizacijska uloga knjižničarke na projektu *Uspjeh za sve* potvrdila je da se uloga školske knjižnice ne svodi samo na izvršavanje poslova iz uže knjižničarske struke, nego je važno i jačanje suradnje sa svim djelatnicima škole, intenzivniji rad s učenicima te unaprjeđivanje kulturne i javne djelatnosti škole. U radu s učenicima osobito je značajno savjetovanje i usmjeravanje kako steći i upotrijebiti znanja i vještine koje su potrebne za rješavanje određenih zadataka, što uključuje i poduku iz međupredmetnih tema kao što su: osobni i socijalni razvoj, metode učenja, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te zdravstveni odgoj. Time je školska knjižnica putem neformalnog, slobodnog i stvaralačkog rada postala

⁹ Usp. Juranko, Gordana. 2016. Školski projekti: primjeri aktivnog učenja i poučavanja. Diplomski rad. Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru. Zadar. 9.

¹⁰ Usp. Lasić-Lazić, Jadranka. 1996. Kreativnost kroz odgojno-obrazovni aspekt školske knjižnice. Zbornik radova : VII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1995. Ur. Šeta, Višnja. Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske – Prva sušačka gimnazija u Rijeci. Rijeka. 25.

¹¹ Usp. Toplak, Ivana. 2019. *Suradničko učenje u primarnom obrazovanju*. Diplomski rad. Odsjek za učiteljske studije Čakovec. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Čakovec. 27.

¹² Usp. Piria, Marina. Navedeno djelo. 17.

¹³ Usp. Miljković, Dubravka; Rijavec, Majda. Navedeno djelo. 159.

mjesto gdje se učenici osposobljavaju za samostalno učenje i procjenjivanje postignutog uspjeha. Sve aktivnosti u knjižnici tijekom projekta usmjerene u svrhu postizanja zajedničkog cilja – svečane proslave obljetnice Škole – poticale su i ostvarivale suradnički odnos među svim djelatnicima Škole, roditeljima, učenicima i vanjskim suradnicima. Time je školska knjižnica značajno pridonijela tomu da se u javnosti istakne vrijednost i posebnost Škole koja odgaja i obrazuje medicinske sestre i tehničare te općenito promovira zdrav stil života i skrb za zdravlje.

LITERATURA

Knjige i članci

1. Čanić, Dubravka. 2017. Asertivno upravljanje ljudskim resursima u knjižnici. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 2-3: 279-293.
2. Juričić, Dinka. 2006. *Praktični vodič za timski rad, suradničko učenje i poučavanje*. Školska knjiga. Zagreb.
3. Galić, Sanja. 2012. Suvremeno školsko knjižničarstvo. *Život i škola* 58/2. 207-218.
4. Lasić-Lazić, Jadranka. 1996. Kreativnost kroz odgojno-obrazovni aspekt školske knjižnice. *Zbornik radova : VII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1995*. Ur. Šeta, Višnja. Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske – Prva sušačka gimnazija u Rijeci. Rijeka. 13-31.
5. Miljković, Dubravka; Rijavec, Majda. 2005. *Organizacijska psihologija*, Zagreb, IEP.
6. Šmider, Marinela; Petr Balog, Kornelija. 2012. Kakvu vrstu organizacijske kulture imaju naše knjižnice. Primjer Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku. *Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*.
7. Sabolović-Krajina, Dijana. 2015. Inovativnost u knjižnicama – primjer prakse Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58, 1/2. 305-319.

Kvalifikacijski radovi

1. Juranko, Gordana. 2016. Školski projekti: primjeri aktivnog učenja i poučavanja. Diplomski rad. Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru. Zadar. 75 str.
2. Piria, Maina. 2017. *Radionice i projekti u školskim knjižnicama: usklađenost sa zadaćama školske knjižnice, primjeri iz prakse*. Diplomski rad. Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 54 str.
3. Šodec, Andreja. 2017. *Organizacija i pripremanje školskih priredbi*. Diplomski rad. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
4. Špadić, Martina. 2018. *Važnost i uloga suvremene školske knjižnice*. Diplomski rad. Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 36 str.
5. Toplak, Ivana. 2019. *Suradničko učenje u primarnom obrazovanju*. Diplomski rad. Odsjek za učiteljske studije Čakovec. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Čakovec. 51 str.

Mrežne stranice

1. Deverić, Tajana. Školske priredbe i igrokazi. URL: <https://www.skolskiportal.hr/clanak/8305-skolske-priredbe-i-igrokazi/> (pristupljeno 16. studenoga 2019.).
2. Smajlović, Ismet. *Kako školske priredbe učiniti uspješnijim*. URL: <https://novikonjic.ba/index.php/bih/item/851-ismet-smajlovic-kako-skolske-priredbe-uciniti-uspjesnijim> (pristupljeno 16. studenoga 2019.).

Voliš li čitati?

Kristina Nikić

kristina.nikic@hotmail.com

Škola za primalje, Zagreb

OŠ grofa Janka Draškovića, Zagreb

SAŽETAK

Danas se često stvara pravidna isključivost između čitanja i zabave. Čitanje iz užitka gubi na snazi kao aktivnost kojom se ispunjava slobodno vrijeme i koja dovodi do ispunjenja, ali to nije izričit problem učeničke generacije, nego društva u cjelini. Pitanja poput *Koliko učenici čitaju?* postala su vrlo česta u današnjem društvu, a na pitanje *Što uopće učenici čitaju?* najčešće se daje odgovor *ono što moraju*, to jest lektiru. Iako se u školskim knjižnicama primarno posuđuje lektira, a to ostavlja dojam da je čitača među školskom populacijom sve manje, bilo je zanimljivo provesti anketu o čitateljskim navikama učenika prvoga razreda srednje strukovne škole čije rezultate i analizu predstavljam. Anketa je provedena na satu hrvatskoga jezika, a i osmišljena je u suradnji s profesoricom hrvatskoga jezika. Ukupno je bilo 21 pitanje, a anketu je ispunilo 42 učenika dvaju razrednih odjela prvoga razreda srednje škole. Učenici škole dolaze iz različitih gradova pa tako i iz različitih škola. Nakon prikupljanja i obrade rezultata, učenicima su predstavljeni rezultati ankete te se kroz razgovor s učenicima došlo do raznih zaključaka o njihovim čitalačkim navikama, mišljenju o knjižnici i knjigama te slično. Nakon sata analize rezultata učenici su izrađivali digitalne ili klasične plakate naslova *Volim čitati* te ih izložili na školskom hodniku.

Ključne riječi: čitateljske navike srednjoškolaca, knjižnica strukovne škole, poticanje čitanja, srednjoškolska lektira

SUMMARY

Nowadays there is often a certain illusion of exclusivity between reading and entertainment. Reading out of pleasure loses its effect as an activity that fills one's leisure and leads to fulfillment and that is not an explicit problem of the student generation, but of society as a whole. Questions like *How Much Students Read?* have become very common in society today, and when asked *What do students read at all?* most often the answer emerges – what they have to for their book reports at school. Although in school libraries serve primarily as a source of literature for book reports, and this leaves the impression that the number of readers is decreasing among the school population, it was interesting to conduct a survey on the reading habits of first grade students whose results and analysis I present. The survey was conducted in the Croatian language lesson and was designed in collaboration with a Croatian language teacher. It contained 21 questions in total and was completed by 42 students from two high school first grade classes. The students come from different cities and different schools. After collecting and processing the results, they were presented to the students which led to discussions through which various conclusions were reached about their reading habits, their opinions about library, books etc. After an hour of analyzing the results, students made digital or classic posters titled *I Love to Read* and displayed them on the school hallway.

Key words: reading habits of high school students, high school library, encouraging reading, reading assignment

UVOD

Kultura i civilizacija bile bi nezamislive bez knjiga i knjižnica te je njihov doprinos razvoju čovjeka i čo-

vječanstva neupitan, ali današnjem su suvremenom svijetu potrebne suvremene knjižnice koje će pružiti kvalitetnu uslugu (Stipanov 2010: 11–16). Neosporivo je da školske knjižnice idu u korak s razvojem tehnologije i društva te da raznovrsnim uslugama i aktivnostima ostvaruju svoju ulogu središnjega informacijskoga i kulturnog mesta u svakoj školskoj ustanovi. Problem se javlja kada – bez obzira na svo bogatstvo i raznolikost koju knjižnica nudi – svejedno teško ili sve teže privlači korisnike.

ZAŠTO ANKETIRATI UČENIKE?

Prema *Standardu za rad školskih knjižnica* jedna je od zadaća svake školske knjižnice poticati čitanje (MZO 2000), a susrećemo se sa situacijom u kojoj učenici pretežito zalaze u knjižnicu kako bi posudili lektiru, što ostavlja dojam da je čitača među školskom populacijom sve manje. Pitanja poput *Koliko učenici čitaju?* i *Čitaju li oni uopće?* vrlo su aktualna i često se problematiziraju, a odavno se osvijestilo da je čitalačka pismenost jedna od ključnih sposobnosti svakoga pojedinca za sudjelovanje u suvremenom društvu.

Kako bi školska knjižnica uspješno ispunjavala svoje zadaće, glavni su preduvjet korisnici koji u nju rado zalaze te koriste njezine usluge. Kako bih razriješila problematiku sve brojnijih korištenja školske knjižnice isključivo radi posudbe lektirnih naslova, odlučila sam se na metaforičku revitalizaciju svijesti učenika svoje škole. Da bih to i ostvarila, početni je korak bio otkriti kako oni razmišljaju i što oni zapravo žele, a do tih sam otkrića došla provedenim istraživanjem.

PREDRADNJE I PROVOĐENJE ANKETE

Anketu sam provodila u prvom polugodištu školske godine u prvim razredima srednje četverogodišnje strukovne škole – Škole za primalje u Zagrebu. Sastavnim dijelom škole je i Učenički dom te učenici dolaze iz različitih krajeva Hrvatske, različitih sredina i, dakako, iz različitih škola. Prije anketiranja je s učenicima odraćen uvodni sat upoznavanja sa školskom knjižnicom, njezinim fondom, uslugama, prostorom te pravilnikom, a nakon toga je započela klasična priča – novoprdošli učenici u knjižnicu zalaze isključivo kako bi posudili lektiru.

Uz sve uobičajene radnje i aktivnosti kojima se inače koristim kako bih privukla korisnike u našu malu školsku knjižnicu, sada sam odlučila pokušati s pristupom koji će njima samima osvijestiti kakvi su oni čitači te koliko oni koriste i žele li uopće koristiti usluge i prilike koje im se u školskoj knjižnici nude. U suradnji s nastavnicom hrvatskoga jezika osmisnila sam anketni upitnik *Voliš li čitati?* te je anketa provedena na satu hrvatskoga jezika. Anketa se sastojala od 21 pitanja, a ispunilo ju je 42 učenika dvaju razrednih odjela prvoga razreda Škole za primalje.

Anketa je izrađena pomoću *Google* obrasca, a pristupalo joj se pomoću qr koda ili mrežne poveznice.¹ Prije samoga anketiranja namjerno nije vođen razgovor o istraživanoj tematiki kako bi učenici dali što iskrenije odgovore na koje neće utjecati opće stanje svijesti o tome kakav bi trebao biti naš odnos prema čitanju. Nakon ispunjavanja ankete nastavni se sat nastavio aktivnostima vezanima uz nastavno gradivo, a objava rezultata planirana je za neki od budućih nastavnih sati.

ANALIZA REZULTATA ANKETNOGA UPITNIKA

Dobivene sam rezultate upitnika analizirala te učenicima predstavila na dogovorenom satu. Iz rezultata se došlo do raznih očekivanih i neočekivanih zaključaka. Na pitanje *Voliš li čitati?* skoro 35 % učenika odgovorilo je da voli, 11,6 % da ne voli, a 53,5 % da voli čitati povremeno. Već se iz prvoga pitanja moglo doći do jasnoga zaključka kojim se korisnicima u budućim aktivnostima moram više posvetiti. Upravo će se taj veliki postotak učenika koji povremeno čitaju objasniti čitateljskim navikama koje su stekli za vrije-

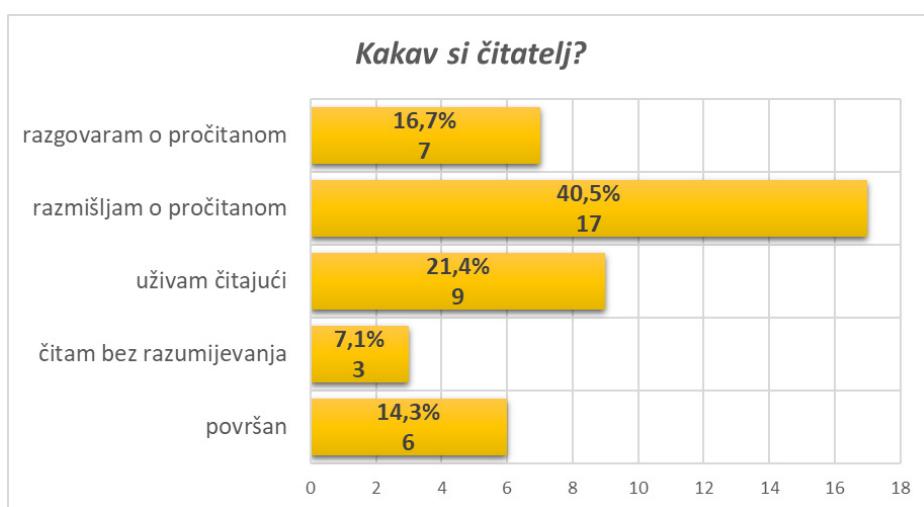
¹ Anketa je dostupna na mrežnoj poveznici: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeyTq7Knsd_yL3QC108UCfUbCu7I1wI1x-wy-rTkHCDB6pdUhQ/viewform

me svoga osnovnoškolskog obrazovanja, a za koji su dobrom dijelom zaslužni njihovi učitelji i knjižničari. Svaki knjižničar već nakon nekoliko mjeseci nove nastavne godine jasno zna koji su ti koji bi zasigurno odgovorili da vole čitati, ali povremeni su čitači oni koje treba motivirati i zainteresirati te im pružiti raznolike mogućnosti i aktivnosti kako bi postali korisnici svoje srednjoškolske knjižnice.

Drugo pitanje u upitniku – *Što ti je zanimljivo za čitanje?* – nudilo je tri ponuđena odgovora: *poezija, proza, dramski tekstovi*, ali su učenici mogli i sami dopisivati odgovore. Njihovi su odgovori šaroliki i tek su nakon razgovora o rezultatima ankete otkrili realnu situaciju. Naime, najviše je učenika odgovorilo da su im zanimljivi dramski tekstovi ne vodeći računa o podjeli književnih rodova na liriku, epiku i dramu te smo došli do zaključka da je svih 22 učenika koji su izabrali tu opciju mislilo na dramu kao žanr, odnosno na vrstu romana koju poistovjećuju s dramom ili trilerom kao filmskim žanrom. Kada se sve to uzme u obzir, najčešće čitaju prozna djela, odnosno romane. Vrlo su pozitivni odgovori bili na pitanje *Kakav si čitatelj?* gdje je većina učenika dala pozitivne odgovore, a tek njih 9 negativne.

Slika 1. Grafički prikaz odgovora na pitanje *Što ti je zanimljivo za čitanje?*

Slika 2. Grafički prikaz odgovora na pitanje *Kakav si čitatelj?*

Na pitanje *Kada čitas?* do izražaja su došli oni učenici koji su naveli da povremeno vole čitati pa su sveukupno učenici koji čitaju samo kada moraju, odnosno koji čitaju samo lektiru, u manjini. 42,9 % učenika čita samo kada mora, a 57,1 % čita samoinicijativno ili iz užitka. Anketirani učenici uglavnom povremeno razgovaraju s roditeljima o onome što su pročitali, a većina ih se slaže da književno djelo čitatelju

pruža novu spoznaju života ili užitak i zabavu. Tek troje učenika misli da književno djelo čitatelju ništa ne pruža, a isti su odgovorili da nikako ne doživljavaju književno djelo.

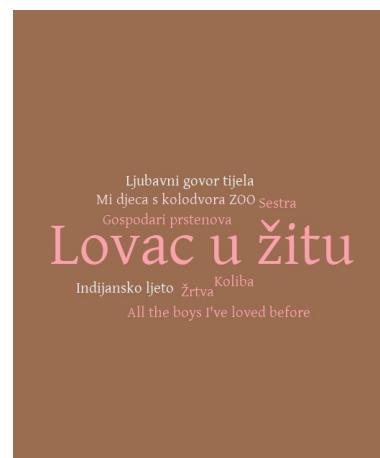

Slika 3. Grafički prikaz odgovora na pitanje *Kako doživljavaš književno djelo?*

U sljedećem su pitanju trebali napisati koja im je najdraža knjiga, a to je očekivano uključivalo podosta naslova lektirnih djela iz osnovne škole, ali i poneko beletrističko djelo za tinejdžere te jedan naslov na engleskom jeziku. Kada su trebali upisati naslov knjige koju trenutno čitaju, prevladalo je lektirno djelo koje su u tom trenutku trebali pročitati, a tek je 19 % učenika čitalo nešto drugo.

Slika 4. Prikaz odgovora na pitanje *Najdraža knjiga ti je...*

Slika 5. Prikaz odgovora na pitanje *Naslov knjige koju sada čitaš.*

U sljedećem su pitanju mogli samostalno predložiti djelo za lektiru te se uz određeni broj lektirnih naslova pojavila pokoja srednjoškolska lektira te poneki popularni beletristički naslov.

Slika 6. Prikaz odgovora na pitanje *Koju knjigu predlažeš za lektiru?*

Sljedeća su tri pitanja bila otvorenoga tipa te su tražila njihovo mišljenje. Na pitanje *Kako u školi treba razgovarati o knjigama?* pretežito su isticali da treba tražiti dublje značenje pročitanoga, raspravljati, ali i poštivati tuđa mišljenja i biti otvoren. Razumijevanje se provlačilo kroz većinu odgovora na pitanje *Što očekuješ od profesora književnosti?*, a nezanemariv broj učenika istaknuo je da od profesora očekuje da pobudi želju za čitanjem i poveća ljubav prema knjigama. Uz to se u pitanju *Koji su tvoji prijedlozi profesoru književnosti?* većinom provlači misao razgovora u kojoj učenici žele da ih se više pita o njihovom mišljenju i interpretaciji pročitanoga, a žele i što više kreativnosti te uporabe informacijskih i komunikacijskih tehnologija na satovima interpretacije djela za cijelovito čitanje.

Pokušajte sa svakim od nas porazgovarati o knjizi koju smo pročitali a da nije lektira, jer tako ćemo se međusobno bolje upoznati što volimo i što čitamo kada ne čitamo lektiru.

Da ne raspravljam o knjizi površno i da bude otvoren za sve teme

Slika 7. Primjer učeničkoga odgovora na pitanje *Što očekuješ od profesora književnosti?*

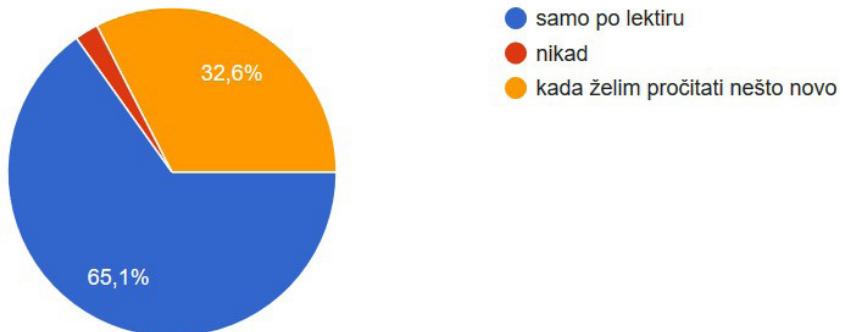
Iako su navedena otvorena pitanja dala izvrsne sugestije nastavnici hrvatskoga jezika, dale su i odlične smjernice za pristup učenicima kao korisnicima knjižnice te provedbu budućih aktivnosti s anketiranom generacijom.

Sljedeća su se pitanja odnosila na njihovo čitateljsko iskustvo u osnovnoj školi te je 29 od 42 anketiranih učenika izjavilo da je u osnovnoj školi steklo naviku čitanja, a većini je pisanje lektire bio samostalni rad (72,1%). Poražavajuća je činjenica da je tek 37,2% učenika moglo samostalno izabrati koje će djelo čitati za lektiru. U osnovnoj su školi učenici dužni cijelovito pročitati devet lektirnih djela u školskoj godini te je praksa da zadnja lektira bude po vlastitom izboru učenika. Pri razgovoru o rezultatima ankete posebno sam se s učenicima osvrnula na ovo pitanje te došla do zaključka da je „slobodni izbor“ najčešće bio izbor između dva do tri ponuđena djela, što ostavlja vrlo malo mjesta izboru.

Uslijedilo je nekoliko pitanja vezanih uz knjižnicu te je očekivano najveći broj učenika odgovorio da u knjižnicu ide samo po lektiru, a 32,6% kada želi pročitati nešto novo. Ipak 58,1% učenika pita knjižničara preporuku za čitanje, ali su u manjini oni koji knjižničara traže pomoći u učenju ili pronalasku neke informacije (44,2%). Na pitanje *Jesi li kada koristio školsku ili gradsku knjižnicu za čitanje, listanje, istraživanje časopisa?* 60,5% učenika odgovorilo je potvrđno te smo kroz razgovor došli do zaključka da, iako su naveli da su najčešće u knjižnicu išli po lektiru, u svojim osnovnim školama ipak često znali provoditi odmore u knjižnici, posebice u nižim razredima.

17. Kada ideš u knjižnicu?

43 odgovora

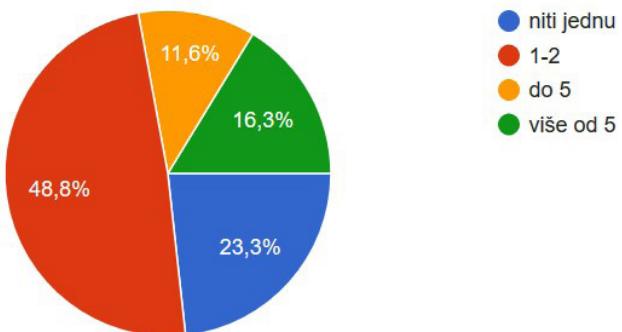

Slika 8. Grafički prikaz odgovora na pitanje *Kada ideš u knjižnicu?*

Zadnje pitanje: *Koliko si (nelektirnih) knjiga pročitao ove godine?* dalo je prosječne rezultate te je većina pročitala jednu do dvije knjige po vlastitom izboru u anketiranoj kalendarskoj godini, a tek je 7 učenika pročitalo više od pet naslova. Niti jednu knjigu osim lektire nije pročitalo čak 10 anketiranih učenika.

21. Koliko si (nelektirnih) knjiga pročitao ove godine?

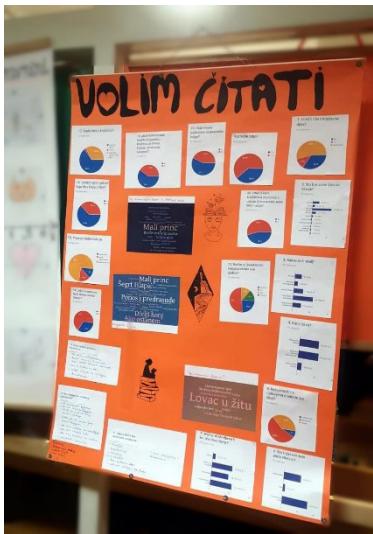
43 odgovora

Slika 9. Grafički prikaz odgovora na pitanje *Koliko si (nelektirnih) knjiga pročitao ove godine?*

AKTIVNOSTI NAKON ANKETNOGA UPITNIKA

Kao što je već navedeno, rezultati ankete predstavljeni su učenicima na satu hrvatskoga jezika pomoću slikokaza te su se zajednički analizirali. Učenicima je posebno zanimljivo bilo međusobno usporediti svoja iskustva čitanja i odnosa prema knjižnicama jer dolaze iz različitih sredina. U razgovoru smo se posebno posvetili i aktivnostima koje su im se nudile u njihovim osnovnoškolskim knjižnicama. Nakon analize rezultata učenici su u grupama izrađivali digitalne ili klasične plakate naslova *Volim čitati* te su ih izložili na školskom hodniku. Također su nakon sinteze ispunili evaluacijske lističe.

Slika 10. Učenički plakat

Ime: _____
Sat: Analiza ankete Voliš li čitati?
Kako sam se osjećao/la na današnjem satu?
Zašto?

Slika 11. Izlazna kartica za samovrednovanje

Ciljevi provođenja ovakve ankete bili su analizirati čitalačke navike učenika prvih razreda srednje strukovne škole te njihov stav prema školskim knjižnicama, ali i poticati ljubav prema pisanoj riječi te pozitivno mišljenje o knjižnicama. Važno je bilo otkriti što učenici žele, što očekuju i kako ih privući te zadržati kao korisnike školske knjižnice. Prelazak iz osnovne škole u srednju učenicima donosi nove prepreke i izazove te oni često mijenjaju svoje dotadašnje obrasce ponašanja kako bi se bolje uklopili u novu sredinu. Na nama knjižničarima je da osluškujemo njihove potrebe te da im ponudimo ono što će htjeti prihvatići. Nakon iscrpne analize i razgovora s učenicima došlo se do određenih konkretnih ideja i prijedloga kojima sam uspjela novopridošle učenike motivirati te privući u školsku knjižnicu.

S profesoricom hrvatskoga jezika već je za idući mjesec dogovorena lektira po vlastitom izboru te su s namerom osnivanja čitateljskoga kluba učenici nakon pročitanih naslova iz fonda školske knjižnice pisali recenzije o pročitanom; pojedini se pripremaju za sudjelovanje na *Domijadi* literarnim uradcima, uključili su se u projekt *Čitanjem do zvijezda* u sklopu kojega su čitali zadane naslove te izrađivali multimedijiški uradak. S obzirom na veliki broj zainteresiranih, neformalno je organiziran i Klub pomoćnih knjižničara pa tako učenici pomažu u cijelokupnom procesu obrade i pohrane knjižnične građe, organizaciji medicinske zbirke i reviziji te sudjeluju u izradi i objavi sadržaja na novopokrenutim profilima školske knjižnice na društvenim mrežama *Facebook* i *Instagram*.

ZAKLJUČAK

„Živimo u vremenu kada se djeci od najranije dobi u ruke stavlja tablet i puštaju crtani filmovi. Užurbani život i napredak tehnologije doveli su do mnogobrojnih ‘dadilja’ za kojima nebrojeni roditelji posežu, a ljubav prema pisanoj riječi je nešto što se zapravo razvija već u predškolskoj dobi.“ (Nad 2019). Ono što školski knjižničari prvenstveno mogu jest učenicima dati slobodu izbora. Ponuditi mogućnosti i preporuke, a ne djelovati isključivo prema vlastitoj procjeni. Kako bismo to i mogli, moramo biti svjesni njihovih želja i potreba. Širiti vidike i poticati interesu dakako jest jedna od naših primarnih funkcija, ali ne možemo očekivati da će se svako dijete poistovjetiti s onim što mi podrazumijevamo ispravnim.

Kroz ovaj se primjer dobre prakse želi pokazati da se ponekad vrlo jednostavno može doći do velikih promjena i napretka. Od početne namjere provođenja istraživanja kojem je zadatak bio stvoriti okvirnu sliku novopridošlih učenika i budućih korisnika školske knjižnice, njihovih čitateljskih navika i stavova te otkriti plodonosne načine privlačenja tih učenika u knjižnicu, došlo je do puno konkretnijih rezultata. Kroz nekoliko nastavnih sati provedenih u razgovoru, raspravi i izradi plakata te kroz planirane dolaske

u školsku knjižnicu učenici prvoga razreda ostvarili su pozitivnu komunikaciju s novom knjižničarkom, knjižnicu osvijestili kao mjesto u kojem su dobrodošli i poželjni, osvijestili sve važnosti čitanja te mogućnost čitanja kao oblika zabave, usporedili iskustva sa svojim vršnjacima, upoznali istomišljenike među starijim učenicima škole i ono najvažnije – od početnoga dolaska po lektiru jednom mjesečno, vrlo brzo postali stalni korisnici školske knjižnice koji se žele koristiti njezinim uslugama, sudjelovati u njezinim aktivnostima i koji sve češće posežu za pisanim riječi.

LITERATURA

1. Ćurić, Marija i dr. 2005. *Priručnik za nastavnike hrvatskog jezika u četverogodišnjim srednjim strukovnim školama*. Školska knjiga. Zagreb.
2. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. *Standard za školske knjižnice*. Narodne novine. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html (pristupljeno 1. veljače 2020.).
3. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. *PISA 2018 – Konceptualni okvir čitalačke pismenosti*. Zagreb. https://mk0pisancvvocpocw453.kinstacd.com/wp-content/uploads/2019/10/Konceptualni-okvir-%C4%8Ditala%C4%8Dke-pismenosti_PISA-2018.pdf (pristupljeno 18. siječnja 2020.).
4. Nađ, Branko. 2019. Koliko (ne)čitaju naša djeca? *Školski portal*. Školska knjiga. Zagreb. <https://www.skolskiportal.hr/clanak/12494-najmanje-citaju-sedmasi-i-osmasi-i-to-samo-zbog-ocjene/> (pristupljeno 18. siječnja 2020.).
5. Stipanov, Josip. 2010. *Knjižnice i društvo*. Školska knjiga. Zagreb.

Tradicija i suvremeno vrijeme

Sanja Novak

sanja.novak@skole.hr

Tehnička škola Čakovec

SAŽETAK

Primjeri dobre prakse iz školske knjižnice Tehničke škole Čakovec pokazuju da školska knjižnica kao centar informacija i multimedijalnosti zauzima središnje mjesto u suvremenoj školi. Školski knjižničar ima mogućnost uvođenja i korištenja neformalnih i inovativnih metoda učenja, nudi različite oblike suradničkog učenja i time stvara pozitivne promjene te utječe na kvalitetu odgojno–obrazovnog procesa. Osmišljavajući nove usluge, nove programe za učenike, korisnike knjižnica, uz primjenu nezaobilaznih suvremenih tehnologija, ne odričući se onoga što jesmo, tradicije i svega „staromodnoga“ (knjige) što je dobro, možemo stvoriti mlade ljude koji će znati razmišljati svojom glavom, umjeti primijeniti naučeno i stvoriti nešto novo. Suvremeni svijet počiva na tradiciji, a tradicija je dobra ako ide ukorak sa suvremenim svijetom.

Ključne riječi: tradicija, suvremenost, nematerijalna kulturna baština, poticanje čitanja, hrvatski kulturni identitet, iskustva iz školske knjižnice

SUMMARY

Examples of best practice originating from the library of the Technical School Čakovec show that the school library, being the centre of information and multimedia, is the essence of a contemporary school. The school librarian is in the position to introduce and incorporate informal methods of learning. Furthermore, the school librarian offers various types of collaborative and inquiry-based learning thus creating positive changes which affect the quality of education. While creating new services and new programs for students who are the beneficiaries of the library, and applying the inevitable modern technologies, but not giving up on the good „old-fashioned“ book (which is a good thing), we, librarians, can create young people who will know how to make their own decisions and apply what they have learnt and create something new. The contemporary world is based on tradition and the tradition is good if it keeps up with modern world.

Key words: tradition, modernity, intangible cultural heritage, encouraging reading, Croatian cultural identity, experience from the school library

UVOD

Školska je knjižnica „duša“ svake škole, bez obzira radi li se o gimnaziji, tehničkoj, umjetničkoj ili strukovnoj školi. Središte je kulturnih i javnih zbivanja u školi i gotovo da nema aktivnosti koja se ne odvija u školskoj knjižnici i sa školskom knjižnicom, odnosno da je knjižnica potpora tim događanjima. Školski knjižničar svoju kulturnu i javnu djelatnost planira Godišnjim planom i programom te Kurikulom škole. Mnoge se kulturne i javne aktivnosti u školskoj knjižnici zbivaju spontano, iznenada i neplanirano, ali ih knjižničar prihvata jer u njima vidi priliku da izvan njezinih zidova promovira i školsku knjižnicu i školu u cjelini. Danas, u vrijeme zanemarivanja knjiga i čitanja uopće, kao i sve glasnijeg postavljanja pitanja trebaju li nam uopće školske knjižnice i knjižničari, važno je iskoristiti takve prilike, ali ih i sami moramo stvarati te knjižnice činiti prepoznatljivima u školi i neophodnima u odgojno–obrazovnom sustavu. Poseban je izazov baviti se kulturnom i javnom aktivnošću te promicanjem čitanja u školi poput

moje, strukovnoj i tehničkoj. Učenici koji upisuju takvu školu nagnju tehnici, tehnologiji i svemu što ima suvremenim predznak. Čitanje knjiga, posebice lektire nije im prioritet i većinu slobodnog vremena provode u virtualnom svijetu. Nije naodmet napomenuti ni činjenicu da Tehničku školu Čakovec pohađa više od 800 učenika, od čega je nešto manje od 30 učenica - koje su spremnije na suradnju u knjižnici. U trenucima planiranja kulturnih i javnih aktivnosti, sati knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja te projekata promicanja čitanja nastojim imati u vidu mlade ljude, adolescente koji stoje preda mnom i ponuditi im barem u jednom segmentu rada nešto zanimljivo, drugačije, njima blisko i suvremeno.

EUROPSKA GODINA KULTURNE BAŠTINE

2018. godina bila je proglašena Europskom godinom kulturne baštine. Brojne su kulturne ustanove predviđale velik broj događanja na temu baštine, materijalne ili nematerijalne. Kulturna baština važna je u životu svakog naroda, dio je našeg identiteta i oblikuje naš svakodnevni život. Po njoj se međusobno razlikujemo, a voleći i poznavajući svoju kulturnu baštinu, lakše ćemo razumjeti i cijeniti tuđu. To je jedan od razloga zašto kulturnu baštinu treba čuvati i oteti zaboravu te ju prenositi s generacije na generaciju. Kulturna nematerijalna baština nisu samo književnost i umjetnost, to su i običaji, tradicijski obrti, odjeća, pjesme, tradicijski instrumenti, usmena predaja, jezik... Moj zavičaj, Međimurje, može mnogo toga predstaviti svijetu i ostaviti u nasljeđe mladima. Posebnost samoga kraja, posebnost ljudi s njihovim običajima, dijalektom, obrtima kojima su se bavili i tradicionalnim pučkim vrednotama inspirirali su me za rad s učenicima i pripremu jednog oglednog nastavnog sata u kojem sam im pokušala približiti tradiciju, ali joj istovremeno udahnuti notu suvremenosti. Na temu nematerijalne kulturne baštine Međimurja pripremila sam istraživački rad učenika s primjenom stečenog knjižnično-informacijskog znanja i web 2.0 alata kao model nastavnog sata. Ova tema zahvalna je za korelaciju s nastavnim predmetima poput Hrvatskog jezika, Povijesti, Geografije, Računalstva i Građanskog odgoja. U realizaciji nastavnog sata koristila sam različite nastavne metode i oblike rada. Cilj sata bio je upoznati učenike s nematerijalnom kulturnom baštinom Međimurja služeći se raspoloživim izvorima znanja u knjižnici te izraditi multimedijalni edukativni poster na zadalu temu istraživanja. Podijeljeni u pet grupa, učenici su samostalnim istraživačkim radom obrađivali tematiku tradicije ispiranja zlata u Međimurju, međimurskih popevki, svetomarske čipke, umijeća izrade tradicijske pokladne maske Pikač u Selnici „selnički Pikač“ i umijeća sviranja cimbala. U uvodnom dijelu sata učenik naše Škole Vilim Čituš na tradicionalnom je međimurskom instrumentu cimbalu odsvirao prepoznatljive dijelove pojedinih međimurskih popevki. Vilim je u našem kraju jedan od rijetkih poznavatelja umijeća sviranja na cimbalu koje nastoji sačuvati. Radeći u grupama i istražujući različite izvore znanja, učenici su mnogo saznali o kulturnoj nematerijalnoj baštini vlastitog zavičaja. Istražujući, shvatili su da je suvremenost neodvojiva od tradicije i da se isprepliću u različitim vidovima života. Kako bih temu u cijelosti približila njihovoј dobi i učinila im ju atraktivnijom, a time i lakše pamtljivom, zadala sam im kreativan zadatak izrade multimedijalnog postera. Učenici su odlučili predstaviti rezultate svog istraživanja na multimedijalnom posteru Glogster. Nakon njihova usmenog izlaganja uz prikaz postera provjerili smo upamćeno o nematerijalnoj kulturnoj baštini Međimurja uz web 2.0 alat Plickers, besplatan alat za jednostavnu provjeru znanja u razredu pomoću mobitela i kartica u obliku barkoda, pri čemu se odgovori automatski prikupljaju te analiziraju i rangiraju dobiveni rezultati. Ovakva provjera znanja opuštenija je i zabavna čak i srednjoškolcima. Za vrednovanje nastavnog sata koristila sam mrežni alat Menti.com pomoću kojeg sam od učenika saznala koji im se dio sata najviše svidio (istraživanje i rad u grupi, kviz ili izrada multimedijalnog postera) te jesu li mogli iskazati svoju kreativnost i mišljenje na satu, jesu li razumjeli temu i sve postavljene zadatke, kao i jesu li imali dovoljno samopouzdanja u vrijeme rješavanja zadatka i iznošenja rezultata. U središtu ovog nastavnog sata, od njegova uvodnog do završnog dijela, bio je učenik. Moja uloga kao knjižničara bila je usmjeriti učenike i stvoriti poticajan okvir za istraživanje kulturne baštine. Pokazalo se da je tema zahvalna u okviru knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja i naročito prikladna za realizaciju programa kulturne i javne djelatnosti škole. Muzej Međimurja Čakovec također je obilježavao Dane europske baštine te je

u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Varaždinu organizirao niz skupova o nematerijalnoj kulturnoj baštini. Muzej provodi projekt Dokumentiranje nematerijalne baštine Međimurja, a jednom takvom skupu i prezentaciji dokumentarnih filmova o ispiranju zlata, tradicionalnoj izradi čipke na području Svetе Marije te sviranju tradicionalnog instrumenta cimbala prisustvovali su, između ostalih, i učenici 2. ET razrednog odjela naše Škole sa svojom razrednicom. Ovakav način upoznavanja sa svojim zavičajem i njegovom kulturnom baštinom posebno se svidio učenicima iako im je tema u početku bila neprivlačna i zastarjela. Nešto drugačiji pristup radu, mogućnost kreativnog izražavanja i odmak od klasične učionice put je kojim bismo morali češće kročiti.

PROJEKT ČITAJMO SVI, VELIKI I MALI

Projekt poticanja čitanja djece od najranije dobi i promoviranje glasnog čitanja i čitanja uopće dio je kampanje Čitaj mi koja se provodi na razini Republike Hrvatske. Projekt Čitajmo svi, veliki i mali uspješno se provodi od 2014. godine, a cilj mu je povećati zanimanje djece i mladih za čitanje, stvaranje navike čitanja od najranije dobi, razvoj komunikacijskih vještina, razvijanje predčitalačkih i čitalačkih vještina, socijalizacije i suradničkog odnosa te ostvarivanje kvalitetne suradnje odgojno-obrazovnih ustanova s područja grada Čakovca, djece, učenika i djelatnika. Projekt se provodi pod pokroviteljstvom Grada Čakovca i Društva Naša djeca Čakovec. Tijekom godina mijenjale su se teme kojima su se bavili sudionici projekta od vrtića do srednjih škola, odnosno studenata na Učiteljskom fakultetu - Odsjek Čakovec. Kako je 2018. proglašena Europskom godinom kulturne baštine, odlučeno je da tema projekta u toj godini budu zavičajne legende, ne nužno našega kraja. U toj smo godini ostvarili dva čitateljska susreta. Učenici Tehničke škole Čakovec posjetili su učenike OŠ Ivanovec, a oni su nama uzvratili susret tri tjedna kasnije. Pretražujući izvore znanja, iznenadila sam se koliko prekrasnih priča, mitova i legendi postoji o našem kraju. Vodeći računa o uzrastu djece (niži razred osnovne škole), za naš prvi susret oda-brala sam našu zavičajnu legendu - Legendu o Fijolini, djevojčici koja je svojom dobrotom i nesebičnošću promijenila svijet darivajući siromašne i gladne te od malog mjesta u Međimurju napravila Raj. Netom prije našeg prvog susreta u Centru za kulturu Čakovec, u izvedbi Studija suvremenog plesa Teuta pod vodstvom Nikoline Mekovec, prikazana je plesna predstava Legenda o Fijolini koja nam je poslužila kao uvertira u čitateljski susret. Nakon što su učenici dramske družine naše Škole pročitali priču dugo smo razgovarali o djevojčici Fijolini, njezinim osobinama i postupcima, saznali ponešto o tome kako bi oni reagirali da se odjednom pred njima nađe gomila novčića i zaključili da su, iako još mala djeca, itekako svjesni važnosti pomaganja priateljima, roditeljima i svima kojima je pomoći potrebna. Znajući koliko su maštoviti i kreativni, prekinuli smo priču u ključnom trenutku (... nije dvoumila što će s novčićima...) i zamolili ih da na kajkavskom narječju napišu svoj završetak priče. Stvorili su maštovite, smiješne, poučne i zanimljive priče. Uzvratan susret upriličen je koncem istoga mjeseca, kada je petero učenika 2. ST razrednog odjela - Mateja, Tin, Dominik, Gabriel i Luka, uz moju pratnju, posjetilo treći razred Osnovne škole Ivanovec i njihovu učiteljicu Irenu Levačić. Za ponovni susret odabrali smo Legendu o Ružica gradu, priču o najvećem sačuvanom utvrđenom gradu u Slavoniji i jednom od najvećih u Hrvatskoj. Ni danas se ne zna tko je i kada izgradio utvrdu koja je godinama odolijevala i neprijatelju i vremenu, pa su se oko nastanka utvrde ispreplele razne priče. Nakon čitanja i kratkog razgovora o priči pokušali smo ju prepričati tako što je jedan učenik započeo priču, drugi je ponovio izrečenu rečenicu i dodao svoju... prepričavši na taj način sadržaj djela do njegova završetka. Učenicima je bilo teško jer tu metodu nisu često primjenjivali u nastavi, ali su im u pomoći priskočili srednjoškolci, pa su zajedno uspjeli završiti priču. Kako dječja mašta nema granica, njihova je priča pomalo promijenila sadržaj polazišnog predloška, što u ovom slučaju i nije bilo toliko važno. Ishod je ostvaren, a učenička je priča polučila rezultat, bila je zabavna i poučna. Nakon prepričavanja uslijedila je igra malih istraživača. Učenici trećih razreda podijelili su se u četiri grupe. Svaka grupa dobila je svog pomagača, učenika srednje škole i nastavne lističe s pripremljenim tekstovima za istraživanje te fotografijama i zadacima za rješavanje. Učenici prve grupe bili su turistički vodići te su morali što bolje prezentirati grad Orahovicu. U tome im je pomogao plakat koji su

sami prethodno izradili. Druga grupa učenika pokušala je saznati je li Ružica grad grad, utvrda, dvorac ili tvrđava, kako je nastao, tko ga je sagradio, kako se još naziva i koje su sve legende ispričane o njemu. Svoj su istraživački rad ostalim učenicima predstavili uz pomoć plakata. Treća i četvrta grupa bavile su se vilama, mitskim bićima koja i danas zaokupljaju maštu dječjih glavica. U tekstu i knjizi pronašli su kako izgleda vila, kakve sve vile postoje, imaju li magične moći, jesu li smrtne, mogu li biti osvetoljubive, pomažu li i kako ljudima, što je vilinsko kolo, a što vilovnjača. Na temu vila obje su grupe izradile plakate koje su uspješno prezentirale. Ovaj nam projekt svaki put iznova dokazuje da su i najmlađi spremni samostalno istraživati te povezivati novo s već naučenim ako su dobro vođeni i pripremljeni. Njihova mašta i kreativnost nemaju kraja, samo ih treba poticati i omogućiti im određenu slobodu u vrijeme stvaranja. Srednjoškolci se veoma brzo i lako prilagođavaju učenicima osnovnoškolskog uzrasta, barijere ubrzo nestaju i oni s lakoćom pronalaze zajednički jezik. Zavičajna tema i ovdje se pokazala dobro odabranom. Dinamičan, istraživački i kreativan način rada sigurno je rezultirao novim spoznajama o zavičaju i legendama, ali i probudio znatiželju za dalnjim istraživanjem.

SVJETSKI DAN KRAVATE

Unatrag nekoliko godina u Školi obilježavamo 18. listopada, Svjetski dan kravate. Obilježavanje tog dana potaknula je Academia Cravatica, a prihvatile su je mnoge kulturne institucije i veliki broj škola. Cilj aktivnosti je upoznati učenike sa simbolom hrvatskog identiteta, kravate kao modnog, socijalnog, kulturološkog fenomena globalnih razmjera, kao simbola zaručništva, ljubavi i vjernosti, te im ukratko ukazati na povijesni razvoj kravate. Želeći ostvariti navedene ciljeve, u suradnji s profesorom povijesti pripremila sam niz aktivnosti za sve učenike i zaposlenike Škole. U tjednu prije 18. listopada za učenike trogodišnjih i četverogodišnjih zanimanja naše Škole u knjižnici sam organizirala radionice i predavanja o nastanku kravate. Radionice su bile istraživačkog tipa i u njima su se učenici služili raznim izvorima znanja. U holu Škole upriličili smo izložbu o kravati, a uz nadahnut slikokaz o povijesti nastanka kravate govorio je profesor povijesti. Za učenike i profesore održali smo nekoliko radionica vezivanja kravate, kao i jednu natjecateljsku. Pokazalo se da su učenici bili nešto vještiji ili su samo uspjeli brže svladati tehniku vezivanja kravate, za što su najbolji nagrađeni simboličnim poklonom. Želja nam je bila sve zaposlenike Škole uključiti u aktivnost obilježavanja Svjetskog dana kravate pa smo za njih pripremili jedan sasvim drugačiji veliki školski odmor. Pozvali smo ih u školsku knjižnicu u kojoj ih je uz kavu i kolače profesor povijesti upoznao s nastankom kravate, ali i s popratnim dogodovštinama vezanima uz kravatu. U samom prezentiranju sudjelovali su i učenici tehničke gimnazije koji su skandiranjem određenih riječi u pravom trenutku iznenadili prisutne i izmamili oduševljenje kod njih. Aktivnost smo zaokružili zajedničkom fotografijom učenika i zaposlenika Škole u jutarnjoj i poslijepodnevnoj smjeni, naravno, s neizostavnim dodatkom – kravatom. Dobro osmišljenim aktivnostima možemo privući učenike u školsku knjižnicu, motivirati ih na istraživanje, a samim time i na čitanje, uspostaviti dobru suradnju s profesorima i učiniti da školska knjižnica diše punim plućima.

ZAKLJUČAK

Školske su knjižnice odavno prerasle ulogu čuvanja knjiga i davanja na korištenje knjižnične građe. Više su i od mjesta stjecanja znanja i pronalaženja informacija. One čine osnovu, temelj za ostvarenje odgojno-obrazovnog procesa škole, a najčešće su glavni pokretač kulturnih i javnih aktivnosti unutar škole. U kojem će se smjeru knjižnica razvijati i u kojoj će mjeri biti prepoznata unutar škole, ali i u široj zajednici najčešće ovisi o entuzijazmu i motiviranosti školskog knjižničara. Inovativnost knjižničara, spremnost na suradnju, prilagođavanje korisnicima te usavršavanje na različitim poljima predviđeti su za uspješan rad školske knjižnice i napredovanje njezinih korisnika na svakom polju. Iz navedenih primjera može se zaključiti da učenicima knjiga i čitanje nisu toliko strani i daleki kao što se najčešće misli. Ne treba ni bježati od nekih „tradicionalnih“ tema ako im dodamo notu suvremenosti i približimo ih na učenicima

prihvatljiv i njima svojstven način. Školske knjižnice počivaju na tradiciji i idu ukorak s vremenom.

LITERATURA

1. Bruning, Ludger; Saum, Tobias. 2008. Suradničkim učenjem do uspješne nastave: kako aktivirati učenike i potaknuti ih na suradnju. Naklada Kosinj. Zagreb.
2. Hrvatski pravopis. 2013. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje. Zagreb.
3. Machala, Dijana. 2015. Knjižničarske kompetencije. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
4. Matijević, Milan; Topolovčan, Tomislav. 2017. Multimedija didaktika. Školska knjiga. Zagreb.
5. Nematerijalna baština Međimurja. 2017. https://mmc.hr/bastina_art09.html (pristupljeno 19. veljače 2020.)
6. Stropnik, Alka. 2013. Knjižnica za nove generacije : virtualni sadržaji i usluge za mlade. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb.
7. Svjetski dan kravate. <https://academia-cravatica.hr/svjetski-dan-kravate-2/?lang=hr> (pristupljeno 19. veljače 2020.)

Herman Potočnik ili Istra u svemiru

Elda Pliško Horvat

elda.plisko-horvat@skole.hr

TSŠ-S.M.S.I. Dante Alighieri Pula-Pola

SAŽETAK

Projekt *Herman Potočnik ili Istra u svemiru* predstavlja model istraživačkog učenja u kojem sudionici timski provode aktivnosti u novom problemskom okruženju. Postavljanjem pitanja i iznošenjem problema stvorio se okvir za provedbu praktičnog dijela projekta i analizu rezultata dobivenih po njegovu izvršenju. Eksperimentalni dio projekta (lansiranje sonde u bliski svemir), odraćen u suradnji s Astronomskom udružnjom Vidulini, zahtijevao je složene predradnje (računalna simulacija leta, dozvola Hrvatske kontrole zračne plovidbe, detaljan opis opreme za sondu, nabava) i od učenika kvalitetno planiranje i provedbu složene tehničke misije kao i osobnu odgovornost u timskom radu.

Ključne riječi: Herman Potočnik, svemir, istraživačko učenje

SUMMARY

The Herman Potočnik or Istria in Space project is a model of exploratory learning in which participants team up and carry out activities in a new problematic environment. By asking questions and presenting problems, a framework was created to implement the practical part of the project and analyze the results obtained after its execution. The experimental part of the project (the launch of the probe into near space), done in collaboration with the Astronomical Association of Vidulini, required complex preliminary steps (a computer flight simulation, the Croatian Air Navigation Control license, a detailed description of the probe equipment, purchase) and required from students high-quality planning and the implementation of a complex technical mission as well as personal responsibility in teamwork.

Key words: Herman Potočnik, space, exploratory learning

UVOD

Nastavljajući praksu sudjelovanja u projektu zavičajnosti Istarske županije tijekom kojega smo svake godine proučavali život i djelo različitih znanstvenika, i prošle se šk. g. Talijanska srednja škola Dante Alighieri Pula-Pola uključila u ovaj projekt istraživanjem djela pionira aeronautike, vizionara čovjekova putovanja u svemir koji je početkom XX. st. ponudio rješenja, za ono doba nedvojbeno vrlo avangardna, koja su se dobrim dijelom iskoristila u narednom periodu. Riječ je o nedovoljno poznatom i priznatom Hermenu Potočniku, rođenom u Puli u doba kad se grad razvijao u snažnu austrougarsku luku gdje su obitavali obrazovani časnici, tehničari, inženjeri, vječito željni novih putovanja i spoznaja, o čemu zorno svjedoči Mornarička knjižnica koja čuva građu tadašnje *K(aiser) u(nd) K(önig) Bibliothek*. Stjecajem (nesretnih) okolnosti Potočnik ostaje u Puli vrlo kratko, na osnovi postojećih izvora ne može se dokučiti ni adresa njegova stanovanja, ali sama činjenica da je rođen u našem gradu u vrijeme kad je Pula bila značajno vojno i kulturno središte na karti Europe, daje nam pravo, ali i obvezu da se njegovim djelom ponosimo te da ga istražimo. Nakon Santorija Santorija, inovatora na području fiziologije, sjajna liječnika koji je poznavao Galileja, te Andrije Mohorovičića, geofizičara koji je uočio pojavu potresnih valova i na toj osnovi došao do spoznaje o građi Zemljine unutrašnjosti, ove smo se godine odlučili posvetiti letu u visine, vječitoj ljudskoj težnji za upoznavanjem tajni svemira, svladavanju gravitacijske sile i upoznati alate kojima je čovjek nastojao svladati naizgled nesavladivo. Potaknula nas je činjenica da se upravo u

srpnju prošle godine navršilo 50 g. od prvog stupanja čovjeka na Mjesec (16. srpnja 1969.), događaja koji je uvelike odredio i ubrzao daljnje istraživanje svemira, kao i podatak da se i naš grad može poхvaliti zvjezdarnicom duge tradicije. Sada pak primat na regionalnoj razini, ali i šire, zauzima Višnjan, odnosno zadnjih godina novoizgrađeni Tičan, čijim se огромnim, supermoćnim teleskopom L01 proučava Bennu, potencijalno opasan asteroid na kojem je NASA-ina sonda prepoznala molekule kisika i vodika. Osim toga, značajan događaj u procesu istraživanja svemira predstavlja činjenica da je Europska svemirska agencija u suradnji s japanskim u listopadu lansirala sondu prema središnjem planetu Sunčeva sustava, Merkuru, u cilju njegova istraživanja. Sve su to bili poticaji za motiviranje učenika kako bi se uključili u projekt koji je, uz pretraživanje građe i prepoznavanje relevantnih izvora, zahtijevao čitav niz postupaka koji čine sastavni dio znanstvenog istraživanja, od postavljanja hipoteze preko pripreme i provedbe praktičnog dijela projekta do analize rezultata i evaluacije. U projekt, koji je realiziran u suradnji s Astronomskom udružom Vidulini, uključila se nekolicina učenika prvih i drugih razreda gimnazije spremnih na puno sati izvannastavnog i samostalnog rada. Kao voditeljica projekta osmisnila sam temu i razradila plan aktivnosti s ciljevima i ishodima, dok je Marino Tumpić bio mentor u praktičnom dijelu projekta koji se pod nazivom *Herman Potočnik Noordung ili Istra u svemiru*, u trajanju od rujna 2018. do svibnja 2019. odvijao se u sljedećim fazama:

1. Pretraživanje građe
2. Tragom Hermana Potočnika u Puli
3. Zvjezdarnica Tičan
4. Misija *Potočnik 1*
5. Predstavljanje projekta u javnosti

PRETRAŽIVANJE GRAĐE

U Sveučilišnoj knjižnici Jurja Dobrile u Puli, zahvaljujući kolegici Damjani Frančić, došli smo do vrijedne knjižnične građe kao i do relevantnih mrežnih izvora što je poslužilo učenicima u istraživanju života i djela Hermana Potočnika Noordunga. Učenici su dobili precizne zadatke koje su trebali odraditi te su na toj osnovi pretražili izvore korisne za obradu zadane teme i pisanje priloga za tiskanu publikaciju. Malobrojne tiskane publikacije, i to mahom na slovenskom jeziku, koje se nalaze u fondu pulske Sveučilišne knjižnice, poslužile su kao vrijedan izvor podataka o podrijetlu, rođenju, životu i smrti Hermana Potočnika. Iscrpna monografija s bogatom dokumentarnom građom i slikovnim materijalom pod nazivom *Herman Potočnik Noordung: življenjepis v besedi in sliki* Primoža Premzla, tiskana u Mariboru 2014., poslužila je kao osnovni izvor informacija za prilog Život i djelo genija rođenog u Puli. Zanimljivo, na talijanskom jeziku literatura o Potočniku praktički ne postoji, za razliku od čitavog niza dokumenata na njemačkom i engleskom jeziku.

Publikacija koja je poslužila kao osnovni izvor za izradu priloga na temu usporedbe Potočnikove tehnologije sa suvremenim rješenjima polijetanja i boravka u svemiru bila je knjiga *Das Problem der Befahrung des Weltraums: Der Raketen-Motor*, koju je Potočnik napisao na njemačkom jeziku pod pseudonimom Noordung. Knjiga je tiskana 1929., iste godine kad Potočnik prerano umire od tuberkuloze, u izdanju berlinske nakladničke kuće Richard Carl Schmidt & Co. Otada je djelo doživjelo niz izdanja, prevedeno je na mnoge svjetske jezike, dostupno je i u digitaliziranom obliku. Pritom svakako treba spomenuti da je knjiga netom po objavlјivanju prevedena na engleski jezik te da je kao serijal izlazila u američkom časopisu *Science Wonder Stories*; da su Rusi djelo preveli već 1935., da je na slovenski jezik prevedeno 1986. te da NASA 1999. izdaje cijeloviti prijevod dostupan na www.history.nasa.gov. Zanimljivost NASA-ina izdanja predstavlja podatak da se ime autora javlja u dvojakom obliku: Hermann Noordung (na prednjim koricama) i Herman Potočnik (na naslovnicu). Na hrvatsko se izdanje pak čekalo sve do 2004. kada djelo pod nazivom *Problem vožnje svemirom: Raketni motor* izlazi u prijevodu Marina Fonovića kod nakladnika Labin ArtExpress. Učenici su imali zadatku njegova rješenja vezana za lansiranje, čovjekov boravak u

svemiru i konstrukciju svemirske stanice usporediti s rješenjima koja se koriste danas u svemirskoj tehnologiji, služeći se, prije svega, NASA-inim mrežnim izvorima.

TRAGOM HERMANA POTOČNIKA U PULI

U traganju za Hermanom Potočnikom u našem gradu nismo uspjeli pronaći značajnije elemente koji bi govorili u prilog tome da Pula poštuje sjećanje na ovog pionira astronautike te da mu je posvetila ulicu, trg, uspon ili prostor, postavila bistu, izgradila memorijalni prostor... Ništa od toga! Tragove Noordunga u Puli danas možemo sresti u nazivu Posjetiteljskog centra u Povijesnom i

pomorskom muzeju Istre koji, prikazujući uspon Pule u 19. st., prikazuje i rješenja problema vodne opskrbe i kanalizacije te u tom kontekstu nudi virtualnu šetnju Pulom u doba Austro-Ugarske. Vjerljivo se u taj kontekst tehničkih inovacija zgodno uklopiло ime ovoga genijalca s početka 20. st., predvodnika novog doba. Lokalitet za lansiranje letjelice *Histrion* na Vidikovcu Astronomski udružnici Vidulini nazvala je *Svemirska luka Herman Potočnik*. U Kandlerovoј ulici, u neposrednoj blizini Gradske knjižnice i čitaonice, nalazi se grafit posvećen Potočniku, rad dvoje mlađih Puljana. I to je sve što se tiče sjećanja Pule na Potočnika. Naravno, ne smijemo zaboraviti da je na Moraričkom groblju, koje je ujedno i spomen-groblje pod zaštitom Haaške konvencije, pokopan njegov otac, vojni liječnik s činom generala, Joseph Potočnik, koji umire u ožujku 1894. (Herman je tada imao ne-pune 2 godine) u dobi od 53 g. Sve su ove lokalitete istražili učenici te ih prikazali riječju i slikom u obliku intervjuja i novinskog članka.

Sl. 1. Grafit. H. P. Noordung (foto L. Privrat)

ZVJEZDARNICA TIČĀN

Sastavni dio projekta činio je i razgled već svjetski poznatog i renomiranog Znanstveno-edukacijskog centra Višnjan i njegove zvjezdarnice koja je dobila novu lokaciju na obližnjem Tičānu, suvremeno opremljenog prostora smještenog na, kako nam je rekao domaćin, znanstvenik Korado Korlević, *području nulte stope zagadenja i kristalno čiste atmosfere*.

Zahvaljujući impozantnom teleskopu kodnog imena L01 koji je tijekom svog dugogodišnjeg rada koristila talijanska astrofizičarka Margherita Hack, ali prije svega stručnosti i entuzijazmu brojnih znanstvenika na čelu s neumornim entuzijastom i zagovornikom prirodnih znanosti Koradom Korlevićem, ova se zvjezdarnica pozicionirala na treće mjesto na svijetu po broju asistencija u praćenju opasnih asteroida ili četvrto po mjerenu svih opasnih asteroida. Veliko priznanje za malu osmatračnicu koja se vlastitim trudom izborila za ovo prestižno mjesto na svjetskoj astronomskoj sceni! Vrlo komunikativan i pristupačan Korado Korlević za vrijeme dvosatna druženja objasnio je učenicima kako teleskop, čiji je promjer objektiva 1 m, funkcioniše da bi se potom usredotočio narad na kontrolnoj ploči u obližnjem prostoru gdje je smješteno ogromno računalo s velikim zaslonom. Tu se snima, izrađuje proračune te ploče hitnoće (tijela obilježena uskličnikom potencijalno opasna po Zemlju o kojima računalo povezano s cen-

Sl. 2. Zvjezdarnica Tičān
(foto E. P. Horvat)

trima po raznim dijelovima svijeta konstantno javlja), prati putanja i luk kretanja tijela. Prema riječima Korada Korlevića, trenutno postoji 1400 nestabilnih tijela u Sunčevu sustavu čija se putanja prepliće sa Zemljinom, ali nijedno ne predstavlja opasnost. Asteroidi Riagu i Bennu kontinuirano se prate (NASA-in sonda će se u dogledno vrijeme približiti asteroidu Bennu kako bi pokupila uzorak tla) i za koje je nužno napraviti što točniji izračun kako bi se pravovremeno moglo djelovati. Osim detaljnih informacija o djelovanju zvjezdarnice i uspjesima na svjetskoj razini, učenici su dobili niz korisnih smjernica o tome kako organizirati vlastito učenje, kako graditi vlastitu budućnost, kako preuzeti odgovornost za vlastito ponašanje i brinuti o vlastitoj i tuđoj dobrobiti. *Promatrati, zapažati, istražiti, pitati, čuvati, poštivati... sve je to bitno u našem odnosu prema prirodi koju smo dobrim djelom uništili i sad joj se moramo vratiti. Zapravo, sačuvati strast u svemu što radimo, u tome je bit!* – zaključio je Korado Korlević.

MISIJA P1

Ključan dio projekta predstavljalo je lansiranje sonde u bliski svemir, proces kodnog imena *Potočnik 1*, čemu su prethodile dogotrajne pripreme i detaljne predradnje u čemu nam se pridružio vanjski suradnik na projektu Marino Tumpić, koji je održao ciklus predavanja o svemirskim tehnologijama te vodio učenike u procesu osmišljavanja misije.

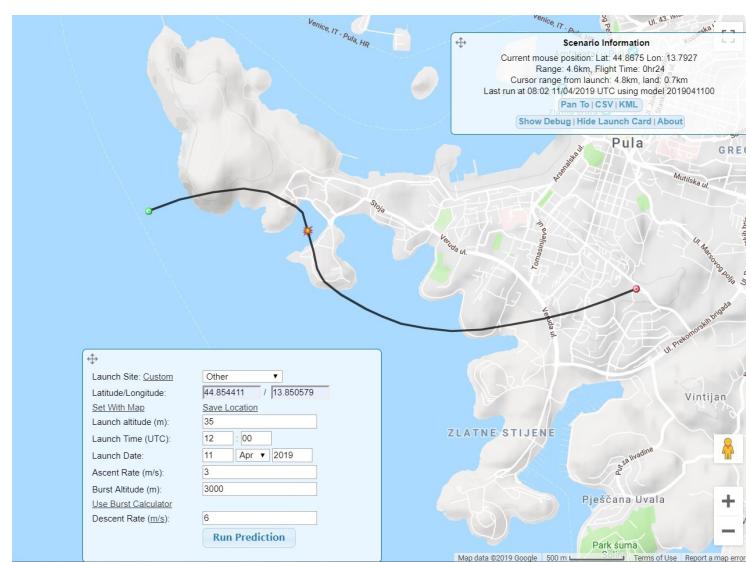
Priprema se prvenstveno odnosila na izradu kvalitetne simulacije letnog profila sonde te na specificiranje opreme – instrumenata koji će se, s točno određenim zadatcima, nalaziti u sondi. Koristeći alat CUSF Lauding Predictor 2.5 (www.predict.habhub.org), gdje su učenici unosili tražene parametre (koordinate lokacije lansiranja sonde, njena ukupna masa, visina penjanja i spuštanja, visina leta), dobili su izračune za predviđene datume izvedbe simuliranog leta. Polazna točka bila je utvrđivanje cilja lansiranja *Potočnika 1*, odnosno definiranje tijeka/ishoda projekta:

- upoznati se sa svemirskim tehnologijama i steći praktična znanja i iskustva
- odgovorno pristupiti svim elementima misije u timskom radu
- dobiti kvalitetne snimke Istre iz zraka bespilotnom letjelicom s visina iznad leta zrakoplova
- pripremiti opremu i instrumente za let i uvjete u 3D zračnom prostoru uz provjeru
- provjeriti instrumente, opremu i prikupljene podatke te ih, nakon misije, obraditi
- pratiti sondu tijekom leta i preuzeti je po spuštanju na predviđenu lokaciju
- analizirati stanje letjelice i instrumenata nakon odrđene misije

Postavljena je hipoteza: Učenički program istraživanja bliskog svemira danas je realnost.

Pred učenike su se postavili sljedeći problemski zadatci:

- istražiti mogućnost izvođenja misije bespilotne letjelice u području bliskog svemira
- utvrditi ukupnu masu sonde s padobranom
- odrediti koordinate, datum i vrijeme polijetanja
- osigurati dokumentaciju neophodnu za ishodovanje NOTAM-a od Europske kontrole leta
- predvidjeti brzinu penjanja, maksimalno dosegнути visinu te vrijeme penjanja i spuštanja sonde s koordinatama polijetanja i slijetanja kao i vremensko trajanje cijele misije

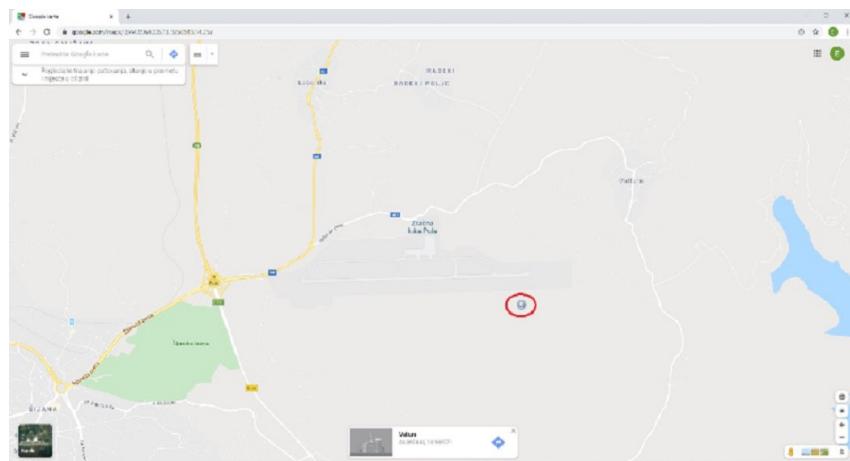
Sl. 3. Simulacija leta sonde
(screenshot L. Burić, 18. 1. 2019.)

U tom su cilju izradili detaljan popis opreme/uredaja neophodnih za izvršenje misije:

- specijalni balon za podizanje tereta visoko u atmosferu
- plin helij za punjenje balona
- optoelektronički blok s kamerom
- blok senzorike za mjerjenje parametara okružja sonde tijekom leta
- radiokomunikacijski blok
- akumulatorska jedinica
- GPS blok za precizno određivanje sonde u prostoru
- set edukacijskih eksperimenata posebno dizajniranih za misiju

Osim toga, valjalo je okvirno predvidjeti datum lansiranja sonde te pravovremeno uputiti zahtjev Hrvatskoj kontroli zračne plovidbe (u naravi Europska kontrola zračne plovidbe) s podatcima o svrsi puštanja balona, očekivanom vertikalnom i horizontolnom dometu, vremeniku lansiranja, geografskim koordinatama i nazivu mjesta puštanja balona te ostvariti protokolni kontakt s Tornjem na pulskom aerodromu (PUY) kao i 24 h prije lansiranja biti na sigurnom raspolaganju Tornju PUY za slučaj nenadanih situacija u zračnom prostoru i postupiti po njihovim naputcima. Vrhunac projekta predstavljalo je lansiranje sonde, za što su se učenici svih prethodnih mjeseci temeljito pripremali. U takozvanoj svemirskoj luci Herman Potočnik lansirana je sonda *Potočnik 1* koju su osmislili i za koju su idejna rješenja razradili učenici što je uključivalo vanjsku opremu sonde (padobran, baloni punjeni helijem) i unutrašnju, odnosno opremanje sonde tehničkim uređajima i njihov pravilan smještaj. U sondu smo pohranili i digitalni otisak knjige H. P. Noordunga, sjeme slaka i grumen crvene istarske zemlje. Naravno, tu se našao i bedž projekta da svjedoči o onome što radimo. Na taj smo način u svemir poslali komadić Istre, što smo istaknuli već u nazivu projekta. Sonda je lansirana 22. travnja 2019. u 13:55 s koordinata 44.8544 N, 13.8505E pri temperaturi od 18,5 °C i vlažnosti 58 %. Let je trajao 149 min, a letjelica je pronađena u 20:54 na koordinatama 44.9810 N, 13.9747 E (lokacija između Zračne luke Pula i naselja Vulture).

Tijekom misije *Potočnik 1* učenici su se susreli s problematikom organizacije, planiranja i provedbe složene tehničke misije, shvatili važnost pojedinačne odgovornosti za uspjeh rada u timu, upoznali i primijenili sve faze istraživačkog procesa te usvojili strategije za učinkovito pretraživanje i vrednovanje informacija.

Sl. 4. Lokacija pronalaska sonde (screenshot E. P. Horvat, 24. 4. 2019.)

PREDSTAVLJANJE PROJEKTA

Po okončanju svih aktivnosti od velika je značaja projekt predstaviti javnosti, prije svega prikazati ga u vlastitom školskom okruženju kako bi svi učenici i djelatnici škole bili upoznati s aktivnostima u koje, eventualno, nisu bili uključeni. To je jedan od ključnih načina da se potaknu na izvannastavne aktivnosti i oni učenici koji ne pokazuju nikakav interes za ovakav način rada. Žadovoljni učenici koji su tijekom takve aktivnosti realizirali neke od svojih ciljeva, kao što su istraživačko učenje, usvajanje novih (prije svega digitalnih) kompetencija i komunikacijskih i prezentacijskih vještina, pravila timskog rada, inovativnosti i kreativnosti, poštivanja pravilne strukture u procesu, svakako su najstimulativniji zagovor uključivanja onih nedovoljno motiviranih i zainteresiranih. Upravo smo stoga projekt najprije predstavili u domaćem okruženju – učenicima i djelatnicima škole kao pripremu za završno predstavljanje projekta na Festivalu

zavičajnosti kada se učenici doista moraju predstaviti kao znalci i vješti marketinški stručnjaci koji trebaju na što kvalitetniji i originalniji način predstaviti projekt pomno osmišljenim izložbenim prostorom te ga potom približiti publici u tromeđutnom prikazu.

Projekt je kvalitetan koliko ga uspješno predstavimo te je stoga izrazito važno pažljivo osmislići njegovo predstavljanje u lokalnom okruženju i/ili šire. Poslati obavijest za medije, izraditi promidžbeni materijal s logom projekta (bedž, poster, infografika, letak, brošura, dok su sve aktivnosti zabilježene na radnoj površini https://padlet.com/elda_plisko_horvat/kzu6vr344u8k) osmislići dinamičan multimedijski prikaz aktivnosti i ishoda, organizirati kviz i slična natjecanja za publiku, postupci su koji moraju biti temeljito isplanirani unaprijed, a zadatci timski razrađeni i odrađeni. U osmišljavanju promidžbenih aktivnosti vezanih za ovaj projekt uveliko su nam pomogli NASA-ini edukativni sadržaji prilagođeni pojedinom uzrastu. Uz zanimljivu enigmatiku iz različitih područja prirodnih znanosti, na ovim se stranicama može naći niz kvalitetnih prijedloga za daljnja istraživanja, kao i kreativni alati poput mobilne aplikacije *NASA Selfies*, dostupne na mrežnoj stranici <https://www.jpl.nasa.gov/apps/#nasaselfies>, koja nas u trenu čini astronautima i istovremeno nudi informacije o virtualnom svemirskom prostoru u kojem smo se našli zahvaljujući zadivljujućim snimkama NASA-ina teleskopa Spitzer. Radi se o aplikaciji koju je NASA razvila povodom 15. obljetnice lansiranja ovog svemirskog teleskopa, a snimke je moguće podijeliti na društvenim mrežama i uređivati ih. Ovo je samo jedna od mnoštva aplikacija dostupnih na NASA-inim stranicama osmišljenih u cilju popularizacije znanosti od najranije dobi. Na toj osnovi moguće je kreirati vlastiti edukativni materijal kojim će se ovi sadržaji na dinamičan i zanimljiv način približiti mladima te biti uvod u jedno zanimljivo znanstveno putovanje.

VREDNOVANJE I EVALUACIJA

Tijekom čitavog trajanja projekta koristila sam razne oblike formativnog vrednovanja u svrhu pružanja učenicima brze povratne informacije i eventualne pravodobne intervencije (razgovor, savjeti, sugestije) tijekom provedbe pojedinačnih istraživačkih zadataka. Na taj sam način dobivala uvid u pojedine aspekte istraživačkog rada i nastojala saznati kako se učenici nose s pojedinim zadatcima, koju strategiju koriste i kako se ponašaju u konkretnoj fazi koju prolaze. Na osnovi dobivenih informacija predlagala sam nova rješenja i, ponekad, mijenjala problemska pitanja ukoliko su se postojeća, iz bilo kojeg razloga, pokazala nedovoljno motivirajućima. Po završetku svih aktivnosti vezanih za projekt izvršila sam evaluaciju anketiranjem učenika o vlastitom sudjelovanju u pojedinim fazama u projektu, o osjećajima vezanima za projekt, o tome što su naučili, o razini zahtjevnosti, o ulozi mentora (školske knjižničarke), o tome bi li se i sljedeće godine uključili u sličan projekt... Ovakav tip ankete koja mi je poslužila u svrhu vrednovanja po završetku projekta alat je koji *pomaže učenicima da razmisle o onome što rade i da potaknu samovrednovanje*.¹ Završna prezentacija projekta svakako je bila aktivnost koja je vrlo eksplicitno pokazala stupanj usvojenosti znanja i vještina svakog učenika, razinu uspješnosti cjelokupnog projekta, umijeće njegova prezentiranja u javnosti i kvalitetu usvojenih istraživačkih sposobnosti učenika.

Sl. 5. Infografika: posada i logo (M. Drandić)

¹ Kuhlthau, C. C., Maniotes L. K., Caspari, A. K. 2018. Vođeno istraživačko učenje: učenje u 21. stoljeću. Školska knjiga. Zagreb. Str. 197.

ZAKLJUČAK

Projekt *Herman Potočnik ili Istra u svemiru* primjer je istraživačkog učenju pri čemu učenici na temelju vlastitog iskustva reguliraju proces učenja, sudjeluju u stvaranju informacija koje diseminiraju i upravljaju procesima koji bi trebali rezultirati odgovorima na pitanja postavljenima na početku istraživanja. Problemski zadatci koje mentor postavlja služe kao svojevrsna platforma za razradu i daljnje detaljiziranje i nadopunu početnog koncepta. Na taj se način širi projektni obzor budući da se širi i vidokrug učenika, sudionika u projektu koji nastoje dobiti i postići više. Učenike motivira njihova značajka, odnos prema učenju i znanju te želja za (samo)dokazivanjem budući da se u procesu vrednovanja koriste razni oblici formativnog vrednovanja. Dakle, učenici koji sudjeluju u projektima školske knjižnice očiti su pokazatelj da ima mladih koji uče radi sebe, a ne radi ocjene i da im određene sadržaje na najkvalitetniji način može prenijeti neformalno učenje te da svako učenje počinje informacijom koju treba znati prepoznati, analizirati i prihvati ili zanemariti! Stoga je uloga školskog knjižničara sve značajnija jer proširuje pristup izvanškolskim resursima² omogućujući pristup sredinama značajnim za unapređenje istraživačkog učenja i suradnju sa stručnjacima iz zajednice koji će taj proces „materijalizirati“ u smislu konkretne i praktične primjene u svakodnevnom životu. Upravo se u tom cilju proveo projekt *Herman Potočnik Noordung ili Istra u svemiru* te se njime ukazalo na već poznatu činjenicu da je istraživačko učenje najzahtjevniji oblik učenja, da zahtijeva visok stupanj motiviranosti kod učitelja – mentora i učenika – sudionika, iznimski rad, jasno razrađenu strukturu uz precizno definirane ciljeve, ali da su postignuti rezultati izrazito vrijedni jer predstavljaju ishode proizišle na temelju iskustvenog učenja.

LITERATURA

1. Armone, Anna; Di Mauro, Mario. 2006. *Progettare a scuola*. Carocci Faber. Roma.
2. Bignami, F., Giovanni. 2006. *L'esplorazione dello spazio*. Il Mulino. Bologna.
3. Burušić, Josip; Šerepac, Vesna. 2019. *STEM daroviti i talentirani učenici: identifikacija, metode nastavnog rada i profesionalno usmjerenje*. Alfa. Zagreb.
4. Busso, Maurizio. 1989. *Dalle stelle agli atomi*. Il Castello. Milano.
5. Kuhlthau C., Carol; Maniotes K., Leslie, Caspari K., Ann. 2018. *Vodenost istraživačko učenje: učenje u 21. stoljeću*. Školska knjiga. Zagreb.
6. Nasa Stem Engagement <https://www.nasa.gov/stem> (pristupljeno 12. 11. 2018.)
7. Nasa Stem Engagement <https://www.nasa.gov/stem-ed-resources/seasons-crossword-puzzle.html> (pristupljeno 17. 12. 2018.)
8. Nasa Stem Engagement <https://www.nasa.gov/audience/forstudents/9-12/A-Z/index.html> (pristupljeno 18. 12. 2019.)
9. Potočnik Noordung, Herman. 1929. *Das Problem der Befahrung des Weltraums: Der Raketen & Motor*. Berlin. Richard Carl Schmidt & CO.
10. Potočnik Noordung, Herman. 2004. *Problem vožnje svemirom: raketni motor*. Labin Art Express. Labin. Potočnik Noordung, Herman. *The Problem of Space travel: The Rocket Motor*. <https://history.nasa.gov/> (pristupljeno 10. 12. 2019.)
11. Premzl, Primož. 2014. *Herman Potočnik Noordung: življenjepis v besedi in sliki*. Umetniški kabinet Primož Premzl. Maribor.

² Nav. dj. Str. 162.

Baština cijelog svijeta - od davnina do vječnosti

Marija Purgar

marija.purgar5@gmail.com

OŠ „Grigor Vitez“, Osijek

SAŽETAK

Prepoznavši brojne prednosti pripovijedanja bajki i priča, koje su bliske mašti i percepciji djece i odraslih, godinama uspješno provodimo projekt *Pripovijedanje za život: čarolija iza riječi* koji je prerastao granice naše knjižnice te okupio učenike, nastavnike i knjižničare drugih osnovnih škola na zajedničkom javnom pripovijedanju na gradskoj razini (Svjetski dan pripovijedanja 2018.).

Nakon višemjesečnog pripremanja učenici pripovjedači, s ponekim gostom nastavnikom, stručnim suradnikom ili roditeljem, s lakoćom i umješnošću kazivanja bajki na Svjetski dan pripovijedanja nude slušateljima čaroliju koja je u današnjem digitalnom dobu prijeko potrebna.

Ovaj primjer dobre prakse prikazuje uspješan način promicanja, razvitka i unapređivanja kulture i umjeća pripovijedanja kod učenika viših razreda te pozitivne učinke na razvoj njihovog vokabulara, govornog izražavanja i autentičnog komuniciranja pri čemu je istaknuta uloga bajki kao priča ugodjaja, priča slike i priča procesa i transformacije.

Ključne riječi: Svjetski dan pripovijedanja, narodne priče i bajke, gorovne i jezične kompetencije, mašta i kreativnost

SUMMARY

Recognizing the many benefits of storytelling that are close to the imagination and perception of children and adults, we have for years successfully implemented the project *Storytelling for Life: A Spell behind the Words* that has outgrown the boundaries of our library and brought together pupils, teachers and librarians of other elementary schools in a shared public city-level storytelling (World Storytelling Day 2018).

After months of preparation mastering the art of storytelling, pupils as storytellers with some guest teacher, professional associate or parent, with ease and skill in telling fairy tales on World Storytelling Day, offer listeners the magic that is much needed in today's digital age.

This example of good practice demonstrates a successful way of promoting, developing and enhancing the culture and storytelling skills of upper-class students, as well as the positive effects on the development of their vocabulary, speaking and authentic communication, highlighting the role of fairy tales as stories of atmosphere, stories of images and stories of process and transformation.

Key words: World Storytelling Day, folk tales and fairy tales, speech and language competences, imagination and creativity

UVOD

Našim učenicima često dajemo priče da ih čitaju, ali koliko često im pričamo priču? Ovaj članak opisuje primjer dobre prakse o prednostima pripovijedanja za učenike, nastavnike, knjižničare i ostale suradnike u odgojno-obrazovnim procesima te daje savjete o vještinstama izvođenja pripovijedanja s učenicima viših razreda osnovne škole u školskoj knjižnici.

Mašta je važnija od znanja. Netko može imati puno znanja i ne napraviti ništa, a netko s malo mašte

može svašta. A upravo su bajke i priče one koje potiču maštu i kreativnost u usmenom izražavanju naših učenika i potiču ih na otkrivanje novih svjetova i osjećaja. Pričanje priče je dijeljenje priča i događaja putem riječi, f i vizualnih slika. Učinkovit pripovjedač privlači pažnju slušatelja i ostvaruje cilj pripovijedanja priče. Ponekad to može biti zabava, ponekad samo prenošenje informacija, poučavanje važne životne lekcije ili pak poticanje slušatelja da poduzme neku aktivnost. Ovim primjerom dobre prakse želi se promovirati pripovijedanje (eng. storytelling), kao umijeće usmenoga izražavanja i autentičnoga komuniciranja. Budući da bajke dolaze iz usmene tradicije i da su prenošene usmenim putem s generacije na generaciju, smatraju se najprimjerenijima za uvežbavanje umijeća pričanja priča i izvedbu (Velički 2013: 56)¹. Bajke su put do djeteta i pričanjem priča spašavamo umijeće govora od zaborava i doprinosimo stvaranju kulture pripovijedanja priča i kvalitetno usmeno izražavanje.

ŠTO MOŽE PONUDITI PRIPOVIJEDANJE?

Djeca imaju urođenu ljubav prema pričama. Priče stvaraju magiju i osjećaj čuda u svijetu. Priče nas uče o životu, o sebi i drugima. Bajke i priče prepune su znanja i mudrosti o ljudima i svijetu koji nas okružuje pa je stoga pripovijedanje važno ponuditi mladim naraštajima, posebno danas u svijetu lišenom bajki i čarolija. Manje je poznata činjenica da su se u stara vremena bajke pričale samo odraslima, a ne djeci. Tek prije 100-tinjak godina bajke su se počele pričati djeci. Upravo se nositelj tradicije u pradavnim vremenima nazivao pripovjedač. On je putovao i pripovijedao i to je bila njegova zadaća. Bajke su se pričale i prenosile isključivo usmenim putem, a tek prije 200-tinjak godina počele su se zapisivati. Prepričavale su se s koljena na koljeno po tamnim zadimljenim kuhinjama osvijetljenim samo vatrom s ognjišta ili po gospodskim sobama s ulaštenim podom, gdje se obitelj skupljala oko peći da muzicira, igra karte ili veze, kako to vidimo na starim slikama iz obiteljskog života (Tabak 1988: 352)². Braća Grimm među prvima počeli su zapisivati narodne priče i bajke. Teoretičari dječje književnosti slažu se s tim da od njih počinje „znanstveno proučavanje toga pučkog blaga“ (Tabak 1988: 356)³. Braća Grimm bajke su sakupljali po raznim mjestima poput pivnica, gostionica, ljekarni. Sakupljali su ih od poznanika i svih koji su bili spremni s njima podijeliti svoje usmeno blago. Wilhelm je zapisivao, birao i dotjerivao bajke, dok je Jacob bio zadužen za znanstveni rad čime su obojica željeli zaštiti usmenu predaju i tradiciju u Njemačkoj (Vučić 2006: 224-226)⁴. Braća Grimm baš poput junaka iz njihovih bajki, nisu umrli, nego i danas žive u srcima mnogih ljudi svijeta (Tabak 1988: 358)⁵ jer su njihove bajke poznate i prevedene na brojne svjetske jezike.

Pričanje bajki i priča je jedinstven način da učenici razviju razumijevanje, poštovanje i uvažavanje prema drugim kulturama i može promicati pozitivan stav prema ljudima iz različitih krajeva, rasa i religija. Postoji nekoliko načina na koje pripovijedanje može poboljšati međukulturalno razumijevanje i komunikaciju. Bajke i priče mogu:

- dopustiti djeci da istražuju vlastite kulturne korijene,
- dopustiti djeci da dožive druge kulture, tradicije i vrijednosti,
- osposobiti djecu za suočavanje s nepoznatim ljudima, mjestima i situacijama,
- pomoći djeci da shvate kako je mudrost i poimanje dobra i zla zajednička svim narodima i kulturnama,
- nuditi uvid u univerzalna životna iskustva,

¹ Velički, Vladimira. 2013. Pričanje priča : stvaranje priča. Alfa. Zagreb.

² Tabak, Josip. 1988. Priča o braći Grimm. U: Bajke i priče. Grafički zavod Hrvatske. Zagreb.

³ Isto.

⁴ Vučić, Miroslava. 2006. Od narodnih priča do vječnosti: čuvari bajke - braća Grimm. U: Grimm, Jacob; Grimm, Wilhelm. Bajke. Školska knjiga. Zagreb.

⁵ Tabak, Josip. Nav. dj.

- pomoći djeci da razmotre nove ideje,
- otkrivati razlike i sličnosti raznih kultura diljem svijeta.

Bajke i priče otkrivaju univerzalne istine o svijetu. Kroz njih možemo vidjeti kako različiti ljudi dijele ista životna iskustva i kako ljudska priroda može nadići pojedinu kulturu te iskusiti zajedništvo kultura diljem svijeta. Nerijetko se u bajkama i pričama održava cjelokupni društveni život nekog naroda i ljudi u njima pronalaze sebe i svoje vlastite poteškoće i probleme. Kao pripovjedači i primatelji priča, rođenjem dobivamo određenu intersubjektnu povjesnu autentičnost koju baštinimo zajedno s jezikom, podrijetlom i genetičkim kodom (Kearney 2002: 153)⁶. Upravo su bajke i priče oblik koji svojim nestvarnim zbivanjima, fantazijskim slikama i prenesenim simboličnim značenjem održavaju težnje ljudi u borbi protiv zla koje postoji u stvarnom svijetu.

KNJIŽNIČNI PROJEKT PRIPOVIJEDANJE ZA ŽIVOT: ČAROLIJA IZA RIJEČI

Od 2015. godine provodimo projekt *Pripovijedanje za život: čarolija iz riječi* s ciljem pripovijedanja narodnih priča i bajki, razvojem mašte i kreativnosti, vokabulara i jezičnih kompetencija kod učenika. Projekt se provodi s ciljem uključenosti učenika viših razreda osnovne škole jer istraživanja pokazuju da kod njih opada interes i motivacija za čitanje, vokabular postaje siromašniji i slabe jezične sposobnosti.

Svake godine početkom proljeća obilježava se Svjetski dan pripovijedanja. Toga dana pripovjedači diljem svijeta pripovijedaju i slušaju priče i bajke na brojnim jezicima i mjestima koji su najčešće povezi zajedničkom temom. Ujedno se najavljuje dolazak proljeća te doživljava ljepota i moć usmene riječi. Tijekom niza godina pripovjedači su bili učenici (Slika 1) i nastavnici (Slika 2), stručni suradnici, pripovjednici i roditelji koji su s jednakom lakoćom i umješnošću kazivanja bajki bacili čarobni prah preko naših glava i potaknuli nas na razmišljanje, pružili vjeru u budućnost i ponudili čaroliju koja nam je u životu prijeko potrebna.

Slika 1. Učenica pripovjedačica

Slika 2. Nastavnik pripovjedač

Zajednička tema prvog kazivanja bajki 2015. godine bile su Želje jer je pripovijedanje imalo za cilj potaknuti sve nas da više razmišljamo i odvojimo vrijeme za ostvarenje svojih želja i snova. U 2016. godini nastavili smo s pripovijedanjem na temu *Snažne žene* i pričama o ljubavi, lepezi mladosti, otkrivenom blagu te kraljevni koja je umjesto limenke odabrala zlato i dragulje.

Ostvareni snovi bili su zajednička tema 2017. godine, dok je tema Svjetskog dana pripovijedanja 2018. bila *Wise Fools* ili *Pametne lude*. Učenici pet vukovarskih osnovnih škola i posebna gošća pripovjedačica Margareta Peršić pripovijedali su nam o čudesnim bićima i nevjerojatnim zbivanjima (Slika 3). U 2019. godini tema je bila *Mitovi, legende i epovi* dok nas u 2020. godini očekuju *Putovanja*.

Jedan od najvećih uspjeha u provedbi ovog projekta uključenost je učenika od 5. do 8. razreda. Uz knjižničarku, oni su glavi nositelji (pripovjedači) te ciljana publika (slušatelji). Izvrstan uspjeh rezultat je višemjesečnog rada s učenicima koji je rezultirao javnim pripovijedanjem prilikom obilježavanja Svjetskog

⁶ Kearney, Richard. 2009. O pričama. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb.

dana pri povijedanja 2018.

Slika 3. Voditeljica Marija Purgar zahvaljuje učenicima pri povijedaćima i njihovim mentorima iz pet vukovarskih osnovnih škola, Vukovarski dom 2018.

Važno je napomenuti da su učenici napredovali u čitanju, učenju, poboljšali svoju komunikaciju s drugima, razvili kreativnost, maštovitost i interes za razne tekstove, proširili vokabular i jezične sposobnosti te stekli samopouzdanje i kompetencije za samostalno pri povijedanje.

ZAKLJUČAK

Priče nas definiraju, oblikuju, kontroliraju i stvaraju jer nose snažne moralne i etičke poruke. Neke su priče i bajke zabavne i smiješne, druge su nježne i tužne. U mnogim su sadržane mudrosti o ljudima i svijetu koji nas okružuje. Učenici međusobno razmjenjuju svoja osobna iskustva, vrijednosti i način razumijevanja. Jezik koji uče pri povijedanjem priča i bajki alat je koji koriste za oblikovanje svojih misli i osjećaja. To je njihovo sredstvo za komunikacije i povezivanja s drugima. Priče mogu povezati ne samo svijet učionice i obiteljskog doma, već školu i svijet koji nas okružuje. Tijekom provođenja ovog projekta pri povijedanja bajki i priča primjećeno je da su učenici razvijali svoju maštu, kreativnost i znatiželju, bogatili vokabular i svoje jezične i govorne kompetencije, razvijali samouvjerenost i osobnost samostalno oblikujući sadržaje bajki i priča, razvijali prijateljstvo s knjigom i interes za čitanje, prepričavanje, pričanje i pri povijedanje, razumijevali i usvojili nove riječi za izražavanje svojih osjećaja, misli i ponašanja, razvijali vještine slušanja, uspoređivali etičke pouke i moralna načela u pričama, samostalno i s lakoćom pri povijedali razne sadržaje te u suradnji s knjižničarkom izradili mrežnu stranicu projekta na Google Sites te sudjelovali u prikupljanju, odabiru i objavi fotografija i teksta na školskim mrežnim stranicama. S obzirom na uspjeh projekta i uključivanje drugih škola u zajedničko obilježavanje Svjetskog dana pri povijedanja nadamo se da ćemo, kao nositelji projekta, nastaviti sa sličnim aktivnostima kazivanja priča i bajki koje su prepune znanja i mudrosti o ljudima i svijetu koji nas okružuje.

LITERATURA

1. Bettelheim, Bruno. 2004. *Smisao i značenje bajki*. Poduzetništvo Jakić. Cres.
2. Javor, Ranka. 2012. *200 godina priča braće Grimm*. Libri et liberi. 1./2. <https://hrcak.srce.hr/100628> (pristupljeno 9. studenog 2019.).
3. Kearney, Rishard. 2009. *O pričama*. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb.
4. Korda Krušlin, Jadanka. 2007. *Priča kao poticaj dječjeg govornog stvaralaštva*. Diplomski rad. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
5. Perrow, Susan. 2010. *Bajke i priče za laku noć*. Ostvarenje. Zagreb.
6. Pintarić, Ana. 2008. *Umjetničke bajke : teorija, pregled i interpretacije*. Matica hrvatska. Osijek.
7. Tabak, Josip. 1988. *Priča o braći Grimm*. U: Bajke i priče. Grafički zavod Hrvatske. Zagreb.

8. Težak, Stjepko. 1969. *Interpretacija bajke u osnovnoj školi*. Pedagoško-književni zbor. Zagreb.
9. Velički, Vladimira. 2013. *Pričanje priča : stvaranje priča*. Alfa. Zagreb.
10. Velički, Vladimira; Katarinčić, Ivanka. 2011. *Stihovi u pokretu : malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Alfa. Zagreb.
11. Visinko, Karol. 2018. *Zvona zvone jer su potezana*. Profil Klett. Zagreb.
12. Vučić, Miroslava. 2006. *Od narodnih priča do vječnosti: čuvari bajke - braća Grimm*. U: Grimm, Jacob; Grimm, Wilhelm. Bajke. Školska knjiga. Zagreb.

Što se kuha u školskoj knjižnici?

Tanja Radiković

tanja.radikovic@skole.hr

Osnovna škola Ivanovec

SAŽETAK

Domaćinstvo i životne vještine koje ono obuhvaća na velika vrata vraća se u brojne škole. U doba sveopće digitalizacije učenicima nedostaje konkretnog manualnog rada, rada rukama, gdje se odmah vide rezultati rada i oni su konkretni, opipljivi, materijalni. Stoga sam se ja, kao školski knjižničar, uključila u Projekt građanin u kojem je tema bilo kuhanje. Istraživanje, pretraživanje, rad na terenu uz donošenje starih kuharica naših baka i prabaka, razgovor s nutricionistom, budućim kuharima, sada srednjoškolcima i njihovim profesorima, i još mnogo zanimljivih aktivnosti vođene su i planirane iz školske knjižnice kao srca projekta. Rezultat rada na projektu izrada je kuharice koja će ostati kao trag u pisanim i digitalnom obliku.

Ključne riječi: projekt građanin, suradnja, kuhanje, tradicijska kuhinja, referentna zbarka

SUMMARY

Home economics and life skills which it teaches are returning to many schools. In the age of universal digitization, our students lack concrete manual work, hand work where its results are immediately visible, concrete, tangible and material. Therefore, I myself, as a school librarian, am included in the Project Citizen whose main topic is cooking. Research, finding and working with our grandmothers and great-grandmothers' old cookbooks, talking to nutritionists, with future chefs and now high school students as well as with their professors, and many more interesting activities are guided and planned from the school library as the heart of the project. The result of the project work is creation of a cookbook which will remain a trace in both written and digital form.

Key words: Project Citizen, collaboration, cooking, traditional cuisine, reference collection

UVOD

Svaki kvalitetan školski knjižničar dužan je, uz svoj stručni i pedagoški rad, uključiti se u svakodnevni život škole na mnogim razinama. Uključuje to njegov angažman u raznim projektima, povjerenstvima, školskim događanjima, a naš opis posla osobito omogućuje zanimljive korelacije i suradnje s kolegama. Možemo ostvariti brojne zanimljive rezultate, a uključiti se možemo ovisno i o svojim interesima, talentima i sklonostima. Često puta neka slučajna suradnja ili nešto što je trebalo trajati jedan školski sat preraste u nešto veće, ideju koja se razvije do neočekivanih proporcija, projekt ili cjelogodišnju izvannastavnu aktivnost.

Primjer dobre prakse o kojem je ovdje riječ primjer je moje suradnje na Projektu građanin.

KUHANJE JE IN

Na Projektu građanin radili su ili rade brojni knjižničari. Knjižnica je idealno mjesto za ostvarivanje kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja u kombinaciji s drugim kurikulumima i međupredmetnim temama kao što su u našem slučaju Zdravlje i okoliš, te Osobni i socijalni razvoj. U ovaj projekt uključila sam se zbog zanimljive teme, željna ponešto novog naučiti, pratiti što se vezano uz projekt planira i ostvaruje i željna uključiti knjižnicu na što više načina u njegovo ostvarenje. Puni naziv projekta je *Kuhanje je in – brana toliko dobra da bismo je sami poželjeli spremiti*.

Postavljeni ciljevi su: potaknuti učenike škole, prvenstveno petaše, na uvođenje kuhanja i spremanja tradicionalne međimurske hrane. Omogućiti učenicima osnovne škole stjecanje građanske kompetencije, praktičnog političkog obrazovanja usmjerenog na razvoj dobrobiti društvene zajednice, razvoj poduzetnosti, i ostalih ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, korištenje knjižnice kao informacijskog središta i korištenje referentne zbirke, istraživačko učenje i istraživanje.

Mladi forumaši moje škole, već iskusni sudionici Projekta građanin od drugog razreda, zaželjeli su se domaće zdrave hrane. Hrane o kojoj svi pričaju, a rijetki je spremaju. Kada su na Božićnom sajmu petaši i osmaši zajedno pripremali i prodavali palačinke i fritule, pojavila se jedna ideja. Kako pokrenuti domaćinstvo u školi, a među nekim ponuđenim temama, najviše se svima dopala kuhanje u školskoj kuhinji.

U doba sveopće digitalizacije svega, od nastave do slobodnog vremena i korištenja tehnologije u svim sferama života, tema se činila toliko svježom, originalnom, a rad rukama prioritetom. Djeca su željna vidjeti odmah konkretnе rezultate svog rada, željna pokazati svoja znanja u školi i u svojim obiteljima. Isto tako to je tema koja se bavi za dijete životno važnim pitanjima i polazi od potreba djeteta, a tiče se ostvarivanja i zaštite prava djeteta i razvoja odgovornosti, pri čemu djeca uz pomoć odraslih iniciraju, planiraju i sudjeluju u projektnom procesu. Polazište je u nekom, za djecu važnom životnom problemu i interesu koji je svojstven njihovim razvojnim osobinama.

Što smo željeli postići ovom temom? Željeli smo oživjeti neka stara međimurska jela izvučena iz naftalina koja još rijetki danas spremaju. Sve je ponuđeno gotovo i brzo, „hrana iz vrećice“ uzela je zamah. Mi smo željeli suprotno, slow food, ne slow za pripremanje nego za uživanje u pripremljenom. Naše prabake i bake nisu imale mnogo namirnica, egzotične začine, ali niti puno vremena za pripremu hrane jer je tu bilo još za obaviti podosta kućanskih poslova. Ali su znale s tih nekoliko namirnica pripremiti pravu gozbu. I što je najvažnije, ta je hrana bila zdrava, „čista“ od nepotrebnih umjetnih dodataka, mirisa ili pojačivača okusa. Na takvoj su kuhinji odrasli naši roditelji i mi. A djeca će je upoznati kroz istraživanje, radionice i vježbu. No, naše su želje bile jedno, a stvarnost nešto sasvim drugo...

Kako zbog strogih sanitarnih pravila u kuhinji mogu raditi samo profesionalne kuharice, odlučili smo napraviti improviziranu učionicu gdje ćemo sami moći pripremati hranu.

Zadatci koje smo postavili:

- Proučiti kuharice koje imamo u fondu knjižnice, kuharice naših baka i donijeti u školu tradicionalne recepte. Kad smo ih skupili, proučavali smo ih u čitaonici i zajednički komentirali, debatirali, donosili zaključke i birali što nam se sviđa i što bismo mogli pripremiti. Knjižnica je bila odredište za svo pronađeno blago i mjesto okupljanja, ne samo sudionika u projektu nego i drugih zainteresiranih za naše istraživanje i temu.
- Nakon pregleda kuharica iz referentne zbirke knjižnice i onih donesenih od kuće sačinjeno je 10 top namirnica i hrane koju bismo željeli spremati u našim jelovnicima: heljdina kaša, šulenka, pretepeni grah, zlevanjka, trganci sa sirom ili vrhnjem, međimurska gibanica, pogače. Sve redom tradicionalna jela našeg kraja.
- Moja zadaća kao administratora školske web stranice bila je objavljivanje članaka vezanih uz projekt, promoviranje projekta u medijima i praćenje svih aktivnosti fotoaparatom.
- Radionica šivanja uz asistenticu Andreju Modrinjak koja nam je pokazala kako dizajnirati i sašiti kuhinjsku pregači i kapu. Zlatne i kreativne ruke naše asistentice u stanju su napraviti čudo! Mnogo puta njezine su ideje dale male umjetničke rezultate dok su oživjele u rukama učenika.
- Posjet Srednjoj školi Prelog gdje će nam mladi kuhari koji se školuju za ovo zvanje pokazati svoju kuhinju i hranu koju u njoj spremaju. Zanima nas zašto su se odlučili baš za ovaj poziv ili zanat, što se sve zapravo uči u školi za kuhare, koliko tu ima prakse, a koliko teorije. Kakvi su profesori?

Što znači imati Michelinovu zvijezdu? Imali smo još podosta pitanja za mlade kuhare.

- Razgovor, predavanje i intervju s Marijanom Krajačić, nutricionisticom ZZJZ Međimurske županije, o zdravoj hrani i zdravim prehrambenim navikama. Posebno nas zanima koje su zdrave namirnice našeg kraja i kako ih što kvalitetnije pripremiti. Zašto ima u posljednje vrijeme puno pretile djece? Koliko je važno kretanje, a koliko uravnotežena prehrana? Što zapravo rade i tko su nutricionisti? To su samo neka pitanja koja su nas zaokupljala i na koja smo odgovore saznali u razgovoru s našom gošćom.
- Predstavljanje naše spremljene hrane na projektu Erasmus 4. ožujka 2020. godine kad smo domaćini gostima iz raznih dijelova Europe. Pripremili smo našim gostima zdravi i raznovrsni međimurski doručak.
- Od sakupljenih materijala napraviti našu verziju kuharice, ne samo s receptima koje smo prikupili i koji su nam „zapeli za oko“, nego sa savjetima o zdravoj prehrani, svemu korisnom što smo kroz projekt naučili, u suradnji s ekološkom grupom škole savjeti o uzgoju vlastite ekološke i organske hrane, možda neke nove, modernizirane verzije klasičnih starinskih recepata... Kako bismo ipak koristili blagodati moderne tehnologije, kuharica može biti u digitalnom obliku, izrađena u nekom od dostupnih besplatnih web alata.
- Predstavljanje projekta na Danu škole krajem svibnja gdje se uvijek na izložbi učeničkih radova predstavljaju najveća postignuća i najzanimljiviji projekti i rezultati rada u tekućoj školskoj godini.
- Torta oproštaja s namirnicama iz školskog vrta za učenike osmih razreda u lipnju na njihovoj završnoj svečanosti.
- Predstavljanje na Županijskoj smotri Projekta građanin u Srednjoj školi Čakovec 2. travnja 2020. godine.

Želja voditeljice ovog projekta i moja želja je da zainteresiramo učenike za jednu važnu životnu vještina koju će cijeli život nadograđivati i usavršavati: kuhanje. Možda netko od učenika poželi na tom području graditi svoj životni poziv i karijeru.

Domaćinstvo se u mnogim školama na velika vrata vraća u razrede i među učenike. To je zato što im nedostaje rada rukama, usavršavanja fine motorike, učenja osnovnih životnih vještina koje su svakom čovjeku potrebne kroz život. Nadamo se da naša misija neće ovdje stati i da ćemo se sljedeće godine posvetiti nekoj drugoj, jednako kreativnoj i zanimljivoj vještini.

ZAKLJUČAK

Školski knjižničari mogu se, uz svoje vlastite projekte koje provode u svojim knjižnicama, a kojima je glavni cilj i svrha poticanje čitanja, vrlo kreativno uključiti u provođenje i drugih projekata i na taj način privući učenike u knjižnicu na istraživački rad i suradničko učenje. Mogućnosti su bezbrojne. Mi smo u našoj školskoj knjižnici povezali pretraživanje referentne zbirke s istraživanjem drugih, digitalnih i pisanih materijala vezano uz temu tradicijske kuhinje našeg Međimurja. Učenici su bili začuđeni količinom literature koju na tu temu posjeduje naša mala knjižnica. To su knjige koje do sada nisu bile tražene i listane, ali ta se situacija nakon početka projekta promijenila. Osim toga, okupljali smo se u čitaonici kako bismo donosili planove, iznosili dojmove i razgovarali o odradjenim etapama projekta. U knjižnici su se pisali članci za objavu na web stranici škole i u lokalnim medijima, u knjižnici će nastati i naša mala kuharica kao pisani i digitalni trag iza projekta.

Suradnja i moj rad na ovom projektu obogatio je moj profesionalni i osobni život novim saznanjima, novim kontaktima i idejama za budući rad.

Romska knjižnica u nastajanju

Gordana Rešicki Degoricija

gordana.tsk@gmail.com

Tehnička škola Kutina

SAŽETAK

Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) - Razvojni programi Hrvatska, u okviru projekta „Zajedno za bolje-socijalno uključivanje Roma”, provodio je na području grada Kutine u razdoblju 2015./2016.g. niz aktivnosti vezanih uz socijalno uključivanje, kulturnu razmjenu i obrazovno osnaživanje pripadnika romske manjine. 2016.godine školska knjižnica Tehničke škole Kutina priključuje se aktivnostima vlastitim projektom „Romska knjižnica u nastajanju“. Projekt je započet i predstavljen lokalnoj zajednici književnom večeri u Mjesecu hrvatske knjige, posvećenoj romanu Nebojše Lujanovića Oblak boje kože, koji problematizira povijest Roma i njihove sudbine u ovim krajevima, nastavljen pričaonicama za predškolsku i školsku djecu nižih razreda osnovne škole te akcijama prikupljana knjiga. Kako bi se sačuvao izvorni govor kutinskih Roma Bajaša, u sklopu projekta pokrenuto je i snimanje audiovizualnoga rumunjsko bajaškog rječnika. U okviru projekta snimljen je i dokumentarni film Korita-Skáldră koji je na festivalu etno filmova u Đakovu 2016. g. žiri nagradio posebnim Srcem Slavonije. Grad Kutina započinje izgradnju društvenog doma u romskom naselju 2013. godine. Prostor je dovršen, ali za sada prazan i planira ga se ispuniti prikladnim sadržajima. Željeli bismo da prvi predmeti u domu budu baš knjige, da djelovanje prostora započne takvim vrijednim kulturnim sadržajem kao što je knjižnica. Osnovna namjena nove knjižnice bila bi obrazovno i kulturno osnaživanje pripadnika romske manjine, ali ona bi kao i sve knjižnice trebala biti i mjesto upoznavanja, međukulturne razmjene i suživota.

Ključne riječi: knjižnica, knjiga, obrazovanje, romska zajednica, socijalno uključivanje

SUMMARY

The United Nations Development Program (UNDP) - Development Programs Croatia implemented a se-

ries of activities related to social inclusion, cultural exchange and educational empowerment of members of the Roma minority through its project "Together for Better-Social Inclusion of Roma" in 2015./2016. in the area of the town of Kutina. In 2016, the school library of the Technical School Kutina joined in with its own project "Roma library in the making". The project was started and presented to the local community by a literary event during the Croatian Book Month, which was dedicated to Nebojša Lujanović's book Skin-color cloud, which problematizes the history of the Roma and their fate in our country, and it was followed by storytelling for pre-school and elementary school children and by book-raising campaigns. In order to preserve the original speech of Kutina Roma Bayas, through the project we also started recording audiovisual Romanian Bayas vocabulary. Within the project, a documentary film Korita-Skaldra was also shot, and it won the award for best picture (Heart of Slavonia) at Ethno Film Festival in Đakovo 2016. The City of Kutina in 2013. started the construction of a community centre in the Roma settlement. The building has been completed but empty for now and the plan is to fill it with suitable content. We would like that first items to be brought into the centre to be books, so that the centre activity begins with such valuable cultural content as the library. The primary purpose of the new library would be to provide educational and cultural empowerment to members of the Roma minority, and like all libraries, it should also be a place of learning, intercultural sharing and coexistence.

Key words: library, book, education, Roma community, social inclusion

UVOD

U romskom naselju koje se nalazi u starom dijelu Kutine - Radićevoj ulici živi oko 1000 pripadnika romske zajednice. Samo naselje uz rub Lonjskog polja jedno je od najljepših i najbolje održavanih romskih naselja u Hrvatskoj. Kutinski Romi pripadaju Romima Bajašima, čiji je materinji jezik rumunjski babaški jezik. Naziv Bajaši dolazi od rumunjske riječi bâi koja označava rudare robe u Rumunjskoj. Veće skupine Roma Bajaša naseljavaju ove krajeve nakon ukidanja ropstva u Rumunjskoj, polovinom 19. st. Kutinski Romi Bajaši govore ludarskim munteanskim dijalektom (iz regije Muntenie u Rumunjskoj). U Kutini žive obitelji Bogdan, Horvat, Oršoš, Nikolić, Jovanović. Katoličke su i pravoslavne vjeroispovijesti. U narodu su poznati i kao Romi Koritari - zbog zanata izrade korita od kojeg su u prošlosti živjeli, a koji su do danas uspjeli očuvati. U Hrvatskoj službeno postoje 22 nacionalne manjine i samo 10 središnjih manjinskih knjižnica. Romska manjina takvu knjižnicu nema. Kako u ovim krajevima dugo zajedno živimo, a malo znamo o romskoj kulturi i povijesti, željeli bismo stvoriti manjinsku knjižnicu koja bi njegovala kulturno nasljeđe Roma, radili na senzibiliziranju javnosti, međusobnom upoznavanju i prevladavanju predrasuda te pogotovo na stvaranju različitih obrazovnih sadržaja za mlade Rome.

KNJIŽNICE KAO PROSTORI PROMICANJA UNIVERZALNIH VRIJEDNOSTI I SUŽIVOTA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) - Razvojni programi Hrvatska, u okviru svojeg projekta "Zajedno za bolje-socijalno uključivanje Roma", provodio je u razdoblju 2015./2016. na području grada Kutine niz aktivnosti vezanih uz socijalno uključivanje, kulturnu razmjenu i obrazovno osnaživanje pripadnika romske manjine. Školske 2016./2017. godine kao rezultat dugogodišnjih gradskih napora i djelovanja UNDP-a rekordan broj romske djece nastavlja školovanje i nakon osnovne škole i od te djece koja se nastavljaju školovati većina pohađa programe Tehničke škole Kutina. Tako škola dobiva nove učenike, a knjižnica nove korisnike sa specifičnim potrebama i interesima kojima smo željeli pomoći da što lakše prođu kroz propisane obrazovne sadržaje. 2013-te godine u romskom naselju u gradu Kutini počinje izgradnja društvenog doma. Time kutinski Romi dobivaju prikladan prostor za druženje te priliku za unapređivanje društvenog i kulturnog života svoje zajednice. Kako je prostor dulje vrijeme bio prazan, Romska udruga "Kalje alu Bajaš", lokalna djelatnica Programa ujedinjenih naroda za razvoj i

školska knjižničarka Tehničke škole Kutina pokrenuli su u suradnji s kutinskim osnovnim školama te potporom struktura Grada Kutine projekt stvaranja romske knjižnice. Dogovoren je da novoizgrađeni društveni dom aktivnost započne vrijednim kulturnim sadržajem kao što je knjižnica i da prvi predmeti uneseni u njega budu knjige.

OD KNJIGE DO KNJIŽNICE

Projekt je simbolično započet i kutinskoj javnosti predstavljen 2016. g. književnom večeri posvećenoj romanu Oblak boje kože književnika Nebojše Lujanovića koji upravo problematizira povijest Roma i njihove sudbine u našim krajevima. Nebojša Lujanović jedan je od rijetkih hrvatskih književnika koji se u književnom radu bavi i poviješću i kulturom Roma. Roman je nastajao pet godina i prati sudbine triju generacija Roma koji se pokušavaju izvući iz začaranog kruga bijede, siromaštva i isključenosti. Kroz književni, povjesni i socijalni osvrt na romsko pitanje autor, predstavnici UNDP-a Hrvatske, predstavnik Ureda za ljudska prava Republike Hrvatske, kutinskih gradskih vlasti te romskih građanskih i kulturnih udruga dali su potporu projektu i obvezali se na pomoć i suradnju u ostvarivanju ciljeva projekta. Kako je umjetnost područje koje nas najviše približava jedne drugima i područje gdje je najviše dolazi do suradnje i međusobnog dijeljenja, uz pripovijedanje večer je obogaćena stihovima romskih pjesnika, zvucima romske glazbe, a prekrasne djevojke i mladići u svojim živopisnim nošnjama pokazali su nam kako to Romi plešu.

PRIČAONICE – ČITAONICE I PRIKUPLJANJE KNJIGA

Jedan od ključnih ciljeva projekta je poticanje čitanja i razvoj čitalačke kulture, pogotovo približavanja svijeta knjige djeci koja nemaju privilegiju odrastanja u takvom okruženju pa je projekt nastavljen pričaonicama za predškolsku i školsku djecu nižih razreda osnovne škole i akcijama prikupljanja knjiga. Kako bi se mame Romkinje odazvale u što većem broju i kako bi što više djece uključile u pričaonice, prva je održana povodom Međunarodnog dana žena u društvenom domu u Kutinskoj ulici Stjepana Radića u blizini romskog naselja. U provođenje pričaonica uključen je velik broj volontera, prvenstveno knjižničara i nastavnika. U suradnji s Pučkim otvorenim učilištem Kutina, a povodom Valentinova i Međunarodnog dana darivanja knjiga građani Kutine pozvani su na darivanje knjiga za „Romsку knjižnicu u nastajanju“. Velik broj građana odazvao se pozivu i tako je prikupljen značajan broj knjiga. Akcije prikupljanja knjiga provođene su i svim kutinskim osnovnim školama. Zalaganjem književnika Lujanovića Splitski književni krug (kulturna ustanova koja okuplja književnike, umjetnike i znanstvenike) 2016. godinu je proglašio godinom prijateljstva s romskom udrugom „Kalje alu Bajaš“ te su njihovi članovi prikupili i darovali oko stotinu književnih naslova knjižnici u nastajanju. Deseti po redu splitski Pričigin – festival pričanja priča je u Večeri Nikolića i romskih priča, ugostio predstavnike kutinske romske zajednice i tom prilikom je dogovorena suradnja pri izgradnji fonda nove knjižnice s GK Marka Marulića iz Splita.

AUDIOVIZUALNI RJEČNIK – RJEČNIK KUTINSKIH ROMA BAJAŠA – BAJAŠKI RUMUNJSKI JEZIK

Jedan od najznačajnijih i istovremeno najzahtjevnijih elemenata projekta je snimanje audiovizualnog rječnika bajaškog rumunjskog jezika. Na svjetskoj razini, najbrojnija romska skupina Roma su Lovari koji govore autohtonim romskim jezikom homani chib i taj jezik je na Prvom svjetskom kongresu Roma u Londonu 1971. godine proglašen standardnim jezikom Roma u svijetu. Međutim lјimba d bjaš, jezik kojim govore Romi Bajaši u Hrvatskoj i izvan nje, nije romski jezik! „Jezik Roma Bajaša „arhaičan je rumunjski govor koji je, zahvaljujući prostornoj i vremenskoj odvojenosti od matičnog jezika, razvio i neke osobitosti“ (Olujić i Radosavljević 2007: 102). Taj su jezik Romi Bajaši preuzeli tijekom perioda ropstva u Rumunjskoj i donijeli ga u prostore gdje danas žive. Neki povjesni podatci govore o surovosti ondašnjih

rumunjskih robovlasnika koji su pod prijetnjom fizičkog uklanjanja jezika kao organa govora primoravali Rome govoriti rumunjskim jezikom. U takvima su okolnostima Romi Bajaši bili prisiljeni napustiti vlastiti, romski jezik i služiti se rumunjskim jezikom kojeg su zadržali i prenijeli na mlađe naraštaje. Jezik Roma Bajaša obuhvaća dva narječja, ardealsko i munteansko narječje (Sikimić, 2006.). Munteansko narječje kojim govore kutinski Romi Bajaši bliže je današnjem standardnom rumunjskom govoru, dok ardealsko narječje bilježi veće odstupanje od standardnog rumunjskog (Olujic i Radosavljević, 2007.). Govornici munteanskog narječja porijeklom su iz regije Muntenije na jugu Rumunjske. Bajaški jezik u Hrvatskoj nije standardiziran. Za sada je riječ isključivo o govorom jeziku uz sporadične pokušaje njegovog pisanih oblika. U susjednoj Mađarskoj bajaški jezik je već u velikoj mjeri standardiziran i prilagođen mađarskom grafemskom sustavu (Olujic i Radosavljević, 2007.). U Hrvatskoj tek predstoji pokušaj grafemske standardizacije bajaškog jezika. Nakon Domovinskog rata u Hrvatsku se doseljavaju druge romske skupine koje su brojčano znatno veće od autohtonog romskog stanovništva, naseljavaju veće hrvatske gradove i pokušavaju svoju kulturu koju donose sa sobom s područja Bosne i Hercegovine, južne Srbije, Kosova i Makedonije nametnuti kao zajedničku kulturu hrvatskih Roma. Nažalost i studij romskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu rezultat je tih procesa. Spletom društvenih, političkih i demografskih okolnosti pozicija Roma Bajaša se dodatno oslabila jer se njihovi interesi i pozicije nisu zastupale ni na političkoj razini. Kako je jezik jedna od temeljnih odrednica etničkog identiteta, očuvati jezik i kulturu autohtonih hrvatskih Roma je i moralna obveza samih Roma, ali i većinskog naroda jer predstavlja kulturnu raznolikost i bogatstvo koje treba njegovati i sačuvati za buduće generacije. U proces snimanja rječnika uključili su se kutinski Romi Bajaši različitih generacija, od baka i djedova do učenika osnovnih i srednjih škola. Tehnički dio samog snimanja obavljala je članica Fotovideo kluba Kutina, a snimanje se obavljalo u romskom naselju, u prostorima kutinskih škola i školskih knjižnica. Potporu snimanju rječnika pružio je, te se jednim dijelom i sam uključio i dr. sc. Petar Radosavljević s Odsjeka za romanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

DOKUMENTARNI FILM KORITA „SKÄLDRÄ“

Kutinski Romi poznati su i pod imenom Koritari, prema zanatu izrade drvenih korita kojim su se nekada bavili, a vještinu su uspjeli očuvati sve do danas. Uz potporu UNDP-a, Foto video kluba Kutina i Tehničku školu Kutina mladi filmaši OŠ Stjepana Kefelje Kutina snimili su dokumentarni film o tom segmentu bajaškog nasljeđa. Film je premijerno prikazan na gradskoj svečanosti 8. 4. 2016. povodom obilježavanja Svjetskog dana Roma. Na Dubrovnik film festivalu za djecu i mlade u kategoriji dokumentarnih filmova djece do 15 godina dobio je nagradu za najbolji film, a na međunarodnom Etno film festivalu u Đakovu izabran je u natjecateljski program među 20 dokumentarnih filmova od 154 pristiglih iz 51 zemlje svijeta te je nagrađen posebnim priznanjem - Srcem Slavonije. Prikazan je i na Filmskom festivalu ljudskih prava u Zagrebu 2017. godine.

PREDSTAVLJANJE I ŠIRENJE AKTIVNOSTI PROJEKTA

6.12.2017. u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva, Radne grupa za manjinske knjižnice i Gradiske knjižnice i čitaonice Pula u Gradskoj knjižnici i čitaonici Pula održan je Drugi okrugli stol za knjižnice nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Tema skupa bio je rad s posebnim skupinama korisnika kao što su pripadnici nacionalnih manjina, novonastale etničke skupine, doseljenici i azilanti. Prvenstveno se skupom željelo omogućiti knjižničarima da stručnu zajednicu upoznaju s neuobičajenim ili neobičnim projektima koji su uspješno implementirani u usluge knjižnica, razmijene pozitivna iskustva i djeluju inspirativno i poticajno ostalim knjižničarima u ostvarivanju uspješnih projekata. Nažalost, projekt Romska knjižnica u nastajanju bio je jedini predstavljeni projekt namijenjen romskoj manjini što je sigurno i jedan od pokazatelja pozicije ove nacionalne manjine u hrvatskom društvu koja kao i ostalo stanovništvo ima pravo na očuvanje vlastitog jezika, kulturnih vrijednosti i identiteta. Projekt Romska knjižnica u

nastajanju zamijetile su knjižničarke Gradske knjižnice S.S. Kranjčevića iz Zagreba te su nam ponudile suradnju u okviru svojeg programa Priprema, pozor... kazalište koji provode sa zagrebačkom Galerijom Prozori, a s ciljem edukacije i širenje znanja uz uključivanje osjetljivih skupina djece u društvo uz alate i resurse umjetnosti. Dogovoren je da se na sljedećoj manifestaciji kutinska romska djeca predstave s vlastitim umjetničkim uratkom na materinjem bajsakom jeziku. Uz potporu Fotovideo kluba Kutina te djelatnike Hrvatskog radija Ljubica Letinić i Dalibora Piskreca, učenici Romi Tehničke škole Kutina i Srednje škole Tina Ujevića, pripremili su zvukovno scensko uprizorenje Păduri Verde (Zelena šuma) na bajsakom i hrvatskom jeziku te se sljedeće 2018.godine na manifestaciji Umjetnost pripada svima uz OŠ Lučko, OŠ Žitnjak ,III gimnaziju, Gimnaziju Sesvete i Prirodoslovnu školu Vladimir Prelog iz Zagreba uspješno predstavili zagrebačkoj publici.

PROŠIRIVANJE PROJEKTA SUDJELOVANJEM U DRUGIM PROJEKTIMA - PROJEKT PROSTOR

Kao potporu učenicima Romima koji imaju problema sa svladavanjem školskog gradiva pronašli smo projektnu aktivnost individualnog pružanja pomoći u učenju projekta Prostor udruge Suncokret Oljin iz Zagreba. Kroz 2019. godinu članovi udruge učenicima su pomagali svladavati gradivo matematike, hrvatskog i engleskog jezika. Osim individualne pomoći udruga je održavala i grupne radionice za unapređivanje socijalnih vještina potrebnih za bolje snalaženje na tržištu rada.

CILJEVI PROJEKTA

- osnaživanje i potpora učenicima pripadnicima romske nacionalne manjine
- unapređivanje kompetencija i školskog uspjeha ranjivih skupina učenika
- njegovanje i očuvanje kulturne baštine Roma Bajaša
- stvaranje manjinske romske knjižnice

ZAKLJUČAK

Hrvatska je u nekoliko navrata donosila Nacionalne strategije za poticanje čitanja. Jedan od prijedloga strategije iz 2015. bio je iskoristiti potencijal rabljenih knjiga iz različitih izvora te olakšati stvaranje mikro knjižnica pri različitim udruženjima, udrugama i klubovima. Projektom Romska knjižnica u nastajanju radimo upravo to. Prikupljamo knjige iz različitih izvora te knjige i uz njih vezane sadržaje donosimo u zajednicu koja nema razvijenu čitalačku kulturu. Prikupili smo oko 1500 knjižnih naslova, kreirali pečat za knjižnicu, čiji elementi su kotač - simbol vječitog putovanja romskog naroda i knjiga - simbol znanja i obrazovanja te zajedno stvorili puno kulturnih sadržaja koji su nastali radom, razmjenom i upoznavanjem. Nažalost, činjenica je da su Romi i dalje najmarginalizirana zajednica u

zemlji koja uglavnom živi u izoliranim i siromašnim naseljima bez pristupa osnovnoj infrastrukturi, obrazovanju ili zapošljavanju. Mnoge poteškoće Roma proizlaze iz razloga što potječe iz kulturno-civilizacijskog kruga koji je bitno različit od europskog. Iz svoje postojbine donijeli su brojne običaje i stavove koji se nikad nisu mogli uklopiti u način života europskog stanovništva, a zbog proganjanja i osjećaja različitosti zatvorili su se u svoje zajednice što im je onemogućilo praćenje i sudjelovanje u suvremenim tokovima života. U takvim teškim uvjetima stvorili su raznoliku kulturu i jezik koje predstavljaju autentično ljudsko iskustvo i bogatstvo koje bi svakako trebalo sačuvati i utkatи u dominantnu hrvatsku kulturu. Projekt smo, imajući na umu sve zakonske prepreke, nazvali Romska knjižnica u nastajanju jer do statusa knjižnice možda nikada nećemo ni uspjeti doći, ali to ne znači da ne možemo stvoriti prostor ispunjen knjigama i sadržajima u kojem ćemo se družiti, upoznavati i stvoriti kojeg novog čitatelja.

LITERATURA

1. Horvat, Darjan. 2013. Podrijetlo Roma Bajaša na Balkanu. Graz. <http://www-gewi.uni-graz.at/gralis-alt/php/en/Personalium/Nsh/docs/presentacija2013/Horvat-05-06-2013.pptx> (pristupljeno 10.1.2020.)
2. Olujić, Ivana; Radosavljević, Petar. 2007. Jezik Roma Bajaša // *Drugi jezik hrvatski*. Ur. Cvikić, Lidija. Profil International . Zagreb. Str. 102-110.
3. Sikimić, Biljana. 2006. Transborder Ethnic Identity of Banyash Roma in Serbia, TRANS, internet journal for cultural sciences 16. Graz. http://www.inst.at/trans/16Nr/14_4/sikimic16.htm (pristupljeno 8.1.2020)
4. Šućur, Zoran. 2000. Romi kao marginalna skupina. Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/20263> (pristupljeno 28.1.2020.)

Književni program „Rijeka riječi“ i izborni predmet Kreativno čitanje i pisanje u Prvoj riječkoj hrvatskoj gimnaziji

Sandra Vidović

e-adresa: sandra.vidovic2@skole.hr

Prva riječka hrvatska gimnazija

SAŽETAK

Mladi su danas okruženi informacijama sa svih strana i iz svih vrsta atraktivnih medija, tako da čitanje doživljavaju kao nešto izrazito statično, sporo i dosadno. Dodajući tome činjenicu da tradicionalni sustav metodike književnosti, koji od učenika traži da razumije i interpretira književno djelo, zapravo stvara trajan otpor prema čitanju.

Upravo iz tog razloga u Prvoj riječkoj hrvatskoj gimnaziji osmislili smo i pokrenuli Književni program „Rijeka riječi“ koji je godinu iza prerastao u izborni predmet pod nazivom Kreativno čitanje i pisanje. Iza nas su četiri godine rada na drugačiji način, četiri različite generacije učenika koje su imale priliku odškrinuti vrata drugačijem pristupu književnosti. Čitajući različite tekstove hrvatskih autora otkrivali smo i različite svjetove njihovih likova, pokušavajući ih povezati sa svjetovima koje nosimo u sebi i stvarnim svijetom u kojem živimo. U svemu tome susreti s autorima samo su nam pomogli da osvijestimo i oblikujemo svoje misli i svoja iskustva. Ovako osmišljen program poticaj je za nova čitanja, nova otkrivanja i nova druženja.

Ključne riječi: Književni program „Rijeka riječi“, kreativno čitanje i pisanje, RiLit, suvremena hrvatska književnost, susreti, formalno/neformalno obrazovanje

SUMMARY

Today, young people are surrounded by information from all sides and all kinds of attractive media, so they perceive reading as something extremely static, slow and dull. Adding the fact that the traditional system of literary methodology, which requires students to understand and interpret a literary work, actually creates a lasting resistance to reading.

For this very reason, in Prva riječka hrvatska gimnazija in Rijeka, we designed and launched the Literary

Program "Rijeka riječi", which a year later grew into an elective subject called Creative Reading and Writing. Behind us are four years of working in a different way, four different generations of students who have had the opportunity to open the door to a different approach to literature. Reading different texts by Croatian authors, we also discovered different worlds of their characters, trying to connect them with the worlds we carry within ourselves and the real world we live in. In all of this, encounters with authors helped us to become aware and shape our thoughts and our experiences. The program designed in this way is an incentive for new readings, new discoveries and meeting new people.

Key words: Literary program "Rijeka riječi", creative reading and writing, RiLit, contemporary Croatian literature, meetings, formal / non-formal education

UVOD

Učenici Prve riječke hrvatske gimnazije prvi su hrvatski srednjoškolci koji su u svojoj satnici imali izborni predmet Kreativno čitanje i pisanje u okviru kojeg su se redovito družili s književnicima i to uglavnom s autorima koji pripadaju riječkom području. Još 2017. godine u Gimnaziji je, povodom obilježavanja 390. obljetnice Škole, osmišljen i pokrenut program Književni festival „Rijeka riječi“, projekt književnih radionica i susreta s ciljem afirmacije lokalne književne scene okupljene oko neformalne književne skupine Ri Lit. Kako je interes za druženja s autorima bio velik, tako je Projekt prerastao u međugeneracijski izborni predmet Kreativno čitanje i pisanje za učenike 3. i 4. razreda općeg gimnazijskog smjera. Temeljni koncept predmeta je rad usmjeren na čitanje, pisanje, slušanje i govorenje, a cilj je približiti suvremeno književno stvaralaštvo mladima i razviti čitateljsku publiku.

VIŠE O PROGRAMU KOJI POVEZUJE SREDNJOŠKOLCE I RIJEČKU/HRVATSKU LITERARNU I UMJETNIČKU SCENU

Interes za pokretanjem ovakvog načina poučavanja književnosti pokazatelj je koji pobija tvrdnje da mlade danas ne zanima književnost, čitanje i pisanje, kultura općenito. Problem nastaje u tradicionalnom pristupu nastavi kakvoga nema u ovome predmetu. Srećom novi kurikulum Hrvatskoga jezika omogućava autonomiju nastavnika u izboru strategija, oblika rada i izbora sadržaja što smo iskoristili u promišljanju predmeta. Aktivnosti poput Književnog programa „Rijeka riječi“ i učeničkog lista Kult bile su dodatna motivacija za pokretanje izbornog predmeta. Odjednom je u školi postojala veća skupina učenika koja je htjela čitati, slušati, razgovarati i pisati što je bilo dovoljno da se organizira nastava koja bi im omogućila da svoje interese i vještine realiziraju u okviru izborne nastave.

Na nastavi Kreativnog čitanja i pisanja učenici su veoma aktivni i zaposleni. Čitaju tekstove suvremenih hrvatskih autorica/a, razgovaraju o njima, čitaju recenzije i kritike, gledaju i slušaju snimke književnih razgovora na YouTubu, analiziraju, promišljaju, crtaju stripove, izrađuju fanzine i samizdate, povezuju književnost sa suvremenim društvenim trenutkom. Puno pišu jer su u okviru nastave imali i radionice kreativnog pisanja s riječkim književnikom Enverom Krivcem. Sve te aktivnosti pripremaju učenike za književne susrete. Neposredno pred sam susret, na nekom od virtualnih prostora otvara se dokument na kojemu svi surađuju. Obveza je svakoga učenika napisati pitanja, komentare, mišljenja za pisca s kojim im predstoji susret. Imaju apsolutnu slobodu u postavljanju pitanja, kao i u mnogočemu drugome što rade. Bitno je da svatko ima pravo izraziti svoje (čitateljsko) mišljenje, uz dva obvezna kriterija – uvijek argumentirati i nikad to činiti 'ad hominem'.

Jedna od ključnih ideja predmeta je prelaženje granica između formalnog i neformalnog obrazovanja, književnosti i društva, poticanje učeničkog propitivanja unutar i izvan postavljene obrazovne paradigme. Uglavnom radimo suvremene hrvatske autore koji se biraju prema načelu reprezentativnosti, pratimo recentne događaje i imena na hrvatskoj književnoj sceni, ali pratimo i obljetnice ljudi koji su ostavili trag

u hrvatskom književnom ili novinarskom prostoru.

Početkom 2020. godine obilježili smo drugu godišnjicu smrti Predraga Lucića, a potom smo, u prostoru riječkog RiHuba, priredili svojevrsni hommage Predragu čije nam je djelovanje predstavio poznati hrvatski književnik, kolumnist i satiričar, Boris Dežulović. Govorio je o Feral Tribuneu, smijehu slobode i važnosti satire za zdravlje društva, a gostovanje je bilo otvoreno za širu javnost tako da je dvorana bila premala za sve prisutne. U veljači prošle godine, prije prelaska na online nastavu ugostili smo jednog od najpoznatijih hrvatskih urednika, Krunu Lokotara koji je gimnazijalcima pričao o afirmaciji književnosti i usponu brojnih autora koji danas čine centralni dio književne scene, o književnim nagradama i festivalima i koječemu drugom.

Tijekom četiri godine aktivnosti u prostorima školske knjižnice ugostili smo mnoga reprezentativna imena suvremene književne i umjetničke scene. Naši gosti su bili: Bekim Sejranović, Sven Popović, Vlado Martek, Bojan Krivokapić. Intervjuirali smo i Slavenku Drakulić prilikom gostovanja u Gradskoj knjižnici Rijeka. Iako rado surađujemo sa svima, ipak su naši najvjerniji gosti riječki autori okupljeni oko neformalne književne skupine Ri Lit. U četiri godine u Školi su gostovali gotovo svi članovi RiLit skupine: Enver Krivac, Željka Horvat Čeč, Zoran Žmirić, Tea Tulić, Davor Mandić, Vlado Simcich Vava, Igor Beleš, Zoran Krušvar, Izet Medošević. Neki od njih postali su i ostali prijatelji Škole, tako da često gostuju na satovima Hrvatskoga jezika.

Ideju projekta i svoja iskustva nastojali smo proširiti i u druge škole u zajednici. Tako su naši gosti-književnici sudjelovali na druženjima s učenicima Gimnazije Andrije Mohorovičića, Graditeljske i tehničke škole Rijeka, prenoseći ideju i u druge sredine. Krajem svake kalendarske godine organizirali smo zajedničko druženje srednjoškolaca i književnika u Art kinu Croatia na kojem su srednjoškolci vodili intervjuje i panel rasprave s gostima. Ti su razgovori predstavljali rezime svega onoga što se kroz godinu odvijalo u prostorima škole, a u publici su sjedili učenici i nastavnici riječkih škola.

U ovoj školskoj godini, koja ni po čemu nije slična niti jednoj do sada, organizacija nastave u mješovitim razrednim skupinama nažalost nije bila moguća. Stoga je predmet Kreativno čitanje i pisanje stavljen u fazu mirovanja, ali to ne znači da smo prestali pratiti suvremena zbivanja u književnosti. Snalazimo se u uvjetima u kojima su se našli pa su, poštujući epidemiološke mjere, ugostili prvu putujuću knjižaru i njenu vlasnicu Maju Klarić. Susret učenika prvih razreda i hrvatske putopjesnikinje i njenog zaštitnog bookmobila održao se na ušću Rječine, ispred Exportdrvra. Zbog epidemiološke situacije lektiru pod nazivom „4 brave“ autorice Željke Horvat Čeč odradili su putem Zoom platforme. Dok su učenici bili u učionici, gošća je s druge strane ekrana odgovarala na njihova pitanja.

U prosincu smo se uživo družili s umjetnicom, prvakinjom drame HNK Ivana pl. Zajca, Jelenom Lopatić koja nam je otkrivala veze između kazališne umjetnosti i književnosti. Učenici su imali priliku saznati više o Vladimиру Nazoru i njegovoj pripovijetki Voda koju su čitali za obveznu lektiru. Naime Jelena Lopatić glumila je glavnu ulogu u istoimenoj predstavi. Tijekom online nastave na satu smo ugostili i mlađog redatelja, dobitnika Zlatne arene 2017. godine i pisca Antu Zlatka Stolicu. Pričali smo o njegovom romanu Blizina svega koji govori o trenucima naše svakodnevice koje čine naš život. Bilo je planirano još mnogo zanimljivih druženja i susreta, ali neki od njih ipak moraju pričekati neka bolja vremena.

Ova lijepa priča o protekle četiri godine bila bi puno skromnija da nas u tome nije podupirao Grad Rijeka iz sredstava Programa javnih potreba u kulturi kao i Art kino Croatia, Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, Rijeka – EPK. Nadamo se da će se suradnja nastaviti i u budućnosti jer čitanjem odgajamo i obrazujemo generacije sposobne za uspješno funkcioniranje i participaciju u današnjem društvu – one koji će sutra kritički promišljati i biti sposobni odgovoriti na izazove života.

ZAKLJUČAK

Interes za sudjelovanjem u ovakvom načinu poučavanja književnosti ruši i pobija tvrdnje da mlade danas ne zanima čitanje i pisanje, kultura općenito. Nastava književnosti od učenika traži da u procesu čitanja ‘secira’ književno djelo pri čemu izostaje doživljajni, intimni odnos čitatelja i djela. Na našim satovima se razgovara o onome što ih je dotaklo, oduševilo, što će ponijeti sa sobom u život, na koji ih je način knjiga promijenila ili nije. Na našim satovima učenici govore i slušaju, otkrivaju što su naučili i kako su shvatili. Nema krivih ili točnih interpretacija, postoje samo oni i njihovo mišljenje kojeg moraju znati obrazložiti. U svemu tome naročito ih osnažuju susreti s autorima koji ih podupiru u njihovim razmišljanjima i potiču ih da se izraze. U više navrata i sami autori otkrivaju nove perspektive svojih književnih ostvarenja. Tako je to jedna zaokružena priča, neobičan spoj obično nespojivog, ali poticajnog i inspirativnog na svim razinama.

BILJEŠKE:

